

Täten on Runebergin alkuperäinen uskonnollinen tunne syventynyt ja kehittynyt, mutta samalla hän on ratkaisevasti astunut järkiperäisyyden alalta persoonallisen tunteen alalle.

Ja tämä osottaa että hän kuuluu uuteen vuosisataan, jolloin valtaava vastavirta alkoi esiintyä edellisen vuosisadan ylenpalttista järkiperäisyyttä vastaan. Samaa vastavirtaa edustivat Ruotsin uudet runoilijatkin, ja luonnollista siis on että Runeberg, mitä muotoon tulee, aluksi liittyi heihin, sillä uudet tunteet vaativat uutta kieltä.

Runeberg on itse myöhemmin (1832) sanonut että noiden uusien runoilijain joukossa Vitalis (Sjöberg) ja Stagnelius hänestä ovat »mieltä kiinnittävimmät». Vitalis ei kuitenkaan näy jättäneen paljon jälkiä hänen tämänaikaiseen runouteensa; mahdollista on sentään että myöhemmän Friggarunon esikuvana on ollut hänen runonsa Sairastaessa, Lauralle — Jäähyväiset Friggalle sitävastoin vielä muistuttaa Franzénia (Kotona oleville).

Sitä enemmän yhtymäkohtia on Runebergin ja Stagneliusen välillä.

Vuoden 1827 almanakkaansa on Runeberg pannut muistiin, että hän 27 päivänä tammikuuta — siis keskellä tutkintokiireitään — osti Stagneliusen koottujen teosten kolmannen osan, maksaen siitä neljä riksiä — varmaan melkoinen summa hänen rahoissaan. Mainittu osa oli ilmestynyt 1826 ja sisälsi Stagneliusen lyyrillisiä runoelmia. Mahdollista, jopa luultavaa on että Runeberg jo ennen tunsikin kirjan, ainakin on runossa Auringolle paikka joka muistuttaa Stagneliusta. Mutta yleensä ei vaikutus vielä esiinny selvästi: Lapsuuden muistoja, kirjoitettu 2 päivänä kesäkuuta 1827, soi vielä

Franzénin tapaan (Ainoa suutelo), ja kesällä 1827 hän kirjoittelee pitkää kuusimittarunoa (Kihlaus tahi Juhannusjuhla), jossa hän hilpeästi kuvailee elämää maalaispappilassa. Vielä Paimenpoika, päivätty 19 päivänä syyskuuta 1827, henkii rauhallista luonnonihailua.

Mutta kohta sen jälkeen tulee näkyviin että Runeberg on Stagneliusen runoudesta löytänyt jotakin mikä herättää vastakaikua hänen sielussaan.

Sitä todistaa ensiksi Syysilta, kirjoitettu syksyllä 1827, jolloin Runeberg pelkäsi rintansa olevan heikon ja sen johdosta ajatteli kuolemaa. Samaten on jo mainittu runolla Rakastava selvät esikuvat Stagneliusessa, ja tavalla tai toisella nojautuvat häneen useat runot, joiden arvellaan syntyneen vuoden 1828 alkupuolella: Tuutulaulu sydämelleni, Ystävän kuoltua ja Kevätaamu. Vielä Vanhukselle ja Mustasukkaisuuden yöt osottavat Stagneliusen vaikutuksen jälkiä.

Nämäkin tosiasiat vahvistavat arveluamme Runebergin sisällisestä taistelusta. Sillä ruotsalaisenkin runoilijan rinnassa on riehunut samallinen taistelu himojen ja aatteellisempien pyrkimysten välillä, ja sen johdosta hänellekin esiintyvät kysymykset rakkaudesta, Jumalasta ja kuolemasta.

Mutta Stagneliuselle oli ominaista että hän antautui kokonaan hetken tunnelman valtaan. Niin hän välistä kuvasi mitä hehkuvimmilla väreillä himojen luomia nautintoja, välistä taas ylisti kieltäymystä niin että sekin esiintyy melkein nautintona.

Että Runeberg ajaksi seurasi häntä edelliselle alalle on sitä vähemmän kummeksittavaa, koska sama suunta ilmeni muuallakin ajan runoudessa: järjen kahleista

vapautunut tunne täten ikäänkuin koetteli voimiansa. Ylittäähän Runebergkin runossa Nuoruus tunnetta ajatuksen kustannuksella, ja tämmöisestä mielialasta ovat arvattavasti syntyneet sekä Rakastava että samaan suuntaan käyvät Odottava ja Levottomuudelle.

Mutta yhtä vähän kuin Runeberg tässä kohden meni niin pitkälle kuin Stagnelius, yhtä vähän hän seurasi häntä äärimmäisyyksiin silloinkaan, kun oli kysymys ihmiskohtalosta ja kieltäytyksestä.

Tunnetuimpia Stagneliuksen lauluja on Elämän ehto. Luonnossa huomataan kaikkialla taistelua, joka osottaa että »mitä korkeampi elämä on, sitä suurempi on tuska». Suurin tuska on siis ihmisellä; hän on harhaan joutunut, ja taivas ja maa vaativat häntä vastaamaan synneistään. Pakenemisen mahdollisuutta ei ole, älköön siis ihminen taistelkokaan kohtaloansa vastaan; »pienin kukkin luotiin kärsimään, ja kuoleman tuska on elämän ehto. Avaruus on ääretön temppele, missä kaikki Jumalan lapset kaatuvat uhrikaritsoina ajan alttarin juureen.»

Päätös on siis: »älä vapise, kun rangaistus tulee, pukeudu riemuiten kidutuspukuun; siemen, joka on kuollut maan poveen, on taas nouseva taivaallisena kultaviljana».

Runebergilla esiintyy surumielinen tunne ihmisen kohtalosta jo runoissa Auringolle ja Lapsuuden muistoja, mutta vielä selvemmin Syysillassa. Siinäkin luonto kuvastaa ihmiskohtaloa, ja luontoa edustavat, juuri niinkuin Elämän ehdossa, tammi, kukka ja satakieli. Varsinkin viimeksi mainittu viittaa mielestäni Stagneliuksen runoon, sillä mistä satakieli muuten olisi tullut, kun Runeberg myöhemmin runossa Franzénille nimenomaan

sanoo sitä Ruotsiin kuuluvaksi? — Ja niinkuin lähtökohta on yhteinen, niin on loppukin sama: kuolema ja parempi, puhtaampi elämä haudan toisella puolella.

Mutta yhteisestä lähtökohdasta Runeberg sittenkin tulee aivan toiseen johtopäätökseen kuin Stagnelius.

Luonto opettaa hänelle että »kukkia ja kuolla» on »tomun *lempeä* laki». Turha on siis koettaa välttää kuoleman nuolia, ihminen on maallisessa elämässään matkalainen, hetken riemua on nautittava, se on erämaan mannaa; mutta ei saa pysähtyä täällä, täytyy ehtiä Kaanaan korkeuksiin. Siellä, tähtien toisella puolella, on sielun oikea satama; mitä katoavaisuus tarjoaa on vain unelma, joka liitelee iäisyyden sylissä nukkuvan ympärillä. Ei ole siis pelkääminen enkeliä, jonka kalpa särkee vain kahleen eikä orjaa: kirkastuneena olet kerran valon isänmaasta katseleva hautaa.

Tämmöinen päätös osottaa selvästi runoilijassa varmuutta siitä että »rakkaus valvoo korkeudessa»; mutta samalla se edellyttää himojenkin voittamista, jonka kautta henki »kirkastuu».

Samaan aineeseen Runeberg sittemmin useasti palaa. Runo Kaipaukselle on tavallansa synkempi kuin Syysilta, mutta siinä taas kuolema hiljaa hellittää kahleen. Myöskin runossa Lohdutus esiintyvät elämän ristiriidat kylläkin ankaroina; runoilija ei sano olevansa ainoastaan ulkonaisesti orjana, vaan sielukaan ei kykene yhtymään Jumalaan: se voi hänen valtaansa ihailia, mutta ei tajuta. Ruusun kuolema opettaa runoilijalle kuitenkin että hän on tänne pantu »pakoss' orastamaan». Mutta pakko on autuain pakko, sillä se on kerran kuoleva, »ja ma uskoa voin, tuen toivoni suo». Toisessa käsikirjotuksessa, jonka

Runeberg lähetti Snellmanille, yhtyy uskoon ja toivoon vielä rakkaus.

Toisena jatkona Syysiltaan on Elo ja kuolo. Ihmiset pelkäävät elon valoisaa enkeliä ja sanovat sitä kuoloksi. Mutta se vain erottaa ihmisten sieluihin kätkeytyn »jalon» maan soran saastasta ja vie sen sovitettuna Jumalan luo, kotiinsa.

Mutta vielä on astuttava yksi askel.

Vuonna 1828 oli Tegnér julaisut kokoelman pienempiä runoelmiaan. Jo ennenkin oli Suomessa, kirjallisuutta harrastavissa piireissä, vilkkaasti keskusteltu hänen runoudestaan; ja varmaan uusi runokokoelma taas elähytti keskustelua. Ja jos tahdottiin verrata Tegnériä Stagneliuseen, niin molempien runoilijain muuttolinnuista sepitetyt runot olivat vertailulle hyvänä perustana. Hyvin luultavaa siis on että Runeberg tämmöisestä keskustelusta on saanut ylykettä runoilemaan hänkin samasta aiheesta. Ainakin on hänen Muuttolintujensa runomitta muodostettu sekä Tegnérin että Stagneliusen mukaan — mutta niin että tämä muodostus vastaa juuri sitä sisältöä, jonka hän on runolleen antanut.

Ja taas huomataan kuinka sisältökin on ominta-keinen.

Tegnér oli antanut lintujen itse kertoa alituisesta muuttamishalustaan. Stagnelius kertoo niiden lähdöstä, antaa sen jälkeen lintujen kuvailla tunteitaan ja lopettaa puhumalla »sielulle». Runeberg ensin puhuu linnuille, kuvailee sitten niiden tuloa ja puhuttelee lopuksi »rientävää henkeä». Täten hänen runonsa on yhtenäisempi kuin Stagneliusen ja aatteellisempi kuin Tegnérin. Ja

molemmat edeltäkävijänsä hän voittaa lausetavan koruttomassa kauneudessa.

Tärkein on kuitenkin se erotus että Stagnelius — johon Runeberg lähimmin liittyy -- lintujen pakenemisessä näkee kuvan siitä kuinka ihminen kadottaa maallisen onnensa ja vasta haudan toisella puolella löytää oikean isänmaansa; Runeberg taas ei puhu mitään kadotetusta onnesta, vaan ainoastaan etsitystä ja löydetystä. Linnut löytävät keväällä kotimaansa, vaikkei kukaan ole niitä opastamassa; ja kotimaassa vallitsee luonnon rauha, huolettomuus ja rakkaus, joka unhottaa että tie oli pitkä. Sama onni on rientävälle hengelle suotu, eikä sen kotimaa siis ole haudan toisella puolella, vaan iloissessa pyrkimyksessä rakkauteen, luonnollisuuteen ja sopusointuun.

Täten on Runeberg, huolimatta siitä että hän ajaksi on nojautunut toisten runoilijain esikuviin, osottautunut olevansa kylliksi omintakeinen voidaksensa elämän ristiriidoista kehittyä sopusointuun. Mutta nähtävästi hän tässä sisällisessä kehitystaistelussa on saanut apuakin kahdelta taholta. Ensiksi rakkaus yleväluontoiseen naiseen, toiseen Friggaan, on vahvistanut hänen alkuperäistä uskoaan rakkauden jalostavaan voimaan. Ja toiseksi hän varmaan on paljon nojautunut Franzéniinkin.

Vuonna 1824 alkoi Franzén julaista koottuja runoelmiaan ja ensimmäisessä osassa oli muun muassa runojakso Selma ja Fanny. Selmalaulut Runeberg ennaltaan tunki, mutta Fannylaulut olivat uusia. Ja mikä oli Syysillan runoilijaa lähempänä kuin kertomus ihmislapsesta, jolla oli heikko rinta ja joka yhäti ajatteli kuolemaa?

Näissäkin lauluissa huomaamme alituista luonnon ja ihmiselämän vertailemista. Fanny kasvaa kukkana ja

tyytyy kohtaloonsa, mutta kauniimpia ovat taivaan kukat. Pääskynen elää iloisena kesäaikansa, vasta »kun kaikk' on täällä tehty», on aika ikävöidä toista maailmaa. Kaunis on yleensä maa, jos kohta taivas on kauniimpi. Ja se uusi Eden, joka meitä odottaa, se avautuu kun ihmisen tahdon puhdas lähde voipi heijastaa Jumalaa.

Niinkuin näemme on Franzénin elämäkatsomus pääpiirteissään sama kuin Runebergin. Mutta Franzén oli kolmekymmentä vuotta vanhempi, hän esittää Fannyssaan voittoa, mutta ei taistelua. Runeberg ei voinut tyytyä vain omistamaan itselleen toisen voittoja, hänen täytyi runollisesti ilmaista ja kirkastaa omaa sieluelämänsä. Ja sen hän lopullisesti teki ensimmäisessä suuremmassa runoelmassaan, Mustasukkaisuuden öissä.

11.

Kesällä 1828 oli Runeberg toiselle Friggalle jo selittänyt tunteensa ja päässyt selville hänen tunteistaan. Kun nyt Mustasukkaisuuden yöt tietävästi ovat suurimmaksi osaksi, ehkä kokonaankin, myöhemmin kirjoitetut, niin ne nähtävästi, kuvaillessaan lemмен ailueita, eivät enää, niinkuin äsken mainitut runot, ilmaise samanaikaisia tunteita. Eikä edes ole varmaa että Runeberg koskaan itse olisi kärsinyt juuri mustasukkaisuuden tuskia. Sitävastoin runossa kuvatut tunnelmat ovat likeistä sukua niille joista äsken on puhuttu, mutta niiden kehittyminen ja lopputulos nähdään tässä vielä selvemmin.

Runon sankari, mustasukkainen, joka melkein läpi koko runon esiintyy puhuvana, pyytää aluksi yötä kuulemaan »valitusta kurjan, onnen-orvon epätoivoa». Parem-

pana hetkenä hän kerran oli toivonut että järki puhuisi rauhaa kapinoiville intohimoille. Järki olikin niitä puhuttellut sydänlinnan portilla. Mutta itse linnassa uinuu mustasukkaisuus, lemmen ja vihan tytär; se herää puheesta, ja sen mukana siskosjoukko, kalvas kipu, tuska kamala, kaipaus, kateus ja kiukku, ja nämä syöksyvät taisteluun järkeä vastaan.

Ja nyt, sä vieno säen, luojan laina,
valoisa enkeli, sa päivänpaiste
eloni kevään, järki, mik' on osas?
Kitua orjuudessa öisten peikkoin,
rotkoissa sydämeni tuskan syömän,
nukahtaa pyövelies räyhätessä,
ja havahtaa taas kahlees kalinaan.

Eikö tämä selvästi viittaa siihen kantaan, jolla Runeberg vielä Kaitselmuksessa oli, hän kun kehotti siinä veljiänsä järjen ääntä kuuntelemaan? Mutta kun intohimot ovat heränneet (niinkuin Friggarunoissa), niin järki on voimaton, ja mustasukkaisen täytyy muilla keinoin etsiä rauhaa.

Ensin hän tahtoo »päivän virvotettavaksi uskoa sydämensä erämaan». Se Jumala joka luontoon luo elonsa, auvonsa, »se vaalija mun lapsuuteni taimen mua hylkää ei». Mutta kun päivä nousee ja koko luonto riemuitsee, niin hänen sydämensä on tyhjempi kuin kuolo, hänellä ei ole edes huokaustakaan liittääksensä luonnon iloon. — Aivan samalla tapaa runossa Odottava intohimo tekee rakastajan kuuroksi luonnolle:

Ma tässä yarron — vaiti te metsän latvain
livertäjättäret; teit' en kuulla kaihoon.

Lohduttomana siis mustasukkainen muistaa mitä hän on kadottanut ja kuinka hänen Minnansa on tullut toisen omaksi. Hän etsii lepoa, mutta turhaan, ja hän pakenee erämaahan, samoin kuin ihmiset häntä pakenevat.

Toisessa yössä kuvailaan tälle vastakohtaksi unta, jossa hän vielä kerran nauttii kadonnutta onneaan. Hän herää.

Vaan valhe autuuden, ah iät kaiket
 mun olla suo sun sulokahlees vanki!
 Todellisuuden armolta en kerjää
 ma riemua, mi saajan käsiin laho.
 Haaveilun varjokuviin tyydyn, kunhan
 niiss' iät hetki vain se näkyy, hetki
 mun autuuteni, vaikka petetyn.

Silloin hän saapi aina nähdä Minnan nuorena, autuaana sylissä ja kuolemankin jälkeen,

kun tähtivalkamoill' on vapaa henki,
 silloinpa ikivalon, luojan luota
 ja enkeleiden, taivaan tarhoist' ennän
 viel' unen siivin Minnan huulten hurmaan.

Samalla kun siis intohimoinen rakkaus yhä edelleen pitää häntä vankinaan, alkaa mustasukkaisuus, pelkästi itsekäs tunne, väistyä siten että hänen rakkautensa tyytyy mielikuituksen luomiin kuviin.

Kolmantena yönä hän näkee päivän muuttuvan yöksi ja päättää siitä että sama ikuinen laki vallitsee luonnossa ja ihmisrinnassa.

Sen kirjain muuttumus, elo sen henki.

Rauha on muuttunut kolkoksi aavistukseksi: hän kuulee laulua ja näkee ihmisolennon, joka on Minnan näköinen. Niin, se on Minna, mutta — mielipuolena.

Hän etsii armastaan, mutta ei tunne häntä enää, vaan tahtoo lähettää hänelle tervehdyksen. Itse hän on loh-duton. Ihmiset olivat sanoneet ettei lempi ole luotu maata varten, että on väärin valittaa, kun lemmen taimi täällä kuihtuu. Uskomatta tätä hän oli lähtenyt onnellisen lemmen etsintään, mutta ei sitä löytänyt. Kyyhkys-parista vei haukka toisen, mutta kun haukka oli jakanut saaliinsa naaraksensa kanssa, pamahti laukaus, ja toinen kaatui. Itse oli Minna tallannut perhosen, joka kuolles-saankin oli kiinni kukassa, jota eläessään oli lempinyt.

Tähän vastaa mies, että perhosen kuolo oli lemmen voittoriemu, perhonen kun kuoli kanssa armaansa. Niin käy enkelikin elon erämaita, temmaten armaan armaalta, mutta ei saaliinhimoisesti, vaan hellästi.

Hän miettii:

viel' itkettyäs kotvan korjaan sunkin,
sa kaihoon jäänyt, kyynel-laaksostas,
kuss' yksin kuljet.

Tuo enkeli on Kuolo. Minna luulee häntä itseään kuoloksi ja pyytää häntä viemään »valjun liljan» luojan luo.

MIES.

Iäti kukkimaan ja lempimään.

MINNA.

Iäisen jalkain juuress' itkemään,
Hän kunnes, kyyneliini heltyin, käskee
sua noutamaan sen, joka nyt mua karttaa.

MIES.

Oi, sataman kun saat sa, saa hän myös!
Kai itse hyvää enkeliäs etsii
hän tuota luokses-tuojaa. — Unohda
min rikkoi maa, min täällä kärsit, siksi.

Nuku, sanoo hän, ja uneksi onnea ja rauhaa. Niin, vastaa Minna, kuinka kuolo viepi onnen jälleen takaisin kautta maailman. Ja koska rakastaja itse on kuolon enkeli, niin kai hänen on aarteita tarvis, voittaaksensa maan lasten lemmen. Niitä tahtoo Minna hänelle antaa: kyynelensä, huokauksensa, jotka kiiluvat timantteina ja helminä. Ja missä

valittaa leski turvaton, ja turhaan
hält' itkee leipää valjut pienoiset,
ja paarten ääress' asuu karvas hätä,
ne sinne sirota, ja siunaten
saleista taivahan ma näen sen.
Vaan lempi lohduton miss' autuuttansa
mennyttä vaatii maalta, taivahalta,
siell' älä kylvä kultaa, helmiä,
vaan nosta viikatteesi, niitä!

Muistamme että mustasukkainen, joka alussa turhaan on turvautunut järkeen, myöhemmin on kehittynyt tyytymään entisen onnensa muistoon ja mielikuvituksen luomiin kuviin. Nyt Minnankin järki on soaistu, ja hänkin elää mielikuvituksen maailmassa. Mutta kun molemmista nyt kuolo on rakastavien vapauttaja, niin he ajattelevat etupäässä jälkeenjäänyttä. Armaan kadottaminen on lyhyt koetusaika, jonka jälkeen kuolo vapahtaa toisenkin, »iäti kukkimaan ja lempimään». Minnasta taas ensin lähteneen huokaukset ja kyyneleet ovat aarre, jolla voidaan lohduttaa onnensa menettäneitä, mutta jos lohduton rakkaus *vaatii* maalta ja taivaalta mennyttä autuuttansa, silloin tulee kuolon niittää jälkeenjäänyt.

Minkätähden? Sitä Runeberg ei sano, mutta hän näyttää tarkottavan että vaatiminen on itsekästä, ja että

kuolon tulee puhdistaa ihmiset kaikesta maallisesta tah-
rasta — aivan niinkuin runossa Elo ja kuolo.

Lausuttuaan äsken mainitut sanat Minna nukkuu ja hänen rakastajansa sanoo häntä sen johdosta onnelliseksi: hänen ajatustaan vainoavat vielä murheen laumat, mieli-puolisuuskaan ei suo lepoa, vain uni on hylättyjen ystävä.

Mutta nyt ovat runon sankarin silmät, samoin kuin äsken Minnankin, auenneet näkemään ihmisten *yleistä* kohtaloa. Kaikkiällä »itku kohtaa, kurjuus vallitsee». Ihmiselle on annettu kaksinainen osa, maallista pimeyttä ja taivaallista valoa; ja sentähden ihmiselämä on »yö synkkä tähden ympär' ainokaisen». Ja tämän tähden »valju tuike turhaan puhki pilvein ja usmain hunnun pyrkii».

Vaan silmä toisinaan tok' unhottaa
yön hämärän ja kauhut, taistot, tähteen
vain lapsen ihastuksin tähyää;
ja hetket nuo, ne nimee heikkous
kirikkaiksi hetkikseen ja niitä lempii
keveinä elon riemutuokioina;
vaan voima, sydän väkevä, se kiroo
ne kiusaajina hornankitaisina,
poloisen toivon turmaan kiehtojina,
vain näyttääkseen kuin siltä siipi herpoo,
valon ja rauhan valhe-airuina
tiell' aatoksen, mi harhan korpiin käy.

Taas esiintyy siis vastakohta aatoksen ja tunteen välillä. Valoisempi käsitys elämästä on tunteen luoma, »lapsen ihastuksin» sydän katsoo henkistä maailmaa; mutta aatos, voima, sydän väkevä, näkee siinä vain valon ja rauhan valhe-airueita. Sentähden ainoa lohdutus on uni ja unho, kun vain voidaan unhottaa.

Leponi vaivuntaa vain kärsimyksen
on taakkahan, mi kantaakseni karttuu.

Mutta sentään hän ei enää ajattele vain itseään,
hän katselee Minnan unta »iloin vienon-haikein».

kun murhe haudall' istuu rakkaan vainaan
ja kukast' iloitsee, mi sille kohoo.

Vieläpä hän neljännessä yössä kertoo kuinka hän
on koko yön valvonut Minnan vieressä, muistellen lap-
suutensa rauhaa,

kun aatos viel' ei tiennyt itsestensä
viel' entänyt ei turhaan etsimään
kuin Noan kyyhky rantaa viherjövivää,
vaan arkiss' unten turvaisessa tuuti
yl' elon aavan pohjattoman aallon.

Siis taas vastakohta aatoksen ja välittömän tunteen
välillä. — Mutta myöskin lemmen aikoja hän nyt oli
muistanut »täynn' iloa ja haikeutta vuoroin».

Siten on hän valmistunut vastaanottamaan niitä
jäähyväissanoja, jotka Minna lausuu herättyään täysin
tajuisena ja »taivaan tyynnä»:

Nyt vaivan tutkain taittui, verho vaipui
mun silmiltäni; olen löytänyt
mit' etsinkin, ei muuta sydän vaadi:
Mit' omistavi maa, sen riemut, tuskat,
ne maljoiin kukkuraisin join, eik' ole
sen altaass' aartehistoss' enempää.
Nyt menen minne seurata et saa;
vaan kohta lähden kauemmas, ja silloin
perästä tervetullut!
Saat laillani ehk' uneksua kauan,

tääll' että turhaan etsit onneas.
 mun laillani myös olet kerran, sydän
 tyventyneenä, valoisana sielu,
 sen helmaan ihmetellen heräävä;
 hyvästi siksi jää!

Nämä sanat ovat runon käsittämiselle hyvinkin tärkeät, koska runon sankari sittemmin toistaa ne. Minnalla on nyt elämästä se käsitys, että tyytymättömyys siihen on unelma; kun herätään, niin huomataan että ollaan onnen helmassa.

Niin oli Minna lähtenyt ja uhkaavasti varottanut häntä seuraamasta. Hän oli lähtenyt — minne? Tietysti puolisonsa luo.

Miel' ylevä näät pakkons' aina kantaa,
 ja velvotuksen vaskikahleet takoo
 se lujiksi.

Mutta ajatellessaan tätä ja Minnan puolison onnea runon sankari taas tuntee mustasukkaisuuden heräävän, hän tahtoo nähdä kilpailijansa veren veitseen hyytyvän. Mutta, sanoo hän, pois hornan aatos, joka viettelet sieluni ainoata aarretta, Minnan vastalemmen toivoa.

Vaan hän ei voi edes itselleen etsiä vapautusta kuolemasta. Tosin nurmen alla nukkujan povessa ei enää tuska herää. Mutta henki, onko se kuolemassa vapaa? Ei:

Saleissa taivaan viel' on orja se;
 se kantaa kahleen itsessänsä, kunis
 se lempens' ajallisen muiston kantaa.
 Ja lempi se ei niin vain varisekaan,
 kuin katkee tomun hauraat kahlehet.

Puhdistumatonna tästä maan tomusta saavuttaisi henki kuoleman kautta ainoastaan elämän, »syvemmin tuskansa vain tajuavan».

Mutta ei mikään taivas olisi kylliksi ihana houkuttellaksensa henkeä luokseen, niin kauan kun Minna vielä hengittää maan laaksoissa. Aistillisuus yhä vetäisi häntä Minnan luokse, se veisi voiton henkisyydeltä. Ei ole siis muuta neuvoa kuin koettaa yhä enemmän kiihdyttää tuskaansa; »niin polon ponnettuuteen polo kuoloon». Sentähden hän koettaa itselleen kuvailla Minnan puolison onnea kiduttaakseen sillä itseään, mutta lopuksi nämä kuvatkin vaikuttavat niin voimakkaasti häneen, että hän aatokselleen sanoo:

Saata

yön tähteä kaks yhteen törmäämään
ja pirstoin radoiltansa suistumaan, ja
maailman vankka perus pettäköön, ja
maa, taivas huokaukseen hukkukoon.

Jyrkkänä vastakohtana tälle neljännen yön lopulle alkaa viides yö huudahduksella:

Sees ehtoo, rauhaa! Rauhaa, taivas, maa!
Kuin elinkautis-vanki armaan saanut...
kuin hän vaan autuaampana ma seison
jaloissa intohimon kahlepirstat...
Räpyttää aatos siipiään ja empii
eik' uskois vapauttaan, vaikka vie
jo päälle pilvein joka siiven-isku.

Kaikki on autuasta, hän seisoo Minnan haudalla.

Mutta Minna ei nuku, hänen henkensä valvoo, hänen hahmonsä katsoo joka kukasta, äänensä soi linnunlauluna, tuulet ja pilvet lähettävät hänestä viestejä. Murhe, vaivat, huolet, tuskat, kauhut,

mit' on ne? — Varjo-aavehia parvi,
 todellisia silmiss' ajatuksen,
 se kunis vanki pimeään on mailla,
 vaan tyhjiä, vaill' olemusta, voimaa,
 päin valoa se konsa kohouu.
 Ylemmäs multaa kohtalon ei mahti;
 ja inehmo, mi maassa maata on,
 on heti taivasta tuoll' ylähällä.

Kaikki hänen entiset huolensa näyttävät hänestä nyt pieniltä, vähäpätöisiltä. Mitä hän olikaan kadottanut? Maallisen puolen Minnaa, mutta ei hänen sieluansa, »silmist' iäisnä mi siinsi», ei kauneuttaan, »mi syttyi ajassa, mut iäisyteen».

Nyt hän siis ymmärtää Minnan jäähyväissanujen tarkoituksen.

Oi' unta vaivani — mi todellista
 ei kera hetkein synny, vaihdu ei.
 Yks oli totta toki: lempeni;
 sen helmass' uneksin — nyt valveill' olen.
 Näin uniss' aaveita, yön hirmuja;
 nyt Minnan nään ja taivaat, Jumalan.

Ja noita sanoja seuraa tuo merkillinen kuvaus rakkaudesta:

Oi rakkaus, kuink' ihanuutes voittaa
 tuon myrkkynuoli-Amorin, tuon, jota
 ihannoi runo, intohimo uskoo!
 Nyt kirkastettuna sun hahmos nään:
 nään joutsen tähtäävän, mut sylis on
 se avara, mi aukee maailmalle;
 ja nuoles tunnen — taotut ne on
 valosta, viattuudest', autuudesta.

Tässä hahmossa rakkaus kerran ennenkin oli esiintynyt hänelle,

kun ensi kerran
 näin Minnan katseessa sun ilmestykses
 ja hänen kanssaan syliini sun suljin;
 mutt' hetken vain sun näin, en sitten enää.
 Valoni sammui, varjot sielun täytti,
 ja himojen soi viekas kehtovirsi
 unissa kävijälle elon yön.

Ja sitten seuraa tuo ihana vertauskuva: ihminen lepää iäisyyden helmassa kuin lapsi äitinsä helmassa; vain kaksi tuokioista hän on valveilla mullan horrosta ja voi luoda katseen henkimaailman riemuun; ja nämä tuokiot ovat ensi lempi ja ihmisen viimeinen hetki. Kaikki muu on vain unia, kavaloita, ahdistavia, julmia; mutta joskus myös unia joiden utupiirteissä ystävällinen vilahdus »hohtaa taivast', iäisyyttä» — puhtaan lemмен tuokioita.

Näissä tunteissa eläen rakastaja voi riemumielin muistella lapsuuttaan ja nuoruuttaan. Haudan vierellä on paikka uinua viattomuuden unia. Ja kun hän tuntee hetken lähestyvän, jona hän saa seurata Minnaa, niin hän lausuu:

Hellin sovitetuin katsein heitän
 mä hyvästi mist' iäks' eroon nyt.
 Oi, helppo vääryydet on unohtaa,
 kun taaksi jäi jo kärsimys ja murhe!
 Eik' aatos katkera saa tulla myötä
 valoisin juhliin rakkauden ja rauhan.

Yksin luontokin nyt esiintyy hänelle toisessa valossa kuin ennen. Intohimon hetkenä oli hänestä tuntunut mahdottomalta yhtyä siihen riemuun, minkä päivänousu kaikkialla luonnossa herättää. Nyt hän sensijaan kiittää aurinkoa

jok' ilosta, mi versoi suojassas,
ja tunteesta, min kypsytty sun liekkis,
valon ja elon parhaist' antimista.

Mutta ei siinä kyllin. Hän, joka tähän asti on paennut muita ihmisiä, hän pyytää nyt kotilaaksoansa ottamaan hänen sijaansa helmalapseksensa toisen, joka on

kuin minä eksyksissä tomun maassa.
Ain' uusin kevään hälle kirjaellos
sa kukkakirjas maista paremmista.

Ja vihdoin hän jättää hellät jäähyväiset niille miljoonille sydämille, jotka jäävät tänne iloon ja tuskaan. Jos elämä ei anna heille sitä mitä he ovat toivoneet, jos hyiset myrskyt riistävät heidän viimeisenkin onnensa, niin älkööt he silloinkaan nurkuko, sillä »auvoineen ja vaivoineen vain unelma on elo.»

Olen jotensakin laajasti esittänyt tämän merkillisen runoelman rakennetta, syystä että Mustasukkaisuuden öitä usein pidetään hämäränä, epäselvänä jopa epärunebergilaisenakin. Ja tosiaan eroavatkin teoksen sekä sisällys että esitystapa tuntuvasti siitä mitä Runebergin runoelmissa myöhemmin tavataan. Mutta juuri sentähden tämä teos on sitä merkillisempi. Siitä näet mielestäni selvästi huomataan miten tosirunebergilainen katsantotapa muodostuu.

Lähtökohta on siinä ettei järki, johon runoilija ennen on turvautunut, pystykään hillitsemään niitä intohimoja jotka ovat vallanneet mustasukkaisen mielen. Ja läpi koko runoelman näemme kuinka järkiperäinen »aatos» osottaa samaa kykenemättömyyttä, vieläpä estää tunnetta antautumasta ylevämpiin iloihin.

Mutta intohimot, aistillisuuden maailma, ovat nekin voimia jotka estävät ihmisen onnea. Näitä esteitä on mahdoton voittaa muilla keinoin kuin siten että tunne jalostuu, vapautuu itsekkäisyydestä ja kohoaa korkeampaan maailmaan kuin aistillisuuden. Tämä taas tapahtuu ensiksi kun tunteet siirretään mielikuvituksen maailmaan, ja sitten kun ihminen johtuu ajattelemaan toistenkin suruja ja tuskia. Mitä enemmän tämä tapahtuu, sitä enemmän tunne saapi kokea että sielun oikea elämä on elämää semmoisessa rakkaudessa, joka avaa sylinsä maailmalle, se on kaikille ihmisille, ja joka jakaa niille valoa, viattomuutta, autuutta.

Ja samalla muuttuu luonnonkin merkitys ihmiselle. Niin kauan kuin hän elää itsekkäissä himoissa, hän pakenee luontoa eikä voi yhtyä sen riemuun. Mutta kun sielu on kohonnut maille paremmille, silloin luontokin niistä »kirjottaa kukkakirjansa».

Lopputuloksena on siis sama kuin jo Syysillassakin: katoavaisuus, aistillisuus, ja niiden mukana elämän vaivat ja tuskat, ne ovat vain iäisyyden helmassa nukkuvan unelmia.

Tämä suuremman ja pienempien runojen täydellinen yhtäpitäväisyys osottaa selvästi että runoilija tässäkin, niinkuin noissa runoissa, on lähtenyt persoonallisista tarpeistaan ja kokemuksistaan. Oman itsensä vuoksi, saavuttaaksensa itse selvitystä elämän tarkotuksesta ja ihmisen asemasta maailman kokonaisuudessa, runoilija on esittänyt ihmissydämen sisällisiä taisteluita. Ja päätöskään on hänen luonteensa mukainen: tuo kirkastettu rakkaus, joka avaa sylinsä maailmalle, se on hänen luontainen ihmisystävällisyytensä, ainoastaan vahvistuneena ja

selvinneenä sisällisessä taistelussa; ja siihen on yhtynyt rakkaus toiseen Friggaan ja luontoon. Samaten tiekin, jota hän on kulkenut, on hänen oman luonteensa määräämä; se on runoilijan tie, se viepi tunteen ja mielikuvituksen, eikä järkipärisen mietiskelyn maitten halki.

Mutta niinkuin jo mainittiin on tämä tie yhteinen uuden vuosisadan koko runoudelle. Ja kaikkialla pyrittiin tähän aikaan, samoin kuin Runeberg teki, käsittämään maailmaa siten että sen henkisiä puolia katsottiin ainoiksi korkeammassa merkityksessä todellisiksi, jota vastoin aineellisuutta pidettiin niiden rinnalla ala-arvoisena, jopa olemattomanakin. Tässäkin kohden käypi virta edellisen vuosisadan ajatustapaa vastaan, tämä kun uudistajain mielestä oli vienyt ihmisiä harrastamaan etupäässä vain aineellisia pyrintöjä.

Mutta kysymykseen mikä sitten oikea korkeampi todellisuus on, vastattiin eri lailla. Luokaamme lyhyt silmäys näihin vastauksiin, siten parhaiten selviää Runebergin asema ajan henkisessä kehityksessä.

12.

Ajan virtaukset tulivat yhdeksännentoista vuosisadan alkupuolella Suomeen pääasiallisesti kahdelta taholta: Ruotsista ja Saksasta. Ruotsi vaikutti runoudellaan, Saksa filosofiallaan. Ruotsin runoudessa esiintyi taas kaksi pääsuuntaa: varsinainen romanttinen ja göötiläinen. Saksan uusi filosofia vaikutti meillä syvemmin vasta Hegelin kautta.

Romantikot sanoivat: aineellisuus painostaa ajan mieltä, jokapäiväiset huolet tekevät ihmisistä hyödyn orjia.

Korkealle pyrkivä henki ei viihdy siinä maailmassa, *tunne* kohottaa hänet toiseen maailmaan, missä mielikuviutus vapaasti luopi ihanteitaan. Vähät siitä pitävätkö poroporvarit niitä ihanteita vain unelmina, meille niiden maailma on korkeammassa merkityksessä ainoa todellinen.

Göötit sanoivat: velttous painostaa ajan mieltä; jokapäiväiset huolet tekevät ihmiset heikoiksi. Korkealle pyrkivä henki ei viihdy siinä maailmassa; *tahto* kohottaa hänet toiseen maailmaan, missä tarmo liikkuu vapaasti. Vähät siitä jos suuri tarmokas henki aikaansaa mullistuksia, joista poroporvarit joutuvat kärsimään; meille tuo suuri henki edustaa sitä mikä korkeammassa merkityksessä on, tahi ansaitsee olla, todellista.

Kumpaiseenkaan näistä ohjelmista ei Runeberg voinut yhtyä. Hän kyllä tunnusti toiselta puolen tunteen ja mielikuviutuksen, toiselta puolen puhdistuneen tahdon merkityksen. Mutta niinkuin jo on huomautettu oli hänen elämänsä ollut semmoista ettei hän tarvinnut henkisesti siitä paeta mielikuviutuksen maailmaan; ja tarmomon perikuvana oli hänelle esiintynyt suomalaisen talonpojan hiljainen kärsivällisyys. Ja lopuksi, kun molemmat mainitut suunnat halveksivat jokapäiväisiä ihmisiä, niin niiden edustajat helposti joutuivat ylpeilemään ja prameilemaan. Mutta mitään ei Runeberg vihannut niin paljon kuin juuri ylpeilemistä. Näistä syistä häneen enimmin vaikuttikin Stagnelius, joka asettui noitten kahden suunnan ulko- tahi yläpuolelle. Ja muistettava on myöskin että varsinkin gööttiläisen, mutta muutamissa kohden romanttisenkin suunnan esiintyminen ja ohjelma riippui Ruotsissa vuoden 1809 jälkeen heränneistä val-

tiollisista ja yhteiskunnallisista harrastuksista, jolle Runeberg oli vieras — niinkuin suuressa määrin Stagneliuskin.

Jos siis nuo kaksi vastausta aikakauden suureen kysymykseen eivät voineet tyydyttää Runebergia, niin tulee meidän tarkastaa hänen suhdettansa Hegelin filosofiaan.

Tässä kohden eivät kansalliset eroavaisuudet olisi estäneet Runebergia yhtymästä ulkoapäin tulleeseen ohjelmaan. Nojautuihan Snellmankin juuri Hegeliin, kun hän ryhtyi taisteluun kansallisuuden hyväksi. Vieläpä Hegelin filosofia tavallansa oli vastakohta sekä romantikkojen että göötien ohjelmalle. Mielikuvitus ei Hegelin mukaan ollut korkein sielunkyky eikä tarmokaan. Ainoan todellisen loi hänen mielestään *järkeä*, ei tosin tuo valistusfilosofian »terve järki», vaan korkeampi sielunkyky, joka käsitteistä muodostaa järjestelmän, missä vallitsee ehdoton yhtenäisyys ja lainmukaisuus.

Mutta olemme jo nähneet että Runeberg nimenomaan julistaa järjen kykenemättömäksi auttamaan ihmistä siinä taistelussa, josta hänen sisällinen onnensa riippuu. Tähän päätökseen oli jo hänen oma elämäkokemuksensa vienyt, mutta omituista on nähdä kuinka hän tälle kokemukselleen on saanut tukea tuosta ennen mainitusta Gerlachin kirjasta, jota professori Avellan peräti halveksi, pitäen sitä kovin vanhanaikaisena.

Koska Gerlachin kirjaa ei ole tähän asti käytetty Runebergin kehitystä esitettäessä, katson tarpeelliseksi antaa mahdollisimman lyhyen ja yleistajuisen selonteon sen sisällöstä; sitä seuraa lyhyt yleiskatsaus järjestelmän pääpykäliin, johon ne lukijat tyytykööt, joita filosofiset yksityiskohdat eivät huvita.

Niin pian kuin ihminen on jossain määrin kehittynyt henkiseen itsenäisyyteen, hän koettaa saavuttaa yhtäpitävääisyyttä omansa ja muiden ihmisten mielipiteiden välillä; ja varsinkin tunnetaan tämä tarpeelliseksi kun on kysymys yhteisen tarkotuserän saavuttamisesta taikka asioista jotka hänen silmissään ovat tärkeitä ja pyhiä. Mutta kulttuurin monimuotoisuus on vaikuttanut että semmoinen yhtäpitävääisyys kaikkialla puuttuu, ja välttämättömästi edistyvä kehitys saa aikaan ettei ihminen omasta itsentäänkään sitä löydä. — Omantunnon ääni ruumiillisen vietin vaatimusten rinnalla, tahdon vapauden aate verrattuna ihmisen riippuvaisuuteen olosuhteista, mielteiden häilyväisyys pyrittäessä käsittämään maailmaa kokonaisuudessaan, jumalallisen kaitselmuksen aate pelkän sattuman rinnalla — kaikki tämä synnyttää sisällistä taistelua ja epävarmuutta, josta vakavammat luonteet elävästi tuntevat tarvista päästä. Sentähden jokainen siihen tilaan joutunut ihminen pyrkii muodostamaan itselleen semmoisen elämän- ja maailmankatsomuksen, joka voi häntä rauhottaa, ja siinä on filosofoimisen historiallinen peruste. Filosofian tarkotus on siis se että ihminen, tehdessään arvostelmiansa maailmasta ja ihmiselämästä olisi sopuosinnussa itsensä kanssa.

Tämän tarkotuksen saavuttamiseksi täytyy ihmisen tarkastaa sisäistä maailmaansa ja sitä tutkimalla pyrkiä sellaiseen maailmankatsomukseen, jonka avulla selvästi tajuamme vakaumuksemme sisäisen perustuksen ja henkisen välttämättömyyden. Mutta kun samallinen vakaumus on tärkeä myöskin ihmisten yhteiselämälle, niin pyrkii totuuden ystävä, saavutettuansa vakaumuksen, levittämään sitä muidenkin yhteisomaksi. Mutta silloin tulee vakaumuksen olla yleispätevä, se on niin muodostettu, että jokaisen, joka kykenee asiaa selvästi tajuamaan, täytyy tunnustaa se oikeaksi. Ja kun ihmisten mielipiteiden eroavaisuudet johtuvat heidän erilaisista elämänkokemuksistaan, on sitävastoin *puhtaan* ihmisluonnon lainmukaisuus (joka ilmenee esim. matemaatisissa totuuksissa) yleispätevyyden perusta ja tunnusmerkki. Filosofian voimme siis määritellä niin että se tieteellisesti esittää sellaista maailman- ja elämäkatsomusta, joka perustuu inhimillisen hengen puhtaaseen luontoon. Mutta kun tuohon puhtaaseen luontoon todellisuudessa aina sekaantuu jotakin yksilöllistä, niin on mainitun tarkotuksen

täydellinen saavuttaminen luettava inhimillisten ihanteiden joukkoon, pidettävä tutkivan hengen loppumattomana tehtävänä, jolla kuitenkin on arvonsa yhtä hyvin kuin hyveeseen pyrkimisellä, vaikka täydellinen hyve ei olekaan saavutettavissa.

Kun siis filosofia tilapäisestä, kokemuseräisestä sivistyksestä pyrkii elämänsä katsomukseen, jossa puhdas henkisyys täydellisesti kuvastuu, niin sen täytyy muodostaa järjestelmä, jossa ne käsitteet ja aatteet, jotka ovat korkeamman ja puhtaasti järjellisen maailmankatsomuksen perustana, asetetaan selvään yhteyteen sekä keskenänsä että sisäisen perustuksensa kanssa. Tätä tehdessään filosofia tosin ei voi sitoutua olemaan opettamatta muuta kuin vain semmoista, jota n. s. terve ihmisjärki tietää ja käsittää, sillä jos tämä ihmisjärki on tarpeeksi valveilla, se pian huomaa kietoutuvansa ristiriitoihin, jotka juuri tekevät filosofisen selvittämisen tarpeelliseksi. Mutta toiselta puolen filosofia ei voi joutua ehdottomaan ja täydelliseen ristiriitaisuuteen luonnollisen elämän kanssa, koska sen tehtävänä juuri on tämän elämän selvittäminen. Filosofian ei siis pidä luulotella että se vasta on kaiken totuuden luoja, ja että ihmishenki vasta tätä keinotekoisia tietä voisi yleensä ajatella järjellisesti.

Se sisällinen maailma, jota filosofian tulee tarkastaa, esiintyy ensi sijassa tajuna (*Bewusstsein*). Tajuummehan me vetoamme, kun olemme vakuutetut jostakin, joko vakaumuksemme sitten koskee totta, hyvää tai kaunista. Tajua on siis toista kuin tuntemme, pyrkimyksemme, käsitteemme ja aatteemme, koska se niille juuri antaa todellisuuden ja välttämättömyyden leiman. Tajua vaikuttaa että jokin esiintyy *meille* olevana; niitä tiloja ja toiminnan ilmauksia, jotka ovat tajuttomia, emme käsitä oleviksi. Tajua on siis tajuavan osanottoa toimintaansa ja sen sisältöön.

Alkuperäisin tajun muoto on *välitön* tajua. Se ei erota tajuavaa tajutusta ja on siis himmeää. Tuon eron toimittaa *ajattelu* (*Reflexion*), joka muodostaa käsitteitä, erottaen erilaisen ja yhdistäen yhtäläisen. Tästä syntyy *välillinen* tajua. Kun alkuperäinen ja välitön tajua täten ajattelun välityksellä on saanut sisällölleen käsitteen varmuuden ja lujisuuden, silloin esiintyy tajua *tietona*.

Mutta käsitteetkin kaipaavat tajun vahvistusta esiintyäkseen meille olevina. Lähinnä on meillä siis aina välitön tajua itsestämme. Vasta se vakuuttaa meitä kaiken sielun toiminnan välttämättömyy-

destä, ja välitön itsetajumme on siis hengen elämän varsinaisena keskuksena ja tyyssijana sekä sinä sydämenä, joka tosin tarvitsee kehittyä kasvaaksensa tiedon puuksi, ja joka senvuoksi vaatii tai herättää ajattelua, jonka kautta tämä kehitys tapahtuu, mutta joka kuitenkin antaa kaikille kehittyneen tajun aineksille sen merkityksen tajuavaan nähden, joka on *totuudelle* ominaista.

Välitön taju esiintyy *tuntemisena*. Mutta elävänä yksilönä ihminen huomaa omistavansa eri voimia, joiden kautta hän joutuu riippumaan vieraastakin toiminnasta. Siten ihmisen elonjännitys voi muuttua tavallista, normaaliastetta suuremmaksi tai pienemmäksi, ja tästä syntyy mielihyvän tai mielihäpähtämisen tunteita, jotka siis eivät ole minkään erityisen peruskyvyn ilmauksia. Ja kun koetamme säilyttää mielihyvän ja poistaa mielihäpähtämisen syitä, syntyy *viettejä*. Jos nyt ajattelu kohdistuu tunteihin ja vietteihin, vertaamalla niitä keskenään ja huomioon ottamalla vietin tyydyttämisen etäisemmätkin seuraukset, niin tapahtuu valinta eri nautintojen tai tekemisen ja tekemättä jättämisen välillä, eikä siis *tahtokaan*, joka tämän valinnan toimittaa, ole mikään erityinen sielunkyky,

Lopuksi on sanottava samaa *mielikuvituksestakin* (Phantasie). Sitä ei voi erottaa muista sielun toiminnan muodoista, se liittyy kaikkiin niihin, ja sen tarkoituksena on korvata niitä puutteellisuksia, joiden huomataan olevan olemassa todellisuudessa.

Se sopusointuinen elämän- ja maailmankatsomus, johon valmistunut ihminen pyrkii, se muodostuu siis niin että sieluelämän kaikki toimintamuodot kehittyvät keskinäisessä yhteydessä. Ajattelu muodostaa käsitteitä, hankkien siten tajuavalle puhtaasti henkistä omaisuutta. Käsitteet ryhmittyvät niin että niistä syntyy yhä yleisempiä käsitteitä, kunnes kaikki mikä voi olla tietämisen esineenä muodostaa yhtenäisen järjestelmän. Samaten ymmärrys erottaa eri pyrkimykset, samalla arvostellen niitä, ja niin eri pyrkimyksetkin liittyvät yhteen, kuten eri käsitteet, kunnes syntyy ihmiselämän koko alan käsittävä sopusointuinen yleispyrkimys, jota, kun se pukeutuu ymmärryksen ja kehittyneen itsensä tuntemisen muotoon, sanotaan *tahdoksi* (häikäilemättömän himon vastakohtana).

Tietämisellä ja pyrkimisellä on siis yhteinen päämäärä: nähdä lainmukaisuutta kokonaisessa ja sopusointua kaikissa sen

osissa. Mutta tämän muodollisen yhteyden ohessa on olemassa yhteys sisältöönkin nähden, sillä oikea tietopuolinen käsitys on inhimillisten kykyjen oikean ja täysin luonnonmukaisen käyttämisen ehtona. Jos taas pyrkimystä, harrastusta puuttuu, niin kaikki ymmärryksen ohjeet eivät voi aikaansaada tahtoa.

Samaten mielikuvituksenkin toiminta riippuu muista sielun toimintamuodoista ja niiden hankkiman sivistyksen sisällöstä ja muodosta, sanalla sanoen mielikuvituksen tuotteiden laatu riippuu ihmisen kehityskannasta. Ja kun mielikuviutus liittyy toisiin toimintamuotoihin, täydentäen niiden tuloksia, niin täytyy sen tuotteiden myöskin mukautua niiden toisten toimintamuotojen lakeihin.

Mutta toiselta puolen pyrkii mielikuviutus täten kohoamaan semmoiseen toimintaan, jossa henkisen elämän puhdas lainmukaisuus eli alkuperäinen luonto mitä laajimmin ja innokkaimmin on vaikuttamassa. Ja kun mielihyvän tunne syntyy semmoisessa tilassa jossa elontoiminta on kohonnut tavallista astetta ylemmäksi, niin on luonnollista että mielikuvituksenkin toiminta synnyttää mielihyvää, siinä tunnetaan henkisten voimain leikin helpoutta, sopusointua ja elävyyttä. Mutta kun mielikuviutus samalla yhtyy muihin toimintamuotoihin, niin on yhtä luonnollista että se toiselta puolelta yhdistystensä lennokkuudella edistää käsittämistä ja helpottaa järjen yleiskatsetta, toiselta puolen luopi kuvan siveellisestä täydellisyydestä, jonka kautta hyvän aate tulee eläväksi ja vaikuttavaksi. Mitä likeisemmin pyrkimys mielihyvään, kauneuteen, liittyy toden ja hyvän esittämiseen, sitä enemmän täytyy sija joka mielikuvituksella luonnonmukaisesti on sielullisten toimintamuotojen sarjassa.

Mutta myöskin ajatuksen ja tahdon tietä kohoaa ihminen korkeammalle alalle. Ihmisyys semmoisenään on jo korkeampaa kuin pelkät luonnon esineet. Samoin henki voi kehittyä hallitsemaan aistillisuutta ja himoja, jotka määräävät eläinten toimintaa. Se arvon määrääminen, mikä tässä tapahtuu, ei kohdistu yksilöisiin tarkotuksiin, ja siten herää *ihmisarvon* tunne, tunne siitä että ihminen ei ole luotu palvelemaan itsekkäitä pyrintöjä, eikä olemaan pelkkänä välikappaleena. Tämä ihmisarvon tunne taistelee itsekkästä arvostelusta johtuvia pyyteitä vastaan, jos kohta se ei voi koskaan tukahuttaa aistillisia haluja. Alussa se tosin on

heikko, mutta vähitellen se aikaansaa tajussa tosiasioita jotka yhä enemmän tulevat käytännöllisen ymmärryksemme ohjeiksi ja muodostavat omantunnon ensimmäiset värähdykset, siveellisen itsetajun ensimmäisen muodon. Ajattelun avulla tämä itsetaju kuitenkin voi kehittyä niin että toiselta puolen tunnemme oikeutemme, se on vaadimme riippumattomuutta muiden mielivallasta, toiselta puolen tunnemme itsemme velvotetuiksi säästämään ihmistä ja kohtelemaan häntä olentona jolla on oma tarkoituksensa, mutta samalla ottamaan myös osaa inhimillisen olevaisuuden kehittämiseen ja edistämiseen.

Jos täten toisella puolella käsitteiden, toisella puolella pyrkimysten järjestämisellä on saavutettu sopusointua ja huomattu lainmukaisuutta, niin puuttuu kumminkin äärimmäinen peruste, ehdoton perussy kaikkiin. On ikäänkuin kuuntelisi eri soittimien sopusointuista säveltä olettamatta syytä, joka on sen kaiken tuottanut ja joka siinä kaikessa on määräävä. Mutta samaten kuin tutkiskellessamme sitä henkeä, joka on luonut sopusoinnun, jätämme syrjään tämän sopusoinnun, samaten muodostaessamme ehdottoman perussyyn aatteen kohoamme ymmärryksen toiminnan yläpuolelle ja tulemme *uskon* piiriin. Uskonnollinen aate johtuu siis erityisestä henkisen elämän toiminnasta, jossa tämä elämä näyttääyty korkeimmassa puhtaudessaan.

Uskonnollinen aate on pyrkimyksiinkin nähden tärkeä. Sillä jos inhimillisiä olosuhteita arvostellessamme lähdemme vain kokemuseräiseltä näkökannalta, niin on vaara tarjona, että siveellisen arvonmääräämisen täytyy väistyä itsekkään tieltä. Onhan ihmisen olemassa-olo, mainitulta kannalta katsottuna, vain lyhyt päivä, joka auttamattomasti häipyä takaisin ikuiseen yöhön, ja ainoa viisauden sääntö olisi kai silloin nauttia siitä niin kauan ja niin mieluisasti kuin mahdollista; ja samalla esiintyy ihminen kietoutuneena ulkonaisen maailman välttämättömyyteen. Mutta kun ihminen kohoaa tajuamaan ehdottoman perussyyn aatteen, joka on kaikki tehnyt ja hallitsee kaikki, niin henki samalla tajuaa oman toimintansa siinä toteutuvan ja sopivan yhteen sen kanssa. Henkisenä voimana tuo ehdoton perussy esiintyy korkeampana kuin kokemuseräinen välttämättömyys, ja kohoten tuon voiman yhteyteen ihmishenki huomaa olevansa sukua juma-

lalliselle perussyyllle, ja ihmisyyden kohtalo esiintyy samalla ehdottoman hengen johdon alaisena.

Mitä enemmän tämä ehdottoman perussyyn aate ihmiselle selviää, sitä enemmän hän omassa hengessään ja ihmishengessä yleensä huomaa korkeimman hengen heijastusta ja kuvaa. Johdumme siis siihen että koko ihmisyyden ja ihmiskunnan olemassaolo ja kehitys esiintyy yhtä paljon korkeampana itsekkäitä pyyteitä kuin kokonaisuus esiintyy tiedollemme osia suurempana.

Täten kehittyä ihmisen tajusta käsitteitä jotka tulevat inhimillisen elämän ja toiminnan johtaviksi periaatteiksi. Mutta kun ehdoton perussyyn hallitsee myöskin luonnon valtakuntaa, niin avautuu henkemme katseelle täten näköala, jonka ulottuvaisuus ja kantavuus on mitä suurin, sillä se käsittää sekä koko maailman että sen perussyyn, ja sitä on siis pidettävä filosofian etsimänä korkeampana, sopusointuisena maailman- ja elämäntarkoituksena.

Gerlachin järjestelmän merkellisimmät kohdat ovat siis lyhyesti seuraavat:

Ihmisen tarkoitus on pyrkiä sopusointuun itsensä ja muiden ihmisten kanssa.

Tämä tapahtuu yhtämittaisessa kehityksessä, jossa kaikki sielunkyvyt vaikuttavat yhdessä.

Ei mikään sielunkyky vie ihmistä pois todellisuudesta, jos kohta eri kyvyt kohottavat häntä aatteellisemmalle alalle kuin se minkä jokapäiväinen elämä tarjoo.

Sieluelämän keskuksena on välitön itsetaju, joka ilmenee tuntemisena. Eri sielunkyvyt ovat vain tämän itsetajun palvelijoita sen sisältöä selvitettyä, järjestettyä ja täydennettyä.

Sentähden kaikkien sielunkykyjen kehitys riippuu yksilön persoonallisesta kehityksestä. Ja tämä osottautuu paraiten ihmisarvon tajuamisessa sekä himojen ja itsekäiden pyyteitten voittamisessa.

Korkeimman sopusoinnun saavuttaa ihminen ko-
hoamalla mielikuvituksen ja uskonnon aloille. Silloin
hänelle esiintyy luontokin samoinkuin ihminen ikuisuuden
heijastuksena.

Jos joku olisi kysynyt Runebergin mielipidettä tästä
ohjelmasta, niin hän varmaan olisi vastannut yhtyvänsä
siihen pykälä pykälältä, niin ihmeellisen hyvin se soveltuu
hänen personallisiin taipumuksiinsa. Gerlachin kirjan
lukeminen on siis selvittänyt ja vahvistanut hänen käsi-
tystänsä, houkuttelematta häntä millään muotoa alalle joka
ei olisi sopinut yhteen hänen runollisten taipumustensa ja
tarkotustensa kanssa. Päinvastoin hänen myöhemmin ru-
noudesta lausumansa periaatteet monessa kohden myös osoit-
tavat yhtäläisyyttä Gerlachin kanssa. Jopa eräs tärkeä
kohta Mustasukkaisuuden öissä vasta Gerlachin kannalta
katsottuna oikein selvenee.

Gerlach sanoo näetten että mielihyvän tai mielihahan
tunteet syntyvät siitä että elonjännitys on tavallista suu-
rempi tahi pienempi. Siitä johtuu että mitä enemmän
ihminen kohoaa ihanteellisille aloille, se on, mitä suurempi
hänen elonjännityksensä on, sitä vähemmän hän voi tun-
tea mielihapaa. Ja juuri tätä Runeberg nähtävästi tar-
kottaa, kun hän sanoo että vaivat, huolet, tuskat, kauhut
ovat varjo-aaveita,

todellisia silmiss' ajatuksen,
se kunis vanki pimeään on mailla,
vaan tyhjiä, vaill' olemusta, voimaa,
päin valoa se konsa kohouu.

Ja jos ihminen on kohonnut niin korkealle, että
hän lepää ikuisuuden helmassa, silloin ovat vaivat ja
tuskat täysin olemattomia, ne ovat vain unelmia.

Mutta kun tuo ikuisuuteen kohoaminen tapahtuu (runoelmassa, samoin kuin Gerlachin mukaan) mielikuvituksen, puhdistuneen rakkauden ja uskonnon siivillä, niin mainitun käsityskannan saavuttaminen on runoilijalle ollut ylen tärkeä.

Ja seuraukset siitä tulevat pian näkyviin hänen runoudessaan.

Varsinkin rakkaus esiintyy nyt puhdistuneena, ihan teellisena. Runossa Tytölle kuvataan sen varsinaiseksi kodiksi taivasta; rakastavalla on korkeassa tähtikodissa ollut armas puoliso, ja tästä on mainen tyttö heijastus. Sentähden yhdistää nyt molempia »rakkaus suureen kaikkeuteen»; tyttö on rakastavalle maa ja taivas yht' aikaa. Ja voitonriemua täynnä on myöskin se uusi laulu Friggalle, joka nyt kirjoitetaan; siinäkin on (toinen) Frigga korkeamman rakkauden maallinen kuva.

Ja kun semmoinen voitto on saavutettu, tuntee Runeberg olevansa runoilijaksi luotu. Hänellä on, sanotaan runossa Mua onnellista! »sydämeen osuva kieli, jos villi verhoton mua kuulukohon» ja tämä kieli on raikas rauha hänen seesteisellä otsallaan ja rakkaus hänen vapaan silmänsä katseessa. Sentähden on koko maailma hänelle avoinna, »kaunis tuhatmuoto ihanne» karkeloi hänen tiellään ja

aurinko kuolettuuden tyynnä kultaan
mun intoni luo maalin ihanan,
eik' epäilykset kehnot murra multa
poveni uhmaa nuoren, uljahan.

Lienee nyt selvä minkä tähden Runeberg jäi vieraaksi Hegelille yhtä hyvin kuin ruotsalaiselle runoudelle. Kaikilla mainituilla kolmella suunnalla oli se vika että

eristettiin yksi sielunkyky, tunne, tahto tahi järki, ja kohotettiin se hallitsevaksi, sensijaan että Runeberg pyrki kaikkien sopusointuun. Mutta täten nuo suunnat näyttivät hänen silmissään yksipuolisilta, vieläpä itsekkäisyyttä ja itserakkautta edistäviltäkin. Niiden tarkoituksena oli luoda maailma joka tyydytti vain muutamia valituista sie-luja, ja niiden edustajat luulivat että ihmiselle oli mah-dollista *luoda* »ainoa todellinen», sensijaan että hänen Runebergin mielestä tulee sitä *etsiä*, puhdistamalla omaa sieluaan.

Mutta sopii kysyä: mistä sai Runeberg voimaa puo-lustaa omintakeisuuttaan noita ajan valtaavia virtauksia vastaan? Eihän tietysti Gerlachin kirja yksistään olisi siinä kohden mitään aikaansaanut.

Tietysti ei. Mutta minkä vuoksi oli aikoinaan Ger-lach määrätty tutkintokirjaksi? Epäilemättä sentähden että se vastasi sitä käsitystapaa, joka Turun yliopistossa vielä silloin katsottiin oikeaksi. Ja itse asiassa oli tässä yliopistossa ollut siveysopin opettaja joka olisi voinut hänkin pykälä pykälältä yhtyä Gerlachin objelmaan. Tämä opettaja oli Franzén. Jopa huomataan saman käsitys-tavan juuret aina Porthanin opeissa.

Mainitulla ohjelmalla oli siis Suomessa vankka kansal-linen pohja. Sillä toiselta puolen sen sisällys liittyi kan-samme korkeimpaan henkiseen elämään, kristilliseen kat-santotapaan, toiselta puolen taas olivat sen muodostamiseen vaikuttaneet ne yleiseuroppalaiset henkiset virtaukset, joihin yliopistomme etevimmät miehet puolen vuosisadan kuluessa olivat tutustuttaneet oppinutta säätyämme.

Ohjelma oli valistunutta kristillisyyttä — siinä sen voima.

Ja merkillinen on edellisen ajan kehitys siinäkin kohden että ohjelman kolmesta kannattajasta Porthan oli melkein yksinomaan ajattelijä, vaikka kirjotti runojakin; Franzén oli yhtä paljon runoilija kuin ajattelijä; Runeberg taas melkein yksistään runoilija, mutta sen ohessa ajattelijakin.

Syvällä tammen juuret.

13.

Yleisaatteellisella alalla Runeberg täten Turun ja Paraisten aikanaan kehittyi Suomen kansan runoilijaksi. Mutta toistaiseksi varsinainen isänmaa ei esiinny hänen runoissaan muussa muodossa kuin luonnon kuvailemisessa. Mikä oli syynä siihen?

Vastaukseen on jo ylempänä viitattu. Ensiksi hän ennen kaikkea tarvitsi kehittää personallista tunne-elämäänsä sopusointuun, toiseksi eivät yleiset olot alussa herättäneet virkeämpää kansallista harrastusta.

Mutta koittihan jo siinäkin kohden uusi aika. Ero Ruotsista, jonka pysyväisyyttä ei alussa pidetty varmana, osottautui Napoleonin kukistumisen jälkeen lopulliseksi, ja nyt ruvettiin kysymään mitä uusi asema vaati.

Ensimmäinen julkinen vastaus tähän kysymykseen on kirjotus siinä kirjassa, joka sekin oli uudestaan heräävän isänmaallisen harrastuksen esikoinen: kalenteri Aura, joka kahdessa vihossa ilmestyi Turussa 1817 ja 1818.

Auraa toimittivat muutamat nuorenpuoliset yliopistomiehet, ja varmana sopii pitää että kaikki toimittajat olivat hyväksyneet senkin kirjotuksen jota tarkotamme ja jonka otsakkeena oli »Muutamista Suomen kirjalli-

suutta ja kultuuria kohtaavista esteistä». Se on siis senaikaisten elinvoimaisien yliopistollisten aineiden ohjelma, ja koko sisällys onkin semmoinen että historia on osottanut tekijän selvänäköisyyttä. Eikä seuraavaan kymmeneen vuoteen olot sanottavasti muuttuneet, niin että kirjotus varmaan edustaa Runebergin ylioppilasajankin yleistä mielipidettä.

Kirjotuksen tekijä oli silloinen kirjastonhoitajan sijainen, myöhemmin filosofian professori Johan Jakob Tengström. Hänen isänsä oli tuo Vaasan kirkkoherra, jonka luona Runeberg kouluaikanaan joka sunnuntai söi päivällistä, ja hyvin luultavaa siis on että Runeberg jo silloin tutustui tähän kirjotukseen; mutta jollei, niin ainakin tämä varmaan tapahtui hänen ylioppilasaikanaan: toimihan Tengström vuodesta 1823 alkaen pohjalaisen osakunnan kuraattorina. Ja kun sitäpaitsi Aura sisälsi runojakin, niin on aivan mahdotonta että se olisi jäänyt Runebergille tuntemattomaksi.

Katsokaamme siis mitä Tengströmillä on sanottavaa.

Kuvaavasti kyllä alkaa tekijä puolustamalla sitä että kansalaiset lausuisivat mielipiteensä yleisistä asioista, vaikka semmoista oli siihen asti vain harvoin tapahtunut Suomessa. Mutta yhtä kuvaavaa on että keskusteltavien kysymysten piiristä kohta suljetaan pois ne jotka koskevat valtion ulkonaisia suhteita. Niitä ei suuri yleisö osaa oikein arvostella, ja syystä on siis »valtiollista kannunvalamista» katsottu »kunnottomien ja tietämättömien» tehtäväksi. Sitävastoin »valistunut, järkevä ja oikeamielinen kansalainen, kehittynyt ja sivistynyt ihminen» kyllä sisäisen kultuurielämän alalta löytää tärkeitä yhteiskuntaa tahi koko ihmiskuntaa koskevia kysymyksiä

miettiäkseen ja varteen ottaakseen. Sentähden tekijä nyt esittää mietteitään, arvellen että pienestä kipinästä usein voi syttyä isokin tuli.

Tämän johdannon jälkeen tekijä kohta ryhtyy asiaan.

Asumme kauniissa maassa, joka on täynnä virtoja ja järviä, vuoria, harjuja ja metsiä. Se on siksi ihana, etteivät sen asukkaat voi olla sitä sydämestään ja ihas-tuksella rakastamatta. Tämmöisessä maassa mielipitei-den rehellisyys ja itsenäisyys, mielen vakavuus ja luotet-tavuus syntyvät ja viihtyvät. Sveitsin, Norjan ja Suomen tuntureilla, niiden notkoissa ja laaksoissa ovat nämä avut, jos missään, kuin kotonaan, siellä ne aina (älköön tämä toivo koskaan pettäkö!) tulevat olemaan turvatut, jos ne karkotettaisiinkin Europan muista osista. Semmoisessa ympäristössä eivät kotiseudun rakkaus ja isänmaan-tunne, tuo ylevinten hyveiden kantaäiti, koskaan kuole. Sillä kansakunnan samoin kuin jokaisen elimellisen tuot-teen luonnetta määräämässä on toiselta puolen sitä ym-päröivä ulkonainen luonto, toiselta puolen alkuperäiset, synnynnäiset, niin sanoaksemme idussa tahi juuressa piilevät taipumukset, ja ihminen, samoin kuin kasvi, saapi eri ilmanalojen ja eri asemien vaikutuksesta omituisen luonteensa. Semmoisessa maassa, semmoisten kansallisten avujen helmassa, rehottaa ja kukoistaa (edellyttäen muut-kin olosuhteet edullisiksi) todellinen kulttuuri. Semmoinen ympäröivä luonto pidentää sitä villin vapauden ja yhteis-kunnallisen järjestyksen välistä tilaa, joka, samoin kuin nuoruudenaika yksityiselle ihmiselle, on ylen tärkeä kansa-kunnan kehitykselle. Melkein samallaisessa ympäristössä kreikkalaiset — samalla verrattomasti lauhkeamman ja iloisemman ilmanalan ja maan rikkaamman hedelmälli-

syyden suosimina — kohosivat kauneuden ja puhtaan inhimillisyyden harrastuksensa kautta sivistykseen, joka on ollut ja aina on oleva ihailun ja tulevien vuosisatojen huomion esineenä.

Sitävastoin on kylmä ilma vaikuttanut että ensimmäisten ruumiillisten tarpeiden tyydyttäminen on meikäläisiltä vaatinut raskasta ja uutteraa työtä, eikä näin ollen korkeamman kulttuurin siemen ole voinut niin helposti itää ja luoda niin komeata kasvua kuin etelässä. Tosin voimme empimättä väittää kulttuurin olevan meillä yhtä raittiin ja eloisan kuin monessa viljavammassa ja lauhkeammassa maassa, mutta paljon on kuitenkin tekemättä, ja pahimmat esteet ovat kokonaisuudessaan voittamattomia, jos kohta niitä saattanee jossakin määrin vähentää.

Ensiksi me, vaikka olemme kieleltämme ja luonteeltamme erityinen kansallisuus, emme kuitenkaan ole muodostaneet, emmekä koskaan voi muodostaa omaa itsenäistä valtiota. Siitä johtuu että meiltä puuttuu se sisäisen tilamme itsetieto, jota on pidettävä kaiken valtiotiedon ja kaiken filosofian, kokonaisen kansan yhtä hyvin kuin yksityisen ihmisen, korkeimpana ratkaisua vaativana kysymyksenä. Sillä samoinkuin yksityinen ainoastaan sikäli kuin hän saa tilaisuuden kehittää monipuolisesti taipumuksiaan, pääsee sopusointuun itsensä kanssa ja oppii ymmärtämään maailmaa, samoin voi kansa ainoastaan mikäli se kansallisessa runoudessa ja esi-isien urotöissä saattaa kuvastaa itseänsä, taikka mikäli sillä on luontoon likeisesti liittynyt muinaisuus ja historia, saavuttaa selvän havainnon elämästään ja toiminnastaan. Niinkuin nero ja filosofi vasta kohottuaan ihmiskunnan korkeimmille sijoille voivat saada yleiskatsauksen ja oikean käsityksen

maallisista oloista, niin kansakin vain suurimman kunniansa ja historiansa loistavimman ajanjakson jalustalta katsoen voipi tuntea itsensä, tehtävänsä ja olosuhteensa. Mutta tuo korkein näkökanta, ja vaikutus maailman kotaloon ja aikakausien vaihdoksiin, eivät voi tulla jokaisen kansallisuuden, yhtä vähän kuin jokaisen henkilönkään osaksi. Toinen niinkuin toinenkin voipi sentään ahtaamissakin vaikutuspiireissä kehittää luonnettaan, jos sillä sitä on; ja ennen kaikkea juuri ihmisen määrätty luonne herättää mielenkiintoamme.

Yhdistymisemme vieraisiin kansakuntiin on lisäksi vaikuttanut että meillä käytetään ja täytyy käyttää eri kieliä, ja että meiltä puuttuu oma itsenäinen kirjallisuus. — Kun ruotsalaiset kolmannellatoista vuosisadalla valloittivat tämän maan, perustivat he sinne tänne rannikolle siirtokuntia, jotka sitä helpommin säilyttivät emämaansa kielen, luonteen ja tavat, kun ne kaupan ja merenkulun kautta olivat yhä edelleen likeisessä yhteydessä sen kanssa. Näistä siirtolaisista taikka heidän kansalaisistaan, jotka sivistyksen ja tiedon puolesta olivat maan alkuperäisiä asukkaita paljon etevämmät, täytyi valita ne sotapäälliköt, virkamiehet ja voudit, jotka Ruotsin kruunu tänne asetti. Siten ruotsinkieli tuli vallitsevaksi kaikissa julkisissa asiakirjoissa sekä vähitellen syntyneessä sivistyneessä säädössä; senohessa suomenkieli ja kansallinen individualisuus (omintakeisuus) kuitenkin säilyivät itse kansassa. Sivistyneet ja sivistymättömät säädetyt vieraantuivat senvuoksi toisistaan; edellisiltä puuttui se voima ja ryhti, joka tavataan niin sanoaksemme yhdestä kappaleesta valetussa kansassa, jälkimäisissäkin oli erilaisia aineksia, niiden sivistyttäminen hidastui ja kävi vaikeaksi. Tämä rikkou-

tunut väli vaikutti myöskin että maan kieli laiminlyötiin ja sen runous jätettiin oman onnensa nojaan kuihtumaan ja lopuksi häviämään, vaikka se, ollen kansallisena eli kansakunnan katsantotavan havainnollisena ilmauksena, olisi ansainnut maan hallitsijain huomiota. Täten kyllä vähitellen kansan järkipерäinen valistus karttui, mutta sen mielikuvituksen vaikutus supistui. Kieli on kummin-kin säilyttänyt kuvaannollisen ja havainnollisen rikkautensa ja voimakkuutensa, mutta ainoastaan alempien kansanluokkien käyttämänä siltä aina tulee puuttumaan sellaisten käsitteiden ilmaisukeinot, jotka syntyvät ymmärryksen harjottamisesta ja kehittämisestä.

Kumminkin on kansan uskonnolliselle, siveelliselle ja yhteiskunnalliselle, sanalla sanoen koko sen korkeammalle sivistykselle yhtä tärkeätä että sen mielikuvitus säilytetään virkeänä, kuin että sen käsitteet laajentuvat. Sentähden olisi suotavaa että sivistyneet luokat rupeisivat harrastamaan kansanrunouden kokoilemista, jottei se pian muutu vain muinaistarinaksi että kansallista suomalaista runoutta kerran on ollut olemassa. Senohessa olisi suomenkielen viljelemistä harrastettava, täydellisempi sanakirja ja kielioppi hankittava; ja aivan luonnollista on että ne virkamiehet, joilla on tekemistä suomalaisten kanssa, osaisivat heidän kieltään.

Kirjotuksen lopussa sanotaan taas:

Että suomalaista kansallisuutta, joka, päättäen ulkomaalaisten luonteemme omituisuuksia koskevista arvosteluista, ainakin osaksi on sivistyneissäkin säädyissä säilynyt, ylläpidetään ja jalostetaan kotimaisen kirjallisuuden avulla, se on kohtuullinen vaatimus. Tämä tapahtuu parhaiten tutkimalla maamme historiaa ja maantietoa,

unhottumattoman Porthanin jäljissä. Kuitenkin muistetakoon, että se rakkaus ja mieltymys kansallisiin ominaisuuksiimme ja etenkin historiaamme, jonka Porthan osasi herättää eloon ja jonka ahtaiden olojemme vuoksi ja arvokkaampien esineiden puutteesta usein täytyy kiintyä pikkuseikkoihin, pian saattaa käydä yksipuoliseksi ja tarkertua vähäpätöisyyksiin — onhan arvatenkin tästä saatu aihetta ruotsalaisten puolelta kuultuun lauselmaan, että meillä olisi ollut jonkunlainen *fennomania* vaikuttamassa muutaman aikaa yliopistollisiin opintoihinkin.

Suomalaista jumalaistarustoakin voitaisiin ajatella käytetyksi runoudessa suomalaisen kansallisuuden vireillä pitämiseksi sivistyneissä säädyissä, mutta mikäli sitä on tunnettu, näyttää siltä puuttuvan tarkkoja kansallisia piirteitä; onhan suomalaisten »Jumala» aivan sama kuin kristittyjen.

Näistä otteista nykyajan lukija jo huomaa, että Tengströmillä oli selvillä koko se kansallinen ohjelma, jonka toteuttamiseksi seuraava aika sitten on työskennellyt, mutta että tämä ohjelma herätti hänessä jotensakin vähäisiä toiveita.

Sitä vähemmin on meillä siis syytä kummeksia ettei Runebergkaan antautunut toteuttamaan ohjelman supisuomalaisia pykälä. Ruotsia puhuva kun oli, ei hänellä ollut tilaisuutta tehdä työtä suomenkielen ja kansanrunouden hyväksi; historia vähäpätöisyyksineen ei häntä houkutellet, varsinkin kun hänestä ei ollut tiedemieheksi. Mutta täyden myötätuntoisuutensa hän siltä saattoi näille harrastuksille antaa — niinkuin itse asiassa tekikin — sillä olivathan ne periaatteellisessa yhteydessä muiden ohjelman osien kanssa, jotka hänelle paremmin soveltuivat.

Saarijärvellä hän oli tutustunut Suomen luontoon ja sen yhteydessä suomalaiseen kansanluonteeseen. Ja kun hän kirjoituksessaan Saarijärven oloista sanoo ihmistä ympäristöjensä kuvastimeksi ja sisämaan luontoa tarkasti yksilöistyneeksi, niin voimme siitä päättää että hän jo aikaisemmin oli saanut selville kansallisen individualisyydenkin.

Tässä kohden Runeberg on selvästi kansallinen, mutta tavalla joka on yhteydessä suuren ajanvirtauksen kanssa. Muissakin maissa oli — vastakohtana edellisen vuosisadan yleismaailmallisuudelle — herännyt kansallisuusaate, ja Suomessa on sen ensimmäinen itu etsittävä Porthanin ja Franzénin ajoista. Yleinen oli sekin käsitys että kansanluonne riippuu ympäröivästä luonnosta: Ruotsissa esitti tätä aatetta hyvin nerokkaasti Geijer, ja Tegnérin runoissa se samaten esiintyy.

Mutta mitenkä saada tämä kansallinen individualisyys ilmaistuksi? Ruotsissa tämä luonnollisesti tapahtui ensiksi valtiollisissa ja yhteiskunnallisissa harrastuksissa, toiseksi ylistämällä suurten esi-isien muistoa, kolmanneksi elvyttämällä muinaisskandinaviaalaisten sankarirunojen henkeä. Mutta kaikki nämä kolme tietä olivat meillä siihen aikaan suljetut, niin sanoo Tengström nimenomaan ja luultavasti juuri verrattuaan mielessään Suomen oloja ruotsalaisiin.

Mitä meiltä silloin puuttui, sen olemme myöhemmin saaneet: 1835 Kalevalan, 1848 Vänrikki Stoolin tarinat, 1863 valtiopäivät. Mutta mitä oli silloin mahdollista tehdä?

Siihen kysymykseen Tengström antaa toisenkin vastauksen, joka sekin sopi juuri Runebergille.

Puhuttuaan koko kansan sivistyksestä Tengström kääntyy tarkastamaan niitä esteitä, jotka kohtaavat

korkeamman kulttuurin leviämistä erittäinkin niin sanottuihin sivistyneihin säätyihin.

Silloin hän ensiksi huomauttaa että näissä säädyissä vallitsee pintapuolisuus ja haluttomuus vakavaan työhön. Näiden puutteiden juurena taas on edellisen vuosisadan ranskalainen sivistys, jonka leviämistä Ruotsiin ja Suomeen Kustaa III suuressa määrin edisti. Tosin tämä sivistys oli poistanut monta ennakkoluuloa, mutta samalla vähentyi perusteellisuuden, innokkaisuuden ja luontevuuden harrastus, usko pyhään ja yliaistilliseen rupesi horjumaan, löyhä itserakkauteen ja itsekkäisyyteen perustuva siveysoppi levisi. Kirjallisuudessa suosittiin keveyttä, sukkeluutta, loistoa, ja ihmiset luulivat ajan saavuttaneen ehdottoman etevämmyyden entisiin aikoihin verraten. Tuon uuden kulttuurin tunnusmerkiksi sopii siis sanoa »itsekkäisyyttä, taikka omanhyödyn harrastamista, ja itserakkautta, näiden käsitteiden laajimmassa merkityksessä».

Kun siten ainoa päämäärä oli käytännöllinen hyöty, niin ihminen vaipui maan tomuun ja päättyi elämään vain katoavaisia ja eläimellisiä tarkoituksia varten; isänmaanrakkaus, uskonto ja hyve jäivät merkityksettömiksi sanoiksi. Ja kumminkin aikakausi epäjumaloi itseänsä, halveksi muilta kansoilta ja ajoilta oppimista, ja siitä seurasi että ylenkatsottiin ikuisia aatteitakin, joista ihmisen jalostuminen kuitenkin on lähtenyt ja aina lähtee.

Tästä katsantotavasta johtuu nautinnonhimo, joka on erittäin turmiollinen pohjolassa, sillä täällä jos missään tarvitaan, ihmisen sekä ruumiillista että siveellistä olemassaoloa varten, utteruutta ja kärsivällisyyttä, uhrautuvaisuutta, neuvokkuutta ja kestävyyttä. Kirjalliseen sivistykseenkin katsoen on mainittu katsantotapa ollut

Suomelle enemmän haitaksi kuin isommille maille. Uskoen ruotsalaisten kirjailijoiden etevämmyyteen oli yleisö laiminlyönyt tutustua vieraaseen, vanhojen ja uusien kansojen kirjallisuuteen. Mutta siten saavutettu sivistys ja valistus on nyt jo vanhentunut ja kulunut, eikä kukaan, jolla on sielu ja sydän, niiden sanojen korkeammassa merkityksessä, siihen enää voi tyytyä, koska se itsessään on pintapuolinen ja väärä.

Ruotsissakin on korkeampien säätyjen sivistyksessä ja koko kotimaisessa kirjallisuudessa alkanut uusi mullistus, joka tosin näyttää sekavalta ja meluiselta tahi malttamattomalta, mutta joka varmaan on lopullisesti herättävä uutta henkeä. Mutta siitä tulee luultavasti koitumaan meille hyvin vähän hyötyä, koska tuo uusi luoma osaksi perustuu Ruotsin kansan individualisyyteen, joka on meille vieras, osaksi taas ulkomaalaiseen, meillä tuntemattomaan filosofiaan ja taiteeseen, jota paitsi se aikaa myöten, kun yhteys Ruotsin kanssa vähenee, on yhä enemmän katoava näköpiiristämme.

Kaikkiin Tengströmin ohjelman nyt kerrottuihin kohtiin saattoi Runeberg täydestä sydäimestä yhtyä. Jo lapsuudestaan saakka hän oli vastustanut itsekkäisyyttä ja itserakkautta kaikissa sen eri muodoissa. Ikuisia aatteita, joita edellinen aikakausi oli halveksinut, tahtoi hän palvella ja puolustaa. Ja lopuksi on osotettu minkä tähden häntäkään ei tyydyttänyt Ruotsissa ilmennyt uuden katsantotavan muoto.

Mutta millä keinoilla oli uudistus Suomessa aikaansaata?

Yksi kohta on jo mainittu. Yksistään järkipäinen sivistys ei ole kansalle kylliksi, kansan mielikuvituksen

vireillä pitäminen ja kehittäminen on yhtä tärkeä. Mutta Runeberg oli runoilija, siis tämä tehtävä oli hänelle kuin luotu, ja me tiedämme jo mikä merkitys mielikuvituksella oli hänen koko maailmankatsomuksessaan.

Mutta Tengström suosittaa vielä yhtä keinoa uuden sivistyksen edistämiseksi, ja se on kasvatus. Että täysi-ikäinen sukupolvi luopuisi niistä taipumuksista ja mielihiteistä, jotka ovat sille vereen juurtuneet, ja omistaisi uusia, se ei ole toivottavissa. Mutta jos se ymmärtää kulttuurinsa puutteet, jos sillä on rohkeutta tunnustaa ne ja voimaa koettaa korjata niitä jälkeläisissään, niin se voi kasvattaa uuden jalostuneen sukupolven. — Ja Runebergin elämäntyö oli juuri kasvattajan.

Mutta kannattaa seurata Tengströmiä vielä kappaaleen matkaa.

Kasvatuksen tarkoituksena, sanoo hän, ei ole vain käytännöllisen hyödyn saavuttaminen, eikä ulkonainen hienostuminen, eikä järkiperaisten muistitietojen kokoileminenkaan. Mutta yhtä vähän sopii sanoa että tiedot, niinkuin Rousseau väitti, ovat yhteiskunnalle haitaksi. Tosin aikakausista, jolloin katsotaan pimeyden ja raakuiden vallinneen, voi löytää ylevimpienkin hyveiden esimerkkejä; mutta se tietää vain että silloin itse asiassa on ollut sivistys korkeampi kuin mitä jälkimaailma on tahtonut tunnustaa. Jos kohta ne siis muutamissa kohden näyttävät meitä paremmilta, niin ihmiskunta ei voi pysähtyä niiden kannalle; se pyrkii aina eteenpäin.

Ja tätä kehitystä tarkoittaa se kasvatus, jonka yhteiskunta antaa. Yhteiskunnan tehtävä ei siis ole vain yksityisen kansalaisen suojeleminen ja hyöty. Siitä ei koskaan voi johtua todellinen isänmaanrakkaus.

Jollei kansalaista yhteiskuntaan liittäisi synnynnäinen rakkaus maahan, jossa hän on syntynyt ja kasvanut, kansaan, jonka elämän- ja toiminnantapa on hänelle luontaiseksi tullut, ja yhteiskuntalaitokseen, joka on suojellut ja kasvattanut häntä, jollei hän tuntisi kiitollisuutta niitä kohtaan siitä jalostumisesta, josta hän on ihmisenä päässyt osalliseksi, ja jollei hän siis semmoisesta korkeammasta syystä katsoisi tätä ympäristöä itselleen kalliiksi, niin hän jäisi kylmäkiskoiseksi isänmaata kohtaan ja ajattelisi ainoastaan omaa yksityistä viihtymistään ja turvallisuuttaan. Jos isänmaanrakkauden synnyttäjänä olisi vain eläimissäkin huomattava vietti säilyttää ja puolustaa ruumiillista elämää, torjua ulkonaista väkivaltaa ja sortoa, ja jollei sen lähteenä olisi tunne siitä että oma yhteiskunnallinen järjestys ja kansallinen individualisyys ovat ehtoja sielumme välttämättömien vaatimusten täyttämiseksi, niin ei isänmaantunne varmaankaan voisi innostuttaa kansalaisia yhteisen hyvän puolesta uhraamaan omaisuuttaan ja henkeään, eikä se ilmenisi niin ihmeteltävissä urotöissä kuin ne, jotka nykyaika asettaa katseltaviksi ja noudatettaviksi.

Mutta juuri semmoisena kuin Tengström vaatii ilmaantuu isänmaanrakkaus myöhemmin Runebergin teoksissa.

Jos siis yhteinen päämäärä on kulttuurin ja ihmiskunnan yhä enenevä jalostuminen, niin kirjallisuus ja tiede itsessään myöskin ovat valtiolle tärkeitä. Ja kun niiden harrastaminen on korkeampien säätyjen asia, niin näiden säätyjen tulee olla muiden esimerkkinä näyttämällä mitä tosi sivistys vaikuttaa ja hankkimalla siten, eikä arvonimillä ja sukuperällä, itsellensä muilta säädyiltä sitä kunnioitusta, jonka yhteiskunnan onnikin tekee tarpeelliseksi.

Mutta miten saavutetaan tosi sivistys?

Se syntyy ainoastaan todellisesta, raittiista ja elävästä maailman ja ihmisten havaitsemisesta. Se on siis yhtä vähän kuivettunutta, hengetöntä oppineisuutta kuin pintapuolista »maailmantuntemista», joka kyllä saattaa tehdä ihmisen älykkäämmäksi ja viekkaammaksi, mutta ei koskaan jalommaksi ja viisaammaksi. Tosi sivistys on vapaata, sopusointuista, filosofista. Kauniin ja jaloin luonnon tuote on ihminen, ja sen tunteminen on sivistyksen tärkein tehtävä. Mutta emme missään huomaa ihmistä niin monipuolisesti kehittyneenä taiteen ja tieteen yhtä hyvin kuin yhteiskunnallisen toiminnan kautta, eivätkä kansallisuus ja ihmisyyt ole missään niin likeisesti yhtyneet, kuin vanhassa maailmassa, kreikkalaisten ja roomalaisten keskuudessa. Etevimät kirjailijat eivät siihen aikaan kuuluneet eri säätyyn, eivätkä oppineitten ammattikuntaan, jossa koneelliset sielunharjoitukset useinkin takerruttavat ihmisen abstraktisten ja teoreettisten käsitteiden määrättyihin kaavoihin, vaan he olivat vapaasti kehittyneitä ihmisiä, jotka sisällisestä kutsumuksesta jakoivat aikalaisilleen mitä he julkiselle toiminnalle omistetuissa elämässään olivat sodan ja rauhan aikana kokeneet, taikka mitä he joutilaina ulkonaisista tehtävistä ja niistä häiriytymättä olivat luoneet sielun ja mielikuvituksen vapaan toiminnan avulla.

Eikö tämä tosi sivistyksen ja etevän kirjailijatoimen kuva taas samalla ole Runebergin sivistyksen ja kirjailijatoimen kuva?

Mutta vanhan maailman tunteminen on vihdoin, jatkaa Tengström, hyödyllinen siitäkin syystä että se kelpaa mittakaavaksi, jonka mukaan sopii arvostella niitä usein

pintapuolisia mietteitä, jotka nykyaikana syntyvät. Siten voidaan parhaiten toteuttaa ajan tehtävä, joka on klassillisen muodon yhdistäminen uuden ajan rikkaampaan sisälliseen olentoon; voidaan, riippumatta muotifilosofiasta, itsenäisesti erottaa ikuinen totuus ja kauneus väärästä, tyhjästä, loistavasta ulkokuoresta ja sillä tavoin sulattaa kaikki se mitä tunnemme ja tiedämme *yhdeksi* kaikkine osineen sopusointuiseksi *kokonaisuudeksi*.

Ja juuri tätä samaa päämäärää kohti Runeberg pyrki.

En voi lopuksi olla mainitsematta kuinka Tengström puolustaa julkisia kouluja. On ikäänkuin hän siinä kuvailisi Runebergia Vaasan koululaisena.

Julkisissa oppilaitoksissa kehittyi nuorukainen helpoimmin ja voimakkaimmin kunnioittamaan vertaistensa oikeuksia, olemaan inhimilliselle ja yhteiskunnalliselle järjestykselle kuuliainen, ottamaan tarkasti huomionsa velvollisuudet ja yhteiskunnan olemassaololle tarpeelliset, vaikka välistä satunnaiset ulkonaiset muodot. Yhteiskuntahenki kehittyi hänessä, ja hän oppii pitämään arvossa ansioita, taitavuutta ja kykyä. Samoin hän seurustellessaan joka päivä luonteeltaan, tavoiltaan ja kasvatukseltaan erilaisten toverien kanssa helpoimmin saavuttaa sen elämänkokemuksen, ja tottuu siihen itsetoimintaan, neuvokkuuteen ja kärsivällisyyteen, jotka elämän moninaisissa vaiheissa ovat välttämättömiä.

Vieläpä Tengström moittii liian kuivia oppikirjoja esim. luonnontieteellisiä, sillä nämä eivät voi palauttaa eivätkä herättää sitä ihmiselämän raitista havaitsemista tahi sitä likeistä tuttavuutta ulkonaisen ympäristön kanssa, minkä itsekseen jätetty luonnonihminen omistaa. Ja kun hän sen johdosta suosittelee voimistelua kouluihin, niin

joudumme ajattelemaan että Runebergin urheiluelämä vaikutti aivan samaan suuntaan.

Mitä kaikki nämä yhtäläisyydet merkitsevät?

Tietysti ei sitä että Runeberg olisi järjestänyt elämäntoimintansa Tengströmin vaatimusten mukaan. Mutta ne merkitsevät että hänen personalliset tarpeensa ja pyrintönsä olivat sopusoinnussa ylevän isänmaallisen sivistysohjelman kanssa ja että hän siis tässäkin kohden, kehityksen luonteensa mukaisesti, samalla yhä täydellisemmin edusti ja toteutti kansansakin ylevimpiä tarpeita ja pyrintöjä.

Samaan tulokseen olemme ennenkin ehtineet, tarkastaessamme Runebergia ympäröivää elämää ja aikakauden yleisinhimillisiä pyrintöjä. Voimme siis nyt sanoa että Runeberg koko sivistykseltään ja kehitykseltään oli kansallinen: hän oli itsellensä omistanut sen omintakeisen sivistysmuodon, joka oli Suomessa kehittynyt aina Porthanin ja Franzénin ajoista lukien, ja joka nyt esiintyi muuttuneiden olojen vaatimassa uudessa muodostuksessa.

Tämän kansallisen sivistysmuodon edellytykset olivat seuraavat.

Koska Suomi ei ole riippumaton valtio, niin sen asukkaat eivät pyri millään muotoa vaikuttamaan muiden kansojen kohtaloon.

Sitävastoin, koska yliopisto on sivistystyön keskustana, pyritään henkisessä kehityksessä pysymään muiden kansojen tasalla, omistamaan parasta mitä ihmiskunta on henkisellä alalla luonut ja löytänyt.

Mutta kun maa on köyhä ja sen asukkaat ovat suuressa keskinäisen avun tarpeessa, niin henkinen sivistys ei irtaudu tarmokkaasta käytännöllisestä työstä.

Kaikista näistä edellytyksistä seuraa että pääpykälänä kansallisen sivistystyön ohjelmassa on itsekkäisyyden voittaminen ja kansalaisten keskinäinen hyväntahtoisuus. Muita kansoja kohtaan ei aseteta mitään vaatimuksia; ikuisten aatteiden maailma on kaikille avoinna, luokkasetuja ei harrasteta, puolueita ei ole.

Mutta mitä enemmän itsekkäisyys voitetaan, mitä enemmän liitytään toisiin uhrautuvassa rakkaudessa, sitä enemmän henkinen ja siveellinen elämä esiintyy ainoana korkeammassa merkityksessä todellisena.

Tälle henkiselle elämälle on kuitenkin hankittava kansallinen pohja siten että kansallinen individualisyys säilytetään ja kehitetään. Mutta tämä individualisyys ei sekään voi olla muuta kuin henkistä laatua. Ja kun sen määräjänä on ympäröivä luonto ja kun se ilmenee kansan mielikuvituksen luomissa tuotteissa, niin tosikansallinen on se joka, samalla kun hän voittaa itsekkäisyytensä, kuuntelee ja ymmärtää ikuisten aatteiden, ikuisen rakkauden, luonnon ja runon kieltä.

Että Runeberg jo oli kehittynyt tätä kansallista ohjelmaa edustamaan ja toteuttamaan, sitä todistavat muutamat hänen tämännäiset runonsakin.

Ensiksi Matka Turusta. Luonnon ylistäminen on runon pääsävyinä, mutta luonnon helmasta ikäänkuin kehittyvät esiin rakkaus, laulu — luonnonlapsen ja Choræusen — ja uhrautuva kuolema isänmaan puolesta.

Ikuisten aatteiden alalle runoilija taas siirtyy runossa Jalouden voitto.

Hänen »pyhä laulunsa» soi »kansoille maan», mutta »veljillekin» — niinkuin jo runossa Kaitselmus. Hän näkee vääryyden, väkivallan ja sorron hirmutöitä,

mutta niiden johdosta »*luonnon* templi huokaa saastutustaan». Sentähden »jalo», tuo jumallapsi, suoriutessaan sotaan noita hirmuvaltiaita vastaan, juo vapautta ja valoa, mutta vannoo viettävänsä »valon voittoa vapautuneen *luonnon* kanssa». Luonto on siis kaiken vapaudenkin lähde ja kaiken vääryyden vastakohta.

Ja kun taistelu on alkanut, kun jumallapsi on lyönyt kilpeensä ja tähdännyt nuolensa tirannia vastaan, niin »jalo» yhtäkkiä — »kaartuu rauhan taivahaksi», ja vapaana »siunaava maa syliss' asuvi sen».

Minkätähden runoilija ei pysykään ensin omaksumassaan kuvassa? Nähtävästi siitä syystä että »jalo» on hänestä kuitenkin kaikitenkin puhtaasti henkinen voima, joka ei taistele ihmisen tavoin, vaan joka syleilee koko maailmaa. Mutta mitä muuta siis »jalo» on kuin se kirkastunut rakkaus, joka Mustasukkaisuuden öiden lopussa avaa sylinsä koko maailmalle?

Semmoisen henkisen voiman voitot ovat siis oikeastaan sisäisiä; ne saavutetaan ihmisten sydämissä. Ja niitä voittoja ylistää runo Laulaja.

Tässäkin on luonto lähtökohtana; laulaja on luonnon kasvatti, luonto on tutustuttanut häntä ihmisten tunteisiin. Ja koko maailmalle hänkin laulaa. Mutta vaikutus on sisällinen, henkinen: hänen laulaessaan orjat unhottavat kahleensa, kuninkaitten otsat seestyvät. Ja kuollessaan laulaja antaa henkensä »hengen isänmaalle».

Niin esiintyy kaikkialla tuo Runebergille ominainen yleisinhimillinen aatteellisuus ja sen yhteydessä luonnon ylistäminen. Tarkotukseltaan on kuitenkin hänen runoutensa jo kansallinen, ja pian hän Joutsen laulussaan nimenomaan ylistää *Pohjolaa* luonnonihanuuden, rakkauden,

uskollisuuden ja runon kotimaaksi. Ja sitä ennen hän jo oli siirtynyt luonnosta kansaan runoillen Saarijärven Paavosta.

Mutta kun tämä tapahtui, oli jo alkanut uusi ajanjakso Runebergin elämässä, josta ensin on kerrottava.

14.

Lopulla syyskuuta vuonna 1828 suoriutuivat Paraisiin kokoontuneen akatemillisen siirtokunnan jäsenet matkalle uuteen yliopistokaupunkiin, Helsinkiin, missä yliopisto taas oli avattava 1 päivänä lokakuuta. Matkustavien joukossa oli myöskin kamreerinrouva Tengström, joka ritarikseen matkalla oli saanut maisteri Runebergin. Molemmat ajoivat samoissa kääseissä, Fredrika mamsseli ja vanha palvelijatar Lisette toisissa, joissa kyytimies oli ajurina. Maisteri ei kuitenkaan jättänyt jäljestä tulijoita silmällä pitämättä, ja niin hän eräällä taipaleella huomasi että toiset kääsit välistä jäivät paljon jäljelle, välistä taas hurjaa vauhtia lähenivät. Pian hän sai selville että kyytimies siten juonitteli pelottaakseen vallassaan olevia heikkoja naisia. Maisterin veri rupesi kuohumaan, mutta hän odotti aikaansa. Vihdoin, kun vastamäessä molemmat ajopelit olivat tulleet lähekkäin, hän hyppäsi maahan ja meni toisten luo, ja suuttumuksesta »valkoisena kuin liinavaate», hän säihkyvin silmin ja vapisevin ylähuulin tarttui kyytimiehen kaulukseen, aikoen kourintuntuvasti kurittaa häntä. Mies kuitenkin jo tästä säikähtyi ja lupasi vastedes ajaa kunnollisesti. Mutta Fredrika oppi täten tuntemaan muuten sävyisää Runebergia uudelta, eikä hänelle suinkaan epäedulliselta puolelta; näkyihän selvästi

että suuttumuksen syynä oli huolenpito heikommista ja kaiken väkivallan vihaaminen.

Helsinkiin tultuaan matkue hajosi. Tengströmeillä oli asunto Kruunuhaassa, jossa perheen poika, ylioppilas, myöhemmin yhtyi heihin; Runeberg taas oli silloisen kaupungin toisesta päästä, Iso-Robertinkadun varrelta, vuokrannut, yhdessä Fredrik Cygnæusen kanssa, salin ja kaksi kamaria.

Sisustus tässä ylioppilaskortteerissa oli mahdollisimman yksinkertainen. Saliin olisi sopimuksen mukaan Cygnæusen pitänyt hankkia huonekaluja, mutta ei siinä muuta ollutkaan kuin iso pöytä keskellä lattiaa. Nurkkaan oli Cygnæus sensijaan jättänyt kapsäkkinsä ja siinä olevan vaatevarastonsa; seinää vasten, ladottuina olivat hänen kirjansa runollisessa epäjärjestyksessä. Ei edes omaan kamariinsa Cygnæus hankkinut huonekaluja, vaan se oli aivan tyhjä, ja isäntä makasi yöt Runebergin sängyssä. Muutamia viikkoja samana syksynä Snellmankin vieraili Runebergin luona ja nukkui hänkin Runebergin kamarissa, johon vuode tehtiin tuoleille tahi lattialle. Mutta jo ennen kello kahdeksaa aamulla piti hänen ja Cygnæusen poistua kamarista, sillä silloin tulivat Runebergin yksityisoppilaat. Snellman sentähden hankki itselensä tuolin, jonka hän asetti Cygnæusen kamariin, jotta saattaisi oleskella siellä kunnes oppilaat kello kymmenen lähtivät. Sillä välin oli tuotu ja salin pöydälle asetettu tuoppi tilattua maitoa, ja myöhemmin tuli leivänkaupustelija, jolta ostettiin kaksi Ranskan leipää. Siinä oli sitten suurus; muut ateriat syötiin kaupungilla jossakin ruokapaikassa.

Joulunaikana Snellman lähti kotiopettajaksi Vihtiin, mutta Cygnæus jäi vielä muutamaksi kuukaudeksi, vaikka

hän oli jo itselleen vuokrannut toisen mukavan ja hyvin sisustetun asunnon. Hän viihtyi hyvin Runebergin kanssa, vaikka tämä ei voinut tukahuttaa synnynnäistä kujeilun haluaan. Niin hän esimerkiksi huomasi että Cygnæus iltasin, kun Runeberg jo oli pannut maata, ensin istui salin pöydän ääressä ja sitten rupesi kävelemään edes takaisin, koettaen pukea runolliseen muotoon niitä suuremmissa aatteita, jotka hänen aivoissaan kuohuivat. Saadaksensa nähdä tätä hauskaa peliä Runeberg oli nukkuvinaan; mutta kerran kävi näytelmä hänelle liiankin hauskaksi ja hän purskahti nauruun. Silmänräpäyksessä Cygnæus sammutti kynttilän — ja ennen pitkää hän painautui veljellisesti Runebergin viereen nukkumaan.

Toiselta puolen oli tovereilla lupa mielin määrin käyttää Cygnæusen kirjoja sekä vaatevarastoakin, joka oli paljon runsaampi ja hienompi kuin heidän. Eikä oltukaan niin tarkkoja erottamaan mikä oli minun, mikä sinun; ja kerrotaan sentähden että, kun Cygnæus tuli kotiinsa Pietariin, niin hänen äitinsä, piispanrouva, kauhistui nähdessään mitä kummallisia muutoksia, vaatekapalten sekä kokoon että laatuun nähden, oli Helsingissä tapahtunut.

Tätä ylioppilaselämää Runeberg jatkoi vuoden 1829 loppuun. Sillä välin olivat hän ja Fredrika 19 päivänä joulukuuta 1828 vaihtaneet sormuksia, vaikka kihlaus aluksi oli pidettävä salassa. Millä tunteilla vanha Lisette otti tämän uutisen vastaan näkyy siitä että, kun se hänelle kerrottiin ehdolla ettei hän sitä muille ilmottaisi, hän vastasi: »minulla ei ole tapana puhua pahaa herrasväestäni». — Kun sitten vuoden 1830 alusta rouva Tengströmillä oli huone käytettävänä — johon oli käytävä

keittiön kautta! — niin Runeberg muutti siihen ja lausui silloin toivovansa että ennenkuin vuosi menisi umpeen hän voisi perustaa oman kodin.

Sitä varten oli kuitenkin varma tulolähde tarpeen, ja semmoisen Runeberg saikin, kun hän 24 päivänä helmikuuta 1830 nimitettiin yliopiston konsistorin amanuensiksi. Tässä toimessa hänen kuitenkin tuli istua puhtaaksikirjottamassa neljä tuntia joka arkipäivä vuoden umpeensa, eikä sentään saanut palkkaa sen enempiä kuin, nykyisessä rahassa laskettuna, 570 markkaa vuodessa. Hän hakikin sentähden jo 1832 virkavapautta, jota sittemmin nautti melkein yhtä mittaa, kunnes hän 1834 pyysi ja sai eron koko virasta.

Mutta toisellakin tapaa Runeberg koetti saada jalsijaa yliopistossa. Hän julkaisi ja puolusti 16 päivänä kesäkuuta 1830 latinankielisen väitöskirjan ja nimitettiin sen johdosta 25 päivänä elokuuta »kaunopuheliaisuuden» (Rooman kirjallisuuden) dosentiksi. Väitöskirjassaan hän oli vertaillut kahta Euripideen ja Senecan murhenäytelmää, jotka molemmat kuvailivat Medeaa. — Dosenttina Runeberg tosin ei nauttinut muuta vakinaista palkkaa kuin »oikeuden saada kutsun rehtorin kemuihin», mutta ylioppilaille antamastaan yksityisopetuksesta hän saattoi vähän ansaita, ja dosentintoimi oli ensimmäinen askel akatemisellä opettajauralla, jota hän aikoi edelleen jatkaa.

Niin hän myöskin uskalsi toteuttaa äsken mainitun toivomuksensa oman kodin perustamisesta. Häät olivat 23 päivänä tammikuuta 1831 ja vietettiin ilman min-käänlaista prameutta. Fredrika oli omalla työllään ansainnut neljäsataa riksiä, ja ne hän nyt käytti yhteiseen talouteen. Kaksi pientä huonetta vuokrattiin samasta

talosta, mutta Runeberg käytti yhä edelleen työhuoneeseen entistä keittiöntakaista kamariaan. Uusi »huoneusto» oli ennen ollut puusepän työhuoneena ja oli kauhean näköinen, lattia oli kulunut, liima-, lakka- ja nokitahroja kaikkialla. Mutta niitä koetettiin peittää matoilla ja huuto-kaupasta ostetuilla huonekaluilla, joita morsian ja hänen veljensä korjailivat. Seinät ja katot Fredrika itse pape-roitsi ja maalasi. Niin saatettiin »huomenpäivää» viettää iloisesti nuoren pariskunnan luona. Useimmat häävieraat — niitä oli ollut yhdeksäntoista — ja muutamat muut Runebergin ystävät »tulivat aamulla, ja koko päivä siellä pidettiin surinata, naurettiin, laulettiin ja niin edespäin», niinkuin nuori rouva itse kertoo ystävättärellensä.

Pian sen jälkeen, 15 päivänä maaliskuuta 1831, avattiin Helsingissä uusi yksityiskoulu, »Helsingin lyseo», ja siinä oli Runebergkin opettajana; alussa hän opetti raamatunhistoriaa, maantietoa ja historiaa, myöhemmin latinaa ja kreikkaa. Vuodesta 1832 alkaen hän senohessa otti vielä yhden toimen lisää, ryhtyen toimittamaan uutta, kaksi kertaa viikossa ilmestyvää sanomalehteä, Helsingfors Morgonbladia. Samaan aikaan hän haki yliopistollista »apurahaa nuoria kirjailijoita varten», 250 hopearuplaa (= 1,000 markkaa), mutta konsistori antoi sen toiselle; tosin oli Runeberg saanut puolet äänistä, mutta puheenjohtaja oli häntä vastaan, ja se ratkaisi asian.

Seuraavana syksynä tehtiin uusi yritys tulojen kartuttamiseksi. Vuokrattiin tilavampi huoneusto — se saatiin halvalla, siinä kun vuotta ennen oli ollut kolerasairaala, jonka tähden ihmiset sitä kammoivat — ja siihen otettiin 1 päivänä lokakuuta 1832 kuusi täysihoitolaista, jotka samalla saivat yksityisopetusta kouluaineissa, ja

kaksi vuokralaista, joille annettiin vain lämpö ja passaus. Edelliset, joiden joukossa oli nuori Zakarias Topelius, maksoivat 500 riksiä mieheen; mutta yritys ei näyttänyt kannattavan, jonka tähden seuraavana syksynä taas vuokrattiin pienempi huoneusto.

Syksyllä vuonna 1833 Runeberg julkaisi ja puolusti toisen latinankielisen väitöskirjan, joka koski antiikkisen murhenäytelmän kuoroa. Tällä hän osotti hakukelpoisuuttansa avoinna olevaan Kreikan ja Rooman kirjallisuuden apulaisen virkaan, ja molemmat asiantuntijat, mainittujen aineiden professorit, asettivatkin hänet ensimmäiselle sijalle. Mutta heihin yhtyi vain kaksi muuta konsistorin jäsentä, jota vastoin kymmenen antoi toiselle hakijalle etusijan. Seuraavana vuonna Runeberg sentään sai tuon ennen hakemansa apurahan, ja senohessa hän jonkun aikaa oli jäsenenä ylioppilastutkinto-valiokunnassa, saaden siitäkkin lisätuloja.

Viimeksi mainittu toimi loppui kumminkin kevätlukukaudella 1836, ja toiselta puolen oli perhe lisääntynyt kolmella lapsella: 1832 syntyi tytär, joka kuitenkin kuoli puolentoista vuotiaana, 1835 ja 1836 taas kaksi poikaa. Sitäpaitsi oli hänen jo vuodesta 1828 saakka, jolloin hänen isänsä 12 päivänä joulukuuta kuoli, täytynyt pitää huolta äidistään ja sisaristaan; äiti tosin kuoli 1834.

Asiain näin ollen Runeberg piti arveluttavana elää yhä edelleen ilman vakinaista tulolähdettä, ja sentähden hän heinäkuulla 1836 haki ja seuraavana keväänä sai latinankielen lehtorin viran Porvoon lukiossa. Touku-kuulla 1837 hän perheineen muutti Porvooseen.

15.

Runebergin lähes yhdeksän vuotta kestänyt olo Helsingissä oli, niinkuin nähdään, täynnä tasaista, uutteraa työtä leivän hankkimiseksi. Ja samalla tämä aika oli rikas pettyneistä toiveista; tyhjiin raukesivat hänen aikensa saada turvattu toimeentulo pääkaupungissa ja yliopistossa. Ja kun hän senohessa useat kerrat sairasti kovaa vilutautia, niin ulkonainen kuva hänen elämänehdostaan ei ole valoisa.

Aivan toisenlaiselta taas näyttää tämä aika hänen sisäiseen elämäänsä katsoen. Nythän Runeberg yhtyy sydämensä valittuun; nyt hän liikkuu ystäväpiirissä, jonka jäsenillä on yleviä harrastuksia: nyt hän julkaisee kaksi vihkoa lyyrillisiä runoja ja kaksi suurta eepillistä teosta, Hirvenhiihtäjät ja Hannan; nyt hän suurta huomiota herättävissä arvosteluissa lausuu mielipiteensä runoudesta ja sen tehtävistä.

Katselkaamme erikseen näitä hänen sisäisen elämänsä eri puolia.

Fredrika Tengströmin nuoruuden kehitys ei ollut niin sopusointuinen kuin hänen miehensä. Hän syntyi 2 päivänä syyskuuta 1807 perheen nuorimpana lapsena. Ja kun iältään lähin sisar oli häntä kolme vuotta vanhempi, niin häneltä puuttui leikkitovereita; ja kivuloinen kun senohessa ensimmäisinä elämävuosinaan oli, hän kehittyi umpimieliseksi ja itseensä sulkeutuvaksi. Isä, joka 1809 nimitettiin hallituskonseljin valtionvarain toimituskunnan kamreeriksi, erosi virastaan kun virasto 1817 siirrettiin Turusta Helsinkiin, ja hän eleli sen jälkeen omassa talossaan Turussa. Tämä talo oli ennen

muinoin kuulunut dominikaniluostariin, ja vanhanaikuinen rakennus maanalaisine salaperäisine kellareineen vaikutti syvästi nuorimman tyttären vilkkaaseen mielikuvitukseen.

Neljän vuoden vanhana Fredrika sai leikikseen oppia lukemaan, ja kaksi vuotta myöhemmin hän osasi pitkän katkismuksen ulkoa. Senjälkeen hän rupesi lukemaan vanhimman veljensä johdolla, mutta noudattaen hyvin omituista menettelyä. Saksankielessä hän esimerkiksi ensin sai lukea paljasta kielioppia, ja sittemmin hänen piti, aivan omin neuvoin, kääntää tekstiä ja kirjottaa »mitä hän tahtoi». Varsinkin jälkimäinen tehtävä rasitti häntä. Muutamia tunteja mietittyään hän ei saanut kokoon muuta kuin »Ich sterbe im Gram» (kuolen huoliini). Ranskassa taas häntä ikävystytti runojen ulkoa lukeminen.

Kolmentoista vanhana hän sairastui vilutautiin ja lähetettiin senvuoksi asuntopaikan vaihteeksi Raahessa asuvan enonsa luo. Siellä hän oleskeli vuoden päivät samanikäisten serkkujensa parissa ja opiskeli yhä edelleen ranskaa ja saksaa, mutta nyt järkevämmällä tavalla; opettajana oli eräs perheen tyttäristä. Kotimatalla hän, niinkuin ennen on kerrottu, ensi kerran näki Runebergin.

Palattuaan Turkuun hän sai opetusta vielä englantinkin kielessä; ja sitäpaitsi hän oli oppinut piirustamaan ja maalaamaan vesiväreillä sekä sametille. Keinotekoisten kukkienkin valmistamisessa hän oli taitava. Näitä taitojaan hän käytti hankkiaksensa rahaakin, mutta tuotteensa hänen täytyi lähettää myytäväksi sanomatta kuka ne oli tehnyt — eihän siihen aikaan rahanansaitsemista katsottu »paremmalle» naiselle sopivaksi.

Perheen nuorin jäsen kun oli, häntä usein käytettiin ääneenlukijana muiden naisten tehdessä työtä. Jos

silloin luettiin vieraskielisiä kirjoja, ja jos seurassa oli joku jolle kirjan kieli oli outoa, niin Fredrika valmistautumatta käänsi kirjan ruotsiksi melkein yhtä nopeaan kuin joku muu olisi lukenut alkuteosta. Ruotsia hän tottui lukemaan ääneensä sekä hyvin että nopeaan, ja ajan romaanikirjallisuuteen hän täten tutustui.

Itsekseen hän olisi tahtonut lukea vielä enemmän, mutta siihen oli vain vähän tilaisuutta, koska aika kului kodin askareissa aina kello seitsemään illalla. Ja kello yhdeksän piti kaikkien olla hiljaa talossa, koska isän oli vaikea saada unta. Hänen kuolemansa jälkeen 1824 suotiin kuitenkin tässä kohden enemmän vapautta.

Umpimielinen oli Fredrika yhä edelleen, ja omasta mielestään hän oli »ruma, kömpelö ja kykenemätön kaikkeen», varsinkin hänen oli vaikea ujostelematta liikkua seuroissa, ja hän pysyi siis enimmäkseen kotona. »Lemmiskelemistä» hän vihasi; Runeberg oli hänen ensimmäinen rakastettunsa.

Jo kouluaikana hän salaa sepitti runoja, ja viisi-toistavuotiaana hän hämmästytti sukulaisiansa lukemalla heille arkkipiispan luona Paraisissa kertomuksen, jonka hän itse oli kirjottanut. Mutta kun tätä katsottiin liian »rohkeaksi» naiselle, niin hän taas sulkeutui itseensä. Vaan kun sitten Runeberg tuli, tunsivat nämä molemmat suurta seuraa ujostelevat sielut keskinäistä vetoa toisiinsa.

Liittyminen semmoiseen lahjakkaaseen, hienosti sivistyneeseen ja jalomieliseen naiseen oli tietysti omiansa vaikuttamaan paljon Runebergiin. Ja vasta tutustuttunsa Fredrikaan hän saavuttaakin sopusointua maailmankatsomuksessaan.

Työssäänkin Runebergilla oli paljon apua Fredrikasta. Kirjottaessaan ensimmäistä väitöskirjaansa hän mielellään olisi noussut aikaiseen aamulla, jos vain olisi silloin saanut kahviakin, mutta vanha Lisette ei tahtonut vaivautua sitä keittämään. Silloin morsian rupesi nousemaan kello neljältä, keitti kahvia ja herätti sitten Lisetten, joka vei sen maisterille ja senjälkeen taas pani maata.

Naimisen jälkeen Fredrika vielä tehokkaammin auttoi miestänsä; hän käänsi kirjoituksia Morgonbladiin, jopa kirjotti välistä siihen alkuperäistäkin. Usein hän silloin ja myöhemmin luki miehensä edestä kirjoja, joiden sisällyksestä hän sitten teki tälle selkoa. Uskollisesti hän senohessa hoiti emännän velvollisuuksiaankin, vaikka ne välistä saattoivat olla kylläkin painavia, esimerkiksi sinä talvena jolloin hänellä oli täysihoitolaisia ja samalla kaksi kälyäkin perheessä asumassa.

Mutta olihan hän sensijaan mukana siinä seura-elämässäkin, jonka alusta, häitten jälkeisenä päivänä, äsken kerroimme Fredrikan omilla sanoilla. Hän jatkaa:

»Olipa hauska alkaa uutta elämäänsä sillä tavoin likeisten sukulaisten ja tuttavien piirissä. Tuntui aivan siltä kuin jos, vieraalle paikkakunnalle muuttaessa, sattuu olemaan jo ensi päivänä hyvä sää.»

Samaan suuntaan jatkettiin seuraelämää lähimpien tuttavien kanssa. Nimi-, syntymä- j. m. s. päivinä kokoonnuttiin aamupuolella, mutta kun tämä päivän osa kävi ilolle liian lyhyeksi, menivät emännät kukin kotiinsa ja toivat yhtymäpaikkaan mitä oli päivälliseksi aiottu, ja sitten pitkitettiin seurustelua myöhään iltaan. Kesäaikana lähdettiin joukolla tilapäisille huviretkille jonkun saaristossa asuvan piirin jäsenen luo, ja sinne jäätiin kalastaja-

mökkiin yöksi huolimatta siitä oliko vuoteena melkein paljas lattia.

Muutamit kesät Runebergkin asui perheineen saaristossa, ja siellä hän tietysti antautui entisiin mielitomiinsa, kalastamiseen ja linnustamiseen. Vuonna 1834 oleskeltiin jonkun aikaa Hämeessä. Mutta Helsingissäkin hän välistä irtaantui määrätunneistaan, jos nuo mielitimet houkuttelivat häntä. Topelius on pari kertaa muistikirjaansa merkinnyt: »meillä oli lupa, koska mais-teri oli lintuja viekottelemassa» — oppitunti siirrettiin silloin toiseen aikaan. Kerran Runeberg koetti kasvitieteellisessä puutarhassa pyydystää tilhiä ansalla, mikä ei sitä ennen ollut onnistunut kenellekään, nämä linnut kun ovat kovin arkoja. Hän seisoi sitä varten liikku-matonna vähintään kolme tuntia, kunnes vihdoinkin sai kuin saikin ansan linnun kaulaan — ja iloisena onnistumises-taan hän kohta antoi linnulle vapauden takaisin. Mutta samassa tuli paikalle luonnontieteiden professori, joka asui tarhassa, ja Runeberg kertoi hänelle mainion ennä-tyksensä. Professori taas ei tuntenut lintujen elämän-tapoja senkään vertaa, että olisi edes tiennyt ihmetellä Runebergin taitoa. Silloin hänen tieteellinen maineensa Runebergin silmissä oli kerrassaan mennyt.

Sama vapauden henki elähytti kuuluisaa »Lauantai-seuraakin.»

Vuonna 1830 oli joukko nuoria miehiä päättänyt kokoontua kerran viikossa, alussa lauantaisin, vaihtaak-sensa mielipiteitä kaikenlaisista aineista, varsinkin kirjalli-suutta koskevistä. Jokainen suoritti pienen jäsenmaksun, ja rahoilla ostettiin uusinta kirjallisuutta, joka kierreltyään jäsenten keskuudessa lopuksi jaettiin arvalla. Kokoonnuttiin

vuoroin kunkin jäsenen^{*} luo, ja aineellinen kestitys oli mitä yksinkertaisinta laatua, samoin tarjoilu. Jos oltiin poikamiehen luona, saattoi tapahtua että pärekori täynnä voileipiä tuotiin sisään ja pantiin pöydälle; siitä sai sitten jokainen ottaa mitä tahtoi; siinä koko illallinen.

Sitä runsaammin saatiin tässä seurassa henkistä ravintoa. Sillä siihen liittyivät vähitellen melkein kaikki ne sen ajan miehet, jotka sittemmin ovat saavuttaneet mainetta maamme henkisen viljelyksen historiassa. Fredrik Cygnæus kuvaileekin tätä seuraa myöhemmin seuraavasti:

»Harvoin lienee semmoisissakaan maissa, jotka ovat meidän maattamme rikkaammat kaikesta muusta sekä varsinkin suuriin pyrintöihin johtavista herätyksistä, ja vielä harvemmin meillä, muodostunut seurapiiriä jota enemmän kuin tätä olisi elähyttänyt lämmin harrastus kaikkeen jaloon ja kauniiseen, jonka edestä on suloista elää ja kuolla . . . Usein pysyi piiri koolla vielä kauan senjälkeen kun sydänyön kello oli kehottanut jäseniä eroamaan. Ja aamuaurinko, jonka ensi säteet pilkistivät avatuista ikkunoista tutkivina sisään, tapasi vielä kaikki yhtä virkeinä, jopa virkeämpinäkin, kuin illalla, jolloin oli heitetty jäähyväiset päivän työn vaivoille. Ei mikään kirja, vaikkapa olisi suurimmankin neron kirjottama, ole sisältänyt sellaista tulvaa välistä kyllä mitättömiä, mutta useimmiten kuitenkin jalosti ajateltuja ja suurisuuntaisia aatteita, niin monta innostuneen ja innostuttavan tunteen purkausta, niin monta tulista, katkeraa tahi ystävällisen leikillistä sukkeluutta, kuin olisi mahtunut niihin pöytäkirjoihin, joihin olisi merkitty kaikki paras mitä näinä »attikalaisina öinä» tuhlattiin menemään hukkaan jälki-maailmalta, mutta katoamattomaksi iloksi niille jotka kukin

asemansa ja varojensa mukaan edistivät tätä yhteistä henkistä mässäämistä. Melkein kaikki he olivat köyhiä tämän maailman tavarasta. Mutta rikkaita he olivat vielä silloin, jos oli kysymyksessä luottamus itseensä ja muihin, vielä pettämättömät toiveet, suunnitelmat joiden toteutumiseen he lujasti uskoivat, rohkeus, elämänhalu, tulevaisuus.»

Kaikki muut lausunnot Lauantaiseurasta käyvät samaan suuntaan. Eikä kumma että seura oli aivan harvinainen, sillä monipuolisempaa tuttavapiiriä kuin tämä tuskin saattaa ajatella. Kuuluivathan siihen runoilijat Runeberg ja Cygnæus, molemmat samalla estetikkoja, Cygnæus sitäpaitsi historioitsija; Nervander, runoilija ja fysikko; Snellman, filosofi; välistä Lönnrot, kansanrunouden kerääjä; myöhemmin Castrén, kielen ja mytologian tutkija; Nordström, lakimies. Ja heidän ympärilleen koontui joukko filosofian, jumaluusopin, lääke-, vuori-, kieli- ja luonnontieteen edustajia. Päälle päätteeksi rouvia ja »mamsseleja», osanottajien vaimoja tahi sisaria, niidenkin joukossa kirjailijoita, niinkuin rouva Runeberg ja hänen ystävättärensä Augusta Lundahl.

Elämä tässä piirissä oli niin toisellaista kuin sen ulkopuolella että, rouva Runebergin sanojen mukaan, se joka ensi kertaa joutui siihen oli alussa aivan ymmällä pelkästä hämmästyksestä ja ihmettelystä. — Mutta ei seuran tarkoituksena ollut pelkkä huvittelu. Keskusteltiin myöskin siitä mitä voitaisiin tehdä isänmaan hyväksi. Ja samoinkuin Tengström ohjelmassaan kiinnitti seura huomionsa etupäässä kasvatukseen: päätettiin perustaa oppilaitos, jossa noudatettaisiin uudenaikaisempia kasvatusopillisia periaatteita — tämä koulu oli äsken mainittu

Helsingin lyseo. Samaten piirin alotteesta perustettiin Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Tämä Lauantaiseuran toiminta oli sitä tärkeämpi koska yliopistuelämä muuten oli lamassa: oudoksuttiin alussa uusia oloja, niin ettei nuorisossa syntynyt mitään eloisaa yhteishenkeä. Pohjalais-osakunnassa kuitenkin oli elämä virkeämpää ja Runebergiakin siinä yhä enemmän ihailtiin. Pyydettiinpä häntä kerran kuraattoriksikin, mutta hän kieltäytyi.

Helsingin aikanaan Runeberg siis taas, niinkuin ennen koulussa, oli liittynenä toverijoukkoon, jolla oli samat pyrkimykset kuin hänellä. Mutta toiminta oli nyt vapaata itsenäisen miehen toimintaa itsenäisten miesten parissa.

Toiselta puolen hänellä nytkin, niinkuin kouluaikaan, oli määrätty työtuntinsa, ja velvollisuuksien tarkka täyttäminen oli nyt sitä tarpeellisempi, kun perheen toimeentulo oli siitä riippuvainen.

Kouluvelvollisuudet tuntuivat kuitenkin yhä keveämmiltä, mitä enemmän opettaja ja oppilaat liittyivät toisiinsa. Varsinkin latinaa opettaessaan Runeberg innostutti oppilaitaan. Joskus hän tosin oli heidän mielestään liian ivallinen, kun oli saanut väärän vastauksen; mutta kerran eräs oppilas hänen ivaansa vastasi:

— Maisteri voi rangaista minua väärästä vastauksestani, mutta teillä ei ole oikeutta yhäti saattaa minua toverieni naurun esineeksi.

Silloin Runeberg kohta oli valmis tunnustamaan tehneensä väärin.

Että hän itse oli hyvin kiintynyt oppilaisiinsa näkyy siitä tavasta jolla hän heistä erosi. Lyseon johtaja

oli kutsunut oppilaat kokoon ja ilmotti että Runeberg nyt sanoisi heille jäähyväiset. Mutta Runeberg itse ei voinutkaan muuta kuin kostein silmin ja syvästi liikuteuin äänin sanoa: »hyvästi, hyvästi». Ja senjälkeen hän nopeasti poistui salista.

Pääpiirteiltään Runebergin elämä Helsingissä siis oli sama kuin ennenkin. Hänen elämänehtonsa eivät sanottavasti poikenneet monen hänen vertaisensa kohtalosta; mutta sisällisesti hän eli omaa elämäänsä. Ja sanomalehden toimittajana oli hänellä nyt jo edustavampi asema.

Lähinnä hänen voi sanoa edustaneen Lauantai-seuran katsantotapaa ja pyrintöjä. Mutta tämä piiri edisti monipuolisuudellaan yleisinhimillisyyttä, ja sen jäsenenä Runeberg siis oli ja pysyi senaikuisen henkisen sivistyksen huipulla. Ei mikään ajan merkellisimmistä virtauksista jäänyt hänelle tuntemattomaksi; olihan milloin mikin seuran jäsen ulkomaillakin ja toi sieltä aina uusimpia aatteita mukanaan. Eikä hän ollut yksinomaan passiivinen jäsen. Hän kuuntelee — niin kerrotaan vuosista 1830 ja 1831 — muiden keskustelua, kävellen edes takaisin lattialla, mutta kun hän joskus sekaantuu sanataisteluun, niin hän tekee sen ratkaisevalla voimalla. Samaten hänen sanotaan rakastavan filosofista mietiskelyä. Mutta vuonna 1838 kirjottaa yksi piirin innokkaimpia jäseniä, Lindfors, Runebergin olevan ainoan »joka saattaa käsittää semmoisen maailmankatsomuksen syvyyttä, joka ei tyydy pikaisesti pukeutumaan valloilla olevaan uskonnolliseen tahi filosofiseen terminologiaan». Se on: hän on kuin onkin ennen kaikkea runoilija, hän näkee enemmän kuin määrittelee.

Näiden aatteellisten harrastusten rinnalla esiintyvät vähitellen ajan valtiolliset ja yhteiskunnalliset riennot. Innokkaasti seuraavat varmaan Lauantaiseuran jäsenet 1830 vuoden vapaudenliikkeitä Europassa ja varsinkin niistä johtuvaa vapaamielisyyden herätystä Ruotsissa. Mutta Suomessa ei keisari Nikolai I:n hallitessa ole mitään sijaa uudistuksille; päinvastoin täytyy jokaisen ottaa tarkasti vaari jo puheestansakin.

Tapahtui vuoden 1830 lopussa, että ylioppilaskekkereissä, joissa Runebergkin oli läsnä, joku nousi ehdottamaan maljaa kapinallisten puolalaisten kunniaksi. Runeberg silloin keskeytti puhujan sanoen:

— Jos tahdot uhrata elämäsi ja veresi Puolan hyväksi, niin mene julistamaan sitä kaupungin toreilla ja kaduilla, mutta älä saata täällä yksityisen seuran jäseniä onnettomuuteen noilla kannunvalamisillasi.

Luultiin asian siihen päättyneen; mutta eräs mukana ollut dosentti antoi sen ilmi ja mainitsi Runeberginkin osalliseksi kapinalliseen yritykseen. Tämän katalan teon syyksi arvellaan sitä että Runeberg — poikamainen kun vieläkin välistä oli — äskettäin oli kadulla heittänyt häntä lumipallolla. Asia päättyi kuitenkin onnellisesti, kun todistettiin dosentin olleen niin juovuksissa, ettei hän voinut mitään selvästi tajuta; ja malja selitettiin niin että oli vain kehotettu läsnäolevia »juomaan pohjaan».

Tämmöisissä oloissa luonnollisesti harrastukset yhä edelleen kohdistuvat vain henkiselle alalle. Isänmaan hyväksi tahdotaan kyllä työskennellä, mutta taistelu Suomen tulevaisuuden puolesta on nyt niinkuin ennen puhdasta kultuuritaistelua. Eikä se siis vielääkään synnytä

mitään puoluejakoa; ainakin kaikki nuoremmat kannattavat edistystä, jos kohta monen vanhemman pinttynyt virkavaltaisuus vielä edistystä hidastuttaa.

Näiden olojen vaikutus näkyy selvästi Runebergin kirjailijatoimessa. Ensiksi hän nyt ratkaisevasti kääntyy kotimaisiin kansallisiin aineisiin; toiseksi hän julkisuu-
dessa puolustaa sitä katsantotapaa jonka hän on saavuttanut, varsinkin mikäli se koskee runoutta ja sen tehtävää; kolmanneksi hän Porvooseen muuttonsa tienoilla lausuu yhä syventyneemmän käsityksen elämästä, mutta »pukematta sitä valloilla olevaan uskonnolliseen tahi filosofiseen terminologiaan».

16.

Jo vuonna 1828 oli Runeberg aikonut julkaista runokokoelman. Mutta ennenkuin tämä valmistui, oli hän joutunut vielä yhden vaikutuksen alaiseksi, nimittäin kansanrunouden.

Tunnettua on että kahdeksannentoista vuosisadan miehet, ihailen omaa etevyyttään, yleensä syvästi halveksivat edellisten aikojen runollisia tuotteita, siis kansanrunouttakin. Kuitenkin oli jo silloin luontevuuden ihailu herättänyt harrastuksen kansanrunouden tuntemiseen ja kokoilemiseen. Mutta usein tämä harrastus tarkoitti etupäässä tieteellisiä tuloksia; tahdottiin kansanrunoudesta saada tietoja kansan muinaisista elämäntavoista j. m. s. Tämä harrastus synnytti esim. Porthanin selonteon suomalaisesta kansanrunoudesta; mutta runollisessakin katsannossa jo Franzén ihaili tätä runoutta Homerosen ja Ossianin rinnalla.

Kun sitten yhdeksännentoista vuosisadan alussa ruvettiin harrastamaan »kansallisen individualisyyden» asiaa, niin luonnollisesti kiinnitettiin huomio kansanrunouteenkin. Ruotsissakin uuden suunnan miehet innokkaasti kokoilivat kansanlauluja, joita Afzelius ja Geijer julkaisivat.

Mutta mitä Runebergiin tulee, on merkillistä etteivät ruotsalaiset kansanlaulut juuri ensinkään häneen vaikuttaneet, eikä toiselta puolen suomalainenkaan kansanrunous aiheuttanut mitään yritystä runoilla suoranaisesti sen tapaan.

Molemmat seikat ovat kuitenkin helposti selitettävissä.

Ruotsalaiset »kansanlaulut» ovat etupäässä balladeja, joiden aiheet ovat ritarielämästä saatuja. Niissä annetaan esiintyville henkilöille usein kultaisia kruunuja ja muita samallaisia koristuksia, ja luontokin on niissä vain koristeena tahi symbolina. Ruusut ja liljat eivät ole todellisia ruusuja ja liljoja, vaan ainoastaan runollisia merkkejä: ruusu tietää rakkautta tahi iloa, lilja viattomuutta tahi surua. Yhtä vähän kuin tämä soveltui Runebergin runoilijaluonteeseen, yhtä vähän häntä miellytti tuo näissä lauluissa useimmiten käytetty aihe: kahden rakastavan kova kohtalo, kun heidät erottaa kovasydäminen isä, syystä että kuuluvat eri säätyyn. Sillä mitään vastinetta tähän hän ei todellisuudessa nähnyt.

Suomalaista kansanrunoutta taas oli vielä tähän aikaan hyvin vähän kokoiltu ja vielä vähemmän käännetty, eikä Runeberg ollut niin perehtynyt suomenkieleen että olisi voinut vaivatta lukea alkuteoksia ja niistä saada vaikutteita. Perinpohjaisempaan suomalaisen runouden tutkimiseen hän ei vielä ollut saanut herätystä, ja hänen

sisäinen kehityksensä oli tarjonnut hänelle kylläksi runollisia tehtäviä, joihin kansanrunouden sävy ei soveltunut.

Mutta syksyllä 1828 hän kerran, tutkiessaan ystävänsä Cygnæusen kirjavarastoa tuolla salin lattialla, sai käsiinsä pienen vihon saksaksi käännettyjä serbialaisia kansanlauluja. Kääntäjä, joka asui Pietarissa, oli antanut vihon piispa Cygnæuselle ja tämä taas antoi sen Fredrikilleen, joka toi sen Helsinkiin. Nämä kansanlaulut miellyttivät Runebergia suuresti. Enin osa niistä koski rakkautta — ja mikä olisi tähän aikaan ollut Runebergia lähempänä? Mutta rakkautta esitetään näissä lauluissa enimmäkseen luonnosta otettujen kuvien ja vertausten kautta, taikka niin että samanlaatuiset lauseparret tai kysymykset toistetaan (useimmiten kolme kertaa), jolloin runon päätarkotus esiintyy vasta viimeisellä kerralla. Ja tämä suora, luonteva muoto sekin miellytti Runebergia. Hän rupesi kääntämään noita lauluja ja kirjotti itsekin »runoja kansanlaulun tapaan», niinkuin hän niitä nimitti. Ja lähettäessään muutamia niistä Snellmanille hän nimenomaan sanoo niitä kirjoitetuiksi serbialaisten kansanlaulujen tapaan. Myöhemmin nämä runot saivat nimen »Idyllejä ja epigrammeja»; niiden vaihtelevat runomitatkin tavaan kaikki serbialaisessa kokoelmassa. Niiden sävy taas on niin kansanomainen, että niiden laulajaksi varsin hyvin voisi ajatella sisämaan poikaa tahi tyttöä.

Mutta serbialaisten runojen joukossa oli muutamia eepillisiäkin, joille Serbian historia oli antanut aiheet. Ja tämä historia on muutamissa kohden hyvin Suomen historian kaltainen. Neljäntoista vuosisadalla oli kansa menettänyt itsenäisyytensä, ja kääntäjä sanoo sen johdosta esipuheessaan:

»Tiettävästi eivät siis tämän kansan rikkaat synny-
näiset taipumukset saattaneet kehittyä täydelliseksi sivi-
tykseksi. Mutta onnettomuuksien ja sorron alta tämän
kansakunnan on kuitenkin onnistunut pelastaa laulunsa
ja niiden ehtymätön lähde. Ja juuri se seikka, ettei Ser-
bialla ole muuta kirjallisuutta kuin laulunsa, tekee nämä
laulut erittäin tärkeiksi historioitsijan ja ihmistutkijan
silmissä.»

Mutta juuri samaa oli Tengström sanonut suoma-
laisesta kansanrunoudesta.

Noista eepillisistä runoista löysi Runeberg muodon
joka soveltui ilmaisemaan niitäkin vaikutteita, jotka hän
oli vastaanottanut sisämaan kansasta. Tämä muoto oli
hänen niin usein käyttämänsä viisitahtinen laskevapoljen-
toinen säe — siis Kalevalan runomitta laajennettuna yh-
dellä tahdilla. Tähän koruttomaan muotoon pukeutuivat
nyt muiden muassa n:o 22 (Sotavanhus talonpojan pirtti-
tiin tuli) ja n:o 25 (Saarijärven Paavo).

Nyt niinkuin ennenkin on runojen sisällys omin-
takeinen: vieläpä jokainen tietää että näistä runoista
Runebergin tosikansallinen runous alkaa. Mutta samalla
runot taas kuvastavat hänen elämäkatsomustaankin.

Kun talonpoika kysyy vanhalla sotamieheltä miltä
tuntui,

konsa vihollinen päälle täytti,
pyssyt paukkuivat ja luodit lensi,

niin näyttää vastaus ikäänkuin tarjoutuvan itsestään:
muistin taistelevani isänmaan ja maineen puolesta. Siltä
kannalta oli Runeberg itse runossa Matka Turusta kat-
sellut Ramsayn taistelua. Mutta sotamies ei siitä mai-

nitse sanaakaan; hän asettuu talonpojan kannalle eikä sano kokeneensa sodassa muuta kuin mitä talonpoikakin on kokenut,

kun joskus syksyin
alla salamain ja rakeen rankan
kotoisilles vilja-kultaa korjaat.

Niin ei puhu muu kuin suomalainen soturi. Sillä ainoastaan Ruotsissa ja Suomessa ovat soturit samalla olleet talonpoikia ja siis voineet asettua talonpojan kannalle. Mutta Ruotsin soturit ovat sentään lähteneet kotimaastaan hankkiakseen sille etuja ja mainetta, Suomessa taas on sota tietänyt kodin ja omaisten puolustamista. Mutta samalla kun ei ole kysymyksessä maine, vaan omaisten puolustaminen, siirrytään valtiolliselta alalta perheen alalle, jossa itsekkäisyys katoaa ja ainoastaan uhrautuva rakkaus vallitsee.

Mutta rakkaus omaisiin voipi sekin olla itsekäs, jos se viettelee ihmisen unhottamaan muut lähimmäisensä. Silloin *hätä* saattaa ihmisen oikealle tielle, niinkuin näemme Saarijärven Paavosta.

Usein kyllä, kun puhutaan tästä runosta, esitetään Paavo vain suomalaisen kestävyuden ja Jumalaan-luottamuksen esikuvaksi. Ja semmoinen hän tosin onkin; hän taistelee hallaa vastaan samalla urhoollisuudella kuin soturi vihollisiansa vastaan. Ja kun ei kukaan häntä auta, niin hän voi tuntea itsensä yksinäiseksi vihollisten saartamaksi soturiksi. Mutta runon pääajatus on sentään varmaan sen loppusanoissa: »sit' ei kuri kaada», ainoastaan se kestää koetuksen, tahi ansaitsee koettelemusta (ruotsalaista sanaa *tål* voidaan ymmärtää molemmin tavoin) »veljeään ken hädässä ei hylkää».

Mutta tätä oppia ei esitetä oppina, vaan kuvana. Tosin Runeberg itse, niinkuin jo olemme nähneet, oli omasta kokemuksestaan oppinut ymmärtämään että »vaikka koettaa, eipä hylkää Herra». Ja samaten on jo osotettu miten hänen sisäiset kokemuksensa johtivat häntä ajattelemaan toistenkin ihmisten sisäistä hätää. Mutta kuitenkin hän ei enää puhu omassa nimessään, sillä hän on nähnyt miten suomalainen talonpoika kestää vielä suurempaakin hätää ja miten hänkin on siitä oppinut samaa. Ja silloin runoilija itse väistyy ja antaa talonpojan puhua.

Tässä esiintyy siis ensi kerran yhdistettynä ensiksi Runebergin personallinen elämäkatsomus, toiseksi kuva kansan elämästä ja luonteesta ja kolmanneksi suuri yleisinhimillinen periaate. Sillä Paavo on yhtä hyvin oikean kristityn kuin oikean suomalaisen perikuva.

Ja nyt ymmärrämme minkä tähden serbialaiset laulut vaikuttivat niin syvästi häneen ja ikäänkuin aukaisivat sulun, josta hänen kansallinen runoutensa alkaa virtailla. Hän löysi siinä muodon, jossa saattoi antaa kansan itsensä puhua. Ja se seikka että hän itse väistyi eikä enää puhunut omassa nimessään, se varmaankin tuntui hänestä vapautukselta. Hän kohosi siten oman individualisyytensä piiristä kansansa individualisyyteen, säilyttäen kuitenkin yleisinhimillisen pohjan. Luodessaan tämmöistä kuvaa hän arvatenkin tunsikin että hänen elämäkatsomuksensa oli »yleispätevä», käyttääksemme Gerlachin sanoja.

Mutta tie jota hän astuu on yhäti runoilijan tie. Se viepi mielikuvituksen maahan, mutta samalla uskonnon maahan.

Ja kun hän näin antaa kansansa puhua, niin kansa esiintyy semmoisena miksi ympäröivä luonto on sen muo-

dostanut. Mutta samalla kansan edustajat puhuvat luontevaa, korutonta kieltä. Ja siten on Runebergin luonnonihailu ja pyrkimys luontevuuteen esiintynyt alalla jolla se saattaa yhtyä ihmiselämään ja sen korkeimpiin pyrkimyksiin.

Voimme sanoa että Runebergin kansallis-runollinen ohjelma on nyt valmis.

17.

Äsken mainittuun kahteen runoon liittyy samassa kokoelmassa vielä kolme muuta; kaksi niistä, n:o 24 (Leikki poika rannan kuusten alla) ja n:o 27 (Suur' ol' Ojan Paavo, Hämeen poika), on nimenomaan sijoitettu Suomeen, kolmannesta, n:o 26 (Tytöll' oli äidiltänsä muisto), saattaa esteettömästi ajatella samaa.

Yhteistä näille viidelle runolle on että ne kuvaavat rakkautta: kerran nuoren tytön raittiin rakkauden voimaa, joka masentaa väkevän Ojan Paavon korskeuden, mutta muuten uhrautuvaa rakkautta: äiti, jonka poika on joutunut Vetehisen saaliiksi, seuraa häntä; rakastava tyttö uhraa solkensa, kysyen:

mitä suuruus rinnall' elon onnen,
kulta, rikkaus rakkautta vastaan;

ja soturi taistelee omaistensa puolesta, Saarijärven Paavo muistaa lähimmäisiään.

Mutta kaikissa esitetään rakkauden voittoa kuvina, eikä vaatimuksina; vieläpä siitä kerrotaan niin luontevasti ja koruttomasti kuin jos uhrautuminen olisi mitä luonnollisinta. Ei edes henkilöiden kuvaamiseen käytetä

runollisia koristeita, vaan aivan tavallisia laatusanoja: vilkas poika; ihanainen poika, äiti; jalo tyttö. Poikkeuksena on vain Ojan Paavo: hänen voimaansa esitetään miltei ylenpalttisilla vertauskuvilla. Mutta sitä enemmän ihailemme lemmen voittoa, kun työstä ei sanota muuta kuin että hän oli »ihanaisin seudun impyeista» ja »armas kuin aamu katsella».

Tähän asti mainittujen ja muiden runojen kautta oli Runebergin runovarasto lisääntynyt niin että hän alkoi tarmokkaammin hommata runovihon julkaisemista. Mutta kustantajasta ei silloin voinut olla toivoakaan; oltiin Suomessa vielä samalla kannalla kuin 1817, jolloin Tengström valitti että kirjottajain täytyi julaista pienimmätkin kirjaset omalla kustannuksellaan ja hankkia tilauksia ennakolta. Niin Runebergkin nyt teki; ja itsensä hänen siis täytyi pitää huolta paperista, joka otettiin Pietarista, j. m. s. Kuvallinen nimilehtikin hankittiin; siinä oli joutsen uivana Pohjolan virrassa ja sen alla Joutsen runon loppusäkeet. Nähtävästi olivat Franzénin kootut teokset tässä kohden olleet hänen esikuvanansa, niissä kun joka osassa on samallinen kuvallinen nimilehti värssyineen. Tuo nimilehtikin painettiin Pietarissa, sillä Suomessa ei silloin voitu semmoista saada aikaan. Itse kirjan painatti G. O. Wasenius Helsingissä.

Miten suuri yleisö kohteli tätä yritystä nähdään siitä että kun Runeberg kerran oli eräässä Helsingin kirja-kaupassa, niin hänelle tuntematon herra, osottaen esillä olevaa tilausilmoitusta, sanoi hänelle: »Olisi hauska tietää millä varoilla tuo herra aikoo julaista runojansa.» Paljon melua ei kirja ilmestyttyäänkään (huhtikuulla 1830) nostanut; sitä levittivät parhaasta päästä tekijän ystävät,

jotka olivat tilauksiakin hankkineet. Maan harvalukuisessa sanomalehdistössä sitä mainitaan vasta vuoden kuluttua; aikaisemmin sitä arvosteltiin Ruotsissa, missä kirjalliset harrastukset olivat vireämmät kuin Suomessa. Arvostelijat enimmäen kiinnittivät huomiotaan Mustasukkaisuuden öihin; Idyllien ja epigrammien luultiin Ruotsissa olevan vain käännöksiä ja mukaelmia, ja tämä käsitys vahvistui kun Runeberg saman vuoden jouluksi julkaisi vihon käännöksiä serbialaisista kansanlauluista.

Mutta tärkein oli kuitenkin Runebergille itselleen se arvostelu, jonka hän sai Franzénilta. Tälle hän oli omistanut runovihkonsa innokkaalla alkurunolla, ja Franzén vastasi kirjeellä, jossa hän lausuu vakaumukseksien että hänen entisessä isänmaassaan nyt oli nousemassa todellinen ja suuri runoilija. Ja hänkin mainitsi etupäässä »Mustasukkaisuuden öitä», mutta senohessa hän sanoi että runo Saarijärven Paavosta oli liikuttanut häntä kyyneliin.

Nojautuen tällaiseen arvosteluun Runeberg suu-remmalla varmuudella saattoi jatkaa alottamaansa kansallista runoilijauraa. Vuonna 1831 hän taas oli sairastanut vilutautia, ja toipuessaan siitä hän vaimolleen saneli runon Hauta Perhossa, jonka hän sitten lähetti Ruotsin akatemian palkintokilpailuun. Palkinto annettiinkin, mutta vain toisarvoinen. Ja Runeberg itse jäljestäpäin katsoi erehtyneensä vedotessaan arvosteluun, josta jo ennakolta olisi voinut tietää että se perustui aivan toisiin mielipiteisiin runouden tehtävästä, kuin mikä hänellä oli. Mutta arvattavasti hän juuri tämän tapahtuman kautta johtui tarkemmin miettimään erotusta omansa ja ruotsalaisten kannan välillä.

Hauta Perhossa onkin läpiläpeensä suomalainen; mutta samoin kuin viimeksi mainitut runoelmat, tämä-

kin samalla selvästi ilmaisee Runebergin elämäntutkimuksen.

Tosin saattaisi sanoa että Runeberg on runoelmaansa saanut muutamia piirteitä kääntämästään serbialaisesta runosta »Verikosto». Eräs Serbian mies on joutunut turkin vangiksi, ja säälimättä hänet surmataaan, vaikka hän tarjookin lunnaita pelastuakseen. Surmatun isä valittaa ettei kukaan hänen pojistaan aio kostaa veljensä surmaa, mutta yksi poika pyytää isää tyyntymään. Tovereineen hän sitten lähtee turkkilaista vainoimaan, vangitsee hänet ja silppoo häneltä pään poikki, samoin kuin ennen oli tehty hänen veljelleen. Tuon pään hän lopuksi viskaa isänsä jalkain eteen, ja isä kuolee iloonsa koston täyttämisestä.

Mutta juuri vertailu tähän runoon osottaa selvimmän Runebergin käsityskannan ominaisuuksia ja runon suomalaisuutta.

Ainoa piirre, joka semmoisenaan on serbialaisesta runosta siirtynyt Runebergin teokseen, on tuo pään silpominen. Ja arvatenkin monesta lukijasta, joka ei tunne tämän piirteen alkuperää, juuri se on näyttänyt niin sanoakseni epärunebergilaiselta; sillä myöhemmin emme hänen runoudessaan tapaa semmoista julmuuden kuvaa. Mutta muissa kohden Runeberg asettuu aivan toiselle kannalle kuin serbialainen runo.

Ensiksi kosto, joka siinä on pääasia, on Runebergilla aivan syrjäytetty. Toiseksi serbialaisen isän pojista vain yksi noudattaa isän kehotusta, ottaen mukaansa tovereita. Haanen pojat taas toimivat kaikki yhdessä, ja juuri heidän osottamansa yhteistunto on pääaineena Runebergin runoelmassa. Ja kun ei ole mitään tovereita, vaan veljet

yksinään taistelevat isänmaan ja kodin puolesta, niin pääpaino tässäkin on perhesuhteilla, mutta nämä taas edustavat korkeampaa tarkotusperää.

Vaan samalla on kuva suomalaisen talonpojan pyrinnoistä nyt laajentunut. Paaavo taisteli yksin ja sai yksin oppia että »vaikka koettaa, eipä hylkää Herra». Haanen pojat kärsivät yhdessä isän kovuutta; mutta maallisella isällä on sama tarkotus kuin taivaallisella: että yhteinen hätä vaikuttaisi jalostuttavasti hänen lapsiinsa. Ja tässä kohden vanhus edustaa samalla Suomea, sillä Suomi-äitimmekin on kasvattanut lapsiansa yhteistuntoon juuri yhteisen hädän kautta. Mutta kun koko kuvaus koskee samaa perhettä, niin tuo veljesten yhteistunto näyttää niin luonnolliselta, että monelta lukijalta varmaan on jäänyt huomaamatta kuinka ylevä siinä esitetty ihanne on. Kun isä on määrännyt kovan rangaistuksen sille pojalle, joka on laiminlyönyt osansa yhteisestä tehtävästä, niin jokainen veljistä väittää olevansa syyllinen. Mutta se joka ottaa toisen syyn kantaaksensa, hän astuu Kristuksen jälkiä.

Ja kun *kaikki* sen tekevät, niin ei kukaan ole toisia parempi, eikä siis ole kysymystäkään siitä, että teosta niitettäisiin erityistä mainetta. Isäkään, vaikka iloitseekin poikiensa käytöksestä, ei heitä kiitä, he ovat vain täyttäneet velvollisuutensa.

Tästä veljesrakkaudesta kehittyä sitten isänmaarakkaus yhtä luontevasti. »Hymyellen» sanoo poika Tuomas isälleen:

Vanhalle ei sovi sota-aseet
enemmän kuin pelko nuorten poviin.

Veljet ovat valmiit menemään, niinkuin isä vaatii, *ilolla kuolemaan* »eestä kotinsa ja isänmaansa». Ja he ovat samalla, niinkuin suomalaiset talonpojat ainakin, valmiita satureita, harjaantuneita käyttämään pyssyä ja karhunkeihästä. Eikä taistelussakaan ole kysymys maineesta, vaan ainoastaan siitä ettei kukaan toisia pettäisi.

Täydellä syyllä Runeberg runoelmansa alussa sanoo runotartansa *Suomen* tyttäreksi.

Ennen pitkää seurasi tätä teosta kaksi pienempää samaan suuntaan kirjoitettua runoelmaa. Maaliskuun 23 päivänä 1832 julaiistiin Helsingfors Morgonbladissa Jouluaatto (Kuu kalvas kankaan hopeoi) ja 14 päivänä toukokuuta Mökin poika. Edellisistä ne eroavat siten että runomitta on lyyrillinen. Jouluaatto on ikäänkuin jatkoa Saarijärven Paavoon: köyhä jakaa leipänsä köyhempänsä kanssa. Ja uskonnollinen tausta tässäkin esiintyy, vieläpä kertomus siirtyy ihmeen alalle, mikä ei Runebergille juuri muulloin tapahdu. Mahdollista on että sen on vaikuttanut Franzénin esimerkki, hän kun runossa Siunaus on käsitellyt samallaista aihetta, hänkin antaen kertomuksensa päättyä ihmeeseen.

Mökin poikaa piti Runeberg itse parhaimpana lyyrillisenä runoelmanaan, samoinkuin eepillisten joukossa antoi etusijan Hirvenhiihtäjille. Runomitta on sama kuin Joutsenen, ja sisällyskin muistuttaa paljon sitä. Isänmaan luonto on molemmissa tunnelman pohjana, ja molemmissa liittyy luontoon tunne siitä

siell' ystäväinen kellä on,
kuink' iki-ihanaa;
kuink' ompi unhottumaton
se uskollisten maa.

Vielä kolmas piirre on molemmille runoilille yhteinen: rakkauden ilmaisijana on laulu.

Mutta samalla kuinka erilaisia ne ovat! Joutsen ylistää luonnon, lemmen ja laulun suloutta; mökin poika muistaa että »talven pettua hän söi ja vettä päälle joi». Mutta kärsimys tekee kotiseudun, armaan ja laulun vielä kalliimmaksi; niitä hän ei tahdo vaihtaa pois, sillä ilman kotoa ja synnyinseutua »mit' ihmis-elo on?»

Siis luonnontunne, joka ei edellisissä runoissa ole voinut suoranaisesti ilmaantua, syystä että toimintakykyinen luonnonlapsi ei siitä puhu, se esiintyy nyt, kun yleensä siirrytään tunteiden alalle. Mutta siten on nyt lausuttu ilmi että isänmaanrakkaudenkin perustuksena on rakkaus luontoon, lähimmäisiin ja — Jumalaan. Sillä tässäkin turvaudutaan Herraan, ja nyt koko kansan puolesta. Herra ehkä »kuulee ääntä *maan*» ja lieventää *kansan* hätää.

Niin on isänmaa ja kansa askel askeleelta selvinnyt runoilijalle, tosin erilaisissa kuvissa, mutta niin että kaikissa yhteensä ilmaantuu hänen käsitystapansa kokonaisuudessaan. On siis ehditty siihen kehityskohtaan, että runoilija voi yhdistää nämä erikoiskuvat kokonaiskuvaksi, jossa näemme koko kansamme ympäröivän luonnon yhteydessä, mutta ikuisten johtavien aatteiden elähyttämänä.

Tämä kokonaiskuva oli Hirvenhiihtäjät.

18.

Ennen mainitussa kirjeessään Grotille Runeberg sanoo jo 1826 alkaneensa Hirvenhiihtäjiään. Runoelman nimi oli silloin Hirvenajo, ja pääasiallisesti se kuvailikin

hirvenammuntaa varustuksineen ja vaiheineen; kerrotaanpa että Runeberg itse oli Ruovedellä ollut mukana semmoisessa yrityksessä. Teos tuli melkein valmiiksi, mutta kun ei saatu kustantajaa, niin se jäi sikseen. Ystävät saivat kuitenkin sitä lukea, ja Cygnæus kirjottaa 1827 isälleen että tämä teos on ehkä etevin mikä koskaan on Suomessa syntynyt. Ja Runeberg, sanoo hän samassa kirjeessään, on epäilemättä mies joka on hankkiva erinomaista kunnia maallemme, joka kirjallisuuteen katsoen on melkein yhtä köyhä ja kurja kuin kaikissa muissa suhteissa. Snellman taas teki sen muistutuksen, ettei Hirvenajossa puhuttu ensinkään rakkaudesta, ja sentähden hän pelkäsi ettei teos huvittaisi yleisöä.

Niinkuin olemme nähneet tunkeutui sitten muita runollisia aiheita väliin. Vasta julaistuaan serbialaisten laulujen ruotsinnoksen Runeberg ryhtyi tuon laveamman runoelman uudestaan muodostelemiseen, ja nyt hän pani kuin panikin siihen rakkaus-aiheen. On varsin kuvaavaa että tämä aihe, kahden rakastavan yhtyminen perhe-elämään, tuli runoon vasta sitten kun Runeberg itse oli elämässä kokenut samaa, aivan niinkuin alkuperäinen sisällys, hirvenajo, vastasi hänen silloista kokemustaan. Ja kun täten runoelmassa annettu kuva laajeni niin että se tuli kokonaiskuvaksi kansan elämästä, niin tämä tapahui vasta sitten kun hänellä jo oli runollista kokemusta siitä miten eri kohdat olivat yksitellen käsiteltävät.

Mutta saatuaan runonsa miltei valmiiksi Runeberg piti huolta siitä että se niin tarkasti kuin mahdollista kuvailisi kansan elämää ja luonnetta. Sitä varten hän vuonna 1831 julkaisi Helsingfors Tidningarissa muutamia osia siitä, toivoen sen johdosta saavansa mahdollisesti

muistutuksia, jotka aiheuttaisivat oikaisuja. Ja ennen painattamista runoelmaa muutamissa kohden huolellisesti viimeisteltiin, ja Lönnrot sai lukea sen läpi. Ainoa hänen tekemänsä muistutus oli se että Matilla, tullessaan Pietarin luo, pitäisi olla mukanaan tuliaisia lapsille; ja Runeberg muodostikin sen johdosta muutamia säkeitä uudestaan.

Kuinka tunnollisesti Runeberg suoritti viimeistelytyönsä näkyy siitä että kokonaista kaksi alkuperäiseen muodostukseen kuuluvaa, aivan valmista laulua jätettiin teokseen ottamatta. Kun joku kysyi Runebergilta niitä, niin hän sanoi että ne »kyllä olivat yhtä hyviä kuin muutkin». Mutta kun suunnitelma muuttui, niin ne Runebergin mielestä tulivat tarpeettomiksi, ne koskivat näet itse metsästystä, joka ei nyt enää ollut pääasiana. Nämä laulut ovat sitten hävinneet. — Syyskuulla 1832 teos ilmestyi painosta ja julaistiin niinkuin runovihkokin tekijän omalla kustannuksella.

Niinkuin tunnettua kuuluvat useimmat Hirvenhiihtäjissä kuvailut henkilöt varsinaiseen kansaan, vieläpä he edustavat kaikkia sen eri asteita: esiintyyhän siinä itsenäinen talonomistaja Matti, torppareita, renkejä ja piikoja, loismies, ruotulainen ja kerjuri. Mutta kartanonomistaja, komisarjus, on myöskin toiminnalle tärkeä, ja hänen rouvastansakin näemme vilahduksen. Torpparintytär Helvi on ikäänkuin väliasteella, puoleksi piika, puoleksi herrasväen kasvatti.

Vaan ei siinä kyllin. Maalaisolojen rinnalla kuvailaan kaupungin elämää (Aaron kertomuksessa) ja rauhallisten tointen rinnalla samaten sotaa (kertomuksessa vanhasta pyssystä). Päälle päätteeksi ovat vilkkaamat ryssät vastakohtana hitaammille suomalaisille; samalla he

edustavat kauppiaselämää maanviljelijäin rinnalla. Maa-laiskansaa taas kuvataan onnessa ja onnettomuudessa, ilossa ja surussa, ulkotyössä, kodinaskareissa, metsästyksessä ja tanssissa.

Kaikki nämä vaihtelevat kuvat on runoilija ihmeteltävällä taidolla tietänyt ulkonaisesti liittää päätoimintaan, joka koskee

hirvestystä ja lempivien käden-antoa nopsaa.

Mutta vielä tärkeämpi on kaikkien henkilöiden si-säinen yhteenkuuluvaisuus.

Tämä johtuu ensiksi yhteisestä elatustyöstä. Kato uhkaa komisarjusta yhtä hyvin kuin talonpoikia, metsästyksessäkään hän ei yksin voi tulla toimeen, vaan hän tarvitsee siihen useampia pyssymiehiä. Tunne siitä että kaikki tarvitsevat toisiansa, synnyttää sen hyväntahtoisuuden, joka yhdistää ylhäiset alhaisiin. Mattia komisarjus kohtelee vertaisenaan, mutta ruotueukkokin ja kerjäläinen saavat osakseen kohtelua joka osottaa heidän ihmisarvonsa korkeinta kunnioittamista. Armolahjoja heille ei anneta, ei, komisarjus selittää *tarvitsevansa* heitä molempia.

Samaa ystävällisyyttä ja ihmisarvon kunnioittamista muutkin osottavat toisilleen. Ainoana poikkeuksena on loismies Paavo, joka pitää itseänsä kerjuria »etevämpänä»; mutta Pietari tästä vain naurahtaa ja muistuttaa Paavolle:

Paavali veikko, mi oikeus on, sitä muilt' älä kiellä;
köyhäkin uunin päällä on Luojan suojelemaisna.

Pietari itse taas sanoo että »häpy mulle se ois pitäjässä» jos antaisi Aaron jalkaisin kulkea pimeässä kartanoon, »kun vielä on sälköjä mulla».

Annassakin voisi huomata hiukan tyytymättömyyttä ihmisten välisiin suhteihin. Kun Pietari oli »hirvet kaa-
tanut useimmat», niin hänen täytyi tyytyä,

jos taljasen yhden
sait yli sen min muut, kun herrasi vei enäpuolen.

Mutta kun Pekka vastaa siihen »hymysuin», niin näemme ettei asia ole niinkään kamala. Tyytyyhän muuten Annakin tähän:

Mutta se sikseen jää; mies köyhä on renkinä rikkaan.

Tämä on hänestä luonnollinen asianlaita. Eikä hänen köyhyytensä olekaan kovin vaarallinen; kohta senjälkeen hän valmistelee illallista veljelleen

hänt' ilahuttaaksensa ja näyttääkseen tavaroitaan.

Ja joka tapauksessa runoelma loppuu siihen että

mielissään oli köyhäki kuin väki vauras.

Vielä merkillisempää on että kun Aaro kertoo talossaan pidetystä ryöstöstä, hän ei ilmaise mitään katkeruutta niitä kohtaan, jotka ryöstävät häneltä tarpeellisimman. On ikäänkuin tapahtuma hänestä olisi yhtä välttämätön onnettomuus kuin halla. Mutta tässä niinkuin muuallakin runoelmassa on tärkeätä muistaa että henkilöt käsitetään *luonnonlapsiksi*.

Tahi oikeammin: he edustavat tuota Tengströmin sattuvasti mainitsemaa »villin vapauden ja yhteiskunnallisen järjestyksen välistä tilaa«.

Yhteiskuntajärjestys on olematon heidän tietoisuudelleen. Hymysuin vain Pietari puhuu hirvenampumiskiellosta, ja Anna vastaa että asia riippuu vain siitä ollaanko voudin kanssa hyvissä väleissä. Aarokin pyytää ryöstömiehiä herkeämään toimestaan, ikäänkuin se olisi heidän vallassaan. Ja mikä merkillisintä: hän on hyvässä sovussa varkaitten kanssa ja sanoo heitä »älykkäiksi miehiksi», jopa hän heille jättää »herttaiset jäähyväiset» ja eroaa heistä »kyynelsilmin». Mutta syynä siihen on että hän on joutunut syyttömästi vankeuteen, ja sentähden hän katsoo voivansa heidän kanssaan paeta, kun siihen tarjoutuu tilaisuus. Mutta kun nuo älykkäät miehet lähtevät tutkimaan »aittoja porvariin», niin hän tahtoo moitteetonna mennä tiehensä. Eikä kansakaan, vaikkapa Aaroa tarkoin kuulutetaan saarnastuolista, henno ukkoa »vaivata»; tuottaahan Aaro iloa muille tekemättä kenellekään mitään pahaa.

Tätä luontoperäistä oikeudentuntoa, jolle ulkonainen oikeudenjärjestys on tarpeeton, valaisee oivallisesti vastakohta, Aaron kuvailema kaupunkilaisten kanta. Kukaan ei huoli hänen tervehdyksestään, kadunlakaisija ja katu-pojat ovat hänelle ilkeitä, syyttömästi hänet vangitaan, yksin vanginvartiakin häntä pilkkaa.

Toiseksi tulee luonnonihmistien kanta näkyviin heidän teeskentelemättömässä ja vapaassa seurustelutavassaan. Tosin on heilläkin siinä kohden sääntöjä: kun Pietari ja Matti tulevat kartanoon, niin kaikki tuvassa olijat ensin hetkeksi aikaa istuvat ääneti, kunnes vaitiolon katkaisee Sakariias, sillä hän on »arvosa vanhus harmajapää». Ja kun hän runoelman lopussa ryhtyy pitämään puhetta ja lähestyy Mattia ja Helviä, niin

joutuin kumpikin nous', heti nähdessään tulevaisen vanhuksen, sekä kuuntelivat, mitä käskisi ehkä.

Samaten Pietari kunnioittaa Aaroa sentähden että tämä on vanha.

Mutta toiselta puolen, kun Matti palajaa metsästä, niin Helvi aivan ujostelematta alkaa kysellä häneltä miten metsästys on luonnistanut. Vaan silloin Rebekka ottaa nuhdellaksensa Helviä, sillä laamanninkäräjissä piikana ollessaan hän on oppinut käyttäytymään kuten siivon impyen tulee. Mutta kun hän sitten kertoo että

kyll' isosempiki mies, joka vaan liki tunkihe liiaks, vasten silmiä rääsyn sai tahi vettäkin kousan,

niin koko hänen siivoutensa joutuu auttamattomasti naurunalaiseksi. Ja tässä, samoin kuin kertomuksessa kaupunkilaiselämästä, koko kieron joutunut kultuurielämä samalla alenee arvossa verrattuna luonnonihmisten vapauteen.

Sitävastoin, kun Matti nuhtelee Pietaria siitä että

suutasi tahraat
liehien aattelematta, ja kiusaat siivoa neittä,

niin on nuhteilla siveellinen syynsä, jonka me hyväksymme — niinkuin Helvikin tekee.

Samoin kuin seurustelutapa, niin tunteitten ilmaisutapakin on kauttaaltaan luontoperäinen. Muistettakoon vain kuinka Anna Aaron ensimmäisen kertomuksen jälkeen

puisteli päätään, nyhki ja niistihe, rientäen aittaan, lihaa, muikkuja, voita ja kaljaa toi, sekä pöydän täytteli ruo'illaan; mut niskast' Aaroa vanhaa, vaikk' oli kyllänen ennestään, taas työnteli syömään.

Matti puolestaan samaten suoraan tunnustaa tahtovansa, jos menee toisiin naimisiin, saada

riemua rakkauden, punaposkia, jotk' ovat immen
parhaat myötäiset, mitä voimasa mies haluaapi.

Kuulee välistä uudenaikaisten naisten väittävän tätä naiselle alentavaksi: pitäisihän miehen muka etsiä naisessa muuta ja parempaa. Mutta jos ottaa huomioon *Matin* sanat »voimasa mies», ja muistaa miten hän on runossa kuvailtu, niin näkyy että hän on aivan samalla kannalla kuin *Kyllikki*, joka lausuu (*Kal.* 11: 181—186):

Mie tahon tasaisen varren
tasaiselle varrelleni,
tahon muo'on muhkeamman
muhkeille muo'oilleni,
sekä kasvon kaunihimman
kaunihille kasvoilleni.

Ja sitäpaitsi on muistettava että Matti, selitettyään mitä hän itse haluaa, kohta lisää:

Taas varon, että jos *yksistään oman onneni vuoksi*
nuoren nain, niin huimana hän lyö lapsia laimin.

Tässäkin siis luontoperäisyyden rinnalla siveellistä vakavuutta. Kaikilla näillä ihmisillä on sydämen pohjalla elävinä siveelliset periaatteet. Ja siitä seuraa arvokkuus ulkonaisessa esiintymisessäkin, joka pistää sitä enemmän silmiin, jos suomalaisia verrataan ryssiin, jotka hyppelevät ja välistä »päissään kaatuvat maahan».

Mutta koko elämänkatsomuksessakin huomaamme suomalaisten ja ryssien välillä samallaisen eron. Hyvänä

esimerkkinä siitä ovat molempien puhemiesten, Ontron ja Pietarin, tarjoukset Helville.

Ontro ensiksi kehuu Topiaksen kauneutta, etenkin hänen partaansa, sitten hänen tanssiaan. Senjälkeen hän selittää minkä tähden ryssät välistä juovat liian paljon, ja lopuksi hän, kauppias, tarjoo Helville »sulkkua vaatteeksi sekä ruplia ruoaks». Pietari taas ensiksi hänkin kertoo Matin »kiinteät, irtaimet, mitä kaikkea häll' on»; mutta tärkeämpi hänelle on jo ennakoita sopia siitä kuinka onnellinen avioliitto on solmittava, nimittäin niin että molemmat aviopuolisot ovat toistensa vertaisia ja kummallakin on oma toimintapiirinsä, jonka asioissa toinen myöntyy hänen mielipiteeseensä. Samoin Anna esiintyy miehensä vertaisena, ja samalle pohjalle Sakariiasakin rakentaa kehotuksensa äskenkihlatuille.

Sentähden runoelmassa ylistetäänkin kotia ja sopu-
sointuista kotielämää ihmisen korkeimmaksi maalliseksi hyväksi.

Siksipä neitosen on sulosimpana toivona päästä
perheen äitinä toimeamaan sekä säysyä miestään
palvelemaan, pakotettuna ei, vaan rakkaudesta.

Niin Helvi sanoo, ja Ontronkin mielestä Pietari on kol-
masti autuas, koska

silmäsi rauhasan eess' on vilpitön eukko ja lapset
sievät katsoa niin kuin virran kukkiva pengere.

Ja Pietari tämän onnen oivaltaakin,

muistaen myös, kuin heill' elo rauhasa on, sopurunas,
suojana Metsola kuin pesä linnun poikuehella.

Ja että ryssätkin täten osottavat ymmärtävänsä kodin merkitystä, se herättää myötätuntoisuuttamme heitäkin kohtaan. Samoin Aarokin lopuksi sanoo:

Nytpä mä onnekas oon, koti mull' eläessäni on nyt,
on koti kuoltuakin.

Mutta tämä kodin onni saavutetaan ahkeralla työllä ja kokemalla elämän kovempiakin puolia. Siksipä Helvistä sanotaan että hän on

säysy ja hiljainen, näet laps-ajan ankeudess' on
oppinut arvaamaan hyvän arvon kiitteliäsnä.

Vielä kovempaa elämän koulua Aaro on käynyt, mutta

aikapa murheen liens, ja jo vierahien taloloissa
armaat lapseni hyöstyy taas. tytyväisnäpä itse
harppua soittain mieroä käyn, kuten istuvi sirkka
päivänä pilvisenäi kulokorren päässä ja laulaa.

Kerrotaan että kun Helsingin lyseon opettajat keran (1835) olivat koolta, syntyi kysymys siitä missä paikassa Hirvenhiihtäjiä Runeberg oli parhaiten kuvaillut suomalaista luonnetta. Muut viittasivat mikä mihinkin paikkaan, kunnes lopuksi A. G. Borg muistutti äsken mainittuja säkeitä. Siitä Runeberg ilostui niin että nousi seisoalleen ja syleili Borgia.

Mitä tämä merkitsee? Varmaankin sitä että Runebergin mielestä suomalaisen — niinkuin yleensä ihmisen — paras ominaisuus on tyytyä kohtaloonsa, jos voi olla muiden iloksi. Sentähden puhutaan miltei aina kun Aaro esiintyy myöskin hänen harpustaan, ja kihlajaisissa juuri hän, joka kaikista läsnäolevista on enimmän kärsinyt, hän saapi ilon yltymään ylimmilleen

polskallaan, joka soi kun pohjan tuul' petäjässä.
 Vahvana heiluu käs', nopeaisina notkuvi sormet,
 silmä on tyyni ja sees, kuin taivaan tuikkiva tähti.

Jos siis Runeberginkin mielestä »soitto on suruista tehty», niin toiselta puolen soitto on ilon tuottaja.

Mutta Aaron tyyneyteen ja tyytymättömyyteen on toinenkin syy: hänen alistumisensa Jumalan tahtoon. Ja samoin Sakariias puheensa lopussa sanoo:

Hurskas turvasa on kuin kankaan vankeä honka:
 ei sitä milloinkaan voi turjuttaa rajutuuli.

Herran pelko se se on »etupäässä mik' onnistaa tääll' ihmenolapsen», siinä tulee ihmisen elää ja liikkua. Mutta tätä jumalanpelkoa Runeberg kuvailee hyvinkin merkillisellä tavalla: se »ei koskaan saa kyllikseen hyvää ja oikeaa». Se on: totinen jumalanpelko on alituista kehitystä siveelliseen jalostumiseen, halu tehdä hyvää ja oikeaa, saattaa lähimmäisiäkin onnellisiksi.

Muutamin sanoin muistutettakoon vielä sitä kuvaa, jonka kertomus vanhasta pyssystä esittää.

Aihe näyttää tosin vähäpätöisemmältä kuin Perhon hauta, koska pääasiana voidaan pitää vain Jussi kapralin oivallista laukausta. Mutta toiselta puolen esiintyy nyt sotilaita ja talonpoikia yhdessä taistelemassa vihollisia vastaan; ja soturi tuntee, päällikkö tunnustaa, että taistellaan »maan ja valtiaan edestä». Vaan omituista on nähdä kuinka taas kapralin tunteita pyssyänsä kohtaan verrataan isän tunteisiin poikaansa kohtaan. — Lopuksi tässä mainitaan myöskin nuoremman sukupolven halua kuulla kerrottavan

urotoist' isiemme ja maineikkaast' elämästä.

Semmoiset tunteet edellyttävät että tuntee omistavansa isänmaan ja kansan, ja juuri tämä tunne ilmaantuu Hirvenhiihtäjissä siten että Runeberg niin lämpimällä rakkaudella kuvailee kansaa. Sentähden Runeberg saattoikin sanoa runoelmaansa »jäljennökseksi» siitä mitä hän oli nähnyt. Nimitys on oikeutettu siinä kohden, että Runeberg, lahjomattoman rehellinen kuin runoilijatoimessaan on, ei ole runoelmassa tehnyt kansaansa paremmaksi kuin miksi oli sen todellisuudessa havainnut. Mutta toiselta puolen oli runoelma enemmän kuin pelkkä jäljennös todellisuudesta, se oli kirkastettu kuva siitä, ja kirkastuksen oli aikaansaanut Runebergin elämän taisteluissa saavutettu ja runoelman läpi kuultava elämäkatsomus.

19.

Hirvenhiihtäjissä käytetty runomittakin nojautuu samoin kuin sen sisällys pitkään runoilijakokemukseen. Jo koulupoikana oli Runeberg samalla runomitalla kuvailut sudenajoa, käyttäen välistä Vergiliusesta lainattuja lauseparsia parodisessa tarkoituksessa. Myöhemmin hän muovaili samaa runoa uudestaan, jolloin nuo parodiset kohdat katosivat. Kun hän sitten rupesi kuvailemaan hirvenammuntaa sudenajon sijasta, niin hän jo oli harjaantunut tuon muodon käyttämiseen. Mainita sopii myöskin että hän ylioppilasvuosinaan kirjotti lyhyen leikillisen runon kreikkalaisella kuusimitalla, ja samaa runomittaa käytettiin ennen mainitussa Kihlaus runoelmassa.

Kuusimitta onkin oivallinen muoto. Se antaa esitykselle ikäänkuin juhlallisuuden leiman, mutta suopi samalla mitä suurimman vaihteluvapauden, niin että eri

tunnelmat voivat saada erilaisia ilmaisumuotojakin. Olihan sitäpaitsi tämä sama runomitta jo ennen koteutunut Suomen runouteen, vieläpä samallaista ainetta esitettäessä. Franzén oli näetten jo 1799 runossa Hymni maalle laulanut Suomen talonpojan taistelusta hallaa vastaan:

Jääkööt pois kesät murheiset, kun maamies kammoin selviävän yöks saa koko pohjaistaivahan nähdä, kun elo tähkään kukkivien juur' on arimmillaan; viljan nähdäksensä hän vartoo valvovin tuskin, huomaa kuin jääpuikoin murheisesti se välkky; vuoden vaivat ja toivehet menneet on minutissa. — Kauan hän seisoo mykkänä, tylsänä, liikkumatonna. Vaan majastansa kun hän parun kuulevi, kirvehen kaappaa, rientävi metsään leikkuuseen petun kurjan, ja lapset, kuin kukat kuihtuvat niitoksessa, he hellästi riippuu ympäri kelmeän äidin ja, raukat, huutavat leipää.

Niinkuin nähdään on tässä jo luonnos Aaron historiaan; mutta tämä seikka tietysti ei vähennä Runebergin ansiota. Itsekin hän oli nähnyt Suomen talonpojan elämää ja siis voinut omasta kokemuksestaankin sitä kuvailla; mutta jos hän senohessa nojautui Franzéniinkin, niin saatamme sanoa että hänen kuvallansa on sitä vankempi kansallinen pohja.

Mutta Franzénin Hymni maalle oli alkujaan muka-elma eräästä niin sanotusta homerilaisesta hymnistä, ja samaten tietysti tutustuminen Homerosen lauluihin on Hirvenhiihtäjiin jättänyt selviä jälkiä. Ja kun sekä Franzén että Runeberg suuresti ihailivat Homerosta ja katsoivat häntä runomestarikseen, niin huomaamme että tässäkin kohden esiintyy suomalais-kansallinen suunta, sillä Ruotsin runoilijoilla oli Franzénin aikana aivan toiset

esikuvat. Mutta molemmat Suomen runoilijat varmaan ihailivat Homerosta yhteydessä sen seikan kanssa että olivat Suomessa nähneet jotakin Homeron aikojen kaltaista. Olemme jo kuulleet mitenkä Tengström sen määrittelee: Suomessa oli, niinkuin ennen Kreikassa, vallitsemassa semmoinen villin vapauden ja yhteiskunnallisen järjestyksen välinen tila, joka, niinkuin nuoruuden aika yksilölle, on kansakunnan kehitykselle ylen tärkeä.

Että asia on tältä kannalta katsottava, ja ettei siis Hirvenhiihtäjät ole mikään pelkkä mukaelma kreikkalaisesta runoelmasta, se selviää riittävästi jos silmäilemme Runebergin kirjutusta Saarijärvestä, sekin vuodelta 1832.

Hänen siinä antamansa kuva suomalaisesta kansanluonteesta on kauttaaltaan yhtäpitävä Hirvenhiihtäjissä esitettyjen kuvaelmien kanssa. Mutta Runebergista — samoin kuin ennen Tengströmistä — ihminen on ympäristöjensä kuvastin, ja kansan luonne riippuu siis sisämaan luonnosta. Mitään tämän luonnon kaltaista taas ei vieras liene missään muualla nähnyt. Siis Hirvenhiihtäjissä kuvailulla kansalla, ympäröivän luonnon kuvastimena, myöskin on omintakeinen luonteensa.

Tosin on merkillistä huomata kuinka Runeberg, kuvaillessaan kansaa ja luontoa, käyttää lauseparsia jotka selvästi muistuttavat vanhaa maailmaa. Kerjuri on »jumalan seuraama niinkuin Homeron kerjuri». Mutta Hirvenhiihtäjissä esiintyy sama ajatus Pietarin muistutuksessa Paavolle, että »Jumala on kerjurinkin kanssa»; ja siinä tietysti ei ole enää ajateltava mitään Homerosen jumalaa, vaan kristittyjen Jumalaa.

Samaten Runeberg sanoo luonnosta: Silloin tällöin tapaa silmä metsälammen »niinkuin käytävän manalaan».

Tämä muistuttaa aivan selvästi kreikkalaisten ja roomalaisten uskoa että muutamat järvet olivat käytäviä manaan. Mutta kohta senjälkeen sanotaan: »niinkuin iäisyiden ovella luulee siellä olevansa jumalien ja henkien seurassa, joiden haamuja silmä etsii ja joiden kuiskeita korva joka hetki odottaa kuulevansa». Näissä sanoissa ilmaistu tunnelma on taas Runebergin oma eikä antiikista saatu — mutta vielä merkillisempää on että se on täysin yhtäpitävä sen tunnelman kanssa, jonka sama luonto on herättänyt muinaisissa suomalaisissa erämiehissä, ja josta koko Tapiolan väki on syntynyt.

Samaan päätökseen tullaan siitä mitä Runeberg sanoo sisämaan luonnosta yleensä. »On vaikea kuvitella kirkkaampaa, ihanampaa ja ylentävämpää jumalallisuuden ilmestysmuotoa kuin se, jonka meille näyttävät sisämaan seutujen suuremμοiset ulkopiirteet, niiden yksinäisyys ja syvä, läpätunkematon rauha». Ja verrattuaan tätä luontoa rannikko- ja tasankomaisemaan hän väittää että »jokainen, jolla on ollut tilaisuus elää pitemmän aikaa näiden eri seutujen vaikutuksen alaisena, on syvimmissä sydämessään säilyttävä niistä toisen eikä molempia, olkoonpa niistä sitten kumpi hyvänsä hänen synnyinseutunsa ja muuten hänelle kallis». Mutta kun hän kohta jatkaa: »rauhalliseen runollis-uskonnolliseen mietiskelyyn taipuvainen mieli on etupäässä mielistyvä sisämaahan», niin tämä tietysti ilmaisee hänenkin mielipiteensä; ja kun kansa on tämän luonnon kuvastin, niin se on myös *hän* *nen* kansansa.

Vielä enemmän: se on niidenkin kansa, joita varten hän kirjottaa. Se nähdään mainitun kirjotuksen loppu-

lauseesta, jonka on aiheuttanut kato, joka silloin uhkasi maan pohjoisosia:

»Sikäläistä väestöä voi pitää isänmaan asutuksen etuvartiona, asetettuna taistelemaan sen toimeentulon ja vaurauden vihollisia vastaan. Totta on että sodassa uhkaa suurin vaara etuvartioita; mutta jos joskus käy, niinkuin nyt näyttää käyvän, että nämä ovat joutumassa tappiolle ja joukottain hukkaan, niin tulee niiden, joiden etua siellä valvotaan, muistaa heitä heidän hädässään eikä jättää heitä oman onnensa nojaan epätasaisessa taistelussa.»

Talonpoika on etuvartio Suomen kansan yhteisessä viljelyssodassa — siinä isänmaanyhtävän johtopäätös siitä mitä runoilija on nähnyt ja kuvaillut.

Täten heränneen ja selvinneen kansallistunteen johtamana Runeberg seuraavina vuosina vielä jatkoi suomalaisen kansanluonteen kuvailemista.

Vuonna 1833 ilmestyneessä toisessa runovihossa oli runo Mustalainen, jonka sankari tosin ei ole Suomesta kotoisin, mutta juuri sentähden voi sanoin ihailia Suomen kauneutta — mitä luonnollisesti maan omat lapset eivät yleensä tee, he kun eivät ole muuta nähneet; ja ryssien mielestä taas

Suomi se köyhää on, saloloita ja vuoria täynnä.

Mustalaisen esikuvana saatamme varsin hyvin pitää tuota romantillista suurvarasta, jonka Runeberg oli tavannut Saarijärvellä. Mutta hänen vastakohtanaan esiintyy vanginkuljettaja, Antto, kavaluuden ja kiittämättömyyden esikuva. Ja ankarana kaikuu runon lopussa mustalaisen tuomio hänestä, muistuttaen vanhan Haanen sanoja kun hän luulee Tuomaan pettäneen.

Seuraavan vuoden lopulla Runeberg alotti Pilven veikkonsa, yhä entisellä viisimitallaan. Se valmistui keväällä 1835 ja painettiin elokuussa Helsingfors Morgon-bladiin.

Vielä kerran Runeberg, niinkuin Perhon haudassa, ottaa lähtökohdaksen kuvauksen perhe-elämästä johtuakseen siitä taisteluun isänmaan puolesta. Mutta Pilven veikolla ei ole omaa perhettä; ei kukaan tiedä mistä hän tulee, ja vasta rakkaus tyttöön kiinnittää hänet siihen taloon missä hän on ottopoikana. Muuten hänen elämänsä on ollut täynnä työtä sekä taistelua metsän petoja vastaan.

Sentähden ei ukko vaadikaan häntä taisteluun isänmaan puolesta, hän ainoastaan tahtoo tietoja sodasta. Mutta kun nuorukainen lähtee niitä hankkimaan, niin hän ikäänkuin itsestään joutuu taisteluun. Hän on ennen tappanut »karhun, karjan surman», täten hän on kasvanut »avuks kurjain, turvaks turvatonten». Ja semmoisena hän nytkin ensinnä esiintyy; vasta täytettyään kaksi ihmisyydentunteen käskemää urotyötä, hän tulee »maan pelastajaksi», vaan semmoisenakin hän samalla on heikkojen turvana. Soturit ilman häntä olivat »karja kaitisijatta, toivotonna, kuoloon tuomittuna». Mutta kerrjäläispojalla on »kuninkaan otsa», hän on johtajaksi luotu ei vain ulkonaisen voimansa kautta, vaan sisäisen jaloutensa määräämänä.

Tässä siis jo Saarijärven Paavossa kuvattu auttavaisuus esiintyy uudessa muodossa, joka ei kuitenkaan ole Runebergille uusi. Heikon suojeleminen sortoa ja vääryyttä vastaan oli hänelle luonteenomaista, ja siitä hän oli laulanutkin jo runossa »Jalouden voitto». Mutta kun

siinä sortoa vastaan taisteli »jumallapsi» ja tämän voittoa seurasi »riemukisa», niin sensijaan taistelijana nyt on suomalainen kerjäläispoika, ja riemukisasta on tullut hautausmaan itku ja vaikerrus. Mutta kuitenkin, tahi oikeastaan sitä enemmän, »jalo, sa elät ja voiton sa saat».

Ja sentähden jalo tyttö ei niinkuin hänen isänsä vaikeroi sitä mitä hän on menettänyt. Hänessäkin asuu uhrautuva rakkaus, sentähden hän voi sanoa:

Kallein kaikesta mit' ompi maassa
olit sylihini suljettuna,
kahta vertaa kalliimpi nyt vielä
olet mulle mullan sulhosena.
Enempi kuin elämä on lempi,
enempi kuin lempi moinen kuolo.

Ja siis hän jättää sulhonsa isänmaalle, joka on sankaria itkevä, mutta ei murheella, vaan »tyynnä, loistavana, laulullisna».

Ja isänmaa esiintyykin tässä eri edustajien kautta. Talonpojat, pappi, entinen soturi, nuoret isänmaan puolustajat ryhmittyvät kerjäläispojan ympäri osottaaksensa että johtajakseen tämä kansa tunnustaa vain sen, joka uhraavalla rakkaudella puolustaa heikkoja ja sorrettuja.

Selvänä jatkona Pilven veikkoon on seuraavana vuonna (1836) kirjoitettu ja juliaistu runo Kuoleva soturi.

Molemmissa esiintyy kahden nuoren rakkaus isänmaan puolesta kestetyin taistelun rinnalla ja tavallaan sen vastakohtana, ja kuolo isänmaan puolesta on molemmissa ristiriidan sovittajana. Mutta edellisissä runoissa on samassa jotakin joka yleisinhimilliseltä näkökannalta katsoen vielä kaikuu soraääninä: vihollisia on kuvailtu jul-

miksi, sortajiksi. Nyt kuolo sovittaa tämänkin ristiriitaisuuden: haudan ääressä ei kukaan enää vihaa, mutta itkeä täytyy *ihmisen* kovaa kohtaloa, kun hän »vaivaa vain ja vaivataan».

Tässäkin ilmenee Runebergin luonteen syvälle juurtunut piirre: sovinnollisuus, suvaitsevaisuus, joka jo oli Kaitselmus runon aiheena. Mutta aatteelliseen kansalliseen ohjelmaankin kuuluu ettei Suomen kansa vihaa toista kansaa, yhtä vähän kuin kansan lapset toisiansa vihaavat.

20.

Kun Runeberg vuonna 1832 muistutti ylhäisemmille säädyille heidän velvollisuuksiaan kovempiosaisia veljiänsä kohtaan, niin hän ei itse puolestansa jättänyt velvollisuuttaan täyttämättä. Kehotettuaan myöhemmin samana vuonna lehdessään yleisöä auttamaan hädänalaisia, hän itse 1833 saman tarkoituksen hyväksi painatti toisen osan lyyrillisiä runojaan. Kun tulot siitä nousivat nykyisessä rahassamme laskettuina yli kolmen tuhannen markan, niin lahja, verrattuna hänen omiin samanaikaisiin tuloihinsa, oli todellakin suuremoinen.

Mainitussa vihossa oli ensiksi Hauta Perhossa, siten Mustalainen, Jouluilta ja Mökin poika, joista jo on ollut puhetta, ja niiden ohessa joukko lyyrillisiä runoja sekä jatkoa idylli- ja epigrammisarjaan; lopuksi kymmenen käännöstä. Enimmät näistä runoista olivat ennen olleet julaistuina Helsingfors Morgonbladissa.

Melkein kaikki lyyrilliset runot koskevat rakkautta ja luontoa ja melkein kaikissa nämä aiheet asetetaan

keskinäiseen yhteyteen, joko vertauksen kautta taikka niin että annetaan tunnelmakuva, joka johtaa toiselta alalta toiselle. Rakkaus esiintyy milloin kaipaavana, milloin leikillisenä, milloin tuokion iloa nauttivana, milloin selittämättömänä, mutta aina vallitsee näissä rakkaudenkuvissa suopea tyyneys, joka kuvastaa mielen puhtautta. Ainoa runo joka muistuttaa entisiä myrskyjä on Ruusulle, mutta se onkin ehkä muita vanhempi.

Näistä runoista on vielä, osaksi poikkeuksena, osaksi lisäyksenä, mainittava seuraavaa.

Nuoruuden kaipausta, joka ei ole selvillä tarkotuksesta, kuvataan kahdessa runossa, jotka ovat selviä vastineita toisillensa; Tyttö ja Nuorukainen nimellisinä ne painettiin kohta perätysten erääseen sanomalehteen jo 1831. Edellisen nimi on nyt Seitsentoistavuotias tyttö. Samansuuntaista aihetta käsittelee Varro, vaanii jumalainen. — Omituinen vastakohta näille kuvaelmille on Kuoлева, täynnä rauhaa ja sopusointua, joka tässäkin on ikäänkuin heijastusta luonnon sopusoinnusta.

Etteivät kuitenkaan elämän rauhattomuus ja vaiheet ole runoilijalle vieraita osottaa Lähde, josta sittemmin niin moni on löytänyt oman sielunsa kuvastimen. Mutta tämäkin runo on vihon vanhimpia, se painettiin sanomalehteen jo joulukuulla 1830, ja kenties se on — ainakin aiheeltaan — vieläkin vanhempi. Kerrotaan näetten että Runeberg ja Nervander jo 1826 kilpaa runoilivat lähteen reunalla, ja että Runebergin laulua katsottiin huonommaksi, jonka tähden hänen täytyi tanssia lähteen ympäri tuohin päässä.

Lopuksi muistettakoon Laulurastas, koska se on vihon ainoa — ja Runebergin viimeinen — runo jossa

runoilija puhuu laulustaan. Syystä näetten Runebergista itsestäänkin sopisi sanoa:

Laps onnen, luonnon parmahilta ken
saa lemmen, saapi sanat, soinnut sen,
eik' äidinkieltään vaihda vaiheissaan,
hän uneksii vain, virkkaa uniaan,
ei harkitse, ei kaavoin kammitsoi,
mut virttä virkkaa, viisautt' unelmoi.

Viisaus, ylevä elämäkatsomus, ei ilmene järkipärsyyden neuvoissa ja säännöissä, vaan hellän tunteen ja mielikuvituksen unelmissa. Ja rakkaus on laulajalle ensi sijassa tarpeen; sitä seuraavat sanat ja soinnut.

Kohta tämän runovihon ilmestyttyä näyttää puhtaasti lyyrillinen runolähde Runebergilta miltei kokonaan ehtyvän, ja niissä harvoissa runoissa, jotka hän lähinnä seuraavina vuosina kirjottaa, huomataan uudet tunnelmatkin. Mutta jos täten uusi ajanjakso näyttää olevan tulossa, niin edellinen suunta sitä ennen ikäänkuin päättyy kokonaiskuvaan. Elokuussa 1836 painettiin Morgonbladiin Hannan ensimmäinen laulu, ja joulukuussa runoelma ilmestyi täydellisenä kirjakauppaan.

On vaikea sanoa mistä alkaa, mihin lopettaa, kun otetaan puheeksi ne lyyrillisten runojen aiheet ja tilat joita tavataan Hannassakin. Luonnon elämä eri muotoineen ja vivahduksineen esiintyy tässäkin, ja se on usein samalla tapaa ihmiselämään sovellettu. Koko luonnon-tunnelma muistuttaa runoja Matka Turusta ja Joutsen, paimenen soitto Paimenpoikaa ja Mökinpoikaa. Hanna puhuu lapsuudestaan samaan tapaan kuin runo Lapsuuden muistoja, hän on veljineen soutanut saaresta saareen niinkuin Kesäyössä tehdään, hän muistaa muuttolintuja

ja kuvailee mielessään kuinka hän on esiintyvä kirkolla — niinkuin Palvelustyttö. Hänkin tahtoo pelastaa lintuja niinkuin tyttö runossa Herkästi taipuva, vertaus sylin ja ansan välillä tehdään jo runossa Linnunpyydystäjä-poika, Maria muistuttaa Kaunotarta, vanha kalastaja kuolee niinkuin Kuoleva, Hannan isälle voisi runo Vanhukselle olla omistettu. Itse Hannan mielentilaa, joka vaihtelee surun ja ilon välillä, ennustetaan runossa Varro, vaanii jumalainen ja kuvaillaan runoissa Neidon valitus, Suru ja ilo, Kaipaus ja Seitsentoistavuotias tyttö. Nuorukaisen kohtaaminen ja lemмен äkillinen syttyminen esiintyy runoissa Ken tänne tiesi toi? (jonka eri osia käytetäänkin eri laulujen mottoina), Ainoa hetki ja (jos vaihtaa »pojan» tytöksi) Idylli-epigrammi 4. Vanhan ja nuoren kosijan vastakohta esiintyy saman sarjan numeroissa 5, 11 ja etenkin 26. Lopuksi alkuruno Ensi lemmelle muistuttaa sekä Idylli-epigrammia 2 että Mustasukkaisuuden öitä.

Mutta tämä tietysti ei merkitse sitä ettei Hannassa olisi muuta kuin ennen käytetyt lyrilliset aiheet yhteenpoimituina. Ei, vaan runo on katsottava kokonaiskuvaksi niistä runoilijan elämäkatsomuksen kohdista jotka eivät Hirvenhiihtäjissä esiinny, ja nuo yhtäläisyydet osottavat vain samaa mitä jo ennen olemme nähneet, nimittäin että Runeberg astui runollisia päämääriänsä kohti askel askelelta, koettaen voimiansa pienemmissä tehtävissä ennenkuin ryhtyi suurempiin.

On jo viitattu siihen ettei kansa puhele luonnosta eikä liioin lemmestäkään. Mutta papintyttäreille ja ylioppilaille juuri nämä ovat luonnollisimpia miettimisen ja puhelun aineita. Mitä ensin luontoon tulee, niin nähdään helposti että se vallitsee nuorten koko sieluelämän. Hanna

tuntee liittyvänsä lujilla siteillä kotiseutuunsa, mutta hän ei ymmärrä luonnon ääntä, sentähden ettei ymmärrä omaa sydäntään; lempi, kun se tulee, selvittää kaikki. Ja hänen veljensä silmissä luonto on vielä paljoa enemmän, vaikk'ei hän kotonaan siitä puhu. Vasta kaupungissa, missä kaikki on toisin, hän kertoo siitä.

Milloin pilkottaa kevät kerronnasta ja milloin näet syys-illan ja lehdet harvenneet, sumut raskaat, ilmassa tähdet valjut ja kummulla kuun veriruskeen.

Ja nyt hän ystävällensä näyttelee sisämaan kauneutta, huomauttaen:

Toista se on kuin
meri, joka huoaten sun kotis kalliorantoja pieksee.

Ihmeen kaunis onkin tämä maisema:

Silmään
loppumaton ala metsiä, järviä, peltoja aukee,
illan himmeiseen ruso-hohteeseen puettuina.
Tyyntä on, henkäyst' ei edes. Karjojen kelloja, hellää
lemmen laulelmaa, johon vastaus soi salotieltä,
kuuluu laaksosta vain, katovaisiin äänihin joskus
paimen helkyttää säveleen, min kertovi kaiku.

Silloin ystävä ihmeissään sanoo:

August, nyt tutump' oot sinä mulle kuin olit koskaan,
nyt sinut ymmärrän ma ja tunnen sun periluontees.
Tuossa sen kirjan näen, min kirkkailta lehdistä varmaan
kaiken luit, mitä kerroit, kun hämärässä sa istuit
mun sekä siskoni kanssa, ja haaveiltiin läpi illat.
Ihmis-onnen sa tääll' opit, rakkauden, ilon, rauhan,
tääll' unelmissasi näit nuo kirkkahat lempeät henget,
suodut luomahan täällä jo maassakin taivahan meille.
Kuuntelehan, sävel laulujen, vaipunut huokaus kaiun,
lintujen äänet ilmassa, metsissä, eikö se kaikki

enkeliën ole laps'iaan tuttujen viero kieltä?

Oi, ne nyt selvään näen! Runopilvillä leijuvat illan,
sähkyvät auringon säteessäkin, tuikkivat joskus
silmistä kukkain, järvellä päilyvät, ilmassa soivat;
näitähän tarkoittit sa ja nää teit rakkahiks meille!

Ja tämä käsitys luonnosta, se se on vaikuttanut
korskaan Mariiaankin ja saanut hänet muuttumaan; hä-
nessä on lempi selvinnyt luonnon kuvien kautta.

Mutta luonto ei vaikuta yksistään nuoriin; vanha
kalastajakin tahtoo kuollessaan nähdä salon ja aallot,
hengittää illan ilmaa, ja hän kuolee riemunsäde kasvoil-
laan. Eikä hän Hannalle ole »kammona koommin»;

vaan kuin muisto, mi mieleen jää, kesäiltasin kauan
järveä katseltuain, yön puoleen, tuuli kun tyyntyy,
aurinko sammuvi, aallot, riehuntaan väsyneinä,
hiljeten laskeuvat sekä viihtyvät peiliksi vihdoin.

Eikö ole merkillistä että Hanna tässä kertoo kuolon-
hetkestä juuri ennenkuin ensi lemmen hetki hänelle lyö?
Muistamme että jo Mustasukkaisuuden öissä nuo hetket
pantiin rinnakkain semmoisina, jolloin ihminen on val-
veilla mullan horrosta ja saapi luoda katseen henkimaailman
riemuun. Mutta nyt ei enää kaiu »astillisuuden
viekas kehtovirsi»; rakkaus on puhdas, ja niin on kuo-
levan mielikin, sentähden kaikki on rauhaa ja sopusoin-
tua. Niin, iäisyys on maan päällä, luonto on puhdas-
sydämiselle täynnä lempeitä henkiä,

suodut luomahan täällä jo maassakin taivahan meille.

Täten Runeberg nyt on astunut uuden tärkeän
askeleen tiellä yhtenäisen maailmankatsomuksen muodos-
tamiseen ja esittämiseen. Puhdas tunne-elämä käsittää

ja soinnuttaa nyt koko olemuksen, luonnon yhtä hyvin kuin ihmiselämän. Ja taas huomaamme miten tämä tulos on saavutettu personallisen kehityksen kautta, mutta niin että samalla ajan ihanteellinen katsantotapa siinä kuvastuu. Ja vielä merkillisempää on että tuo nyt esitetty koko luonnon sielullistaminen on — puhtaasti suomalaista, se kohtaa meitä ehtimiseen kansanrunoudessamme. Mutta Runebergin luonnottaret ovat hymyileviä enkeleitä, ne eivät edusta pelkkiä luonnonvoimia, vaan kaikkeudessa elävää rakkauttakin.

Tietysti Hannaa ei siltä ole katsottava miksikään elämän korkeimpien kysymysten filosofiseksi selvitykseksi. Runebergin maailmankatsomuksesta sopisi sanoa mitä hän itse sanoo hyveestä Franzénin lauluissa: se elää hänen runoissaan alkuaineissaan, jotka ovat viattomuus, rakkaus ja ilo. Ja tämä elämäkin on Hannassa suomalaista elämää, runoelma kuvailee maamme sivistynyttä säätyä samoin kuin Hirvenhiihtäjät kuvailevat kansaa.

Mutta näillä kahdella piirillä on kuitenkin paljon yhteistä. Molemmissa runoelmissa ylistetään luontevaa maalaiselämää siten että kaupunkilaiselämää kuvaillaan sen vastakohdaksi, sievistelemisen kotipaikaksi. Ja Hannassakin huomaamme ettei säätyerotus estä ihmisiä lähestymästä toisiansa; yhteinen hyväntahtoisuus on tässäkin yhdyssiteenä. Äiditön Hanna turvautuu vanhaan palvelijattareen kuin uskottuunsa ainakin, ja kauniin Johannan asema on sama kuin Helvin. Samaten työ yhdistää eri luokat. Hanna kutoo kangasta niinkuin Helvi ja tarjoilee teetä herroille, August on vanhan kalastajan parissa usein unhottanut leikit ja luvut.

Poikkeuksena on nimismies, jonka Hanna on näh-

nyt »äissään moukillen välist' ärjyvän, keppiä nostain», koska muka »muust' ei piittaa nuu, ei tottele löylyttämättä». Mutta nimismiehen asia onkin ylläpitää ulkonaista järjestystä, josta Runeberg puolestansa »ei piittaa». Nimismies muistuttaa paljon Hirvenhiittäjän voutia ja hänen kosimisensa samalla tuopi mieleen Ontron tarjoukset: rikkautta, mutta ei rakkautta. Vieläpä ärjymisen puolustaminenkin muistuttaa Ontron puhetta humalasta — jälkimäinen puolustus on vain pätevämpi.

Nimismiehestä on vähän tarttunut itse pastoriinkin: onhan hänelläkin maallisia huolia, ja hänen Hannalle antamansa neuvot muistuttavat vähän Idylli-epigrammien äitien neuvoja. Johanna sitävastoin on kohta selvillä moisen tarjouksen arvosta — samoinkuin Helvi. Hannalle taas kotiseutu on kalliimpi kuin kaikki muut rikkaudet maailmassa. Mutta myötätuntoisuus yksinäistä vanhusta kohtaan on todellisen rakkauden edelläkävijä. Kun hän itse on ollut valmis antautumaan toiselle tehdäksensä tämän onnelliseksi, mutta vaatimatta rakkautta itselleen, niin on luonnollista että hän on valmis antaumaan sille, jolla on niin paljon hänelle antamista, varsinkin kun nuorukainen osaa selittää sen mitä hän vain aavistaa. Rakkaus semmoinen kuin hänen alkaa ylevimmistä tunteista ja kohdistuu näiden tunteiden selittäjään. Ihaillessaan korkeinta ihminen tarvitsee toista joka tuntee samaa — sen Runeberg lausui jo runossa Naisen luominen.

Sentähden Runeberg antaakin ensi lemmen sanoa:

Ma oman rintas olen huokaus,
mi rauhan toivoss' etsi taivastaan;
ma oman sielus päivänpaiste oon,
sa helläss' elät hohteheessani.

Mutta semmoinen lemmen selitys edellyttää koko olemuksen ihanteellista käsittämistä, jonka ainoastaan korkeampi sivistys voi antaa. Ja tällöinen ihanteellinen sivistys onkin tässä runoelmassa ikäänkuin koko tunnelma-elämän pohjana. Kuvaavaa on siis sekin että nuorten yhtymisen taustana on isien ystävyys. Ensin koulussa

rinnan istuttiin, tasan pantihin kaikki
kiitos ja nuhde ja läksyjen työ sekä leikkien riemu.

Kuka ei tässä huomaa Runebergin omaa kokemusta koulutoveruudesta? — Vaan sitten jatkettiin, kunnes

tieteitten esikartano kerran
templihin vaihdettiin, ja kun valkeuden pyhist' aarteist'
etsittiin muru aavoks itsellemme ja muille.

Eikökän tässä taas kuvastu se käsitys yliopistolli-
sen sivistyksen merkityksestä, joka on ollut valloillaan
runoudessamme ja yleisessä mielipiteessä meidän päi-
viimme saakka?

Mutta tuo valkeus, jota viisauden temppeleissä etsi-
tään, se on suomalaisessa muodostuksessaan samaa kuin
Jumalan temppeleissä jaettu valkeus, ja tämä voi elää oppi-
mattomimmankin povessa. Rakkaudesta puhuvat luonnon
hymyilevät enkelitkin, uhrautuvasta rakkaudesta, joka »ei
koskaan saa kyllikseen hyvää ja oikeaa».

Yhteensä Hirvenhiihtäjät ja Hanna osottavat kuinka
Suomen kansa saattaa tuon rakkauden »hellässä hoh-
teessa» elää, elää korkeiden aatteiden elämää, muodostu-
koot ulkonaiset elämänehdot millaisiksi tahansa.

Professori *V. Vaseniuksen* kirjoittama
J. L. RONEBERGIN ELÄMÄKERTA täyt-
tää Runebergin Teoksissa vihot 14, 15, 16,
17 ja 18, joten tilaajat saavat sen 3 mk 25
p:stä, kun taas kirjakauppahinta on 4 mk.
Yhdessä Runebergin arvostelujen ja lausuntojen
kanssa se muodostaa Teosten neljännen osan.
13:s vihko ilmestyy jälestäpäin.

Porvoossa helmikuulla 1903.

Werner Söderström.

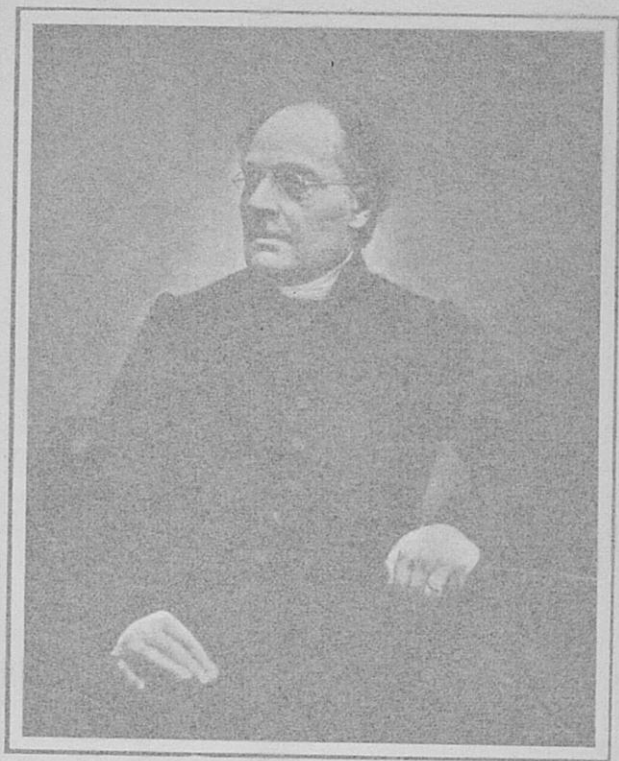

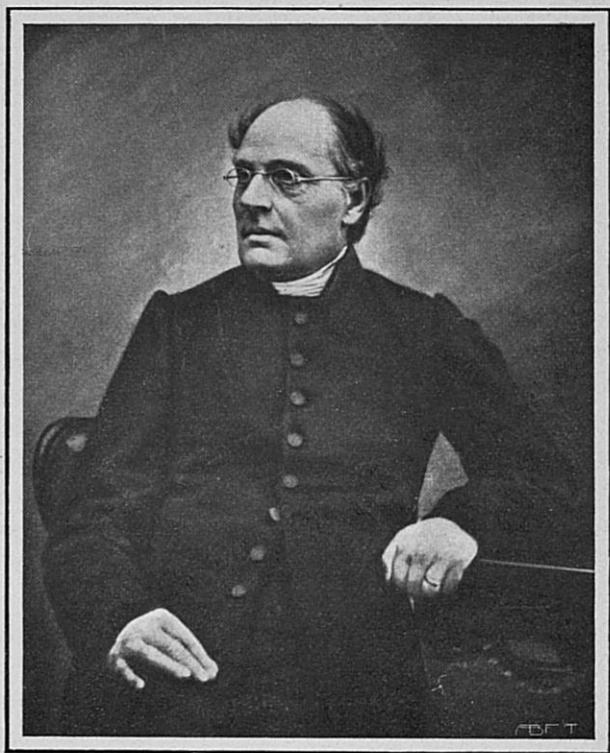
Joh. Ludv. Runeberg
Teokset

17 ja 18 vihko.

Hinta 1: 30 p.

21.

On jo mainittu että Runeberg vuoden 1832 alusta alkaen toimitti kaksi kertaa viikossa ilmestyvää sanomalehteä Helsingfors Morgonblad. Tämä lehti oli kooltaan hyvin pieni, eikä ensinkään, niinkuin nykyiset sanomalehdet, tarkottanut tuoreiden uutisten antamista. Sopi- muksen mukaan oli käsikirjotus yleensä jätettävä kirja- painoon kolme päivää ennen sen numeron ilmestymistä, johon kirjotukset olivat aiotut. Pikemmin sopii siis ver- rata lehteä meidän aikamme jotakin erityistarkotusta harrastaviin aikakauslehtiin. Tosin ei lehden ohjelma ollut periaatteessa rajotettu, mutta itse asiassa oli valtiol- listen ja yhteiskunnallisten kysymyksien ala melkein koko- naan suljettu pois tästä ohjelmasta, osaksi siitä syystä ettei semmoisia kysymyksiä saatu ottaa julkisen keskus- telun alaisiksi, osaksi syystä että yleisöltä puuttui harras- tusta niihin. Tämän johdosta sisällys pääasiallisesti supistui kirjallisuutta ja muutamia muita kulttuurialoja koskevaksi.

Kustantaja, kirjanpainaja Frenckell, takasi Rune- bergille palkaksi 800 paperiruplaa vuodessa, mutta jos tilaajia karttuisi enemmän kuin 400, niin toimittaja jokai- sesta tilaajasta saisi kolmanneksen tilaushinnasta eli kaksi paperiruplaa. Enemmän kuin pohjapalkan sai Runeberg kuitenkin vain ensimmäisenä vuonna, jolloin oli 472 tilaajaa; vuonna 1833 niitä oli vain 330 — mahdollisesti oli kato- vuosi syynä vähenemiseen — ja vuosien 1834—1837 tilaajamäärät olivat 371, 377, 349 ja 329.

Nervander oli luvannut olla avullisena lehden toimitta- misessa, ja hän kirjottikin jo ensimmäiseen numeroon uuden- vuodenrunon. Mutta ennen pitkää syntyi jostakin kysy-

myksestä erimielisyyttä hänen ja Runebergin välillä ja hän erosi. Runeberg jäi siis yksin toimitustyöhön, mutta vähitellen karttui kuitenkin kirjoituksia muualtakin, ja niinkuin jo on kerrottu avusti hänen vaimonsa häntä tehokkaasti.

Ensimmäisenä vuonna on sentään Runeberg itsekin hyvin tuottelias. Runokappaleita (alkuperäisiä ja käännettyjä) on lehdessä hänen kädestään lähteneitä lähes kahdeksankymmentä, ja suorasanaisia kirjoituksia parisenkymmentä.

Viimeksi mainitut koskivat etupäässä Ruotsin samanaikaista kirjallisuutta, jota Runeberg välistä kovin ankarasti arvosteli. Nämä arvostelut herättivät suurta huomiota, ja paljon on — silloin ja jälestäpäin meidän aikoihimme saakka — kiistelty ja kirjoitettu siitä olivatko Runebergin mielipiteet oikeutettuja. Hyödyllisempää lienee kuitenkin etupäässä kysyä miten Runebergin arvostelut valaisevat hänen omaa käsitystänsä runouden tehtävistä. Onhan omintakeisella runoilijalla tämä käsitys tietysti lähtökohdana muita arvosteltaessa. Ja jos huomaamme että runoilijalla teoria ja käytäntö ovat täydellisessä sopusoinnussa, niin voimme pitää aivan luonnollisena, että tämä teoria ei kaikissa kohdin sovellu toiseen kerrassaan eriluontoiseen runoilijatoimintaan.

Ne periaatteet, jotka ovat Runebergin arvostelujen lähtökohdana, löydämme ehkä paraiten erään painamatta jääneen kirjoituksen katkelmasta, joka käsikirjotuksena on säilynyt. Se on nähtävästi aiottu vasta-arvosteluksi serbialaisten laulujen johdosta, ja todennäköistä on että se on kirjoitettu jo vuoden 1831 loppupuolella, siis ennenkuin hän alkoi varsinaisen sotaretkensä ruotsalaisia runoilijoita vastaan. Ainakin on siinä lause jonka hän sittemmin

otti elokuussa 1832 julaistuun arvosteluunsa Euphrosynen runoelmista. Mutta toiselta puolen puhutaan tässä katkelmassa runouden tehtävästä tavalla joka on täysin yhtäpitävä niiden määritelmien kanssa, jotka annetaan hänen 1833 julaistussa, antiikkisen tragedian kuoroa koskevassa väitöskirjassaan. Runebergilla olivat siis periaatteet aivan selvillä jo ennenkuin hän ryhtyi arvostelutoimeensa.

Todellinen runous, sanoo hän mainitussa katkelmassa, osottaa meille äärettömyyttä aistinalaisessa muodossa, mutta samalla sopusointua, sillä sopusointu on oleellisesti äärettömyyttä aistinalaisessa. Mutta kaikki aistillisesti esiintyvä äärettömyys on syvyys, jota mitattaessa ihminen voi ikäänkuin kadota ja päästä yksilöllisyytensä rajotuksen kahleista. Siis ainoastaan halu vapautua omaa olemustaan yleistämällä se on se vaikutin joka pakottaa ihmistä rakastamaan kaunista: runoutta, luontoa, sanalla sanoen kaikkea missä on aistillisesti havaittavan äärettömyyden leima.

Äärettömyyden sijasta Runeberg väitöskirjassaan käyttää sanaa kaikkivaltuus (universalitas). Ja siinä hän sanoo, että runoudella on sama lähtökohta kuin uskonnollakin: halu vapautua yksilöllisyyden kahleista yhtymällä kaikkivaltuuteen.

Helppo on nähdä että tämä näkökanta on tulos Runebergin koko tähänastisesta personallisesta kehityksestä; mutta samalla huomataan että Franzén, Gerlach ja Tengström kukin kohdaltansa ovat vahvistaneet hänen mielipiteitään. Itsekkäisyyden voittaminen on ihmisen päätarkotus, mutta sen hän saavuttaa siten että kohoaa ja yhtyy johonkin korkeampaan, yleisempään, äärettömään. Ja kun tuohon korkeampaan pyritään sekä runon että

uskon siivillä, niin se itse asiassa ei voi olla muuta kuin ikuinen rakkaus. Sillä ainoastaan rakkaudessa me yhdyimme johonkin yleisempään, korkeampaan kuin oma itsemme on.

Luonnonkin mainitsee Runeberg äärettömyyden edustajaksi. Ja sen suhdetta runouteen ja uskontoon hän väitöskirjassansa määrittelee niin, että runous luonnon tavoin uskollisesti ja sopusointuisesti ylistää ikuisesti olevaa. Sillä niinkuin luonto elää Jumalassa, niin elää runous, luonnon kuva, uskonnossa, Jumalan kuvassa. — Huomattava on että *luonto* sana Runebergin kirjojutsissa yleensä merkitsee koko todellisuutta, mutta että sitä usein käytetään tavallisessa merkityksessään, välistä se taas muistuttaa sitä mitä Gerlach sanoi »puhtaaksi luonnoksi», todellisuuden yhteistä perussisällystä.

Jos näihin määritelmiin vertaamme mitä jo ennen olemme huomanneet toiselta puolen Mustasukkaisuuden öistä, toiselta puolen Hannasta, niin näemme että Runebergin teoria on sopusoinnussa myöskin hänen runollisen tuotantonsa kanssa. Ja toisessakin kohden huomaamme samaa, mitä ensin mainittuun runoelmaan tulee.

Jos runous vapauttaa yksilöllisyyden rajotuksesta, niin sitävastoin — sanoo Runeberg mainitussa katkelmassa — ehdoton itsekäisyys välttämättömästi viepi luonnon ja kauneuden ylenkatsomiseen ja välinpitämättömyyteen siitä. Sillä itsekäs katsoo itseänsä kaiken keskipisteeksi, ja silloin kaikki muu tulee hänen vastakohtakseen; hän kieltää siis kaiken yhtäpitävyyden (identitet) ja täten hän pysyy korkeimmassa määrässä epävana. — Eikö tämä juuri ole Mustasukkaisuuden öitten sankarin sieluntila ennenkuin hän mielikuvituksen ja uskon avulla vapautuu?

Mutta muistamme senkin että sama sankari alussa turhaan oli turvautunut järjen apuun. Ja tämäkin seikka esiintyy Runebergin teoriassa.

Äärettömyyden voimme, sanotaan katkelmassa, tajuta ja siihen kajota ainoastaan jos se esiintyy aistinalaisena. Sillä tätä pukua vailla se ajatellaan, asetetaan ulkopuolelle meitä, meistä erotetuksi, ja siitä tulee pelkkä lauseke. Sentähden käsitteistä ei voi syntyä kauneutta. »Turhaan pukeutuu käsite loppusoinnun ja runomitan sulhasvaateisiin — morsian ei tule sinä ilmoisna ikänä.»

Tämmöinen lausuma on taas yhtäpitävä Gerlachin katsantotavan kanssa. Mutta sen alkulähteenä ei ole Gerlach. Omassa runoudessaan oli Runeberg, niinkuin jo on osotettu, ratkaisevasti yhtynyt uuden vuosisadan runouden tunnussanaan: runous on tunnetta ja mielikuvitusta, eikä järkeä, ajattelua.

Ja merkillinen on toinenkin johtopäätös hänen ylimmästä periaatteestaan.

Koska runollinen mieli, sanoo hän, on kaikista vähemmän itsekäs tahi itsensä määräävä, niin on selvää että se esiintyy sitä kauniimmista luomissa, mitä avonaiempi mieli on luonnon äärettömyyden vaikutelmille. Sentähden luonnonihmisten tuotteet ne vasta henkivät ihaninta runoutta.

Tämä tarkoittaa nimenomaan serbialaisia lauluja. Mutta samalla kun Runeberg ihaili luonnonihmisten runollisia tuotteita, hän tietysti joutui ihaillemaan luonnonihmisiäkin — niinkuin hän Hirvenhiihtäjissä tekee.

Jos nyt näistä periaatteista lähtien tarkastamme Runebergin lausumia mielipiteitä ruotsalaisista runoilijoista, niin huomaamme helposti että nämäkin johdonmukaisesti

seuraavat samoista periaatteista; vieläpä usein käytetään samoja lauseparsiaakin.

Pääsyytökset Ruotsin runoutta vastaan ovat että siinä vallitsee ajattelu, refleksioni, ja itsekkäisyys.

Edellinen näistä syytöksistä koskee etupäässä niin sanottua »vanhaa suuntaa», kahdeksannentoista vuosisadan runoilijoita. Siinä kohden oli tietysti »uusi suunta» Runebergin puolella, ja hän sanookin itse yhtyvänsä romantikkoihin, »fosforisteihin», siinä ettei järkipäinen runous ole varsinaista runoutta.

Mutta tämän johdosta hän kysyy: ovatko yhdeksännentoista vuosisadan runoilijat edeltäjiänsä paljoka paremmat?

Hyvin kuvaava on siinä kohden jo tämä hänen vertailunsa:

»Samoinkuin voima, vapaus ja isänmaantunne nyt ovat kirjailijaimme kuluneita aineita, niin osattiin vanhan suunnan aikana puhua hyveestä, mielenlujuudesta ja rehellisyydestä. On surkuteltavaa nähdä nämä pyhät elämänvoimat riippumassa kyltteinä kylmän runoilun päällä, joka tyhjillä käsittekaavoilla uskaltaa koettaa loihkia esiin niiden olentoja.»

Tämä selitetään likemmin äsken mainitussa katkelmassa, jossa sanotaan että »hyve, kunnia, isänmaa runollisina näkemyksinä, aatteina, ovat ikuisia kauneuksia ja sattuvat sydämeen kaikkina aikoina; mutta rehentelevinä pelkkinä käsitteinä, vaikka olisivat kuinka komeasti puettut, niitä ihailaan tänään ja unhotetaan huomenna».

Ja mitä hän oikeastaan tarkotti, osottaa se lause, joka molemmissa paikoissa seurasi äsken mainittuja väitteitä:

»Oli yksi runoilija tänä kunnan hyve kautena Ruotsin kirjallisuudessa, Franzén, joka lauloi hyveestä yhtä ahkerasti kuin kukaan muu, mutta ero oli suuri sikäli että sitä ei näkynyt otsakkeena hänen lauluissaan, vaan se oli siellä alkuaineissaan: viattomuudessa, rakkaudessa ja ilossa.»

Samaten hän sanoo:

»Fosforistit näkivät vanhempain kirjailijain teoksissa käytännöllistä didaktiikkaa, joka uudemman filosofian soihdun valossa välttämättä näytti heistä usein valheelliselta, vielä useammin tylsältä ja pintapuoliselta. Sen sijalle he panivat myöhemmän tutkimuksen teoreettisia tuloksia, joiden, kun ne oli mielikuvituksen haaveellisten retkeilyjen kautta nostettu salaperäiseen puolihämärään, luultiin olevan runouden oikea olemus. Näkyi unohdetun, että pelkät runomittaan puetut filosofiset väitelmät eivät koskaan voi olla runoutta, vaikkakin jokainen runoteos on ehtymätön lähde, josta sellaisia voidaan ammentaa. Mutta lähimmässä yhteydessä tämän kanssa on se, että kun vanhat panivat kaiken painon ilmaisutavan ja käsitteen peittämättömälle selvyydelle ja seikkaperäiselle määrittelylle, turvautuivat uudemmat, kun katsoivat tämän johtaneen velttouteen ja venyttämiseen, uhkarohkean johtopäätöksen nojalla useinkin vain hämäriin viittauksiin ajatusten asemasta; ja nämä viittauksetkin olivat usein täynnä onttoja loistosanoja ja itsensä kumoovia sanain-salvaimia. Tästä johtui, että kun vanhat sanoivat selvästi paljon vähäpätöisiä asioita, sanoivat nuoret paljon vähäpätöisiä asioita samalla epäselvästi, niin että lukija, joka edellisten runoissa heti löytää sen mitä saa pitää hyvänä, jälkimäisten runoissa ensin saa kokea suuria sekä toiveita että vaivoja, voittaakseen lopulta yhtä vähän.

On selvää että tässä on puhe kumpaisenkin suunnan omaksuman maneerin liiallisuuksista, eikä kirjailijoista joilla saattaa olla monta ja tärkeitä onnistunutta teosta, ja joiden epäonnistuneiden teosten yksistään katsotaan kuvaavan toista tai toista suuntaa.»

Eikö tässä lausunnossa (joka on otettu Euphrosynen runoelmien arvostelusta) selvästi esiinny, että Runebergin väitteiden alkulähde oli hänen luja oikeudentuntonsa? Jos edellisen aikakauden runoutta halveksittiin, niin oli katsottava oliko uudempi runous todellakin etevämpi. Aivan samaan tapaan, mutta paljoa ankarammin, oli Tegnérkin, puhuessaan 1817 uskonpuhdistuksen muistoksi, arvostellut uutta suuntaa yhtä hyvin kuin vanhaa.

Saman vuoden 1832 lopussa palaa Runeberg vielä kerran samallaiseen vertailuun. Kirjotukseensa »Silmäys Ruotsin nykyiseen vallalla olevaan kirjallisuuteen» hän ensin painattaa uudestaan erään fosforistiselta taholta lähteneen arvostelun »vanhasta suunnasta» osottaaksensa kuinka häikäilemättä uuden suunnan miehet olivat paljastaneet vanhan puutteita. Ja yleinen mielipide oli tunnustanut tämän hyökkäyksen oikeutetuksi, »ja siitä on seurannut ääretön ja melkein yleinen kaiken sen hylkääminen, jota ennen oli ihailtu ja ylistetty». Mitäpä jos nyt Ruotsissa tapahtuisi edellisen kaltainen uusi vallankumous, »jolloin kaikki mitä tätä nykyä pidetään suuressa arvossa heitetään alemmaksi kuin mitä se itsessään on, ja jolloin uusia mahdollisesti yhtä vääriä säveleitä kunnioidetaan ja pidetään verrattomina».

Runeberg itse uskoo semmoisen vallankumouksen olevan tulossa, ja syy siihen on hänestä se että »ei kukaan uusista kirjailijoista ole osottanut olevansa todel-

linen ja luova runollinen luonne. Heidän ansionsa ovat enemmän tai vähemmän pinnalla ja vaihtelevat sen mukaan. Ei kukaan heistä kaikista ole avannut meille uutta yleistä käsitystä luonnosta, uutta maailmaa; mieltä kiinnostavimmat heistä, Stagnelius ja Vitalis, ovat vain kyenneet antamaan meille hajanaisia viittauksia omasta tavastaan katsoa elämää, samoinkuin Lidner ennen heitä teki. Mutta heidän tapaisensa runous suhtautuu todelliseen runouteen niinkuin yksilöllinen käsitys uskonnosta suhtautuu uskonnolliseen elinalaan, niinkuin taistelu ihanteen kanssa sen saavuttamisesta suhtautuu ihanteen omistamiseen tyyneessä ja iloisessa voitossa. Sentähden he voivat antaa meille ainoastaan uskonnollisuutta, mutta eivät koskaan uskontoa, ainoastaan taistelua ja ikävöimistä, eivät koskaan ihannetta. Voi myöskin totuuden mukaisesti sanoa että heidän runoutensa on täynnä itsekkäisyyttä ja siis tässä kohden vastakohta todelliselle runoudelle, joka on täynnä vapautta.»

Tämä tietää toisin sanoen että nuo runoilijat tosin ovat runon ja uskon siivillä pyrkineet vapautumaan yksilöllisyytensä rajotuksesta, mutta tämä ei ole heille onnistunut yleispätevällä tavalla. Runeberg tiesi itse omasta kokemuksestaan, että Lidner ja Stagnelius ovat ilmaisseet tunnelmia, joihin hänkin on voinut ainakin hetkeksi yhtyä. Mutta Lidnerin uhka kaitsemusta vastaan ja Stagneliusen nautintoon kallistuva kärsimyksen ihaileminen eivät olleet tyydyttäneet häntä. Olemme nähneet että hän on molemmat kannat voittanut samassa kun hän voitti itsekkäisyytensä. Hänen arvostelunsa on siis vain tulos hänen omasta persoonallisesta ja runollisesta kehityksestään, ja semmoisena se on oikeutettu.

Vielä paljon kylmäkiskoisempi Runeberg on Tegnériä kohtaan.

»Tegnérin runous on vieläkin pintapuolisempaa. Hänen teoksissaan näkee tuskin vilahdustakaan ihanteesta, ei edes taistelua, joka ilmaisisi hänellä olevan aavistustakaan siitä. Se rauha ja hilpeys, jota hänen runoutensa tulkitsee, ei ole seuraus iloisesta katsauksesta luontoon, joka olisi paljastanut hänelle kauneutensa, vaan pikemmin tulos refleksionikeyvystä, joka on ylpeä voimastaan, ja ulkonaisen muodon hallitsemisesta, jolle ei mikään vaikeus ole voittamaton. Tegnérissä on sentähden paljon Leopoldia, niin suunnattoman erilaisilta kuin nämä kirjailijat ensi katsannossa meistä näyttävätkin, ja sangen varmaa on että he vaihtaen aikaa ja paikkaa melkein olisivat muodostuneet toinen toisekseen. Ei voi sanoin kuvata kuinka vähän heidän laisensa runous vaikuttaa sen mieleen, jolle luonto on selvemmin ihanuutensa avannut.»

Jos asettautuu Runebergin kannalle ja ottaa huomioon mitä hänen käyttämänsä sanat hänen suussaan merkitsevät, niin tämäkin arvostelu näyttää täysin oikeuteulta. Sillä semmoista »ihannetta», jota Runeberg etsi ja jonka hän oli löytänyt, sopusointuista maailman- ja elämänsä katsomusta, sitä tosiaan ei Tegnérin runoudesta löydy, eikä hän näy sitä tavotelleenkaan. Sitävastoin juuri se sielunkyky, jota Runeberg nimittää refleksioniksi, ja jonka tehtävä on rajottaa, erottaa, tarkasti esittää vastakohtia, juuri se vallitsee kaikkialla Tegnérin runoudessa. Ja aivan johdonmukaisesti siis Runeberg sanoo, että Tegnér on suuri lajissa joka on ulkopuolella varsinaista runoutta.

Täytyy näetten muistaa että Runeberg useammin kuin kerran erottaa toisistaan kaksi runouden lajia: varsi-

naisen tahi suuren runouden, ja toisen, jota hän sanoo dilettanttirunoudeksi. Tälläkin voi hänestä olla paljon ansioita, mutta väärää olisi katsoa siihen kuuluvia teoksia varsinaiseksi runoudeksi, vielä enemmän väärää kiittää semmoisia teoksia verrattomiksi. Sillä jos sitten ilmes-tyisi joku uusi todellakin suuri runoilija, niin hän ei saisi ansaittua tunnustusta.

Eikä Runeberg ensinkään vaadi että runoilija, an-saitaksensa suuren runoilijan nimen, käsittäisi tehtävänsä aivan samalla tavalla kuin hän itse. Bellmanin, rouva Lenngrenin ja Franzénin rinnalla hän ihailee Almqvistiakin, joka monessa kohden on suora vastakohta hänelle itsel-leen. Ja kun hän ennustaa uutta vallankumousta runou-dessa tapahtuvaksi, niin hän toivoo ettei mikään manee-ri saisi ylivaltaa, vaan että jokainen runoilija nojautuisi »itseensä ja luontoon».

Vaikka siis Runeberg, omalta kannaltaan katsoen, oli aivan oikeassa arvostellessaan Ruotsin runoilijoita, niin voitaisiin väittää vääräksi koko tuo hänen jakonsa. Voitaisiin väittää että refleksionirunous voi sekin olla suurta runoutta, ja että siis esimerkiksi Tegnériäkin voi-daan katsoa suureksi runoilijaksi.

On näetten nykyaikana vähitellen tultu siihen ettei mitata eri runoilijoita vertaamalla heitä toisiinsa, vaan koetetaan ymmärtää syitä heidän erilaisuuksiinsa. Täten meneteltäessä voidaan tulla siihen päätökseen — mihin jo ennenkin on viitattu — että Tegnér sekä luonteeltaan että ympäröivien olojen vaikutuksesta oli luotu aivan toisellaiseen runoilijatoimeen kuin Runeberg. Ja hänen suuruutensa on siinä että hän ilmaisi aikansa ja kansansa luonnetta yhtä selvästi kuin Runeberg teki. Molempien

runoilijain erilaisuuksien syvimpänä syynä on siis se että toinen on ruotsalainen, toinen suomalainen.

Tästä erotuksesta Runebergilla varmaan oli elävä tunto, mutta hän ei näy, ei ainakaan tähän aikaan, selvittäneen itsellensä, eikä muille, mihin erilaisuus oikeastaan perustui. Mutta syy tähän on sekin sangen kuvaava.

Runebergkin tunnustaa että »ihminen on ympäristöjensä kuvastin», ja tiedämme että hän piti suomalaista kansanluonnetta erämaan kuvastimena. Sitävastoin hän ei näy tunnustaneen erilaisten yhteiskunnallisten ja kulttuuriolojen vaikutusta, ei ainakaan runouteen. Tämä onkin luonnollista. Itse hän ei saanut paljon oppia tajuamaan semmoisia vaikutuksia, hän kun eli sopusoinnussa ympäristönsä kanssa; ja ajan katsantotavan mukaan nuo »kokemusperäiset» erotukset etupäässä vain himmensivät »puhtaan luonnon» esiintymistä. Ympäristöjensä kuvastimena ihminen siis oli vain sikäli kuin häneen vaikutti luonto, mutta tämä vaikutus heikkeni kulttuurin edistyessä.

Kaikista näistä edellytyksistä selviää helposti kuinka Runeberg saattoi Ruotsista sanoa:

»Aina siitä saakka kun Pohjan niemimaan sankari-aika viikinkiretkineen, taisteluineen ja omine suuremmoisine uskontoineen oli lakannut, näyttää Ruotsilta puuttuneen itsenäistä asujanten ja luontonsa sisimmästä olemuksesta pulppuavaa runoutta.»

Ruotsissa oli näetten hänen mielestään senjälkeen vallinnut ajattelu, joka kai on himmentänyt luonnon vaikutuksia. Mutta itse asiassa on se luonne, joka ilmenee viikinkiajan sekä urotöissä että uskonnossa ja runouudessa, säilynyt vuosikausien läpi, ja juuri Tegnérissä se kirkkaasti esiintyy. Saattaa sanoa että tämän luonteen

pääominaisuus on yhtä suuri halu taisteluun kuin suomalaisessa luonteessa on halu sopusointuun. Ja merkillistä kyllä Runeberg näyttää johonkin määrin huomanneen tämänkin erilaisuuden. Hän sanoo näetten että erämaa ja rannikkoseutu ovat toistensa jyrkkiä vastakohtia, ja että viimeksi mainittu seutu Suomessa on Ruotsin rannikkoseutujen kaltainen. Tästä seuraisi siis helposti, että meri olisi määrännyt ruotsalaisen luonteen samaten kuin erämaa suomalaisen. Ja Runeberg on huomannut senkin että meri tietää taistelua, erämaa rauhaa.

Mutta miksei hän siis tästä vetänyt sitä johtopäätöstä että meri, viikinkien elementti, oli ruotsalaisen luonteen määrääjänä?

Arvattavasti siksi että tämä hänestä olisi ollut ruotsalaisen luonteen alentamista. Sillä meri, sanoo hän, on ainoastaan tyynenä jumalallisuuden kuva; myrskyssä se muuttuu jumalasta jättiläiseksi, »eikä ihminen silloin enää polvistu, vaan suoriutuu taisteluun».

Tässäkin näemme siis kuinka Runebergin mielipiteet johtuvat hänen yleisistä perusaatteistaan. Mutta samalla näemme vielä kerran kuinka nämä perusaatteet ovat muodostuneet suomalaisella pohjalla ja kuvastavat suomalaista luonnetta.

22.

Yksityiskohdissaankin Runebergin mielipiteet runoudesta samaten pitävät yhtä hänen koko elämänskatsomuksensa ja yhtä paljon hänen runollisen käytäntönsä kanssa. On siis valaisevaa katsella muutamia näitä mielipiteitä.

Äsken mainitussa katkelmassa sanotaan että jokainen todellisesti runollinen luonne, niinkuin kaikki elollinen, lausuu

vain *yhden* aatteen, joka ilmenee semmoisessa sopusoinnussa, ettei mikään sävel esiinny toista voimakkaampana. Vaikea on sentähden sanoa, missä kauniin teoksen kauneus oikeastaan on. Sillä samassa kun ollaan taipuvaisia esittämään jokin osa toista paremmaksi ilmotetaan siten että on huomattu, jos kohta ei tajuttu, epäsointuakin.

Luodaksensa tämmöisiä eheitä taideteoksia täytyy taiteilijan itse olla eheä ihminen, sillä »taiteilija ilmenee teoksissaan». Väärin on siis luulla että nero, keksivä kyky, toisin sanoen tunne ja mielikuviutus, toimii tositaiteellisessa tuotannossa erillään aistikkuudesta, järjestä. Päävastoin yksin näiden kykyjen käsittämätön yhteys kykenee loihtimaan näkyviin esineitä, joiden olemuksen käsittämiseen jokainen muu ihminen tarvitsee samallaista luonteen kaikkien yksityisten puolien sopusointuista yhtymistä; se on: yksin tuommoinen yhteys kykenee luomaan taideteoksia.

»Taidetunne on tässä kohden täydellisesti uskonnollisen tunteen kaltainen. Ei ole kaoottinen, sekasortoinen haaveilu, ilman sitä rajottavaa järkeä, uskonnollista; ei myöskään ole järjen kuollut dogmien ajattelu ja niiden järkiperäisyyden tunnustaminen uskontoa. Ei edes tunne se ihminen uskonnollista antaumusta, joka järjen avulla erittäin tahtoo tarkastaa tahi on pakotettu tarkastamaan uskonnollisten mielikuviansa totuutta ja kauneutta.» Ei, kaikkien sielunkykyjen tulee yhtyä, ja silloin syntyy n. s. inspiratsioni, jossa tunne — taiteessa niinkuin uskonnossa — vaistomaisesti hylkää kaikki mikä oikeasta poikkeaa.

Tämmöinen inspiratsioni tunkee koko aineensa läpi, ja ollen itse sopusointua se luopi sopusoinnun. Ei niin

että taiteilija kaunistaisi todellisuutta, hän vaan sitä kirkastaa, antaa puhtaasti (s. o. korkeammassa merkityksessä) todellisen esiintyä vapautettuna siitä mikä ei ole oleellista ja tarpeellista, taikka antaa tämän esiintyä niin että sen ehdonalaisuus tulee näkyviin eikä häiritse.

Todellisuuden kirkastaminen tahi selittäminen (*föreläring* sanaa voidaan ymmärtää molemmin tavoin) on samaa kuin sen osien yhtenäisyyden ja sopusoinnun näkeminen. Jokainen tapahtuma runoteoksessa on esitettävä »vaikuttavien voimien luonnosta lähteneeksi välttämättömyydeksi». Ei mikään saa esiintyä sattumana; »runoudessa tulee kaiken olla järjestystä, kaiken yhtenäisyyttä, kaiken historiallista siinä korkeassa merkityksessä, että kaiken tulee saada selvityksensä siitä kokonaisuudesta, jossa se esiintyy, ja että sen tunnustamiseksi ei tarvita muuta kuin silmiä. Semmoista tulee runouden olla, kuva jumalallisesta järjestyksestä, kuva historiallisesta järjestyksestä, niinkuin se on avautunut ihmisilmänkin nähtäväksi muutamissa suuremmissa tehokkaissa ryhmissä.»

Tässä yhtenäisyydessä jokainen erikoisosa saapi oikean paikkansa. »Kirjailijan huomioon otettavia tärkeimpiä sääntöjä on ettei hän syrjäseikalle anna rahtuaakaan enemmän tärkeyttä kuin se tarkalleen tarvitsee kuuluakseen elimellisenä osana kokonaisuuteen ja täyttääkseen siinä paikkansa.»

Sama koskee luonteiden kuvailemista. Tosi runous ei piirrä pelkkää valoa tahi täydellisyyttä. »Jos voitaisiin erottaa toisistaan kaikki ne ainekset, jotka sisältyvät esimerkiksi omena, niin saataisiin muutamia makeita, muutamia karvaita, ja jos ei olisi ennen tunnettu sitä

makua, jonka ne yhtyneinä synnyttävät, ja tulisi kysymys laatia jotakin maulle mieluista, kuka ei silloin luulisi että karvas olisi hylättävä; ja kuitenkin näemme kuinka yhtyväiset nuo molemmat näennäiset ristiriitaisuudet ovat, ja minkä täydellisyyden ne, sulautuneina toisiinsa omenan luonnossa, omistavat ja ilmaisevat. Tämä laki vallitsee kaikkialla luonnossa ja sovittaa tunteemme sen ajatuksen kanssa, että on olemassa vastakohta sille joka hyvää on.»

Kun Runeberg nyt jatkaa: »On olemassa jokaisessa jotakin, joka ajateltuna erikseen ja itsessään olisi pahaa, mutta joka yhtyneenä johonkin muuhun, johonkin itsessään hyväksi ajateltuun, lakkaa olemasta pahaa ja on pikemmin *todellisen* hyvän ehto ja siinä niin välttämätön ettei sitä voida toivoa poistettavaksi» — niin huomaamme helposti ettei ole kysymyksessä yksistään taiteellinen periaate, vaan että tässä puhuu ihminenkin, joka elämässä on tottunut katselemaan muita ihmisiä rakkaudella. Ja aivan johdonmukaista on siis että Runeberg vertaa taiteilijan luomaa kuvaa rakkauden luomaan. Rakkauskin näkee esineensä inspiratsionin eikä ajattelun silmillä, »olennon sopusointu on sille ilmestynyt, ja samalla jokainen, kaikkein pieninkin ja muiden silmissä epäonnistunein osa on merkityksellinen ja miksikään sen paremmaksi muuttumaton».

Järki sitävastoin ei yksistään kykene taideteoksia luomaan; se näkee vain ristiriitaisuuksia ja ajattelee mutta ei näe niiden sisäistä sovitusta, josta on seurauksena että se voipi esittää ne vain yhteen asetettuina, mutta ei yhtyneinä. — »Ainoastaan taiteilija sanan korkeimmassa merkityksessä, voipi, verrataksemme pientä suureen, Korkeimman Mestarin tavoin luoda kauneutta

sen todellisessa ilmestyksessä, ja hän luopi sen pelkistä vastakohtista — käsitteen kannalta katsoen — ja hänen luomansa ovat, niinkuin luonnon, voiman ja heikkouden, pahan ja hyvän eläviä ilmauksia. Niiden näkyväinen kauneus on seurauksena siitä että hän inspiratsionin korkeudesta on nähnyt vain vastakohtien sovinnollisen yhdynän ja heittänyt valonsa niihin, niin että ne esiintyvät muillekin, niinkuin hänelle itselleen, ei vastakkaisina ja erotettavina, vaan yhdistyneinä ja välttämättöminä elementteinä.»

Jos siis taiteilija Suuren Mestarin tavoin voi sovitaa kaikki ihmissielun vastakohtat, niin ei sentään elämä esiinny hänelle kaikkia ristiriitaisuuksia vailla. Runouden samoin kuin uskonnon tarkoitus on vapauttaa ihminen itsekkäisyyden kahleista, mutta tämä vapauttaminen ei aina tapahdu ilman taistelua. Olihan Runeberg itse Mustasukkaisuuden öissä kuvailut semmoista taistelua, ja sentähden hän nytkin, kuoroa käsittelevässä väitöskirjassaan, sanoo että runouden tarkoituksena on »ikuisesti olevan ylistäminen», osottamalla miten yksilöllisyys suhtautuu kaikkiyleisyyteen. Ja tästä syntyvät runouden eri lajit: eepillinen runous osottaa ihmisen lepäävänä kaikkiyleisyyden kuvan, luonnon, helmassa, lyyrillinen esittää taistelua ihmisen sielussa yksilöllisyyden ja kaikkiyleisyyden välillä ja niiden sovituista, draamallinen runous näyttää yksilön kapinaa kaikkiyleisyyttä vastaan ja hänen sortumistansa.

Kaikissa näissä lausunnoissa huomaamme täydellisen yhtäpitäväisyyden Runebergin teorian ja hänen tuotantonsa välillä, mutta samalla katsantotavan joka ei ole vain taiteilijan. Jokainen voi elämässään olla taiteilija

siinä kohden että hän koettaa nähdä elämän ristiriidat sovituksen valossa; mutta siihen tarvitaan että omassa itsessään on sovittanut suurimman ristiriidan, yksilön ja kaikkieleisyyden välillä; se on: että on voittanut itsekäisyytensä.

Mutta Runebergin teoria riitti selittämään muutakin ja näennäisesti aivan toista kuin »ikuisesti olevan ylistämistä».

Vuonna 1834 hän kirjottaa parodiasta, ja silloin hän johtaa senkin yleisistä periaatteistaan.

Jokainen puhdas yksilöllisyys on yksi Korkeimman ilmestymismuotoja ja sellaisenaan puhdasta kauneutta, se on yhteyden ja moninaisuuden puhdasta yhtymistä. Mutta puhtaan yksilöllisyyden vastakohtana on puhdas maneer, joka syntyy kun yksilö *itse tahtoo* vaikuttaa jumalan kaltaisesti. Kaikella maneerilla on perustuksensa yksilön oikeassa ja todellisessa luontaisen ilmausmuodon kauneuden tajuamisessa ja saman yksilön väärässä ja pettävässä halussa saada itse aikaan sellainen ilmausmuoto, vaikka hänen luontonsa ei kykene täyttämään sitä hengellä ja voimalla. Samaten voi tapahtua että ihminen *tahtoo* luoda mielikuvia tavalla johon hän luonnostaan ei kykene. Molemmissa tapauksissa, varsinkin jälkimäisessä, parodia on paikallaan osottamassa maneerin epätodellisuutta.

Tämmöisen selityksen antamiseen Runebergillä oli personallista syytäkin. Sillä taistellessaan sitä vastaan, mikä hänestä Ruotsin kirjallisuudessa oli kiero, hän oli käyttänyt parodianakin aseita. Siinä kohden hän oli jo ylioppilasaikanaan harjoitellut, kirjottaen parodioja muutamista Frithiofin sadun lauluista, joita hän ei kuitenkaan julaissut. Mutta 1832 hän Morgonbladissa ensiksi kehotti

»miehiä, naisia ja lapsia» muodostamaan suuren runoilijayhdistyksen, jonka tarkoituksena olisi saada kokoon suuri sankariruno »Pohjolan voimasta». Kohta senjälkeen ilmestyi lehdessä muutamia muka »lähetettyjä» lisiä tuohon runoelmaan; ja yhdessä niistä Pohjolan voima lausuu mainion voittolaulun senjohdosta että hän Tor-jumalan vasaran avulla on tappanut — kärpäsen.

Toisen kerran Runeberg esittää »luonnonhistoriallisen kuvauksen runollisesta kotkasta», ivaten runoilijain käyttämiä mahtipontisia mutta luonnosta poikkeavia vertauskuvia. Tämä kirjoitus sattui Cygnæuseenkin, joka ruotsalaiseen runolliseen kalenteriin oli hänkin runoillut kotkasta; ja samaten molemmissa kirjoituksissa hyökättiin Arwidssoniin hänen voima-runojensa johdosta.

Vielä varsinaisempia parodioja löytyy arvostelussa eräästä C. F. Dahlgrenin toimittamasta runollisesta kalenterista. Siihen Runeberg on pannut runoja ja kertomuksia Dahlgrenin tapaan, mutta liiotellen esimerkiksi hänen taipumustaan käyttää luonnonääniä matkivia sanoja runoudessa. Kerrotaan että kun tämä kirjoitus tuli Franzénin käsiin, hän alkoi lukea sitä maata pantuansa, mutta hänestä se oli niin mainion hauska, että hän nousi ja herätti kappalaisensa saadakseen naurutoverin. Dahlgren puolestansa ei näy siitä suuttuneen, koska hän senjälkeen »kunnioittaen» lähetti useita teoksiaan Runebergille.

Murhaavin kaikista Runebergin parodioista oli kuitenkin se, joka koski von Beskowin runoelmaa Sveriges anor (Ruotsin jalot esi-isät). Arvostellessaan tätä teosta Runeberg väitti ettei ollut ensinkään vaikeata sepittää moista runoutta: voisihan kuka hyvänsä runoilla esimerkiksi Rooman jaloista esi-isistä — ja sen hän tekikin, päälle

päätteeksi niin että hän omista säkeistään sai aihetta tehdä samallaisia muistutuksia kuin Beskowin teoksesta.

Mutta ei niin pientä pilaa, ettei totta toinen puoli. Tässäkin Runebergilla oli vakava tarkoitus: Beskowin runoelma oli saanut Ruotsin akatemian suuren palkinnon, se oli siis leimattu mestariteokseksi, vaikkei sillä Runebergin mielestä ollut aatteellista yhteyttä eikä siis kau-neuttakaan. Ja pontevasti hän semmoista äpärärunoutta vastaan ylistää todellista runoutta, jolla on sama välttämättömyys ja yhtenäisyys kuin tieteelläkin.

Mutta Runebergin mielipiteet parodiasta valaisevat hänen omintakeista kirjailijaintonsakin.

Muistamme että Runeberg jo lapsuudestaan saakka osotti veitikkamaisuutta. Ja se eli hänessä vielä tähänkin aikaan; niin esimerkiksi eräs hänen ystävänsä, maisteri Backman, oleskellessaan Venäjällä sai suureksi hämmästyksekseen Morgonbladista lukea että huhu kertoi hänen kuolleen; vieläpä lehti senjohdosta sisälsi naurettavan surullisen runonkin. Vasta myöhemmin Backman sai tietää että lehdestä oli erikseen häntä varten painettu toisinto, johon runo oli pantu.

Mutta tässä runossa Runeberg juuri koskettelee erästä Backmanin »maneeria»: hän luuli olevansa taitava mekaniikassa ja hommasi kaikenlaisia merkillisiä koneita sillä alalla. Ja me olemme nähneet että Runebergin edelisetkin kujeet usein tarkottivat saada ihmisiä ilmaisemaan samallaista maneeria. Aivan samalla tapaa hän nyt tähän aikaan syntyneissä ja Morgonbladissa julaistuissa pienissä kertomuksissaan usein kuvailee ihmisiä, joilla on semmoisia naurettavia puolia.

Ensimmäinen kertomus, Jouluilta luotsimajassa (1832), on tosin läpi läpeensä vakava, toinen, Salakuljettaja (1833), traagillinenkin. Mutta 1834 tulee Tulipalo, 1836 Odottava ja Riitapukari. Ja niiden ohessa on mainittava 1834 käännös Heibergin komediasta »Katsokaa kuvaanne peilistä!», edelleen samana vuonna alkuperäinen huvinäytelmä Maalaiskosija sekä 1836 ja 1837 katkelmia romaania, jonka aihe on otettu 1808 vuoden sodasta.

Kaikissa näissä esiintyy henkilöitä joilla on juuri semmoinen maneer, josta Runeberg puhuu. Se on: niissä on jotain joka itsessään ei ole väärää eikä naurettavaa, mutta joka muuttuu semmoiseksi sen tavan kautta, jolla henkilöt ikäänkuin pitävät sitä näkösilällä. Niin esimerkiksi Maalaiskosijassa on vanha herra, joka haluaa maalaiselämän rauhaan ja yksinkertaisuuteen, mutta liioitellulla tavalla; samoin herra Flygerman Odottavassa on auttavainen, mutta puhuu liian paljon vaivannäöstään, j. n. e. Mutta se tapa, jolla Runeberg käsittelee näitä henkilöitä, nojautuu myöskin siihen mitä hän parodiasta sanoo: yksilöä, jolla on maneer, ei koskaan voida täydellisesti hajottaa ristiriitoihin tai olemattomiin, koska hänessä, korkeimman luoma kuin on, täytyy olla jotakin tosiluonnollista. Sentähden tapahtuu että henkilössä, joka alussa on tehty naurunalaiseksi, niinkuin herra Gyllendeg Tulipalossa, lopulta ilmenee liikuttava luonteenpiirre: kiitollisuus, kun luulee että »kenraali» on hänet pelastanut. Samoin on Riitapukari pohjaltaan hyväsydäminen, j. n. e. Näin Runeberg kehittää, alkaen niinkuin tavallista pienistä tehtävistä, sitä kuvailemistapaa, joka sittemmin esiintyy monessa Vänrikki Stoolin tarinassa, missä esitetään henkilöitä, joita nauramme ja rakastamme yht'aikaa. Ja

kuvaavaa on että hän, kääntyessään 1808 vuoden sodan alalle, aluksi suorasanaisesti tekee ikäänkuin luonnoksia niihin kuviin, joihin sittemmin vuodatti runollisen kirjastuksen.

Mutta tämä Runebergin menettely ei perustu yksistään kaunotieteelliseen teoriaan, vaan tämän teorian alkulähteenä on vuorostansa syvä piirre hänen luonteessaan: ihmisarvon tunnustaminen, johtuen ylevästä ihmisrakkaudesta.

23.

Jos Runeberg siis näinä vuosina koetti voimiansa useilla eri aloilla, niin oli sensijaan, niinkuin jo on mainittu, hänen puhtaasti lyyrillinen tuotantonsa toisen runovihon ilmestyttyä kovin vähäinen. Vuonna 1833 julaisiin Morgonbladissa ainoastaan kolme runoa: Odotettu, Aatos ja Syyslaulu, 1834 vain Eloni, 1835 ei mitään. Vuonna 1836 on lehdessä taas useampia: Kukka ja Epäilevä vuoden alussa ja syksyllä Sydämen aamu, Onnelle, Pyhäleikkuu, Vanhus ja Morsian.

Tietysti ei ole varmaa, vaikka on luultavaa, että nämä runot seipitettiin samassa järjestyksessä missä ne painettiin, eikä siis tästä järjestyksestä sovi vetää seikka-peräisiä johtopäätöksiä runoilijan kehitykseen katsoen. Mutta yleensä huomaa useimmissa näissä runoissa tunteita jotka selvästi eroavat toisessa runovihossa ilmenevistä. Tarkotan etupäässä runoja Aatos, Syyslaulu, Elämäni, Sydämen aamu, Onnelle ja Vanhus.

Niissä kaikissa on mietiskelyä ihmisen yleisestä kohtalosta, jota runoilijan oma sielunelämä kuvastaa. Ja

tämä kohtalo ei ole yleensä valoisa. Aatoksen sitoo tomun ies, ihmiskukan kesän lento on yhtä kiiru kuin ruusun, joka kukkii tuokion aikaa (Syyslaulu), elämä on »taisto haudan äärellä, meno myrsky-merellä, pyrittävä pysty tie». Kukan johdosta kysytään:

Noin kun suvikukan lailla
sulohon
nousee taistotta, mi mailla
armast' on,
miksi murhe, vaara maata
vainoaa,
miksi maa ei olla saata
rauhan maa?

Ja muissa mainituissa runoissa sävy on samankaltainen. Muistakaamme senohessa, että 1835 julaistiin Pilven veikko ja 1836 Kuoleva soturi, jotka nekin puhuvat ihmisen synkästä kohtalosta, kun hän »vaivaa vain ja vai-vataan».

Vaan ei siinä kyllin. Vuonna 1834 Runeberg leh-dessään julkaisee muutamia suorasanaisia mietelmiä, jotka miltei kaikki koskevat elämän vastakohtia. Kaikesta tästä ei voi tulla muuhun päätökseen, kuin että nämä vasta-kohtat ovat runoilijalle esiintyneet jyrkempinä kuin en-nen. Ja huomattava on että ristiriita ei nyt enää ole vain sisäinen, vaan se esiintyy eri ihmistenkin välillä.

Tarpeetonta on sanoa että Runeberg nytkin mie-huullisesti taistelee sopusoinnun puolesta ja että hän sen saavuttaakin. Mutta on syytä kysyä mikä on voinut aiheuttaa semmoiset tunnelmat.

Muistamme että Runebergia yliopistouralla koh-tasi kaksi vastoinkäymistä peräkkäin vuosina 1832 ja

1833. Molemmissa tapauksissa hän joutui alakynteen sen vuoksi, että hänen kilpatoverillansa katsottiin olevan enemmän »virka-ansioita» kuin hänellä, jota vastoin hänen aatteellista etevyyttään ei otettu lukuun. Runeberg ei siitä valittanut; mutta kerrotaan että kun hän tuli kotiin saatuansa tiedon konsistorin äänestyksestä apulaisenvirka-asiassa, hän lausui, tarkottaen kilpahakijansa väitöskirjaa: »semmoista roskaa olisi kai helppo pudistaa hiasta milloin hyvänsä». Ja seuraavana vuonna (1834) hän kirjottaessaan mietelmän »rikkaudesta ja oppineisuudesta» sanoo ettei joukko kuolleita tietoja tee ketään todellisesti oppineeksi, jollei hän niille tiedoilleen voi antaa elävää henkeä.

Luultavaa on siis että Runeberg yleensä tunsu edustavansa aatteellisia pyrintöjä, joille ei yliopistossa annettu tunnustusta; ja nuorisokin siitä oli pahoillaan. Vuoden 1834 lopussa hommasivat muutamat pohjalaiset vastalauseita teologian apulaista Gadolinia vastaan, joka 1832 oli ollut Runebergin kilpatoveri ja nyt oli hylännyt A. A. Laurellin — Helsingin lyseon johtajan — professorinvirkaa varten julkaiseman väitöskirjan. Vaikkei mielenosotuksesta mitään tullut, katsottiin yritystäkin rikokselliseksi, ja seitsemän etevää pohjalaista tuomittiin erotettavaksi yliopistosta puoleksi vuodeksi. Mutta osakunta antoi kaikille rangaistuille arvolauseen »erinomainen ahkeruus ja *kaikissa suhteissa* vakava ja hyvä käytös». Tuomitujen joukossa olivat E. A. Ingman, M. A. Castrén ja Lars Stenbäck.

Toisessakin kohden Helsinginaika näyttää avanneen Runebergin silmät näkemään elämän vastakohtia. Topelius sanoo että yliopisto oli Turussa ollut kirkon tyttärenä,

mutta että kun se Helsingissä oli joutunut tekemisiin hallinnollisen virkavallan kanssa, sitä katsottiin kotiopettajattareksi ylhäisessä perheessä. Kirkon ylivalta tietysti ei voinut tuntua painavalta ainakaan Runebergista, kun sitä edusti lempeä arkkipiispa. Toista oli Helsingissä. Siellä oli muodostunut ainakin jonkunlainen virka- ja sukuylimystö, ja varsinkin Lauantaiseuran jäsenet varmaan monessa kohden tunsivat että heitä ylenkatsottiin, ehkä vainottiinkin, he kun muka olivat »haaveilijoita».

Tämäkin vastakohta esiintyy 1834 vuoden mielitemissä. Mainitaan, että moni halveksii toista ulkonaisen hienouden puutteen takia, toinen taas luulee että sievistelevän ryhdin ja tähtirinnan takana ei ole muuta kuin turhamaisuutta, tyhjyyttä ja ylpeyttä. Ja kuvaavaa on se keino, jolla Runeberg luulee tämän ristiriidan voitavan sovittaa. Se tapahtuu kun molemmille selvenee korkeampia tarkoitusperiä; silloin ulkonaiset eroavaisuudet esiintyvät vain savuna ja varjoina, jotka eivät mitään merkitse. Sillä »korkein on meitä kaikkia lähellä, ja herätykset jaloon löytävät tiensä yhtähyvin hienon kuin karkeankin puvun lävitse».

Mutta varmaan on vielä syvemmin Runebergiin vaikuttanut kolmas vastakohta. Hän oli parhaasta vakauksestaan lausunut mielipiteensä runouden tehtävästä ja senohessa Ruotsin kirjallisuudesta. Mutta hänen tarkotustansa ymmärrettiin väärin, ei ainoastaan Ruotsissa, vaan Suomessakin. Kun hän oli sanonut vallitsevain mielipiteiden saattavan vaikuttaa haitallisesti, jos uusi omintakeinen nero syntyisi, niin viitattiin Ruotsin puolelta siihen että hän muka piti itseänsä semmoisena nerona, ja että hän tahtoi alentaa Ruotsin runoilijoita kohotaksensa

itse sitä ylemmäksi. Samoin oli Tegnérillä monta ihailijaa Suomessakin, ja hyökkäys häntä vastaan loukkasi heitä. Pohjalais-osakunnassakin keskusteltiin 1834 siitä oliko Tegnériä Morgonbladissa oikein arvosteltu, ja enemmistö kallistui Runebergin vastustajain puolelle. Yksin hänen likeisimmässä tuttavapiirissään syntyi asiasta eri mieliä. Cygnæus, arvostellessaan 1837 Hirvenhiittäjiä ja Hannaa, puhui vielä tästä seikasta ja moitti Runebergia noista arvosteluista; ja Ahlstubbekin sanoi silloin että Runeberg »ansaitsi kuritusta» niistä. Sitä kiihkeämpi oli siis varmaan taistelu kohta kirjoitusten ilmestymisen jälkeen.

Hyvin valaisevaa on mitä rouva Runeberg syksyllä 1836 kirjottaa, saatuansa tiedon eräästä Ruotsissa ilmestyneestä hyvin kiivaasta vasta-arvostelusta, jossa muun muassa monta Runebergin lausetta oli vääristely. Kirjoitus on, sanoo hän, »täynnä haukkumisia, ja luultavasti useimmat katsovat sitä hyvin ansaituksi. Mutta se ei ensinkään Runebergia huolestuta.» Ja seuraavana vuonna hän samaten kertoo että Runeberg vain nauraa, kun hän itse suuttuu siitä että »torutaan häntä».

Varmaan ei siis Runeberg omasta puolestaan paljon välittänyt noista hyökkäyksistä; mutta tuntuihan luultavasti kuitenkin katkeralta etteivät ystävätkään häntä ymmärtäneet. Ja kuvaavaa on siis että hän tässäkin kohden 1834 vuoden mietelmissä lausuu ajatuksensa, puhuessaan ihmisten »mielinnästä» tahi »mausta». Jos joku sanoo: »minun mielestäni» on asia niin tahi näin, niin se ei merkitse muuta kuin: niin vaillinainen on tässä asiassa sävelkorvani, etten siitä tiedä juuri mitään. Mielintä katoaa tietämisen tieltä, niinkuin hämärä auringon tieltä, eikä tuhansien yksilölliset mielinnät yhden yksilön tietoon

verrattuina merkitse enempää kuin tuhannen silmätauti-
sen arvelut esineen ulkomuodosta merkitsevät verrattuina
yhden selvästi näkevän silmän päätökseen siitä.

Tämmöinen lause on sitä merkillisempi, koska Ru-
neberg 1832 oli lausunut vakaumuksenaan että kaikki
näkevät mitä runoilija näkee. »Ettei ihminen *ole* kaikkea,
eikä *näe* kaikkea, se tulee siitä että monet tahi kaikki
aatteet piilevät hänen tietoisuudessaan niinkuin koske-
mattomat säveleet soittokoneessa. Jos siis jollakulla on
puhdas ja selvä käsitys aatteesta, luonnon ilmestysmuo-
dosta, ja jos hän voipi inhimillisen välityksen avulla
esittää sen kauneuden, niin vastaavat tuhannen tuhannet
sydämet hänen antamaansa säveleeseen, ja hänestä tulee
heille henkinen Kolumbus, ja ihmiskunta on hänen kaut-
tansa löytänyt uuden maailman, joka kyllä oli ennenkin
olemassa sen piirin sisällä, mutta yöhön verhottuna.»

Nyt hän nähtävästi on huomannut etteivät ihmiset
niinkään helposti ymmärrä todellista kauneutta; ja hänen
arvostelunsaakin tulevat nyt paljoa harvalukuisemmiksi
sekä koskevat parhaasta päästä runoilijoita joita hän
ihailee. Merkillisiä ovat etenkin, toisiinsa verrattuina,
hänen lausuntonsa Franzénista.

Vuonna 1832 hänestä Franzén on jäljittelemätön
nero, kaikkien tunnustama. Vuonna 1833 asetetaan Vanha
soturi vastakohdaksi Beskowin runoelmalle Ruotsin esi-
isät eikä yleisön sanota aavistavankaan kuinka paljoa
etevämpi edellinen on. Vuonna 1835 Runeberg eräässä
mietelmässään koettaa *selittää* Franzénin runoelmien vie-
hätystä, jonka hän sanoo olevan voiman ja tunteen sopusointuisessa yhdynnässä. Mutta 1836, kun hän kirjottaa
Franzénin teosten viidennestä osasta, hän aluksi antaa

»lukuisan perheen isän» lähettää Morgonbladille kirjeen, jossa kirjottaja kertoo rakastavansa kirjallisuutta ja ennen muita Franzénia. Jo nuoruudessaan hän on tätä runoilijaa ihailnut.

»On kuitenkin monta kertaa vielä vanhoilla päivilänikin tapahtunut, että minä lukiessani tai kuullessani jotain näistä lauluista, olen luullut niihin vasta ensi kertaa todellisesti tutustuvani. Olen tämän johdosta usein itsekseni tehnyt väitteen, joka monen mielestä epäilemättä on oleva omituinen, mutta joka aina on näyttänyt minusta selvältä ja todelliselta, sen nimittäin, että kaikista ruotsalaisista runoilijoista Franzén on se, josta on vaikein päästä oikein selville, jota on vaikein oppia oikein tuntemaan.» Lapsikin ymmärtää häntä tavallaan; »mutta oikein tajutaksensa sitä taivaallista viattomuutta ja puhtautta, joka on hänen laulujensa sekä pinnalla että syvyydessä, siihen vaaditaan, paitsi lapsen turmeltumatonta sielua, myöskin pitkän elämän koottua viisautta, kokemusta joka on tutkinut elämän häikäiseväisyyttäkin, tunnetta joka liiotelusta ja teeskentelystä on yhä suuremmalla rakkaudella palannut iäti tyyneen, raikkaaseen ja iloiseen luontoon.»

Sentähden hän on useasti lukenut Franzénin runoja uudestaan ja »joka kerta ymmärtänyt ne paremmin, ja kuta selvemmäksi oma olentoni on kehittynyt, kuta lohdullisemmaksi ja tyynemmäksi oma sieluni on käynyt, sitä syvempiä rauhan ja kauneuden vastineita olen niistä löytänyt.» Ei ole siis mitään lastenleikkiä ymmärtää Franzénia; päinvastoin »vain se voipi häntä oikein ymmärtää ja arvioida, joka koettuansa vaiherikkaassa elämässä harhatulia ja virvatulia, erehdyksiä, intohimoja, taisteluja ja rikoksia, saattaa voitonriemuisin sydämin

luoda katseensa siihen enkelien asumaan maailmaan, minkä hän meille avaa.»

Eikö kaikista näistä lausunnoista sovi päättää että Runeberg juuri näinä vuosina on itse tuntenut elämänkokemuksensa rikastuneen ja syventyneen?

Ja kun hän puhuu palaamisesta liiottelusta ja teeskentelystä iäti tyyneen, raikkaaseen ja iloiseen luontoon, niin eikö tämä selvästi viittaa hänen samanaikaiseen tuotantoonsa? Toiselta puolen hän kertomuksissaan palasi lapsuutensa maailmaan, toiselta puolen hän Hannassa — joka ilmestyi painosta kuukautta myöhemmin kuin viimeksi mainittu kirjotus Franzénista — todellakin »avasi meille enkelien asuman maailman». Vieläpä pastorikin toisen laulun alussa viittaa erääseen runoon, jonka »rakas laulaja» Franzén on sepittänyt.

Varmaan Runeberg siis myöskin itse on tuntenut että hän »voitonriemuisin sydämin» saattoi katsella tuohon kirkastetun luonnon maailmaan. Elämän ristiriidoista hän on Hannassaan, niinkuin alkurunossa sanotaan, »etsinyt rauhan toivossa parempaa maailmaa». Ja tätä arvelua vahvistavat samana syksynä julaistut runot, varsinkin Pyhäleikkuu, missä peltomiehestä sanotaan:

Vaan kas, jo käy hän majastaan.

Mi rauha, riemu kasvoillaan!

Pois maiset murheet, murtelut

kuin arkivaatteet riisutut.

Samoin runossa Onnelle:

Taiat taivon, riemun tarhain,

valo, rauha, rakkaus,

kaikki oli, kaikk' on parhain

mulla elon rikkaus.

Ja runoilijasta on luonnollista ettei onni voi kaikkia muistaa; vain ikäänkuin leikillä hän lopettaa:

Tomun vieno, heikko tytti,
mullekin jo hymys suo!

Lopuksi runo Vanhus esittää sekin elämäntaisteluuissa saavutettua rauhaa.

Mutta kun nämä runot julaistiin, oli Runeberg jo päättänyt hakea lehtorinvirkaa Porvoossa. Ettei hän keveällä mielellä tätä päätöstä tehnyt on helppo ymmärtää. Mutta jos olemme oikein selittäneet hänen mielentilansa, niin on sentään luultavaa ettei hän katsonut vain aineellista toimeentuloa, vaan että hän ei enää viihtynyt Helsingissä. Hän oli nähnyt ettei se ollut »rauhan maa»; ja on hyvin mahdollista että yliopiston opettajan toimikaan ei enää häntä viehättänyt niin paljon kuin ennen. Kun hänen likimmät ystävänsä eivät häntä ymmärtäneet, mitä sitten muut?

Mutta katkeralla mielellä hänen ei tarvinnut erota yliopistosta. Konsistorissa ehdotti professori Gabriel Rein vuoden 1836 viimeisenä päivänä, että Runebergille hankittaisiin ylimääräinen apuraha nautittavaksi niin kauan kuin hän jäisi yliopistoon eikä olisi saanut muuta samanaikaisista virkaa. Kaikki konsistorin jäsenet paitsi kolme yhtyivät ehdotukseen, mutta Runeberg, joka jo oli ehtinyt tulla lehtoriksi nimitetyksi, pyysi itse että asia saisi raueta. Sillä hän sanoi olevansa epävarma siitä mitä vaatimuksia hänelle semmoisen apurahan johdosta asetettaisiin, eikä hän siis voisi tietää sitäkään, täyttäisikö hän niitä vaatimuksia. Vastoinikäymisiinsä yliopistossa hän ei sanonut yliopistollisia viranomaisia syypäiksi, ja

hän lausui ilonsa siitä että tuo ehdotus kaikille osottaisi yliopiston tehneen hänen hyväkseen kaikki mikä suinkin oli voitu tehdä.

Nuorisokin osotti kaipaustansa senjohdosta että Runeberg sen jätti. Toukokuun 8 päivänä 1837 oli jäähyväisjuhla, johon Stenbäck oli kirjottanut runon, ja jossa innostuneita puheita pidettiin. Runeberg sanoi aina säilyttävänsä rakkaassa ja kiitollisessa muistossa yliopiston, »johon hän oli kuulunut viisitoista vuotta, ja jossa hän oli oppinut katselemaan elämää valoisasti eikä synkästi». Kun lopuksi laulettiin Lähde ja tultiin paikkaan »Ja peilin toki pilvet nuo valaisee, tummentaa», niin Runeberg keskeytti laulajia sanoen:

— Ei, ei, katsokaa vain peiliin. Jos *se* on puhdas, niin ei mikään pilvi sitä tummenna, onhan siinä valo itsessään.

24.

Porvooseen Runeberg pian koteutui. Hänellä oli nyt ainakin varma, jos kohta niukka tulolähde, ja hän oli itse sanonut että »lintukin tarvitsee viheriän oksan laulaaksensa». Sääntilliseen koulutyöhön hän oli jo ennen tottunut, eikä tuo työ häntä kovin rasittanut: lehtorina hänellä oli vain kymmenkunta viikkotuntia. Pelkkää iloa tosin ei opettajantoimi hänelle tarjonnut. Kurinpito oli lukiossa huono, oppilaat katsoivat pyhäksi oikeudekseen olla poissa tunneilta niin usein kuin vain tahdottiin, ja jos joku liian vähän käytti tätä oikeutta, pidettiin häntä huonona toverina; hän muka hieroi opettajain suosiota. Muissakin kohden nuorison tavoissa oli moitteen sijaa.

Runeberg, parin muun opettajan kanssa, koetti parastansa saadakseen aikaan muutosta, mutta tämä onnistui vain vähitellen, ja koviakin selkkauksia välistä syntyi. Pääasiallisesti välit kuitenkin olivat ystävälliset, ja Runeberg saavutti useimpien oppilaittensa rakkauden ja ihailun.

Kotiolotkaan eivät olleet suruja ja huolia vailla. Kivulloisuus vaivasi vähä väliä runoilijaa ja hänen vaimonsa, ja vähitellen lisääntyvän perheen tarpeet vaativat tarmokasta työtä. Eikä Runeberg, tottunut kun oli täyttämään nurkumatta velvollisuutensa, vieronut lisätyötä: muutamia vuosia hän toisen lehtorin kanssa ylläpiti lukioon valmistavaa koulua. Huolet kuitenkin melkoisesti huojentuivat kun vuonna 1839 hänelle suotiin yleisistä varoista tuhannen paperiruplan vuotuinen apuraha. Kuka oli siitä nostanut kysymyksen, sitä ei tiedetä; Runeberg itse ei asiasta tietänyt mitään ennenkuin se oli korkeimmassa paikassa päätetty, eikä silloin enää käynyt kieltäytyminen sitä vastaanottamasta, niinkuin hänen itsenäisydentuntonsa muuten ehkä olisi käskenyt hänen tehdä.

Vuonna 1838 kuoli rouva Runebergin äiti ja jätti tyttärelleen perinnöksi pienen summan. Se oli avuksi, kun Runeberg samana vuonna osti pienen talon, joka maksoi, nykyisessä rahassamme laskettuna, 2,400 markkaa. Pysyvä kesäasuntokin, vaikka vuokrattu, saatiin samasta vuodesta alkaen Kroksnäsin tilalla, jonne oli Porvoosta noin seitsemän kilometrin matka eteläänpäin.

Näin elettiin hiljaisesti ja vaatimattomasti. Kroksnäsisissä Runeberg melkein kokonaan antautui metsämiehen ja kalastajan toimiin eikä ensi aikoina mitään kesällä kirjottanut. Lukukausinakin hänen oli helppo päästä ulos luontoon, mielitöihinsä, ja kuinka ahkera metsämies hän

oli näkyä siitä että hän hankki vaimollensa ketunnahkaturkin tappamalla 28 kettua. Mutta niin innostunut kuin hän tämmöisiin toimiin olikin, hän aina piti huolta siitä ettei hän riistalle tuottaisi tarpeettomia kärsimyksiä. Jos hän esimerkiksi oli ampunut vesilintua ja tämä piiloutui ruovikkoon, niin hän ei jättänyt sitä sinne puolikuolleena, vaan etsi sitä usein suurella vaivalla, voidaksensa lyhentää sen kärsimykset. Samoin hän aina tappoi kalat kohta kun oli ne pyydystänyt.

Hänen vaimollensa oli sekä kalastus että metsästys ja varsinkin koirat vastenmielisiä. Runeberg sentähden ei pitänyt koiria muuten paitsi milloin hän oli saanut niitä lahjaksi. Ja kun kerran semmoinen lahjakoira oli säikäyttänyt rouva Runebergia, niin että hän sairastui, niin runoilija hänen tietämättään ampui uskollisen Skarpinsa kuoliaaksi.

Porvoolaisiin Runeberg pian tutustui. Tosin kirjottaa hänen vaimonsa vielä syyskuussa 1837: »Viihtyykö Runeberg täällä vai ei, sitä on minun vaikea sanoa. Tietävästi hän paljon kaipaa, sillä olihan hän sydämensä pohjasta kiintynyt tuohon tosiaan tavattoman eläyttävään eli sivistävään ja sivistyneeseen henkeen, joka eli niissä nuorissa miehissä, joiden kanssa hän siellä seurusteli.» Mutta hän lisää heti: »mutta toiselta puolen hän on siinä kohden onnellinen, että voi kiintyä kaikkiin ihmisiin ja kaikkiin harrastuksiin».

Runeberg itse sitävastoin kertoi myöhemmin että hänellä ensimmäisinä Porvoon aikoinaan oli tapana sanoa helsinkiläisille, kun he tulivat Porvooseen:

— Tulette tänne pääkaupungista senaatin linna hännystakkina ja yliopistorakennus housuina, ja olette

olevinanne aika mahtajoina, mutta minä sanon teille, että on täällä vuorien takanakin ihmisiä.

Hänen vaimonsakin, joka kuitenkin näyttää kivanneen Helsinkiä enemmän kuin hän, valittaa vähän myöhemmin että entiset Helsingin-ystävät olivat »sielultaan vanhentuneet».

Tämmöisistä lauseista ei voida tulla muuhun päätökseen kuin että Porvooseen muuttaminen oli Runebergille onneksi. Helsingissä, varsinkin jos hän olisi jatkanut sanomalehtitointaan, hän varmaankaan ei olisi saanut samaa rauhaa kuin täällä, eikä olisi voinut säilyttää sitä tosi- ja yleisinhimillisyyden harrastusta, joka oli hänelle niin ominainen ja niin tärkeä. Hän olisi sensijaan helposti kiintynyt liian paljon johonkin erikoisharrastukseen tahi yhtynyt johonkin niistä erisuuntaisista ryhmistä, joita nyt vähitellen muodostui.

Porvoossa hän sitävastoin ei seurustellut vain yhteen luokkaan tahi suuntaan kuuluvien henkilöiden kanssa, vaan hänellä oli tilaisuus tutustua mitä erilaisimpiin ihmisiin, tutkia heidän omituisuuksiaan ja tehdä heille tapansa mukaan ystävällisiä kujeitaan. Erittäinkin hän kiintyi tullinhoitaja Dreilickiin ja tilanomistaja Dunckeriin. Edellestään hän myöhemmin sanoi:

— Tulin tänne korkeasti oppineena maisterina, luulen olevani jotakin; mutta vasta hän, syntinen ja publikaani, opetti minut ihmiseksi.

Tietysti eivät Runebergin ja hänen Helsingin-ystävien välit sentään rikkouneet. Helsingissä käydessään Runeberg saattoi olla varma siitä että hänet otettiin ihastuksella vastaan, varsinkin nuorison piirissä; ja yhä useammin ja useammin tulivat ensiksi samanikäiset, vähi-

tellen nuoremmatkin yliopistomiehet Porvooseen nauttiaksensa Runebergin seurasta. Usein seurustelua silloin, samoin kuin ennen Lauantaiseurassa, jatkettiin illasta aamuun asti, ja nyt oli Runeberg sen keskustana, lausuen syvämietteisiä sanoja ei ainoastaan taiteestaan, vaan kai-kista elämän kysymyksistä. Ei hän kuitenkaan tahtonut keskustelua hallita: päinvastoin hänellä oli, niinkuin hänen rouvansa sanoo, ihmeteltävä taito »saada ihmiset tulistumaan», avaamaan sydämensä ja lausumaan mitä ehkä muuten eivät olisi uskaltaneet tuoda ilmi.

Näin oli Runeberg tosin ulkonaisesti luopunut kai-kesta johtajantoimesta: hän ei enää julkisesti lausunut mielipiteitään muuten kuin runoelmissaan, eikä pyrkinyt vaikuttamaan muihin kuin niihin jotka itse hakivat hänen seuraansa. Mutta näille hän oli henkinen johtaja, ja täten hän pysyi isänmaallisen kultuurikehityksen huipulla. Ja juuri tämä asema oli hänelle sopiva: häiritsemättä hän saattoi runollisesti selvittää kysymyksiä jotka olivat ajan pyrkimysten perusteena, mutta joihin muut, päivän hyöri-nässä toimien, eivät ehtineet kyllin syventyä. Saatuansa Helsingissä elävän tunnon elämän ristiriidoista hän nyt saattoi antautua niiden runolliseen sovittamiseen.

Yksi semmoinen ristiriita ikäänkuin tunkeutui häneen: se oli uskonnollista laatua, herännäisyyden aikaansaama.

Sill'aikaa kun sivistyneihin vaikuttivat yhdeksännen-toista vuosisadan suuret henkiset liikkeet, oli kansa nuk-kunut. Mutta se suuri vastavirta, joka kohtasi edellisen vuosisadan järkipärsäisyyttä, se esiintyi vihdoin kansassa-kin ja sai varsin oikean nimen: *herännäisyys*. Sillä herätys, mahtava sielunvoimien herätys, tämä liike todel-lakin oli.

Mutta luonnollista oli että liike pian esiintyi hyökkäävänä.

Papit olivat vielä useissa paikoin vanhalla kannalla: kristinoppi oli heistä pääasiallisesti järkiperaistä siveysoppia, mutta syvempää tunne-elämää he pelkäsivät, sen helmassa muka »fanatismi» voisi rehottaa. Kun nyt tuo tunne-elämä vaati tyydytystä, ja kun kansa rupesi kokoon-tumaan yksityisiä hartaushetkiä viettämään, niin tätä katsottiin ulkonaiselle järjestykselle vaaralliseksi, jopa vallanpitäjät välistä vainusivat noissa liikkeissä valtiollista kapinallisuuttakin. Ja kun sitten heränneitä vastaan ryhdyttiin käräjäoimiseen ja rankaisemiseen, niin liike tietysti siitä vain yhä enemmän kiihtyi.

Tästä syystä ja itse liikkeen luonteesta johtui jyrkkä ristiriita »uskovien» ja »uskottomien» välillä. Valtaava tunne, joka tietää harrastavansa suurta, ylevää tarkotusta, se ei tingi: kaikki tahi ei mitään on sen tunnussana. Varsinkin on niin laita silloin kun harrastus täyttää ihmisen koko henkisen toimialan. Ja siihen aikaan, niin-kuin usein on mainittu, ei ollut mitään yhteiskunnallisia harrastuksia: ihmisillä ei, niin sanoaksemme, ollut maalista kotimaata, tahi se oli heillä vain aineellisten harrastusten esineenä; sentähden taivaallinen kotimaa oli heille kaikki kaikessa.

Tavallansa sopii sanoa että Runebergkin oli jo ennen kokenut aivan samaa: hänellekin oli taivaallinen kotimaa kerran ollut kaikki kaikessa. Mutta hänen kehityksensä oli johtanut siihen, että taivas oli hänelle esiintynyt maan päälläkin. Siihen oli hänet vienyt ensiksi hänen sovinollinen ja ihmisystävällinen mielensä, toiseksi hänen valpas todellisuudentuntensa ja kolmanneksi hänen an-

kara velvollisuudentuntonsa. Tehdä työtä itse jalostuaksensa ja tuottaaksensa lähimmäisillensä onnea — se oli hänestä Jumalan valtakunnan levittämistä.

Olemme nähneet että kysymys Jumalasta on esiintynyt hänelle hänen runoilunsa alusta aina Hannaan asti. Hannassa ja Pyhäleikkuussa näemme sen voiton, minkä hän on taisteluissaan saavuttanut. Nyt alkoi herännäisyys juuri tähän aikaan vaikuttaa valtaavasti sivistyneeseen säätyynkin, ja hän kuuli saarnattavan, että maallisella elämällä ei ole mitään arvoa, ihmisen tulee elää vain taivasta varten.

Tämä oppi aiheutti »Vanhan puutarhurin kirjeet», jotka julaistiin Helsingfors Morgonbladissa 1837 vuoden lopussa.

Merkillistä on nähdä kuinka kirjeissä esitetyn keskustelun lähtökohta on todellisuudesta otettu.

Niiden arkkikiispan lapsenlapsien joukossa, joita Runeberg Paraisissa oli opettanut, oli lahjakas tyttö, Maria Prytz, johon Runeberg oli hyvin kiintynyt, ja joka näyttää olleen »korskan Marian» esikuva. Eräänä kauniina kesäiltana vuonna 1836 hän oli Runebergilta kysynyt:

— Kumpiko on kauniimpi, taivas vai maa?

Mahdollista on että hän oli saanut tuon ajatuksen Atterbomin runoelmasta Onnellisuuden saari, missä se myöskin esiintyy. Runeberg oli silloin vastannut:

— Toinen tarvitsee toista.

Mutta juuri saman kysymyksen sanotaan »puutarhurin» Roosin kerran tehneen. Hän kuitenkin nyt, kun isä siitä muistuttaa, sanoo:

— Ne sanat lausuin unessa, isä, unohtakaa ne nyt kun olen herännyt.

Tästä Runeberg saa tilaisuuden antaa isän lausua mielipiteensä. Isä tempaa kauniin liljan maasta ja ripustaa sen puunoksaan, asettaen hennon terän suojatonna kohti auringon säteitä. Kun se hetken perästä jo on alkanut kellastua, hän sanoo:

— Katso, äsken kasvoi tämä kukka alhaalla ja tunki juurensa alas maahan, ja varjo ympäröi sen elämää ja tomua kosketti sen tomua; mutta eikö sen olemuksessa ollut silloin enempi taivaallista kuin siinä nyt on? . . Jos se nyt olisi omin voimin irrottanut siitä paikasta, johon minun rakkauteni oli sen asettanut, ja heti kohta puhdistuakseen pelkäksi ihanuudeksi eronnut maan tomusta ja noussut auringon tuleen, pitäisikö minun sentähden rakastaa sitä?

Vastakohdaksi tämmöiselle maallisen elämän kuolettamiselle asetetaan kuva siitä kuinka lilja eilen oli »kuollut umppuelämästään, avatakseen tänään hopeavalkoisen teränsä». Se oli »pimeässä kodissaan raikkaasti ja uskollisesti hoitanut lehtiänsä, kunnes luonto huomasi ne kypsyeiksi päivää sietämään. Niin kuolee se, joka kuolee elääksensä. Se ei ennen aikaansa tunkeudu ulos umpustansa, vaan täyttää sen kauneudella ja elämällä, eikä se sitten heitä pois lehtiänsä, vaan levittää ne ilossa ja valkeudessa.»

Tämmöistä voi täydellä vakaumuksella puhua ainoastaan se joka itse on ihmiskukkana kehittynyt samalla tapaa, täyttynyt kauneudella ja elämällä ja levittänyt lehtensä ilossa ja valkeudessa. Ja kun kuulee tämän uskonnustuksen, niin ymmärtää vielä paremmin miksi Runeberg niin ihaili Franzénia. Sillä tässäkin kohden on Franzén hänen edelläkävijänsä: runoissa ja tieteellisissä

kirjotuksissa hän edustaa aivan samaa kantaa, viime-mainituissa nimenomaan niitä vastaan, jotka »fanaattisesti arvelevat» ettei maallisella elämällä muka ole mitään arvoa.

Mutta vaikka Runeberg täten vastustaa heränneitten maailman-ylenkatsomista, hän kuitenkin oivaltaa mitä siinä saattaa olla suurta, ylevää. Jos ihminen pyrkii korkeampaan elämään, niin hänelle avautuu »uusi maailma, rauhallinen ja hartautta täynnä», niinkuin jos astutaan illalla ulos matalasta majasta katselemaan tähtistä taivasta. Mutta silloin ihminen helposti joutuu kysymään »tokko tuhannesta olennosta, jotka hänen ympärillensä elävät, yksi ainoakaan kohotaikse jokapäiväisyydestään elääksensä niinkuin hän». — Tätä samaa yksinäisyydentuntoa Runeberg varmaan on itse tuntenut pyrkiessään sitä ihannetta kohti, jonka niin harvat oivalsivat. Hyvin kuvaava onkin tuon kuvauksen jatko: »silloin pimenee hänen sielunsa silmissä maa, ja ihmiskunta on hänestä vain aaltoileva sieluton valtameri». Tämä viittaa aivan selvästi takaisin runoelmaan *Elämäni* ja eteenpäin runoelmaan *Turha toivomus* — molemmat mitä persoonallisimpia Runebergin runoelmia.

Mutta jos kohta Runeberg täysin ymmärtää tämänöisen tunnelman, hän ei kuitenkaan hyväksy siihen jäämistä. Se on hänestä kiusaus, sillä »kaikki mitä on jalointa, tosinta ja pyhintä kelpaa keinoksi kiusaaajan kädessä. Ei sydäntä kiedota pahalla, vaan parhaimmalla.» Olisi sentähden pitänyt sanoa: »niin, se maailma, joka avautuu minulle, on pyhä ja kallis, mutta oma majanikin on pyhä maailma, sisaruksienikin silmät ovat kirkkaita, suloisia tähtiä, ja vanhempieni sylissä on elämäni rikasta niinkuin täällä; opeta minua rakastamaan, äläkä halveksimaan!»

Täten ratkaisee Runeberg suuren uskonnollisen kysymyksen täysin luonteensa mukaisesti, mutta samalla niin että hän »sulaa yhteen äärettömyyden kanssa» eikä pidä omaa yksilöllisyyttään pyrkimyksiensä päämääränä. Ja jos vertaa tätä kuvausta Hannaan, niin huomaa selvästi kuinka elämän ristiriidat nyt ovat hänelle astuneet paljoa jyrkempinä näkyviin.

Muistamme että luonto Hannalle esiintyy mykkänä, täynnä kaihoa, kunnes rakkaus selvittää sen arvotuksen; rakkauden valossa katsottuna taas luonto on täynnä hymyileviä enkeleitä. Täällä luonto esiintyy tosin ylevänä, mutta kolkkona ihmiselle joka eristyy muista ihmisistä; ja sekin, luonnon äärettömyys, joka varmaan Runebergin mielestä on »jalointa, tosinta ja pyhintä», sekin voi olla kiusauksena, jos se eristyy siitä maailmasta, jossa elävä rakkaus vallitsee, ihmiselämästä — jota taas edustaa ennen kaikkea perheellinen rakkaus.

Meidän aikaistemme lukijain kannalta katsoen odotettaisiin että tämä Runebergin ylevä, sopusointuinen käsitystapa olisi hänen aikaistensa puolelta saanut osakseen täyttä tunnustusta. Mutta kaukana siitä; ei sitä aina edes ymmärretty. Stenbäck kirjotti »Vastauksen vanhalle puutarhurille», jossa hän muka kirjeiden saajana sanoi että »puutarhurilla» ei ollut rahtuakaan tietoa siitä mitä kristillisyyden on, ja että hän vain tahtoi »nauttia maailmasta ilman mitään korkeampaa huolenpitoa ja pyrkimystä». Sillä Stenbäckin mielestä kristinusko vaatii syvää, oleellista ja perinpohjaista mielen uudistusta, eikä Jumalalle ole olemassa kuin kaksi lajia ihmisiä: kääntyneitä ja kääntymättömiä. Samalla hän valittaa sitä että todellisen kristillisyyden osaksi aina tulee vihaa, katkeruutta ja häväistystä.

Tähän Stenbäckin hyökkäykseen Runeberg vastasi kirjotuksella, jota muodoltaan sopii sanoa riitakirjotuksen malliksi ja joka sisällykseltäänkin on erittäin merkillinen.

Kun Stenbäck oli sanonut olevansa kirjeiden saaja ja julkaisija, niin olisi kai moni lukija voinut luulla että hänen kirjotuksensa ilmaisi alkuperäisen julkaisijan, siis Runebergin, mielipiteitä. Toiselta puolen taas, jos katsottiin puutarhurin edustavan Runebergia, niin Stenbäckin ankara tuomio puutarhurista oli Runebergille kovin loukkaava. Molemmissa tapauksissa Runebergilla olisi ollut syytä paheksua Stenbäckin hyökkäystä. Mutta lausumatta tästä suoranaisesti mitään Runeberg pysyy omalla alallaan, jatkaen vastauksessaan omaa kirjeissä esittämäänsä kertomusta. Oli, sanoi hän, aivan selvää ettei se, joka oli kirjottanut »puutarhurille», koskaan ollut häntä tuntenut, kirjottaja kun ei edes tietänyt ensiksi tuon puutarhurin jo jonkun aikaa sitten kuolleen, ja toiseksi ettei hän ollutkaan tavallinen puutarhuri, vaan eron saanut virkamies, joka oli elämässään paljon kokenut. Ja tähän vastalauseeseensa sanoo Runeberg tahtoneensa purkaa ja todella purkaneensakin »kaiken sen vähäisen vihastuksen», jonka vastaus oli hänessä herättänyt.

Tyynesti ja maltillisesti Runeberg tosiaan sitten jatkaa, kertoen tavanneensa puutarhurin vanhan palvelijan ja keskustelleensa hänen kanssaan. Hän oli muka lue-
nut palvelijalle Stenbäckin kirjotuksenkin, ja tämä oli vastannut vain:

— Olkoon se kirjotettu. Kukin hakee parastaan omalla tiellään, mutta hyvin tekee se joka ei tuomitse.

Tapaamme siis tässäkin kirjotuksessa sitä suvaitsevaisuutta, joka on niin ominaista Runebergille. Mutta

senohessa selitetään nyt tarkemmin hänen käsityksensä »maailmasta ja Jumalan sanasta», luonnosta ja uskonnosta. Molemmat ovat toisistaan erotettuina yksipuolisia, mutta yhdistettyinä ne selittävät toisiansa. Eikä maailmaa ole katsottava kadotetuksi ja Jumalaa vastaan sotivaksi. »On uskottava ja elävällä vakaumuksella tunnustettava, että Sovittaja on poistanut särkymyksen, että langenneen voima olla langenneena on murrettu . . että Kristus on pahan maailman voittanut.»

Eikö tästä selvästi huomaa kuinka likeisesti runous ja uskonto ovat toisiinsa liittyneet Runebergin elämänkatsomuksessa? Kristitty, joka näkee maailman sovituksen valossa, mitä hän muuta on kuin runoilija, joka tekee samoin?

Ja samaten Runebergin mielipiteet siitä kuinka saa tuomita vertaistansa elävästi muistuttavat hänen kirjotustaan parodiasta. Voimme arvostella ovatko toisen teot ja ajatukset sopusoinnussa oikean kanssa. »Mutta kun tuo ajatus, tuo teko ei muodosta ajattelevan tahi toimivan henkilön koko oleellisuutta, vaan on siitä ainoastaan yksi ilmaus, niin on selvää että se tuomio, joka langetetaan tästä ilmauksesta, ei voi ulottua koko olemukseen. Ja kun tämän olemuksen alalta iankaikkisesti on uutta löydettävissä, niin ihminen ei kai myöskään voi riistää itselleen oikeutta tuomita muuta kuin sitä mitä hän siitä on löytänyt, se on: hän voi tuomita henkilön teot y. m., mutta henkilön itsensä tuomitseminen hänen tulee jättää Jumalalle.»

Ja lopuksi Runeberg nyt uskontoon katsoen terottaa mieleemme saman perusaatteen joka hänen runoudessaankin miltei kaikkialla ilmenee: uskonnossakaan ihminen ei saa

olla itsekäs, ajatella vain omaa autuuttaan. Sensijaan hän sanoo:

»Kristitty elää todellista elämäänsä uskossaan, rakkaudessaan, ajatuksissaan ja teoissaan. Uskoa valoisasti, rakastaa runsaasti, ajatella totta ja toimia oikein, se on se ikuinen autuus, johon kristityn on pyrittävä; ja elävästi ihastuessaan ajatuksensa, toimintansa sopusoinnusta oikean kanssa hän unohtaa helposti ja suloisesti, että se on hän joka ajattelee ja toimii. Ja tämä oman itsensä unohtaminen on se lempeä uhri, jonka oppimme käskee laskemaan Korkeimman alttarille.»

Niin on Runeberg, nimenomaan uskontoa koskevassa kirjotuksessa, lausunut ilmi elämänkatsomuksen, joka osoittaa kuinka hän tälläkin alalla on saavuttanut saman sopusoinnun kuin runoudessa. Ei ole siis kummaa että hänen vaimonsa juuri tähän aikaan (1838) kirjottaa:

»Nyt vasta olen oikein ja täydellisesti oppinut näkemään mitä minulla miehessäni on. Mikä valoisa, itseään ja maailmaa käsittävä henki hänessä asuu! On ihanaa nähdä kuinka hän hajottaa jokaisen usvan, jokaisen epäilyksen, kuinka kaikki hänen sanansa kautta selkenee ja kirkastuu jokaiselle joka vain tahtoo avata korvansa kuulaksensa.»

Mutta samalla on, niinkuin näemme, suuri ihmisten välillä vallitseva ristiriita hänelle esiintynyt, vaatien ratkaisua ja saaden sen. Luonnollista on siis että Runeberg tästä lähtien runoudessaankin tuntee tehtäväkseen osottaa miten muutkin elämän ristiriidat selvitetään sovituksen valossa.

25.

Vuoden 1838 alusta alkaen oli Porvoossa kahdesti viikossa ilmestynyt uusi sanomalehti, Borgå Tidning. Sitä toimitti lukion lehtori Öhman, ja Runeberg lupautui avustajaksi. Kesällä 1838 Öhman kuukauden ajaksi matkusti pois, ja Runebergin täytyi ruveta toimittajaksi, mikä ei hänelle suinkaan ollut mieluista, se kun häiritsi hänen kesärauhaansa. Muiden avulla hän kuitenkin suoriutui toimestaan jotenkin helposti, mutta olipa hän itsekin enemmän kuin nimeksi toimittajana. Etenkin on mainittava että elokuussa lehteen painettiin Jouluillan ensimmäisen ja kolmannen runon alkupuolet, jotka siis varmaan juuri silloin olivat sepitetyt.

Runoelma ei kuitenkaan heti valmistunut. Lukuvuonna 1838—1839 oli Runeberg lukion rehtorina, ja tämä toimi antoi hänelle kaikenlaisia huolia; sitäpaitsi hän vuoden lopussa taas sairastui vilutautiin. Syksyllä 1839 julaistiin kuitenkin ensimmäisen runon loppu Borgå Tidningissä. Mutta ennenkuin ehdittiin saada muut osat valmiiksi, tapahtui että Runebergin ystävän Ahlstubben sisar tuli Porvooseen jouluksi. Hän oli ollut muutamia vuosia kotiopettajattarena Venäjällä, ja nyt hän kertoi Runebergille vanhan tarinan venäläisestä orjattaresta. Tähän Runeberg mielistyi ja alkoi heti kirjottaa siitä runoelmaa, Nadeshdaa. Sitä hän jatkoi koko kevään 1840, toivoen saavansa teoksen valmiiksi yliopiston riemujuhlaan. Tämä toivo ei kuitenkaan toteutunut: Nadeshda valmistui vasta 12 päivänä tammikuuta 1841 ja ilmestyi toukokuussa kirjana. Senjälkeen Runeberg taas ryhtyi viimeistelemään

Jouluiltaa; sen painattaminen alkoi syyskuulla ja päättyi joulukuussa 1841.

Koska siis Jouluilta synnyltään on Nadeshdaa vanhempi, tulee meidän ensin puhua siitä.

Etsiessämme runoelman juuria on ensiksi huomioon otettava että synnyltään suomalainen kirjailija G. H. Mellin oli vähän aikaisemmin julaissut novellin Paavo Nissinen, jonka aihe on saatu 1808 vuoden sodasta. Sen johdosta Runeberg Borgå Tidningissä kesällä 1838 julkaisi leikillisen kirjeen, jonka muka joku ruotsalainen oli kirjottanut eräälle suomalaiselle ystävälleen. Hänestä on ollut rohkeata kuvailla kansanmiehen rakkautta upseerin tyttäreeseen, joka luultavasti ei olisi tahtonut seurata häntä nokiseen pirttiin. Mutta samassa kirjeessä sanotaan Suomen sodan tarjoavan monta omituista puolta kuvailijalle, jos tämä vain ne oikein ymmärtää ja piirtää niitä luonnon mukaan.

Etenkin huomautetaan kirjeessä päällikköjen ja sotamiesten »patriarkalisesta» välistä sodassa. Runeberg siis tässä katselee sodan oloja aivan samalta kannalta kuin aikaisemmin kotikaupunkinsa ja Saarijärven oloja. — Mutta juuri semmoista patriarkaalista väliä kuvaillaan Jouluillassa, ja runoelman päähenkilöt ovat kuin ovatkin kansanmies ja upseerin tytär.

Näitä päähenkilöitä ei kuitenkaan yhdistä rakkaus, vaan ihmisystävällisyys ja — Augustan puolelta — kiittolisuus. Ja tämä johtaa mieleemme että samankaltaista aihetta käsitellään jo Franzénin runoelmassa Julie de S:t Julien.

Tämän teoksen sankarittarella, Juliella, on ollut kasvattisisar, köyhän talonpojan tytär. Ranskan vallankumouksen aikana tämä uhraa elämänsä Julien hyväksi,

ja senjohdosta Julie, kreivintytär, katsoo velvollisuudekseen korvata talonpojalle tämän kuolleen tyttären. Hän siis muuttaa talonpojan kotiin, eläen siinä hänen tyttärensään ja toimitellen maalaistytön tehtäviä.

Siitä mitä Runeberg on lausunut Paavo Nissisestä voimme otaksua että hän piti kovin vaikeana runoelmassa kuvailla semmoista uhrausta uskottavaksi. Mutta itse aihe taas, kiitollisuuden vaikutus säätyerotukseen, häntä varmaan viehätti. Olihan tässäkin kohden ristiriita sovittava; ja yleisen näkökohdan, joita ainetta katsottaisiin, hän oli ennakolta määrännyt mietelmässä, joka painettiin Borgå Tidningiin kesäkuussa 1838.

»Pudistamme surullisina päätämme sanoen: tuo on rikas, tuo köyhä, tuo on saanut paljon, tuo vähän; miks'ei kaikki ole tasaisemmin jaettu maailmassa? Oi mikä lyhynäköisyys! Emmekö kaikki ole jo syntymälahjaksi saaneet auringon valoa, maan kauneutta ja äärettömän maailman ihanuutta; emmekö kaikki ole perillisiä, kun perimme vuosituhansien parhaat aarteet, uskonnon totuudet, esi-isien teot ja tapojen sulaisuuden? Mitä semmoisessa rikkauden meressä tuo pieni erotuksen pisara, muutamia tuhansia kullassa, voi merkitä?»

Ottaessaan tämän ristiriidan runollisesti sovittaaksensa, Runeberg helposti saattoi menetellä niinkuin usein ennenkin. Olemme nähneet että hän edellisissä suuremmissa runoelmissaan aina yhdistää kokonaiskuvaan aiheita joita hän ennen on erikseen käsitellyt. Nyt hän samaten Jouluillassa yhdistää ne kaksi osaa kansastamme, joita hän oli erikseen kuvaillut Hirvenhiihtäjissä ja Hannassa. Molempien edustajat runoelmassa, Augusta neiti ja Pistool, ovat kokonaisuudelle yhtä välttämättömiä, kiinnittävät yhtä

paljon, vaikka eri tavalla, mieltämme, ja epäilemättä on runoilija heissä tahtonut kuvailla sitä yhteistä sielun rikkautta, jonka rinnalla ulkonaiset erotukset kadottavat merkityksensä.

Mutta molemmat kansamme osat esiintyvät samalla toisenlaisina, sopisi sanoa runollisesti kehittyneempinä, kuin edellisissä runoelmissa.

Sanottiin että päähenkilöt Hannassa edustavat yliopistollista sivistystä. Mutta Augusta ja hänen sisarensa ovat toki Hannaa etevämpiä; tekisi mieli sanoa heidän edustavan Lauantaiseuraa: he ovat lukeneet Mooren ja Irvingin teoksia ja molemmat sepittävät runoja — niin kuin rouva Runeberg ja Augusta Lundahl. Varsinkin Augustan mielikuvitus on yhäti liikkeellä: jo heti alussa hän antaa meille kuvan siitä kuinka

siell' lumen, kuusien keskellä, hylkeellään kopissansa
on kana vanha ja hoimeissaan viis poikoa pientä.

Ja yhtä elävästi kuvaava on kertomus langon lähdöstä:

Häntä kun matkahan säälittiin, tuhanneltakin kohden
kapineet kun piti kiirehen koota ja korjata rekeen,
niin, kera muun, ilo äitini, siskoni onni ja taaton
katse lempeä myös ulos kannettiin unohdukseen.
Vihdoin, kun hyvästeltyä läksi hän pois ijäks ehkä,
ääneti hauskuus vantille nous sekä läks hänen kanssaan.

Mutta samalla Augusta on muissakin kohden Hannaa etevämpi. Hanna on kyllä hyväsydäminen, esimerkiksi vanhaa kalastajaa kohtaan; mutta hän ajattelee myöskin itseään ja koreata pukuaan. Augusta taas

ei ketäkään jätä unhoon, muiden vain ilost' elää.

Samaa itsekkäisyyden voittamista osottaa vanhempi sisar, kun hän »tukahuttaen tuskansa» lähettää palvelijattarensa — joka taas ajattelee vain itseään — tupaan riemuamaan, jääden itse yksikseen suruineensa.

Ja majuri — kuinka paljoa ylevämpi hän on kuin Hannan isä, saatikka kuin komisarjus! Hänkin on oppinut uhraamaan itsensä »isänmaalle ja kunnialle».

Toiselta puolelta kansan edustaja, Pistol, monessa kohden muistuttaa Aaroa; mutta erotus on samalla tuntuva.

Niinkuin Aaro elää Pistol yksikseen; hänen poikansa on poissa samoin kuin Aaron lapset. Sittenkin hän kartanon tuvan väelle hankkii iloa samoin kuin ennen Aaro — ei kuitenkaan enää harpulla, vaan »kun sotaretkiä, taistoja kertoo». Mutta kun majuri tekee hänelle saman tarjouksen kuin komisarjus Aarolle, niin Pistol ei siihen suostu; hän ei tahdo että kukaan

almujen saajaan

vois sanan singauttaa, joka raskaammalta kuin puute tuntuis.

Mistä on Runeberg nyt saanut tämän miehekkään itsenäisyyden kuvan? Kaukaa hänen ei tarvinnut sitä etsiä: olihan hän itse ollut samassa asemassa, kun hänelle yliopiston puolelta tehtiin tarjous, joka olisi voinut aiheuttaa juuri samallaisia pistosanoja, joita Pistol pelkäsi.

Mutta Pistolin miehekkyyden selittää runollisesti se seikka että hänkin samoin kuin majuri on ollut soturi ja oppinut uhrautumaan korkeampien tarkotuksien hyväksi.

Sota on siis koko kuvaelman taustana; mutta sitä esitetään runoelmassa eri tavalla vaikuttavaksi. Saman aikainen, Turkin sota ei suomalaisissa herätä mitään

kansallisia tunteita; sen vaiheet edustavat vain sitä yleisinhimillistä kohtaloa, joka jakaa onnen arvat epätasaisesti, niin että rikkaat saavat omaisensa takaisin sodasta, köyhän taas täytyy ainaiseksi jäädä kaipaamaan ainoatansa.

Sentähden tämä sota saakin ihmisten kesken aikaan enemmän eroa kuin yhtymistä. Majurin puhe »isänmaasta ja kunniasta» ei voi lohduttaa hänen vaimoansa ja vanhempaa tyttärtään, ja Pistoolkin ajattelee alussa rikkaan ja köyhän erilaista kohtaloa.

Mutta on ennen aikaan käyty toista sotaa, sotaa isänmaan puolesta. Se on yhdistänyt eikä erottanut ihmisiä, ja sen muistoissa elämällä saavutetaan nytkin sopu-sointua. Eivätkä noissa muistoissa elä ainoastaan majuri ja Pistool: Augustakin on perinyt samojen muistojen synnyttämiä tunteita. Ja jo ensimmäisessä laulussa hän soinnuttaa ensin Pistoolin ja sitten majurin mieltä, asettuen heidän kannalleen. Pistoolille hän kuvailee kuinka tulevaisuudessa pojanpoika saa häneltä oppia »sauvoin kunniamarssin» ja kuulla

kehotustanne, kerran

kuin tekin kunniall' uhraamaan veren syntymämaalleen.

Isälle taas Augusta laulaa ja soittaa sotaisen laulun hänen nuoruuden ajastaan, siis sekin varmaan »isänmaasta ja kunniasta».

Vaan ei siinä kyllin. Kun Augusta laulaa romansinsa sisarelleen, niin siinäkin asetetaan vastakkain nykyinen sota, joka vain synnyttää julmia tunteita, ja toinen, jota pieni kansa, Serbian kansa, on käynyt ylivoimaa vastaan. Ja ne hellemmät tunteet, jotka tämä sota on synnyttänyt, saavat voiton nykyisen sodan julmuudesta.

Aivan sama vastakohta ilmenee kolmannessa laulussa. Pistool ensin kertoo mitä kaikkea julmuutta voidaan odottaa turkeilta; mutta kun Augusta toruu häntä siitä, niin hän entisestä sodasta kertoo muistelmaan osottaakseen että

Turkillakin sydän on, vaikk' ois ruma hirviö muuten.

Ja tuossa entisessä sodassa, siinä ilmeni ihmisystävällisyyttä ja kiitollisuutta. Puolikuolleen kalmukin vieressä Pistool

heltyy nähdessään hänet kaikkien hylkynä aivan
kuolemanhetkellään, *vaikk' inhimiseksi hän syntyi.*

Ja kalmukki puolestansa osaa olla kiitollinen:

Vihan voitti
tuonkin rinnassa rakkauden sydämellinen käsky.

Nuo inhimilliset tunteet taistelevien rinnassa, ne muistuttavat sitä tunnelmaa, joka esiintyi jo Kuolevassa soturissa. Mutta tässäkin on edistys huomattavissa: haudan ääressä ei ainoastaan lakata vihaamasta, vaan rakaste-taankin.

Täten ovat yleisinhimilliset, yhdistävät tunteet se perusta, jolla erikohtaloiset henkilöt voivat yhtyä ja ristiriidat voivat sulautua sopuosinuksiksi. Mutta niissä henkilöissä, jotka aikaansaavat ristiriidan varsinaisen sovituksen, Augustassa ja Pistoolissa, ilmenee selvästi myöskin Runebergin omintakeinen elämäkatsomus.

Yhtä hyvin kuin Augustaa elää vain muiden ilosta, yhtä vähän on Pistoolkaan itsekäs; kun hän saa tiedon poikansa kuolosta, hän lausuu vain:

Autuas hän joka pääs'; mun päiväni joutuvi illaks
hiljalleen, kuten ennen, jo mulle on kärsimys tuttu.

Mutta tämä itsekkäisyyden voittaminen on Runebergin mielestä vain sovituksen edellytyksenä; varsinaisesti ristiriita sovitetään siten että Augusta ja Pistool »yhtyvät äärettömyyteen».

Augustalle runous edustaa äärettömyyttä; sen helmassa hän »sulaa rakkauteen» omaisiinsa, ja sen avulla hänestä tulee »lohdun enkeli», joka sisarelleenkin voi keksiä tyyntyttävän sanan, kun sitävastoin majuri sanoo:

Minä en sitä löydä,
järkeä vaikk' äre'issäni haastaisin koko illan.

Eikö tässä taas ilmene Runebergin vakaumus siitä että runous voi saada aikaan sovituksen jota ei järki kykene luomaan?

Ja mitä runous on Augustalle, sitä on luonto Pistoolille. Mökissään hän tosin elää yksikseen, mutta samalla yhteydessä luonnon äärettömyyden kanssa.

Takan luona hän yksin
istuu, korjaa hiilostaan, on vaiti ja miettii.
Ei ketäkään, ken kanssaan nauttisi antia köyhää;
ei ketäkään, ken vuotehen siivois, atrian laittais;
kolkkoa kaikk' on, kuuluvin main ei ihmisen ääntä.
Jos hän kuulostaa, lumimyrskyssä huokuvi hongat;
jos eläväisen luoman joskus mielisi nähdä,
yksikseen, kuni hän, mökin luo susi kulkeva pyrkii.
Ikkunastaan jos silmäilee, milt' ulkona näyttää,
huomaa vain ett' taivaaseen maa yhtyvi vihdoin,
tietäen silloin ett' avaruudess' äärettömässä
ihmist' ei ole, ken sydämessään aattelis häntä,
ken ilomielin muistais, ett' eloss' on sotavanhus.
Sentään tollissään hän piippuahan yhä polttaa,
päivän alkavi hiljalleen ja sen loppua vartoo.

Mistä tulee tuo hänen tyytymisensä kohtaloonsa? Se tulee siitä että tuossa äärettömässä luonnossa asuu ääretön rakkauskin, johon Pistool voi yhtyä. Kun siis majuri pyytää:

Tulkaa, kumppani, rauhass' yhtenä harmentukaamme,
niinkuin rinnakkain monet taisteltiin sodat muinoin.
Lyhyt elo on, pois lähtevi toinen ja toinen, ja vanhus
saa yhä harvempaan kyvyn päivilt' ystävän nähdä,

niin Pistool vastaa:

Ei, erämaassa ma torpassain elän parhain
itsekseni, iankaikkisen nauttien Antajan lahjaa.
Metsän vehreäks verhoon Hän, Hän eksyvän linnun
suo jyvän löytää; Hän mua vastakin auttavi aina.

Saatamme sanoa että täten Augusta ja Pistool molemmat ovat vastakohtia puutarhurin Roosalle, tämä kun Jumalaa etsiessään erottautuu omaisistaan yhtä hyvin kuin luonnosta. Ja omaistensa hyväksi uhrautuva rakkaus ja rakkaus luontoon, ne eivät Runebergin mielestä ole muuta kuin ikuisen rakkauden aistinalaisia ilmenemismuotoja.

Mutta tuo ikuisen rakkauden palveleminen tapahtuu nyt isänmaallisten muistojen pohjalla: majuri ja Pistool ovat »aseveikkoja». Yleisinhimilliset ja isänmaalliset tarkotukset yhtyvät, ja vasta täten isänmaa täydessä merkityksessään astuu runoilijan silmien eteen, samoinkuin se esiintyy majurille, kun

suurenevan sydän tuntui.

Suomen hän hengessään näki, syrjäisen, karun, köyhän,
pyhän, pyhän syntymämaan; ja Saimaan vartio harmaa,
tuo ukon riemastus, viiskymmenvuotinen ylpeys,
kanss' aseveikon virkosi taas, sama kuin oli muinoin,
vankkumaton, juro, vakaa, rinnassa rautainen kunto.

Isänmaa ei ole runoilijalle käsite, se on kuva. Yksi mies on sen edustaja, ja tuo mies kuuluu syviin riveihin. Mutta hän edustaa parhaiten isänmaata sentähden että hänessä ovat säilyneet puhtaina ne ominaisuudet, joista Suomen kansan onni riippuu: uhrautuva rakkaus, kestävyys, miehuullinen itsenäisyys, rinnassa rautainen kunto, luonnontuntemus ja luottamus Jumalaan.

Mutta kansamme onni riippuu siitäkin että korkeammalle asetetut Suomen lapset, vanhat ja nuoret, tunnustavat samojen voimien merkityksen ja yhtyvät niitä ylläpitämään ja kehittämään.

Oliko sattuma vain, että ennenkuin runoelma valmistui, yliopiston riemujuhla oli vietetty? Tuskin. Sillä juuri tämän juhlan yhteydessä — jopa 1839 vietetyn ensimmäisen Porthanin-juhlan johdosta — oli kansallistunne herännyt voimakkaammin kuin ennen. Mutta nämä juhlat olivat kulttuurijuhlia: yleisinhimillisten, yleisaatteellisten voittojen muistoa niissä kunnioitettiin. Ja tälle pohjalle Runebergkin perusti isänmaanrakkautensa.

26.

Jos mielessämme kuvittelisimme että Joululla ja Nadeshdan nimilehdillä ei olisi ollut tekijän nimeä eikä muuten siitä varmaa tietoa, ja jos silloin tehtäisiin kysymys: ovatko nämä kaksi runoelmaa, niinkuin kerrotaan, saman miehen sepittämiä, vieläpä samaan aikaan kirjoitettuja, niin varmaan useimmat olisivat taipuvaiset vastaamaan: mahdotonta! Eroavathan nämä teokset sekä sisällyksen ja luonteenkuvauksen että muodonkin puolesta niin paljon toisistaan, että tuskin voidaan ajatella niitä yhden miehen samanaikaisiksi luomiksi.

Runebergin aikalaisetkin huomasivat tuon suuren erotuksen, ja Topelius oli luullakseni ensimmäinen joka (1843) syyksi siihen sanoi että Nadeshdaa kirjottaessaan Runeberg oli ollut Almqvistista tulleen vaikutuksen alaisena. Myöhemmin on Strömborgkin ohimennen maininnut että Runeberg olisi tahtonut kirjottaa jotakin Almqvistin henkeen ja katsonut tarinan orjattaresta siihen sopivaksi aineeksi.

Asia itsessään on hyvin luultava. Olemmehan ennenkin nähneet että Runeberg on useasti nojautunut toisen kirjailijan ajatuspiiriin ja esitystapaan; vieläpä saattaisi sanoa tämän olevan hänelle ominaista. Täytyy vain samalla muistaa ettei siinä ilmene omintakeisuuden puute, vaan pikemmin niin sanoakseni kilpailemisen halu.

Hänen runoilijatoimensa alkaa kilpailulla Berghin kanssa, ja siinä hän nojautuu Choræuseen, koska tätä on hänestä helpoin jäljitellä. Voitaisiin samoin sanoa hänen Koulu-runossaan koettaneen eikö hän voisi tovereilleen luoda laulua laulettavaksi niinkuin laulettiin Bellmania. Ylioppilaana hän kilpailee runoilussa Nervanderin kanssa, arvostelijana hän runoilee kilpaa Dahlgrenin ja Beskowin kanssa. Parodioja hän kirjottaa Tegnérin ja Geijerin mukaan. Ja kun hän eri runoissaan nojautuu Lidneriin, Stagneliuseen, Tegnériin, Atterbomiin, niin aina näyttää siltä kuin hän tahtoi sanoa: voinhan minäkin käyttää samoja muotoja tahti käsitellä samoja aiheita kuin te, mutta koetan tehdä sen omintakeisella tavallani, lausua mikä minusta paremmin vastaa ihannettani.

Tämmöinen menettely soveltuu ihmeen hyvästi yhteen Runebergin personallisen luonteen kanssa: muistakaamme esimerkiksi hänen haluaan kilpailla muitten kanssa linnusta-

misessa ja Ahlstubben kanssa lukemisessa. Mutta myöskin hänen mielipiteensä runoudesta johtavat samaan päätökseen. Kun hänestä runoelman aate, eikä tekijän yksilöllisyys, määrää muodonkin, niin on luonnollista että missä jo on olemassa muoto, joka sopii johonkin aatteeseen, siinä runoilijan tulee sitä käyttää samallaista aatetta palvellessaan. Hän nimenomaan moittii fosforisteja siitä että he ovat, vastakohtaksi vanhan suunnan »runolliselle pönkkähameelle» yksitoikkoiselle aleksandriinille, omaksuneet lukemattoman määrän muita runomittoja, unohtaen, »että runomitalla on välttämättömyytensä, joka perustuu kielen, aiheen ja kansan yksilölliseen kehitykseen». Semmoisena se on runoilijan vapaus, muussa tapauksessa se käy hänelle kahleeksi, jonka haitallista vaikutusta ei mikään hänen taiteensa ponnistus voi poistaa.

Tähän periaatteeseen nojaten Runeberg piti aivan luonnollisena käyttää serbialaisten runojen ilmaisumuotoja siinä missä aihe oli sukua niiden runojen aiheille. Ja samoin hän, kun kerran oli huomannut kuusimitan sopivaksi isänmaalliseen aiheeseen, käytti sitä myöskin Hannassa ja Jouluillassa. Mutta niin pian kuin aiheen laatu muuttui, Augustan romanseissa, runomittakin samoin muuttui. Luonnollista oli siis että hän Nadeshdassakin valitsi uuden ilmaisumuodon; ja yhtä luonnollista oli että hän nojautui Almqvistiin.

Jo 1835 oli Runeberg Almqvistin Törnrosens bok'in neljästä ensimmäisestä osasta kirjottanut pitkän arvostelun. Hän ei ensinkään kaikkea kiittänyt, teki päinvastoin paljon muistutuksia, mutta Almqvistia lukiessa hän sanoo lukijan huomaavan »mitä suurimmaksi nautinnokseen, että teoksen epätasaisuus on sitä laatua joka vaihtelee

kauneuden ja virheiden välillä eikä latteuden ja keskin-kertaisuuden. Ja kun tässä käytetään sanaa kauneus, niin se käsitetään pyhyytensä ja totuutensa täydessä merkityksessä. Tekijä näyttää lähinnä omasta kokemuksestaan ottaneen sen kauniin kuvan, jonka hän jossain paikassa, tosin kyllä toisin sanoin, esittää, mutta jonka sisällys on että maalarin taistelu on turha, ellei kauneus omin ehdoin suutele hänen sivellintään. On maalareita, joista voisi luulla että kauneus itse on johtanut heidän kättään kaikkialla tasaisiin ja vienoihin piirteihin; meidän kirjailijamme vieressä näyttää jumalatar vain kernaasti viipyvän, tarkastellen lempeästi hänen sisällistä miehekästä taisteluaan ja joskus palkinnoksi suutelevan hänen läm-mintä ja reipasta sivellintään.»

Muistakaamme että tämä kirjoitettiin samaan aikaan, jolloin Runeberg itse oli huomannut elämänsä olevan »taistoa haudan reunalla». Nähtävästi juuri se seikka teki Almqvistin hänelle niin mieluiseksi, että hänessäkin ilmaantuu »miehekästä taistelua» ihanteen puolesta, joka itsessään oli sama kuin Runebergin. Sillä Almqvist ihaili niinkuin Runeberg luontoa, ja hänkin tahtoi elämässä nähdä »taivaallista ja maallista yhtärintaa», hänellekin oli ihmisen yhtyminen yleisempään, Jumalaan, kaikkien pyrkimysten päätarkoituksena. Eikä Almqvistin tarvinnut, niinkuin Stagnelius ja Vitalis tekivät, »taistella aavistetun ihanteen saavuttamiseksi», hän omisti ihanteen »tyynessä ja iloisessa voitossa», taistelu koski vain sen ilmaisemista.

Vuonna 1837 oli Runeberg osottanut voivansa vielä likemmin liittyä Almqvistiin. Hän kirjotti silloin selonteon tämän draamasta Ramido Marinesco, kuvaillen Almqvistin käyttämiä henkilöitä siitä keskustelemassa. Ja draamasta

hän löysi kauneuksia, joita Almqvist itse ei sanonut tietävänsä siinä olevan, mutta »ovathan ne siinä, koska Runeberg kerran on ne nähnyt».

Lopuksi Runeberg 1839 kirjeessään Grotille sanoo olevansa taipuvainen antamaan Almqvistille ensimmäisen sijan Ruotsin kaiken aikaisten runoilijain joukossa. Mutta samana vuonna ilmestyi Almqvistin *Amorina*, jossa esiintyy kaksi veljestä, jotka rakastavat samaa tyttöä, ja joista nuorempi kadehtii vanhemman onnea — aivan niinkuin *Nadeshdassa*. Kummako siis että Runeberg nyt taas ryhtyi kilpailuun, käyttäen monessa kohden Almqvistin tapaista kieltä. Neljännessä laulussa on runomittakin sama kuin eräässä *Ramido Marinescon* kohtauksessa, jossa samoin kuin Runebergin laulussa esiintyy kaksi rakastavaa.

Mutta lännestä saatuun vaikutukseen on nähtävästi liittynyt toinenkin — idästä.

Vuonna 1838 oli *Cygnæus* esitellyt Runebergille venäläisen tiedemiehen Jakob Grotin, joka oleskeli Suomessa tutustuaksensa tšekäläiseen elämään ja kirjallisiin oloihin. Niistä Runeberg lupasi antaa hänelle tietoja, ja sen johdosta syntyi se merkillinen kirje, johon jo useasti on viitattu. Seuraavana vuonna Grot palasi takaisin ja oleskeli Kroksnäsissä muutamia päiviä. Ja vuoden 1840 riemujuhlassa oli samaten useita venäläisiä kirjailijoita yliopiston vieraina, ja mitä ystävällisin mieliala vallitsi heidän ja suomalaisten välillä. Molemmiin puolin harrastettiin Suomen ja Venäjän keskinäistä lähenemistä kirjallisuuden alalla. Ulkonaisena merkinä siitä on se kalenteri, jonka Grot julkaisi ruotsiksi ja venäjäksi riemujuhlan johdosta, ja johon Runebergkin antoi kirjoituksen »*Onko Macbeth kristillinen tragedia?*»

Nähtävästi on siis Runebergia, Nadeshdaa kirjoittaessaan, elähyttänyt ajatus että sekin voisi olla renkaana yleisinhimillisessä veljestyssiteessä. Ja samoin kuin hän kirjeessään venäläiselle, Grotille, puhuu Almqvistista ja Kalevalasta, samoin Nadeshdassa saattoi yhtyä venäläinen aihe, Almqvistiin nojautuva esitystapa — mutta suomalainen katsantotapa.

Sillä sisimpänä vaikuttimena on Runebergilla kuitenkin kai ollut halu koettaa runollisesti selvittää yhä vaikeampia vastakohtia, ja tässä kohden Nadeshda, kaikista erilaisuuksista huolimatta, liittyy likeisesti Jouluiltaan.

Rikas ja köyhä, ylhäinen ja alhainen, voivat yhtyä sopusointuun, jos he tunnustavat toistensa ihmisarvon, ja jos korkeammat tarkotusperät ovat molemmille selvinneet. Mutta entäs jos semmoista ihmisarvon tunnustamista ei ole?

Sen kysymyksen oli Runeberg tavallansa tehnyt jo pienessä runoelmassa Jenny, joka tosin julaiistiin vasta 1843, mutta nähtävästi on ennen Nadeshdaa syntynyt. Siinä kuitenkin toinen puoli, neuloja Jennyn äiti, tyynesti puolustautuu paronittaren ylpeyttä vastaan. Ollaanhan vielä Suomessa, missä ihmiset ovat vapaita kansalaisia. Mutta maamme on yhdistetty toiseen maahan, jossa on orjia. Miten voi heidän ihmisarvonsa tulla tunnustetuksi?

Ei saata sanoa että Runeberg olisi itselleen liiaksi helpottanut tehtävänsä. Päinvastoin. Nadeshda on alussa ainoa jossa ihmisarvon tunne elää. Hän kärsii siitä että tietää kasvavansa »oikulle käskijän, himoks silmän juopuneen kenties». Hänen kasvatti-isänsä ajattelee sitä-vastoin vain sitä että ruhtinaan katse, jos se iloiten huomaa Nadeshdan, »toisi töllihimme valon». Ja molemmista

ruhtinaista orjat ovat pelkkää tavaraa, jolla voidaan korvata haukan hinta.

Kun nyt Nadeshda esiintymisellään suututtaa heransa, kun Dmitri vielä yllyttää veljensä vihaa ja Miljutinkin tytärtänsä toruu, niin mitä uhkaavimmat pilvet nousevat Nadeshdan tulevaisuuden taivaalle.

Mutta olihan Runeberg jo Jalouden voitossa lausunut laulullensa:

Lohduks' sortuvan, jonk' epätoivo voittaa,
orjan tallatun soi korvaan: vapaus koittaa.

Ja olihan jo silloin lain polkijasta laulettu:

Mutta hyveen kirkas-otsaisen hän kohtaa,
häntä vastahan sen vakaa katse hohtaa,
ja hän voimatt' uhkaa, häpeäänsä vaipuu,
aristuneen alas katseen jo luo.

Samoin nyt Nadeshda pelkällä katseellaan voittaa Voldmarin, ja »vapaus koittaa»: »ken syntyy enkeliks on vapaa synnyinhetkestään».

Mutta samalla nousee orjattarelle uusia ja vielä uhkaavampia vaaroja. Voldmar häneen rakastuu, mutta Dmitrinkin intohimo herää. Ja avukseen Dmitri kutsuu ensin äitinsä, sitten hänen kauttaan keisarinna, joka ei kai voi sietää Voldmarin ja Nadeshdan yhtymistä syystä että se rikkoo sen »järjestyksen», joka on »Venäjän voiman ydin».

Mutta Runeberg ei tyydy edes siihen että himo, sukuylpeys ja suuren valtakunnan järjestys yhtyvät ehkäisemään rakastavien onnea. Ristiriita syventyy vielä enemmän, kun se asetetaan yhteyteen maailmanhistoriallisen vastakohdan kanssa. Sen Potemkin lausuu, viitaten Rousseauhon:

Genèven haaveopit hurjat nuo
 Europan kaiken hurmanneet jo ovat,
 ja tännekin se myrkky hiipii. Haihtuu
 jo korkeamman järjestyksen tunne
 ja heikon halu sulaa suurehen.
 Käy maassa puhe ihmis-arvosta,
 mi muuta on kuin ihmis-alamaisuus
 eess' esivallan.

Eiköhän samaa liene sanottu Runebergin aikanakin?
 Ja eikö meidänkin? Ja eikö Runebergille liene esiinty-
 nyt kysymys: mitäs jos tuo ristiriita meilläkin tositoi-
 messa vaatisi selvitystä?

Alussa kaikki näyttää kääntyvän rakastavia vastaan.
 Voldmarkin saa huomata ettei hän ole vapaa: hänet lähe-
 tetään Tomskiin, eikä hänelle edes anneta tietoa saako hän
 koskaan palata omaistensa luo. Ainoa neuvo, jonka Potem-
 kin voi hänelle antaa, on tuo kuvaava: tottele ja varro!

Nadeshdallekin käy samoin. Hänet ajetaan pois
 linnasta, eikä hän ole lapsuuden majassaankaan turvattu,
 sillä Dmitri häntä vainoo. Mutta hän on äiti ja on oppi-
 nut rakastamaan epäitsekkäästi; kansakin on saanut sitä
 kokea, niinkuin viesti sanoo:

Sa kannat murhees
 ilman valitusta, muiden lohduks
 oman lohtus uhraat.

Sentähden »vait hän poistuu» poikineen,

ei itkevän, ei vaikeroivan
 nähty hänen; muita lohdutellen
 elävi hän enkelinä täällä
 yläpuolla maisen ilon, huolen.

Ja kun nyt Dmitri hänet löytää, niin

orjatartaan entistä hän etsi,
 kevät-norjaa, ruusun-nuorta neittä,
 ja hän äidin, valjun äidin löytää,
 elon huolten varhain vaalistaman,
 otsall' alttiiks-antaumuksen, murheen
 aateluus.

Tämä aateluus voittaa Dmitrin; hän poistuu, häipyä tuntemattomiin kohtaloihin, osotettuansa sitä ennen Vladimiria kohtaan muuttanutta mielialaansa.

On sanottu että Dmitrin kuva on poikkeusilmiö Runebergin runoudessa: semmoista synnynnäistä himoa ja vihaa hänellä ei muuten ole tapana kuvailla. Ja jos Runeberg todellakin on tahtonut kilpailla Almqvistin kanssa, niin tämä kai tapahtuu juuri Dmitrin kuvaamisessa. Olihan Almqvistkin Amarinassa tahtonut esittää ihmisiä joilla on vastustamaton synnynnäinen halu rikoksiin. Mutta omalla tavallaan Runeberg tämänkin kysymyksen ratkaisee: valtaavinkaan himo ei voi vastustaa edes uhrautuvan rakkauden näkyä.

Himo on siis voitettu, mutta sukuylypeys ja valtioviisaus ovat vielä voitettavina. Ruhtinatar, Voldmarin äiti, on valittanut »Venäjän äidille», joka on ymmärtänyt »äidin surun».

Ihmeellisen taitavasti on Runeberg tässä kohden nojautunut historiaan. Ainakin tavataan vielä hänen kirjastossaan vanha saksalainen kirja, jossa kerrotaan kuvaavia piirteitä Venäjän valtiollisista tahi muuten merkillisistä henkilöistä. Siinä mainitaan Katariinasta että kun hän 1768 avasi säätyjen edustajain kokouksen, puhuteltiin

häntä sanoilla: »suuri ja viisas kansan äiti». Mutta siihen sanotaan Katariinan vastanneen:

— Ei ketään saata sanoa suureksi, niin kauan kuin hän elää, eikä ketään kuolevaista viisaaksi, mutta toivon voivani olla ja toimia kansani äitinä.

Mutta jos keisarinna on Venäjän äiti, niin hän näyttää olevan sitä vaarallisempi Nadeshdalle. Dmitrin tämä kyllä on voittanut äidinrakkaudellaan, mutta keisarinnassa vastustaa häntä juuri sama tunne, jos kohta valtiollisessa muodossaan.

Tämän pulman Runeberg kuitenkin selvittää tavalla joka taas ilmaisee hänen runolliset perusaatteensa.

Keisarinna tulee ruhtinattaren luo ja näkee siellä kaukaa sieviä talonpoikaisasuntoja. Hän luulee ruhtinattaren olevan »äitinä hänen Volgarannan lapsillensa». Mutta hän oppii ymmärtämään, ettei niin ole laita, nuo asunnot ovat maalattuja, »lapset» asuvat turvetöllerissä ja näkevät nälkää. Sensijaan esiintyy nyt Nadeshda todellisena äitinä, hän tulee antamaan, eikä pyytämään, antamaan poikansa, jotta heistä ruhtinaita kasvatettaisiin. Ja silloin keisarinna, Venäjän äitinä, ymmärtää todellisen äidin mielen ja viimeinenkin vastus on voitettu.

Vielä kerran on siis Runeberg runollisesti osottanut miten yleisinhimilliset ja samalla luontoperäisimmät tunteet, semmoiset kuin äidinrakkaus, saattavat yhdistää mitä erikohtaloisimpia ihmisiä ja siten sovittaa elämän jyrkimpiäkin ristiriitoja. Mutta mitä ylemmälle hän ehtii ihanteensa esittämisessä, sitä vapaammin hän myöskin runoilijana toimii. Jos hän onkin muutamissa kohden nojautunut Almqvistiin, niin hän on kilpaillut voitokkaasti tämän kanssa ja itsenäisesti, sekä runomittaan katsoen

että muutenkin, luonut ihanteellensa ilmaisumuotoja, jotka ovat hänen omiansa ja osottavat yhä kehittyvää mestaruutta. Yhä täydellisemmin hän runoilijanakin vastaa omaa vertauskuvaansa: hänen runoutensakin on kukka, joka isänmaallisessa nupussaan on täyttynyt kauneudella ja elämällä, uskollisesti hoitaen lehtiänsä, kunnes aika joutuu, jolloin se voi levittää ne yhä ihanampaan iloon ja valkeuteen.

27.

Vanhan puutarhurin kirjeistä saakka näyttää uskonnollinen kysymys yhä olleen Runebergin mielessä. On luonnollista etteivät nuo kirjeet voineet hänelle olla riittävänä *runollisena* vastauksena suureen kysymykseen ihmisen ja maailman suhteesta Jumalaan. Sanoohan Runeberg itse että runouden tulee osottaa ristiriitojen sovitusta kuvissa eikä käsitteissä tahi mietiskelyssä. Sentähden hän tähän aikaan lausuikin:

»En voi ajatella *epäsuhdetta* elämässä miksikään itsessään todelliseksi. Tiedän kyllä että tuhannet yksilölliset edut joka hetki kukistuvat korkeamman tieltä, mutta juuri tämä korkeampi tekee kaiken *suhteeksi*, joksikin itsessään kauniiksi ja järjestetyksi. Kun siis runoilien, niin runoilien luonnonvaistosta tämän elämäkatsomuksen mukaisesti, välttären kaikkea jossa en näe sovitusta, lempeää järjestystä. Runoilijan tulee luoda Jumalan tavoin, jonka teoksissa yksin hornakin lisää kauneutta.»

Jumalan luomistavasta hän taas sanoi:

»Jumala ei ole ainoastaan mahtavin tuomari, mutta myöskin rakastavaisin. Jos hän loisi vain voiman eikä

rakkauden voiman avulla, niin ei mikään luotu kappale olisi elossaan lämmin. Olentojen lämpö, niiden sisäisin elämä syntyy siitä että Jumala pyhine, lämpimine rakkauksineen elää niissä».

Tältä näkökannalta katsoen Runeberg nähtävästi pyrki osottamaan kuvissa myöskin oikeaa uskonnollista suhdetta, eikä vain, niinkuin Puutarhurin kirjeissä, epäsuhdetta.

Vielä kerran hän alkoi nojautumalla toiseen kirjailijaan. Saksalainen Kosegarten oli runollisesti käsitellyt muutamia vanhoja legendoja, ja niistä Runeberg mukaili viisi, jotka hän 1839 julkaisi Borgå Tidningissä. Samaan aikaan hän virkaan asettamisensa johdosta piti latinankielisen esitelmän legendoista, ja kirjottaessaan Macbethista hän niinkään niihin koski. Molemmissa paikoissa hän esittää legendoja todistuksiksi kristillisestä hengestä, joka siinä kohden on vastakohta antiikkisen maailman hengelle, että se kohdistuu sisälliseen maailmaan, eikä ulkomaaiseen. Talvella 1842—1843 syntyi sitten hänen neljä omintakeista legendaansa, jotka, samoinkuin käännettytkin, otettiin hänen kesäkuussa 1843 ilmestyneeseen kolmannen runovihkoonsa. Niiden ohessa oli vihossa Pilven veikko, Jenny, Kuoleva soturi, Vanhan puutarhurin kirjeet ja vuosina 1833—1838 syntyneet lyrilliset runot.

Legendojen oli Runeberg puheessaan sanonut kuvailuvan hengen voittoa ulkonaisesta maailmasta, voittoa joka osottautuu erakkoelämässä, marttyyriudessa tahi ihmeissä. Mutta hänen omissa legendoissaan ei ole näistä aineista mitään muuta kuin että Kasteessa pyhä erakko esiintyy puhuvana. Runossa Kirkko puhuu taas suomalainen talonpoika, ja pisimmän legendan sankari Krysantos on puoleksi pakana ja vastustaa erakkoelämää.

Sensijaan Runebergin omat legendat esittävät hengen voittoa kirjaimesta ja muodosta. Tosikristillinen mieli ei osottaudu muodoissa vaan mielialassa. Äidin kyyneleet ovat nekin kaste, sepän työ on rukous, ja luonto on Jumalan kirkko tahi Kristuksen kukkatarha.

Huomattava on varsinkin Runebergin käsitys luonnosta ja sen suhteesta uskontoon.

Hannassa luonnon hymyilevät enkelit vielä ovat »suodut luomahan täällä jo maassakin taivahan *meille*». Roosalta tämä idyllinen väli on rikkounut, hän kun pyrki yksipuolisesti taivaalliseen elämään, ja luonto silloin hänelle pimenee. Pistoolille, joka elämässään on oppinut kieltäymystä, luonto taas tulee ystävälliseksi, se kun heijastaa ikuista rakkautta. Mutta Onni ja Krysantos näkevät luonnossa jotakin joka suorastaan tyydyttää heidän uskonnollista tarveensa: luonto saarnaa ja laulaa Jumalasta, ja he yhtyvät lauluun. Runouden ja rukouksen siivillä he siis saavuttavat vapautusta yksilöllisyyden rajotuksesta, yhtyen äärettömyyteen, Jumalan kuvaan, luontoon.

Ja kun luonnonihmiset ovat likellä tuota äärettömyyttä, niin Runeberg hyvin kuvaavasti valitsee tämän katsantotavan edustajiksi suomalaisen talonpojan ja antiikkisessa sivistyksessä kasvaneen Krysantosin. Ja kristillinen virsi »Jo joutuu armas aika» yhtä hyvin kuin Sofoklesin tapaan seipitetty laulu Kolonosin kauneudesta, ne saapuvat molemmat saman Jumalan luo.

Mutta Jumala ei ilmene yksistään luonnossa. Runollisesti kuvailee nyt Krysantos mitä Runeberg jo 1838 oli kirjottanut Stenbäckille: että luonto ja Jumalan sana vuorotellen selittävät toisiansa — kuitenkin vain sille,

jonka sydämessä asuu Kristuksen rakkaus. Tämän rakkauden silmillä ihminen voi nähdä kuinka Sovittaja

maat laajat hoitaa,
kaitsee kansakunnat, pienimmänkin
ihmiskukan huokauksen kuulee,
kaikkein puoleen lempeästi kääntyin.

Tässä kohden liittyy legendoihin Kuningas Fjalar, joka nähtävästi alotettiin jo ennenkuin viimeinen legenda, Krysantos, pääsiäisviikolla 1843 sepitettiin.

Mutta Fjalar-runoelma on likeisessä aatteellisessa yhteydessä Nadeshdankin kanssa.

Nadeshdassa kuvataan yhteiskuntaa jossa yhden ihmisen tahto on kaikkien lakina, ja jossa ihmisarvoa ja ihmisoikeuksia ei ehdottomasti tunnusteta; mutta valtiassaan sovitukseen, sillä hän, Venäjän äiti, ymmärtää Nadeshdan äidinrakkauden. Mutta jos olisi valtiassaan joka ei tunne semmoista rakkautta, kuinka silloin kävisi? Onko olemassa voima, joka sittenkin saapi aikaan sovittusta? Jos on, niin tämä voima ei voi olla muuta kuin jumalallinen, ja siten esiintyy ratkaistavaksi kysymys Jumalan ja ihmisen tahdon suhteesta toisiinsa. Ja että tämä on Fjalar-runoelman pääaihe, sen on Runeberg itse selittänyt Snellmania vastaan, tämä kun oli väittänyt runoelman käsittelevän ristiriitaa valtion ja perheen välillä.

Mutta Fjalarissa huomataan myöskin, samoin kuin edellisissä runoelmissa, muualta saatuja runollisia vaikutuksia.

Ensiksi on mainittava että Dargarin ennustus ja Fjalarin lasten kohtalo muistuttavat Sofoklesin tragedioissa käsiteltyjä aiheita, lähinnä Oidipus kuninkaan historiaa.

Ja Oidipus-draaman mukaan on jo Krysantosin laulu sepitetty. Luonnollista olikin että Runeberg tähän aikaan kääntyi kreikkalaiseen kirjallisuuteen, koska hän 1842 oli siirretty kreikan kielen lehtoriksi.

Tuntuvammin on Fjalariin kuitenkin vaikuttanut teos joka ilmestyi 1842 ja jonka Runeberg mainittuna vuonna sai joululahjaksi. Se oli uusi Ossianin laulujen ruotsinnos. Onhan toinen puoli Fjalar-runoelman toimintaa sijotettu Ossianin maahan, Morveniin, ja esitystapa on tässä runoelman osassa monessa kohden Ossianin kaltaista.

Mutta runoelmassa on toinenkin toimintapaikka: Gautiod, Fjalarin maa, ja tämän maan olojen kuvailemisessa Runeberg taas nojautui vanhoihin skandinavilaisiin satuihin, joissa esimerkiksi tuo Fjalarille ominainen usko omaan voimaansa usein esiintyy.

Tässä kohden sopii kuitenkin otaksua lähempääkin vaikutteen lähdeettä. Jos Runeberg oli Nadeshdassa kilpailut Almqvistin kanssa, niin olisi hyvin luonnollista että hän nyt olisi halunnut koettaa voimiansa myöskin sillä alalla, jolla Tegnér oli saanut niin monta ihailijaa.

Varmaa on ainakin että päähenkilö Runebergin runoelmassa voidaan asettaa hyvin läheiseen yhteyteen Frithiofin sadun kanssa. Siinä näetän esitetään sankari joka luottaa omaan voimaansa, »pane miekkansa kärjen kohtalon, nornan, rintaa vastaan ja sanoo: väisty!» Mutta Frithiofin rinnalla esiintyy runoelmassa vanha kuningas Ring, joka harrastaa rauhantöitä ja tunnustaa jumalien valtaa. Nämä vastakohtat on Tegnér »asettanut yhteen vaan ei yhdistänyt». Runeberg taas vaati runoudelta semmoista vastakohtien yhdyntää että niiden sovitus

tulee näkyviin kuvassa eikä vain puheluissa. Ja semmoinen kuva on Fjalar: hän sekä harrastaa rauhantöitä että uskoo omaan voimaansa, hänessä on siis yhtäikaa Ringiä ja Frithiofia.

Tietysti Fjalar-runoelma ei siltä ole pelkkä runollinen kilpailukoe. Sen syvimät juuret ovat varmaan etsittävät Runebergin omasta edellisestä tuotannosta.

Saatuansa Joulullan ja Nadeshdan valmiiksi Runeberg sanoi aikovansa kirjottaa runoelman, jonka toimintapaikkana olisi Suomi ja Intia. Sen enempää ei tästä aikomuksesta tiedetä, mutta lause on sinänsäkin merkillinen, se kun osottaa että Runeberg on tahtonut kuvailla rinnakkain kahden eri maan oloja, ja että näistä maista toinen olisi Suomi. Mutta nyt on kuin onkin Fjalar-runoelmassa kuvailtu kahta maata, ja toisessa niistä, Morvenissa, näemme oloja, jotka monessa kohden muistuttavat Runebergin kotimaisissa runoelmissa kuvailtuja oloja.

Ensiksi Morvenissa vallitsee hyvä sopu saman perheen jäsenten kesken. Morannalin pojat osottavat isäänsä kohtaan samaa kunnioitusta kuin Haanen pojat, ja yhteistunto on heidän välillään yhtä vahva, mutta samalla kehittyneempi: Gall ajattelee maataan, kun sanoo veljilleen:

Minne joutuvi muiston Morven,
kauas-kaikuva laulujen maa,
vihan vaajoilla toistaan
jos sen ruhtovi ruhtinaat?

Morvenissa myöskin heikomman oikeutta kunnioitetaan: Morannal kasvattaa Oihonnan tyttärenään. Lopuksi luonto on Morvenin asukkaille jumalallisuuden heijastusta, ja maa on laulujen ja harppujen maa. Mutta laulut ja

harput soivat mennyttä suuruutta, sotaisia urotöitä kansa ei enää rakasta; vaan jos vihollinen uhkaa maata, silloin kansa puolustautuu urhokkaasti. Jos kohta ei voittoa voida toivoakaan, kun taistellaan ylivoimaa vastaan, niin mennään kuitenkin iloisina kuolemaan oman maan ja sen kunnian puolesta.

Gautiodissa, Fjalarin maassa, on kaikki toisin. Sotakunto on korkeimpana arvonmääräjänä, heikomman ihmisarvoa ei tunnusteta. Fjalar uhraa oman tyttärensä, ja hänen poikansa rikkoo isän säädöksiä vastaan. Harput kyllä täälläkin soivat, mutta vain urotöistä, ei niinkuin Morvenissa sydämen hellemmistäkin tunteista.

Tosin Fjalar nyt tahtoo maahansa luoda uudet tavat — mutta ainoastaan ulkonaisesti. Järjestystä hän tarkottaa — mutta sitäkin myöskin Potemkin ylisti. Itse Fjalar sisimmässä sydämessään yhä on sotasankari, ja entisten myrskyisten aikojen muistoista hän vielä runoelman lopussa haastelee.

Mutta taas huomaamme samaa kuin Jouluillassa, missä myöskin oli yhdistetty kahden edellisen runoelman toimintapiirit: aiheet esiintyvät ei ainoastaan yhdistyneinä, vaan edistyneinäkin. Verrattakoon vain Augustaa Oihonnaan, niin nähdään helposti kuinka paljon ylevämpi jälkimäinen on. Eikä Runeberg ennen ole luonut kuvaa joka suuruudessa olisi verrattava Fjalariin.

Sentähden hänen taiteellisuutensa nyt esiintyykin täyteläisempänä kuin koskaan ennen sekä runoelman rakenteeseen että luonteiden kuvailemiseen ja koko lausumistapaan katsoen. Parhaansa on runoilija tahtonut antaa, sillä runoelma koskee ylevintä aihetta: se on, sanoo Runeberg itse, kiitosvirsi jumalien kunniaksi.

Suoranaisimmin Runebergin elämäkatsomus ehkä esiintyy Morvenin kuvailussa. Itsekkäisyys on kokonaan voitettu ja ihmiset »yhtyvät äärettömyyteen», jota edustavat luonto ja laulu. Mutta samassa he myöskin alistuvat korkeamman tahdon alle, vaikka, niinkuin Runeberg itse huomauttaa, he eivät tunne jumalia, vaan uskovat ainoastaan esi-isäin henkiin.

Mutta »Jumalan henki», sanoo Runeberg, »ei kuviansa muovaellessaan rakasta vahaa, vaan marmoria. Hän sietää vastustusta, kovuutta, sillä hän tahtoo että kuva valmiina kestäköön ikuisesti.» Sentähden runoelman syvin vaikutus ei lähdekään Morvenin kuvasta, vaan Fjalarin.

Hänkin on tavallansa voittanut itsekkäisyytensä, kun hän voi kysyä jumalista:

Alttiiksi kaiken antoivatko,
ennenkuin kaikki mahtoivat, niinkuin hän?

Ja hänen lupauksensa tarkoittaa toistenkin hyötyä. Mitä siis häneltä puuttuu? Juuri. »yhtyminen äärettömyyteen».

Luonnolle hän on vieras. Istuen salissaan, missä »luo sadat soihdut loimoansa», hän halveksien puhuu niistä jotka kukkanurmilla pyydystelivät perhoja, silloin kun hän jo suoritti nuoruutensa urotöitä. Lauluunkin hän on väsynyt — se on soinut vain hänen omista töistään.

Kolmas äärettömyyden muoto on ikuinen rakkaus. Mutta siitäkin on elämä vierottanut Fjalarin.

Runeberg sanoo itse Macbethista:

»Kaikilla oikeilla taideluomilla on toistensa kanssa yhteistä se, että ne ovat saaneet alkunsa yksinkertaisesta

perusaatteesta, joka ikäänkuin elämänhengen tavoin muodostaa niitä ja virtaa kaikissa niiden osissa. En koskaan ole lukenut Macbethia pysähtymättä tähän ajatukseen: Mitä auttaa se ihmistä, jos hän voittaa koko maailman ja kuitenkin saapi sielullensa vahingon?»

Kuningas Fjalarista johdutaan samaten tähän ajatukseen: Jos joku ei rakasta veljeänsä, jonka hän näkee, kuinka hän voi rakastaa Jumalaa, jota hän ei näe?

Ikuinen rakkaus ilmaantuu ihmisille veljesrakkauksessa. Mutta Fjalar ei rakasta ketään. Hänen ikäisensä sankarit kaatuivat hänen ensimmäisellä sotaretkellään, Sjolf yksin jäi eloon; toiset, jotka häntä nyt ympäröivät, ovat nuorukaisia vain. Vasta vanhana oli Fjalar nainut, »mut kuninkuuteen impeni vienon vein» — siis hän ei puolisolleenkaan ole voinut tarjota rakkautta. Nyt on kuningatarkin kuollut ja lapset ovat pieniä.

Fjalar on siis yksin, hän ei sisäisesti yhdy kehenkään; hänen lupauksensakin sotii yleistä mielipidettä vastaan, eikä Sjolfkaan häntä siinä kohden ymmärrä. Mutta itse tuo lupaus, eikö se osota että Fjalar kaipaa ihmisiä jotka liittyisivät häneen kiitollisuuden siteillä?

Vaan tälle kaipaukselleen hän etsii tyydytystä uhraamatta sentään uskoansa omaan voimaansa. Hän jää siis yksilöllisyytensä rajotukseen, ja siinä hänen erehdyksensä. Mutta siinä yksinäisyydessä, johon hän on joutunut, hän on pikemmin kovaonninen kuin rikksellinen, ja sentähden jumalat, niinkuin Runeberg itse sanoo, osottavat hänelle enemmän armoa kuin he häntä rankaisevat.

Eikä siis Dargarin ennustus siitä mikä tulevaisuudessa on tapahtuva ensinkään viittaa sokeaan kohtaloon. Se on vain muoto, joka on runollisesti tarpeellinen, jotta

se vastakohta esiintyisi näkyvänä, joka itse asiassa piilee Fjalarin omassa sydämessä. Tavallansa jumalat voittavat jo kohta kun Fjalarin taistelu heitä vastaan alkaa.

Fjalar on luvannut että hänen maassaan

heikkous turvan saakoon, voima
säästään kalpaa säälistä iloitkoon.

Kun hän nyt uhraa tyttärensä, niin hänen oma heikko lapsensa ei saa hänen lupaamaansa turvaa, kuningas on itse ensimmäisenä rikkonut valansa.

Mutta samalla hän on vastustanut isänrakkautta omassa sydämessään, ja juuri tämä isänrakkkaus on jumalien sukua, sentähden hänen täytyy saada kokea että hän juuri tällä uhrauksellaan on rikkonut jumalia vastaan.

Toisen kerran hän Hjalmaria säästämällä rikkoo valansa, joka olisi vaatinut pojan rankaisemista. Mutta nyt hän suo isänrakkaukselle voiton ja täten hän jo lähennee jumalia. Kuvaavaa on että nyt runous, kun se laulaa Hjalmarin urotöistä, miellyttää kuningasta — hän alkaa »yhtyä äärettömyyteen». Mutta yhä edelleen hän ajattelee itseänsä siinä kohden että pitää Hjalmaria »isänsä kunniana». Mitä häneltä yhä puuttuu, sen Hjalmar lopussa ilmoittaa, kun hän kysyy isältään tietääkö tämä mitä rakastaminen on. Sentähden jumalien ennustuksen täytyy toteutua, huolimatta siitä että Fjalar tosiaankin on maaltansa saanut »tyttären kiitollisuutta».

Kun siis jumalat täyttävät lupauksensa, niin tämä tapahtuu ensiksi siten että Fjalarin lapset ovat isäänsä. Ja tässä kohden Fjalar on syypää siihen heidän kehitykseensä, josta jumalien voitto riippuu. Oihonnan kasvatukseen Fjalar ei voi vaikuttaa, kun hän itse on erottanut

tyttärensä luotaan; Hjalmarissa taas esiintyy isän entinen sotahalu, koska Fjalarkaan ei ole muuttanut mieltänsä, vaan yhä elää sotaisissa muistoissaan.

Mutta jos isä täten itse saattaa lapsensa onnettomuuteen, niin jumalat sitävastoin vaikuttavat, sekä lapsissa että muissa henkilöissä, rakkauden kautta. Morvenissa vallitsevasta rakkaudesta on jo puhuttu, mutta muistettava on myöskin Oihonnan pelastaja Darg, rosvo, jota kaikki vihaavat, jota ei mikään laulu ylistä, siis Fjalarin täydellinen vastakohta. Hänkin kaipaa ihmisielua jolle hän olisi iloksi, ja siis hän kahdesti pelastaa Oihonnan, toisella kertaa itse kuollen. Hän, rosvo, täyttää siis Fjalarin valan, jonka Fjalar itse on rikkonut. Sillä hänessäkin puhuu »rakkauden sydämellinen käsky» niinkuin ennen kalmukissa — uusi ja kaunis todistus siitä miten Runeberg jokaisessa ihmisessä huomaa jotakin hyvää.

Fjalarin lapset kehittyvät myöskin rakkaudessa. Hjalmar tosin on ensin rikkonut isänsä säädöstä vastaan, mutta sittemmin hän ensiksi pelastaa isänsä, toiseksi taistelee kukistaaksensa sortajan ja tukeaksensa heikkoa — siis Fjalarin valan hengessä. Ja opittuansa mitä rakastaminen on, hän samassa on »yhtynyt äärettömyyteen». Hän on

riemun sulkenut rinnoilleen
uhkuvan kuin maa, ihanan kuin taivas,
niiden lailla äärettä kukkivan.

Oihonna taas ajattelee ensin vain omaa onneaan, mutta mitä rakkaammaksi Hjalmar hänelle tulee, sitä vaikeampaa on hänen salata ettei hän ole Morannalin tytär.

Uhrautuvassa rakkaudessaan hänkin siis vapautuu yksilöllisyytensä rajotuksesta, ja luonnon ja laulun äärettömyyden kanssa hän jo ennen on sulanut yhteen.

Sekä Hjalmar että Oihonna ovat siis, kun kohtalon isku Leidät ruhjoo, jo lähestyneet jumalia, he ovat täytäneet korkeimman maallisen tehtävänsä; kuollessaan he eivät mitään kadota.

Ja nyt Fjalar, kuultuansa lastensa kohtalon, ymmärtää oman heikkoutensa. Jumalat ovat taistelleet aivan toisilla aseilla kuin hän; semmoisena heidän aseenaan on ollut se »voimaton kyynel», jonka hän vuodatti uhratesaan tyttärensä. Mutta tuo kyynel oli merkki hänen omassa rinnassaan elävästä rakkaudesta, ja tunnustaen sen jumalien aseeksi hän voi sovitettuna yhtyä äärettömään rakkauteen.

28.

Fjalar-runoelman ensimmäinen laulu painettiin 1843 Pohjalais-osakunnan albumin, Joukahaisen, ensimmäiseen vihkoon; ja koko runoelma ilmestyi maisterinvihkiäisiin 1844. Seuraavana vuonna alkoi Runeberg Salaminin kuninkaansa ja jatkoi tätä työtä kunnes sai kolme näytöstä valmiiksi.

Näennäisesti hän täten oli runoudessaan loitonnut yhä kauemmas kotimaastaan; ja omituiselta näyttää siis ensi katsannolta että hän 1846, keskeyttäen Salaminin kuninkaitten sepittämisen, yhtäkkiä antautui taas kotimaaseen, vieläpä korkeimmassa merkityksessä isänmaalliseen runoiluun. Mainittuna vuonna syntyivät näetten Maamme laulu ja ensimmäiset Vänrikki Stoolin tarinat.

Olemme kuitenkin nähneet että Runebergin runous myöskin Nadeshdassa ja Fjalar-runoelmassa pysyy sisäisessä yhteydessä isänmaallisten tarkotusten kanssa. Porvoossa syntyneet runoelmat, niin tärkeät kuin ne kaikki itsessään ovatkin runollisessa katsannossa, esiintyvät meille sentään yhtä tärkeinä siinäkin kohden että niiden kautta runoilija valmistui varsinaisesti kansalliseen tehtäväänsä. Näissä runoelmissa hänen elämäkatsomuksensa saavutti täydellisen sopusoinnun; elämän vaikeimmat ristiriidat, rikkaan ja köyhän, ylhäisen ja alhaisen välillä, ihmisen, varsinkin hallitsijan tahdon suhde Jumalan tahtoon — kaikki selvitettiin runollisesti. Ja samalla runoilija koetti voimiansa mitä monipuolisimmissa runollisissa ilmaisu-muodoissa, mitä vaikeimmissa runomitoissa. Runollinen näköala oli laajenemistaan laajennut, runoilija oli ikäänkuin itseensä imenyt ja luonteeseensa sulattanut ihanimpia vaikutuksia eri kansojen runoudesta. Hän oli paitsi oman maansa runoilussa liikkunut germanilaisten, keltiläisten, slavilaisten ja muinaiskreikkalaisten kansallisissa aatepiireissä. Ja kun samalla hänen maailmankatsomuksessaan yleisinhimilliset tarkotukset yhä edelleen pysyivät määräävinä, niin hän, ryhtyessään varsinaiseen kansalliseen runoiluunsa, saattoi antaa meille teoksia jotka olivat täydellisesti vapaita kansallisesta yksipuolisuudesta.

Tämän kehityksen merkitystä eivät kuitenkaan hänen aikalaisensa aina oikein ymmärtäneet. Niin kirjotti esimerkiksi hänen vanha ystävänsä Lindfors, joka oli muuttanut Kuopioon, Nadeshdan johdosta, että antautuminen semmoiseen tehtävään varmaan oli johtunut joko ylpeydestä tahi isänmaanrakkauden jäähtymisestä. Viimeksi mainittu syy olikin muka otaksuttavissa, kun

Runeberg asui Porvoossa, siis ulkopuolella varsinaista Suomea. Hänen pitäisi tulla Kuopioon lämmitäksensä siellä kansan sydämeen liittyneenä. Ja sitten hänen pitäisi kirjottaa suuri isänmaallinen draama kansanomaisine lyyrillisine runoineen, sananlaskuineen, arvotuksineen, jopa loitsuineenkin.

Tämän lausunnon johdosta sopii ottaa puheeksi Runebergin suhde suomalaiseen kansanrunouteen. Samalla meille ehkä selviää syy isänmaallisuuden näennäisesti äkkinäiseen ilmenemiseen hänen runoilussaan.

Niinkuin jo on mainittu pani Runeberg suurta arvoa kansanrunouteen, syystä että hänen mielestään ihmiset jotka ovat luontoa lähimpänä myöskin helpoimmin avaavat sielunsa luonnon äärettömyyden vaikutuksille ja siten voivat luoda todellista runoutta, joka on äärettömyyteen syventymistä. Mutta tuohon äärettömyyteen verraten luonnollisesti eri kansojen erilaisuuksilla ei hänen silmissään ollut alussa suurta merkitystä ja hän onkin, paitsi serbialaisia lauluja, vuosina 1832—1836 kääntänyt ja julaissut Lapin, Grönlannin, Madagaskarin, Sisilian, Espanjan, Böhmin, Vähävenäjän, Uuskreikan, Skotlannin, Englannin, Liettuan lauluja.

Jo tästä selviää ettei Runeberg voinut yksipuolisesti kääntää huomiotansa suomalaiseen kansanrunouteen. Mutta toiselta puolen hän jo 1832 käänsi ruotsiksi Erik Ticklénin runon Neidon valitus, ja sittemmin 1834 muutamia kansanrunoja ja Velisurmaajan.

Kuitenkin hän alussa tunsii olevansa jossain määrin vieras suomalaiselle runoudelle.

Runebergin ensimmäistä runovihkoa arvosteltaessa lausuttiin Ruotsissa se arvelu että idyllit ja epigrammit

olivat käännöksiä tahi mukaelmia suomalaisista kansanlauluista. Toisen vihon ilmestyttyä esitettiin taas sama arvelu, mutta nyt luultiin alkuperäisiä runoja serbialaisiksi. Silloin Runeberg 1834 julkaisi vastauksen näihin väitöksiin ja sanoi ensiksi että melkein kaikki ne serbialaiset runot, jotka hän tunsi, olivat tavattavissa hänen julkaisemassaan kokoelmassa, missä hän nimenomaan oli sanonut ne käännetyiksi (saksalaisten käännösten mukaan). Puheeseen suomalaisten runojen käännämisestä on »melkein vielä vähemmin syytä, koska minä, kun en tunne suomenkieltä, ja kun siitä on paljon vähemmin käännetty, en ole voinut perehtyä suomalaiseen runouteen edes niinkään paljoa kuin serbialaiseen.»

Tämä tietysti ei merkitse ettei hän osannut suomea ensinkään; vaan Runeberg tarkoittaa nähtävästi että suomalaisen runon ymmärtäminen oli hänelle paljoa vaivaloisempaa kuin saksalaisen käännöksen tajuaminen; täytyipä hänen edellisessä tapauksessa joko käyttää sanakirjaa tahi teettää jollakin toisella suorasanainen käännös. Mutta täten helposti osa runon alkuperäisyyttä saattoi mennä häneltä hukkaan, eikä hän siis olisi suuremmassa määrässä voinut käyttää suomalaisia runoja lähteinään idylleihin ja epigrammeihin.

Että Runeberg elävästi tunsi tämän vaikeuden näkyy siitä että hän Neidon valituksen käännökseen liitti seuraavan muistutuksen:

»Ruotsintaessani tätä ihanaa kappaletta olen tuntenut sen tunteita, joka yrittää istuttaa toisessa maaperässä kasvaneen kukan toiseen maaperään. Yhäti olen minä pelännyt vahingoittavani hentoja juuria, niin sanoakseni,

ja kauniita lehtiä, ja epäilen, olenko voinut suojella niitä liian turmiollisilta pitelyni jäljiltä.»

Syksyllä vuonna 1835 taas hän sanomalehdessään julkaisee Lönnrotin tekemän käännöksen Kalevalan yhden-
nestätoista runosta ja sanoo siitä muun muassa seuraavaa.

»On monta jotka levottomalla maltittomuudella langettavat lemmettömän tuomion suomenkielen runollisista aarteista sentähden että he itse, alkuteoksia tuntematta, ovat loukkautuneet muutamista vähemmin tavallisista, ehkä myöskin vähemmin mieluisista käännöksen piirteistä. Myönnettäköön myös että monien runojen laita on se, että niiden arvo enimmäkseen on kielen omituisessa naivisuudessa ja jääpi huomaamatta kun tämä naivisuus vieraassa muodossa esitettyinä välttämättä suurimmaksi osaksi häviää. Useiden suomalaisten laulujen sävy on sitävastoin niin syvä, kirkas ja yleisesti liikuttava, että niiltä voi riisua paljonkin ansioita, ilman että ne menettävät kykyänsä suuressa määrin viehättää ja kiinnittää mieltämme. Mitä nyt erittäin tulee Kalevalan yhdenteentoista runoon, niin on toimittajan lausuttava se vakaumus, ettei mihinkään antiikin eepillisten malliteosten, Homerosin Iliadin ja Odysseian, käännökseen ole onnistuttu pelastaa niin monta alkuteoksen kauneuksista, että se viehätyskseen ja ihanuuteen nähden voisi edukseen kilpaila tämän suomalaisen runon käännöksen kanssa. Toimittaja ei ole ollut tilaisuudessa tutustumaan Kalevalan muihin runoihin, mutta luulee esillä olevasta voivansa täydellä varmuudella päätätä, että suomalainen kirjallisuus tässä runoelmassa on saanut aarteen, jota voidaan, yhtä hyvin sävyyn ja ryhtiin, kuin myös laajuuteen ja arvoon katsoen, verrata näihin kreikkalaisen taiteen molempiin

kauneimpiin mestariteoksiin. Kaikki ne ansiot, jotka näillä ovat esityksen suuremmoiseen ja tyveneen kulkuun ja kuvien kestävään ja varmaan tarkotukseen nähden, on myöskin suomalaisella runolla, ja se voittaa ne ehkä, jos täydellinen on voitettavissa, luonnonkuvauksen ylevyydessä ja koruttomassa komeudessa.»

Pontevampaa kiitosta, kuin tuo vertaus Homerosiin sisältää, ei Runeberg olisi voinut Kalevalalle antaa. Ja kun hän etenkin kiittää Kalevalan luonnonkuvauksia, niin huomataan taas että luonto yhä on se pohja, jolla hän tuntee lähenevänsä kansanrunoutta.

Mutta myöhemmin Runeberg itse luki Kalevalaa, ruotsinsi siitä alun (painettuna 1837) ja muita osia, jotka Castrén sittemmin melkein muuttamatta otti käännökseensä. Ja kun hän Kalevalan näytteeksi 1839 lähettää Grotille 29:nneen runon käännöksen, niin hän samalla runollisen kauniisti selittää sitä runon osaa, joka koskee kanteleen syntyä. Ja senohessa hän Grotille puhuu Kalevalasta tavalla joka osottaa että hän nyt tunsii paljon likempää yhteyttä oman runoutensa ja kansanrunouden välillä.

Hirvenhiihtäjissään hän sanoo voineensa »vain heikosti» kuvata suomalaista kansanluonnetta, mutta tämä luonne esiintyy paraiten kansan omissa runoissa. Ja kun nämä ovat »indiviidisyydeltään yhtä suomalaisia kuin homerilainen runous on kreikkalaista», niin on johtopäätös selvä: Runeberg tuntee kuvanneensa Hirvenhiihtäjissään suomalaista indiviidisyyttä semmoisena kuin se kansanrunoudessa esiintyy.

Muodollisestikin huomataan kyllä Runebergin runoudessa vaikutuksia kansanrunoudesta. Pilven veikossa

käytetään ehtimiseen suomalaista runokertoa, isä ja tyttö ilmaisevat tunteensa laulussa, tavalla joka aivan suora-
 naisesti muistuttaa kansanrunoutta. Myöskin sankarin
 lapsuuden kuvailu muistuttaa, epämääräisyyteensä ja nuorukaisen hillitsemättömään voimaan nähden, Kullervoa —
 sitä merkillisempää, kun Runeberg ei silloin voinut tietää Kullervosta mitään. Ja aikaisemmin on jo huomautettu siitä että hänen luonnonkäsityksensä perussävy, luonnon sielullistuttaminen, on puhtaasti suomalaista.

Että Runeberg taas semmoisissa runoelmissä kuin Nadeshdassa ja Kuningas Fjalarissa valitsi aivan toisellaisia ilmaisumuotoja, sen selittää hänen niin sanoakseni runollinen rehellisyytensä. Muoto oli hänestä valittava runollisten tehtävien mukaisesti, ja nämä tehtävät olivat mainituissa runoelmissä aivan toisellaisia kuin kansanrunoudessa esiintyvät.

Mutta 1840-luvulla Runeberg yhä enemmän perehtyi kansanrunouteen, ja sen tutkimista ja ruotsintamista harrastettiin muutenkin yhä innokkaammin. Castrénin Kalevalankäännös ilmestyi 1841, ja sanomalehtiin ja kalentereihin ruotsinnettiin lyyrillisiä runoelmia vuonna 1840 ilmestyneestä Kantelettaresta. Niitä käännöksiä siten nuori ja innokas Robert Tengström, Johan Jakobin poika, 1845 kokoili ja julkaisi melkoisen joukon nimellä »Finsk anthologi».

Vielä välittömämmin Runeberg tutustui kansanrunouteen vuonna 1845. Silloin kävi näetten Porvoossa kolme Helsingin matkalla olevaa kansanrunoilijaa, Olli Kymäläinen, Pietari Makkonen ja Antti Puhakka. Runebergin täytyi kyllä heidän kanssaan puhella tulkin avulla, mutta heidän laulunsa hän sanoi ymmärtävänsä, ja Kymä-

läisen maailmankatsomus oli hänestä likeistä sukua hänen omansa kanssa. Vieläpä kerrotaan että Runeberg olisi hänelle lausunut:

— Jos sinä, Olliseni, kirjottaa osaisit, niin tulisi sinusta paljoa kuuluisampi runoseppä kuin minä olen.

Ja kuultuansa Kymäläisen runon Punkaharjusta sanoi Runeberg, että hän kyllä 1838 oli käynyt Punkaharjulla, mutta ettei hän tullut laulaneeksi siitä, vaikka hänen vaimonsa oli häntä siihen kehottanut. Ja nyt hän vielä vähemmin voisi sitä tehdä, koska hän ei kuitenkaan saattaisi voittaa Kymäläistä.

Mutta toisessa kohden huomataan Runebergin runouudessa jälkiä runoniekkojen käynnistä hänen luonaan. Saman vuoden lopulla hän kalenterissa Necken julkaisi runon Kaksi, jossa runomitta on sama kuin kansanrunouden; kuitenkin siinä on loppusointukin. Ja tänä ja seuraavana vuonna kirjoitettiin laulusikermä Pieni kohtalo, joka yhtä hyvin runomittaan kuin sisällykseen nähden on aivan Kantelettaren tapainen.

Mainittava on lisäksi että Runebergin käsikirjotusten joukossa säilytetään ruotsinnos Makkosen Suruvirrestä Suomen kielen tilasta, joka mahdollisesti tehtiin tähän aikaan. Se osottaa että Runeberg oivalsi kielikysymyksenkin merkitystä, ja jo 1835 hän oli Morgonbladiinsa painattanut Snellmanin tekemän käännöksen Korhosen samanaikaisesta runosta.

Runebergin suhde kansanrunouteen osottaa siis samaa yhtämittaista, mutta luontoperäistä kehitystä jota muutenkin hänessä huomaamme; ja tässäkin kohden kuvastuu hänessä koko isänmaallinen kultuurikehityksemme, jonka huipulla hän yhä seisoi.

29.

Samaan aikaan kun Runeberg näin lähestyi kansanrunoutta oli kirjallinen ja kultuurielämä yleensä maassamme, ja varsinkin yliopistossa, elpynyt entistä virkeämmäksi. Joukko nuoria innokkaita kirjailijoita esiintyi, jotka katsoivat Runebergiin niinkuin johtajaansa. Fabian Collan toimitti vuosina 1841—1844 Helsingfors Morgonbladina ja Topelius vuoden 1842 alusta Helsingfors Tidningaria, molemmat, vaikka eri tavalla, koettaen edistää tosi-isänmaallista sivistystä. Runeberg tosin ulkonaisesti pysyi erillään näistä harrastuksista, mutta hän seurasi nuorten työtä suurella mielenkiinnolla. Kauniin kuvan hänen suhteestaan nuorisoon antaa seuraava ote eräästä Robert Tengströmin kirjeestä vuodelta 1844, jolloin hän oli käynyt Runebergin luona.

»Nämä nyt viettämäni päivät ovat onnellisimmat mitä pitkään aikaan olen elänyt. Ja se voipi saada sydämen riemusta sykkimään voimakkaasti ja kaikki suonet kuohumaan vilkkaammin, kun näkee miehen jota saattaa rajattomasti ihailia, jota saattaa kunnioittaa niin että olisi valmis nöyrytymään hänen edessään tomuun ja kuitenkin rakastamaan häntä koko sydämensä kiintymyksellä, niin että iloitsisi saadessaan uhrata hänen hyväksensä kaikki, jopa kaiken kykynsä ja kaikki voimansa, löytääksensä vain ilmaisumuodon rakkaudelleen. Ja enemmän vielä kuin kaikki tämä on olla niin läheisessä ja sydämellisessä suhteessa semmoiseen mieheen, että voipi ilmaista hänelle sisimmät ajatuksensa ja saada rakkautta osakseen; että hän, tuo suuri mies, sillä muuta nimeä

en voi hänelle nyt antaa, että hänkin alentautuu puolestaan puhumaan yhtä sydämellisesti, luottavasti niinkuin ystävä, tukien ja kehottaen niinkuin vanhempi veli, jopa kuin isä, ei koskaan ylpeästi ja kylmästi, vaan aina lämpimästi ja osaaottavasti. Unhottumattomana on säilyvä läpi elämäni muiden muassa se hetki, jolloin hän sulki Herman Kellgrenin ja minut syliinsä ja sanoi muutamille tovereillemme: Kas nämä ovat minun poikiani, heitä minä rakastan kuin omia lapsiani. — Mutta johan minua nyt rupeaa vallan itkettämään.»

Suoranaisena vastakohtana Runebergille, joka vaikutti vain personallisesti, oli Snellman, kun hän vuodesta 1844 alkaen Saima-lehdessään otti isänmaallisia kysymyksiä keskustelun alaisiksi. Eikä kestänyt kauan ennenkuin hän törmäsi yhteen Runebergin kanssa.

On jo mainittu että 1843 ilmestyi Pohjalais-osakunnan albumin, Joukahaisen ensimmäinen vihko. Seuraavana vuonna arvosteli Snellman sitä Saimassaan jotensakin ankarasti; vihko ei hänen mielestään osottanut mitään lämmintä vakaumusta, joka olisi pyrkinyt taistellen rai-vaamaan itsellensä tietä.

Tämän johdosta Runeberg innostui kirjottamaan »pojillensa» Robert Tengströmille ja Herman Kellgrenille kirjeen, jossa hän kehottaa heitä jatkamaan tarmokkaasti Joukahaista, huolimatta Snellmanin moitteesta. Ei ole, sanoo hän, kirjallisuudessa tarpeen, niinkuin Israelin lapset tekivät, rakentaa temppeliänsä miekka toisessa kädessä ja muurauslasta toisessa. »Kunnia niille jotka taistelevat uhraten rauhaa ja voimaa levittääksensä uutta kat-santotapaa siitä mikä on oikeaa ja kaunista; mutta menestystä niillekin, jotka työskentelevät ilman muuta tarkotusta

kuin että löytäisivät oikean ja esittäisivät kaunista, huolimatta siitä tunnustetaanko sitä nyt tahi koskaan. Kaikessa hiljaisuudessa on syntynyt paljon siitä mikä maan päällä on etevintä, ja tämä koskee varsinkin taiteen luomia. Jos tahtoo laulaa hyvin, niin olkoon laulaessa kinastelematta, ja koko luonnossa tuskin tunnen muita, jotka ovat kuherelleet ja tapelleet yhtäkaaa, kuin kukkoteeret ja fosforistit.»

»Siis reippaasti eteenpäin . . . Ahdistakaa Holstia, Topeliusta, Stenbäckiiä, kaikkia. Jos jokainen odottaa, kunnes hänestä tulee suuri kirjailija, ennenkuin hän jotakin tuo ilmi, niin ei saada nähdä paljon kirjoitettavan. Kelpaa koettaa . . . Konrehtorinluokkalainen Oulun koulussa kirjotti tahi lauloi tuon ihmeen kauniin runon, Neidon valituksen, joka on käännettynä Morgonbladissa ja minun runoelmissani. Mitä sanottaisiin, jos senlaatuinen kappale sattuisi pälkähtämään ylioppilaan päähän?»

En tosiaan aikonut katkaista tätä kirjettä pian, sillä kun ollaan kiukuissaan, on paljo sanottavaa; mutta alotettuani tämän kirjeen olen saanut purkaa mieliharmiani Castrénille, ja hän on luvannut jatkaa suullisesti. Hän ja Lönnrot ovat juuri nyt minun luonani ja ovat jo tilanneet hevoset matkustaaksensa.»

Sopii mainita myöskin Castrénin ja Lönnrotin käynistä Runebergin luona, koska sekin erinomaisen hyvin kuvaa runoilijan silloista tunnelmaa.

Eräänä päivänä olivat Lönnrot, joka tuli Kajaanista, ja Castrén, joka palasi pitkältä Siperian matkaltaan, tietämättä toisistaan yhtyneet Porvoon majatalossa. Runeberg, joka sai tiedon heidän tulostaan, pyysi heitä kohta luoksansa asumaan. Seuraavana aamuna he aikoivat lähteä yhdessä Helsinkiin ja tilasivat hevoset kello kahdeksaksi,

kun tiesivät että Runebergilla oli tunti lukiossa kello 8—9. Mutta Runeberg vastusti heidän lähtöänsä, ja kun he eivät tahtoneet taipua, niin hän meni ulos huoneesta, lukitsi oven, pisti avaimen taskuunsa ja meni lukioon. Vasta kello yhdeksän pääsivät vangit vapaaksi, suurusta syötiin muutamien porvoolaisten seurassa, ja Runeberg lopuksi saattoi vieraitansa ensimmäiseen majataloon asti.

Emmekö tässä tapahtumassa yhtä hyvin kuin äsken mainitussa kirjeessä selvästi näe Runebergin luonnetta? Tarmoa siinä oli kylläksi, mutta riitaa hän ei rakastanut.

Ja siinä kohden oli hänen vaimonsa aivan samalla kannalla. Vuonna 1845 hän kertoo ruvenneensa muutamien muiden naisten kanssa lukemaan Kalevalaa suomeksi ja puhumaan suomea. Päätös siitä oli tehty jo pari vuotta aikaisemmin, mutta nyt hän pelkää että ihmiset luulevat hänen vain seuranneen muotia. »Ja jos mikään voisi tehdä minulle suomen kielen ikäväksi, niin se olisi tuo rähinä ja riita, joka on tosiaan inhottava, Saima siihen luettuna. On vastenmielistä nähdä sitä, mitä on sydämessään pitänyt pyhänä ja rakkaana, rähisten ja teuhaten näyteltävän kuin kummitusta; ja varsinkin jos, niin kuin nyt, seuraus ei voi olla muu kuin että juuri siten estetään mitä huutajat tahtovat edistää. Huudoilla ei kuitenkaan nykyään edes saada Jerikon muureja kumoon, vielä vähemmän siten hätimiten rakennetaan mitään suurta ja kaunista, semmoista joka tarvitsee Jumalan johtavaa kättä, kasvaaksensa hiljaisesti vuosisatojen kuluessa.»

Vaan ei siinä kyllin. Snellmanin kiivautta moittivat myöskin Castrén, Lönnrot, Johan Jakob ja Robert Tengström, Topelius, Fabian Collan y. m. Osaksi huomattiin, mitä nyt jo tunnustetaan, että Snellman oli väärässä pitäes-

sään kieltä ainoana kansallisuuden määrääjänä, osaksi pelättiin että hän jyrkkyydellään vain vahingoittaisi suomalaisuuden asiaa. Merkillinen on etenkin J. J. Tengströmin kanta. Kirjeessään Snellmanille hän 1844 selittää että kielellinen kaksinaisuus on meille ollut yhtä paljon hyödyksi kuin haitaksi; ilman sitä olisimme, niinkuin Castrén on sanonut, ostjakkien kannalla. Ei hän sentään tahdo olla välinpitämätön kansalliselle asialle, mutta hän vaatii jotakin korkeampaa, yhdistävää, »jommoista runouden piirissä Franzén ja Runeberg edustavat».

Voimme olla varmat siitä että juuri tämä oli Runeberginkin kanta. Kun kerran kysymys maamme molempien kansallisuuksien suhteesta toisiinsa oli viritetty, niin voidaan melkein ennakoita päättää että hän piti niiden yhtymistä korkeampaan yhteyteen suotavana. Olihan tässäkin ristiriita jonka sovittamista oli etsittävä. Sitäpaitsi oli jo Topelius puheessaan Pohjanmaasta (pidetty 1841 ja painettu 1843 Joukahaisen ensimmäiseen vihkoon) väittänyt että pohjalaisten luonteessa ruotsalaisia ja suomalaisia aineksia oli yhtyneinä, ja hyvin luultavaa on että Runeberg nyt jo itsessään tunsi tuon väitteen oikeaksi. Ja jos olemme oikein tulkinneet Fjalar-runoelman, niin voisimme siinä, varsinkin Oihonnan kuvassa, nähdä kuinka molempien kansallisuuksien perusominaisuudet voivat runoilijan mielikuvituksessa liittyä korkeampaan yhteyteen.

Ja pian hän ympärilläänkin sai nähdä samaan suuntaan tähtääviä pyrkimyksiä.

Vuonna 1845 oli kirjallinen tuotteliaisuus Suomessa, ajan oloihin nähden, tavattoman suuri. Cygnæus ja Topelius julkaisivat kumpikin ensimmäisen runokokoelmansa. Edellisenä vuonna alotetusta joulukalenterista Necken ilmestyi

uusi vuosikerta, ja keväällä toinen samallinen kalenteri Lärkan. Joukahaistakin jatkettiin; ja Robert Tengström ja Henrik Kellgren alkoivat uuden julkaisun, jonka nimi oli Fosterländskt album (Isänmaallinen albumi), ja joka parhaasta päästä koski suomalaista kansanrunoutta. Kokoelma Finsk anthology on jo mainittu. Tässä kirjallisuudessa esiintyy vilkas sekä yleisisänmaallinen että supisuomalainen innostus, mutta likeiseen yhteyteen sen kanssa asetetaan Runebergin runous, jonka isänmaallinen merkitys täysin oivalletaan.

Kalenterissa Lärkan julkaisi seitsentoistavuotias Emil von Qvanten Suomen laulunsa. Se oli jo edellisenä vuonna ollut painettuna Helsingfors Morgonbladissa, mutta Runeberg, joka oli mieltynyt runoon, ehdotti kolme viimeistä säettä muutettaviksi, ja tässä uudistetussa asussa runo nyt painettiin.

Topeliusen Kanervakukissa on runo Kantele, Kalevalan runomitalla kirjotettu. Väinämöinen on kuollut, ja kaksi miestä löytää kanteleen metsästä kuolleen runosepän jalkain juuresta. Toinen heistä etsii kanteleen tyttäriä, kainoja Suomikukkia, seppeleeksi Väinämöisen päähän. Mutta toinen virittää kanteleen uudestaan ja laulaa uusia lauluja. Ja ne miehet ovat Lönnrot ja Runeberg.

Fosterländskt albumiin kirjotti Tengström Kalevalasta, ja johdannossa hän puhuu ruotsalaisen ja suomalaisen kansanluonteen erilaisuuksista, selittäen että Suomen ruotsalainen runouskin ilmaisee suomalaista luonnetta semmoisena miksi se luonnon vaikutuksesta oli muodostunut. Nimenomaan hän siinä kohden viittaa Franzénin ja Runebergin tapaan kuvailla luontoa, ja samoin Runebergin kirjotukseen Saarijärvestä. Ja merkillistä on sekin

että kun hänen isänsä aikoinaan oli kuvailut Suomea Sveitsin ja Norjan kaltaiseksi tunturimaaksi, niin poika etupäässä huomauttaa että järvet ovat Suomen luonnolle ominaisia; olihan jo Franzén runoelmassaan Suomen viljelys sanonut maattamme tuhatjärvisiksi.

Runeberg saattoi siis nyt muidenkin mielipiteistä päättää että hänellä runoilijana oli kansallinen tehtävä, joka kyllä oli sopusoinnussa supisuomalaisen kansanluonteen kanssa, mutta joka kuitenkin oli suoritettava niin että senkautta koko Suomen kansa yhdistettiin eikä jaettu kahtia. Ja samalla hän saattoi tuntea että tämä hänen runollinen tehtävänsä oli toista kuin Ruotsin runoilijain.

Omituista onkin nähdä kuinka tähän aikaan semmoinen tunto hänessä todellakin herää. Aikaisemmin hän oli katsonut Franzénin kuuluvan »ruotsalaiseen kirjallisuuteen» yleensä; nyt hän, keväällä 1845, niinkuin Aug. Schauman kertoo, kehottaa nuoria ystäviänsä ottamaan selkoa siitä kuinka monta Ruotsin historiassa kuuluisaa miestä oikeastaan on ollut suomalaista, koska ruotsalaiset tahtovat »kaapata kaikki itselleen».

Vieläpä hän jo 1840 tahi 1841 oli Ruotsin runoudesta kirjottanut (tätä ennen julkaisemattoman) merkillisen mietelmän.

Tunnettua on että Runeberg usein vertasi taiteilijaa soittimeen, jolla Jumala soittaa sävelmiänsä; ja soitu on silloin kaunis, huolimatta siitä onko soitin itsessään huono. Jos taas taiteilija tahtoo soittaa omia sävelmiään, niin hän ei saa mitään aikaan. Tämä hänen vaatimansa itsensä kieltäminen, alistuminen korkeamman tahdon alle, se esiintyy nyt kansallisena, kun lukee seuraavan hänen lausuntonsa:

»Harva kansakunta soittaa niin suurella kyvyllä kuin ruotsalaiset niin huonoa soitinta. Joka säveleen takertuu soittimen tartunta. Ruotsalaisen pitäisi ennen kaikkea olla varoillaan ettei sekottaisi itseään kaikkeen mitä hän tekee. Tämä hänen itsensäsekottaminen on hänen perisyntinsä, se on hänen soittimensa rauta-, messinkitahi puumaku. Jos hän toimii, niin tulee harvoin teko, jos hän kirjottaa, harvoin asia esiin ilman että hän itse on liitteenä siihen.»

Sitävastoin hän nyt, 1845 ja 1846, lausuu runollisesti mitä pitää omana tehtävänä. Ja merkillistä on että tämä nyt tapahtuu kansanrunouden sävyyn.

Sikermään Pieni kohtalo liittyi kaksi runoa, jotka jätettiin painamatta, kun muut 1846 lähetettiin ruotsalaiseen kaunokirjalliseen kalenteriin Nordstjernan. Toinen niistä, Laulun lahja, on jäänyt keskeneräiseksi; siinä lausutaan runoilijan kiitollisuus sille, joka on hänelle suonut laulun lahjan, sillä laulu poistaa kaiken pimeyden ja kylmyyden ja tuottaa muillekin iloa.

Toinen runo taas, Vieraissa ja kotona, kuuluu suomennettuna näin:

Pettu on viljani vihava,
 suovesi sumea juoma.
 Muuall' ois ehompi eine,
 löytyis lähtehet heleät.
 Vaan oisko oudoissa parempi,
 kaikki mulla muilla mailla,
 eipä mielestä minulta
 jäis nämä matalat maani.
 Itse ilman vempelleellä,
 taivon korkean kuvulla,
 syömänä sula hunaja,

kultakannut kukkuraiset,
 kaapuna kajastus aamun,
 yönä tähtien hopea,
 tänne ois haikea haluni,
 tänne silmäni tähyisi,
 autioita alhojani,
 pirttiä pimeäpuolta.

Yhtä likeisesti kuin tämä runo muodon puolesta liittyy Kantelettareen, yhtä paljon sisällys muistuttaa toiselta puolen Mökin poikaa ja toiselta puolen — niinkuin professori Aspelin äskettäin on huomauttanut — Maamme laulun värssyä »Jos loistoon meitä saatettais».

Ja niinkuin jo on mainittu, kirjoitettiin Maamme laulu vuoden 1846 alussa, siis aivan yhteydessä näiden pikku runojen kanssa.

Toisessakin kohden saattaa sanoa Maamme laulun liittyvän kansanrunouteen. Ensimmäisessä muodossaan laulu ei sisältänyt nykyistä neljättä, viidettä ja kuudetta värssyään, ja siinä ylistettiin siis yksinomaan maamme luonnon kauneutta ja lausuttiin Suomen lapsien siitä johtuva rakkaus maahansa. Ja jos lukee runon semmoisenaan, niin värssy »Ja tässä, tässä' on tämä maa» tekee sen vaikutuksen kuin jos seisottaisiin Punkaharjulla, katsoen »vettä ja rantaa». Eiköhän siis runoilija sentään tapansa mukaan liene ryhtynyt kilpailuun Kymäläisenkin kanssa? Tämä on sitä luultavampaa kun Punkaharju Kymäläisen runossa muistuttaa paratiisia, ja hän siis lausuu melkein saman ajatuksen kuin värssy »Jos loistoon meitä saatettais», johon taas Vieraisissa ja kotona lähimmin viittaa. Ja kun Runeberg vähän aikaisemmin oli parantanut Qvantenin Suomen laulua, jossa niinikään

ylistetään vain maamme luonnon kauneutta, niin hän tästäkin olisi voinut saada yllykettä kilpailuun.

Ei kuitenkaan Runebergin tarvinnut tässä kohden vierasta jäljitellä: olihan jo mustalainen Aato Kangasalan harjulta nähnyt ja ylistänyt Suomen kauneutta. Mutta kun Qvanten puhuu vain omasta puolestaan ja Kymäläinen »kolmen miehen», niin Runeberg nyt tuntee voivansa puhua koko kansamme puolesta.

Tämä seikka johtaa mieleemme, että vielä yksi runoilija oli vähän aikaisemmin laulanut isänmaasta: Stenbäck, jonka laulu Suomalainen synnyinmaani oli painettuna Joukahaisessa 1843. Erotus hänenkin ja Runebergin välillä on tuntuva. Stenbäck kertoo kuinka nuori runoilija etsii synnyinmaataan, eikä sitä löydä ennenkuin lopuksi kansan turvekattoisista mökeistä. Hän siis sulkee pois isänmaastaan kaupungin väestön ja varakkaamat talonpojatkin. Runeberg sitävastoin etsii luonteensa mukaisesti sitä mikä yhdistää. Ja tämmöisenä esiintyy ensisijassa luonto, joka on kaikille yhteinen.

Mutta luontoon yhtyy kohta laulu. Kuvin ja laulin on isänmaa meille esiintynyt, herättäen rakkauttamme; ja maahan ovat laulu ja uskollisuus koteutuneet.

Laulu taas merkitsee varmaan Runebergille yhtä hyvin kansanrunoutta kuin sitä edellisen ajan kotimaista runoutta, jota Runeberg niin suuresti ihaili — mahdollista on että hän ajatteli myöskin sitä nuorempien miesten laulua, joka nyt hänen ympärillään alkoi versoa.

Mutta kun hän sanoi maatansa tuhatjärviseksi, niin hän siinä kohden liittyi Franzéiniin, joka, niinkuin äsken mainittiin, runossa Suomen viljelys käytti samaa nimitystä. Sitä helpommin Runeberg siis joutui täydentä-

mään kuvaustansa esittämällä Suomen kansan entistä taistelua vihollisia ja hallaa vastaan. Niin oli Franzénkin tehnyt — samalla kun hänkin oli ylistänyt luonnon synnyttämää kansanrunoutta. Mutta itse oli Runeberg jo laulanut sodasta ja hallasta yhtä hyvin kuin luonnosta. Taas huomaamme siis kuinka hän yhdistää suureksi runolliseksi kokonaisuudeksi aiheita joista hän ennen on erikseen laulanut. Ja ikäänkuin merkkinä siitä on Maamme laulun runomitta laajennettu muoto siitä, jolla Joutsen ja Mökin poika on kirjoitettu; ja vielä likemmin se yhtyy Kuolevan soturin runomittaan.

Jos Maamme laulun aihe siis on sama kuin Franzénin runossa, niin aiheen käsitteleminen taas osottaa Runebergin omintakeisuutta. Franzén oli toivonut että hänen maansa vaurastuisi niin että

rinnalla Ruotsin Suomeani
ihmehti maailma, mi siit' ei tiennytkään.

Tämä toivomus oli luonnollinen, kun laulu oli omistettu Talousseuralle, jonka tarkoituksena juuri oli edistää maan vaurastumista. Mutta Runeberg päinvastoin antaa Suomen pysyä köyhänä ja vierasten hylkäämänä, sillä köyhyys synnyttää kärsivällisyyttä ja alistuvaisuutta; ja mitä köyhempi maa on, sitä suurempi on se rakkaus, joka köyhyydestä huolimatta kiintyy synnyinmaahan. Ja kansan rakkaus on Runebergin laulun alkuna ja loppuna, siitä on kansallemme koitua parempi tulevaisuus.

Runebergin omintakeisuus ilmenee ehkä vielä paremmin jos vertaa Maamme laulua erääseen ulkomaalaiseen isänmaanlauluun, jonka myöskin on väitetty olleen Runebergille esikuvana. Keväällä 1845 oli Herman Kell-

gren julaissut ruotsinnoksen Vörösmartyn unkarilaisesta kansallislaulusta, ja tiedetään että Runeberg oli sen mielenkiinnolla lukenut. Luultavaa on siis että tämäkin runo on yllyttänyt häntä kilpailuun; mutta yhteistä Vörösmartyn ja Runebergin runoissa ei ole paljon muuta kuin esi-isien taistelujen muistuttaminen ja viittaus parempaan tulevaisuuteen. Vaan Vörösmarty muistelee maan entistä mainetta ja kehottaa kansaansa taistelemaan uudestaan; kansan tulee joko voittaa tahi kadota kansakuntien joukosta. Runeberg sitävastoin ajattelee henkistä taistelua, jossa rakkaus on voittava kaikki vastukset. Sangen merkillinen onkin tähän katsoen se muutos, jonka Runeberg teki runoonsa, kun se muuten jo oli aivan valmis.

Neljännessä värsyssä oli ensin

Täss' auroin sekä miekoinkin
isämme sotivat.

Mutta nähtävästi Runeberg tunsu ettei siinä vielä ollut kuvattu koko Suomen kansa. Aatteen miehet olivat hekin olleet mukana, ja hänen omana aikanaan taisteltiin juuri aatteen alalla. Siis yhtyi auraan ja miekkaan myöskin *miete*. Ja täten tuli kuva semmoiseksi, että siinä tosiaan esiintyy juuri Suomen kansa, eikä mikään muu.

Vertaus Vörösmartyyn on kuitenkin siinä kohden valaiseva, että siitä huomaamme kuinka Maamme laulussa on myöskin yleiseurooppalainen aines. Runeberg elävästi tunsu sen pakon, jonka alaisena Suomikin, niinkuin niin moni muu maa, tähän aikaan oli, ja laulun ensimmäisessä muodostuksessa ilmaantuikin lopussa paljoa synkempi pakon tunnelma, kuin mitä siinä nyt kuvataan. Mutta

Runeberg tunsi runoilijan tehtäväksi kuvata elämää valoisaksi, osottaa ristiriitojen poistumista sopusoinnun tieltä. Ja mitkä vastukset voisivatkaan olla voittamattomia kansalle joka elävässä yhteydessä luonnon ja laulun kanssa taistelee hengen taistelua, ja jossa asuu köyhän kärsivällisyys, alistuvaisuus ja ennen kaikkea rakkaus?

Täten syntyi kansallislaulumme, ja sen luomisessa Runeberg todellakin esiintyi koko kansansa edustajana. Laulussa on sulanut yhteen suomalaisen ja ruotsalaisen kansanaineksen edustamia virtauksia, mutta niiden yhdistämiseen tarvittiin henki, jonka elämänkatsomus oli siksi syvä ja sopusointuinen, että hän saattoi löytää koko henkisen elämämme syntysanat.

Ja se nuorisopiiri, joka oli kokoontunut Runebergin ympärille, se tajusikin mitä se häneltä oli saanut. Sitä todistaa muun muassa Robert Tengströmin kirje Kellgrenille syksyllä 1846, jolloin Tengström oli käynyt Kuopiossa tapaamassa Snellmania ennen ulkomaanmatkalle lähtönsä. Palatessaan Kuopiosta hän kävi Runebergin luona ja sai silloin Maamme laulun julaistavaksi Fosterländskt albumin kolmannessa vihossa. Siitä hän siis kirjottaa:

»Vasta eilisiltana hyvin myöhään palasin Kuopionmatkaltani, jolla nautin niin paljon kuin ihmismieli vain jaksaa nauttia yhdellä kertaa. Kaikki esineet, kaikki kauneudet, sanalla sanoen kaikki mikä on ennen voinut kahlita mieltäni ja sydäntäni, kaikki se oli nyt edessäni ilta-auringon surumielisiin säteihin kiedottuna, kun ajattelin kuinka pian minun oli jätettävä kaikki. Siksipä ei Suomen luonto ole koskaan tehnyt minuun voimakkaampaa vaikutusta kuin nyt. Olin todentotta usein heltymäi-

silläni kyyneliin sen ylevän, jylhän kauneuden johdosta, joka kaikkialla tuli näkyviini. Voit siis kuvitella mieles- säsi millaisen vaikutuksen minuun teki seuraava pieni laulu, joka oli aivankuin minun sydämeistäni sepitetty ja jonka sain lähtiessäni Runebergilta Porvoossa. Jätän siitä jäljennöksen sinulle koetellakseni kykyäsi pidättää kyyneleitäsi.»

Sitten seuraa jäljennös Maamme laulusta, ja sen- jälkeen hän jatkaa:

»Kas niin! Jos olet nyt kestänyt koetuksen, niin voit kehua olevasi tavallista kylmäverisempi; jos taas, niinkuin luulen, jo alussa tunsit itsesi voitetuksi, niin voit kuvitella mielessäsi minkälaisen vaikutuksen minä sain tästä laulusta, kun matkalta palatessani, pää täynnä mitä suloisimpia ja ihanimpia kuvia, jotka kaikki minun ennen pitkää oli jättäminen, istuessani kahden kesken Runebergin kanssa sydänyöllä sydämellisesti keskustellen, kuulin hänen puoleksi vapisevin, usein katkonaisin äänin lausuvan sen. Ellen sillä hetkellä olisi tuntenut olevani yhtä paljon kunnioituksen kuin rakkauden valtaamana, olisin langennut hänen kaulaansa ja rukoillut taivaan siunausta hänen päänsä päälle. Nyt kunnioitukseni oli vain sydämellinen kädenpuristus ja pari kyyneltä. Ru- neberg huomasi kuitenkin että kappale oli tehnyt minuun vaikutuksen ja sanoi itsekin lukevansa sen kaikista rakkaimpiensa joukkoon, koska hän oli siinä laulanut oikein sydämensä kyllyydestä. Minä pyysin kappaletta Isänmaalliseen albumiin ja sainkin sen. Onnelliset me, jotka saamme kunnian saattaa sen ensi kertaa julkisuu- teen! Runeberg pyysi minua menemään Ehrströmin luokse ja pyytämään että hän säveltäisi sen. Siihen

tarvittaisiin joku Mozart tai Beethoven! Oletko koskaan kuullut täyteläisempiä, syvempiä ja miehekkäämpiä säveleitä? Oletko koskaan nähnyt isänmaantunteen ilmenevän ihanammissa sanoissa? Ja lue se ääneen, veljeni, ja kuuntele sointua ja poljentoa, niin nautintosi on oleva kaksinkertainen! Jos kansassamme vain on sydäntä, jos siinä vain on isänmaallista tunnetta, niin se on tässä kauneudenliekissä sulava hehkuksi. Se on kulkeva niinkuin kaksiteräinen miekka sielujemme läpi ja vaaran hetkellä se on oleva meidän Marseillen marssimme. Siltä minusta tuntuu, ja minä iloitsen jo edeltäkäsinkin siitä nautinnosta, minkä olen hankkinut sinulle toimittamalla sen sinun tietoosi. Rakastakaamme, veljeni, isänmaatamme yli kaiken, mutta kunnioittakaamme ja pitäkäämme ennen kaikkia muita sen suurinta laulajaa arvossa! Hänessähän sykkii kuitenkin kansakunnan sydän puhtaimmin, hänellehän kangastaa maamme mitä lämpöisimmässä kuvastuksessa. Onnellinen Suomenmaa, jolla on semmoinen laulaja.»

30.

Ulkonaiseksi syyksi siihen, että Runeberg ryhtyi Vänrikki Stoolin tarinoita sepittämään, sanotaan että eräs kirjankustantaja oli hommannut kokoelman muotokuvia 1808 vuoden sodan sankareista ja pyytänyt Runebergia kirjottamaan tekstiä siihen. Tässä tarkoituksessa oli ensiksi hankittu hänelle tietoja ja luonteenpiirteitä Otto von Fieandtista, josta samaten oli varjokuva jo saatavana; ja senjohdosta Runeberg ryhtyi runoilemaan, alkaen juuri Fieandtista.

Silminnähtävästi ei kuitenkaan tämä ulkonainen syy yksistään ole aikaansaanut että Runeberg nyt vuosina 1846—1848 sepitti yhteensä viisitoista runoa sodasta. Varmana sopii sitävastoin pitää, että myöskin se herännyt isänmaallisuus, jota Runeberg nyt ympäristössään huomasi ja jonka hän itse Maamme laulussa oli pukenut sanoiksi, vei hänet takaisin alalle, jolla hän jo aikaisemminkin oli liikkunut, ja jolla hän nyt saattoi liikkua varmemmin askelin, kun tunsi edustavansa kansaansa.

Aiheita runoihinsa oli Runebergilla riittävästi. Montgomeryn sotahistoria oli ilmestynyt 1842, ja sitä Runeberg itse sanoo seuranneensa. Sotamuistelmia hän oli nuoruudessaan kuullut kerrottavan, ja Porvoon tienoilla eli vielä sotavanhuksia tahi heidän jälkeläisiään. Mutta pelkkiä sotatapahtumia hän ei tahtonut kuvailla, vaan satureissa elävää mielialaa.

Näin syntyivät tarinat, luultavasti seuraavassa järjestyksessä.

Vuoteen 1846 kuuluvat Otto von Fieandt, Viapori ja Sven Dufva. Seuraavana vuonna sepitettiin Kaksi rakuunaa, Hurtti ukko ja Sotavanhus. Niitä seurasi Döbeln Juuttaalla, Von Konow ja hänen korpraalinsa ja Kulnev, jotka kaikki kuitenkin ehkä valmistuivat vasta 1848. Lopuksi tulivat 1848 Luutnantti Zidén, Torpan tyttö, Kuningas, Sotamarski, Vänrikki Stool ja Sandels. Sotamarskia ja Vänrikki Stoolia oli kuitenkin luultavasti ajateltu jo 1846.

Tämä järjestys osottaa useassa kohden merkillistä sekä muodon että aiheitten kehitystä.

Kansanrunouden poljento soi Otto von Fianttissa sekä Kahdessa rakuunassa ja vielä selvemmin Sota-

marskissa. Ja huomattava on että Fieandt puhuu suomea, rakuunat ovat Saimaan rannoilta kotoisin, ja Tigerstedt, »Suomen poika», mainitsee myöskin äidinkieltään, jota ei Klingspor ymmärrä. Muutkin tässä runossa esiintyvät puhujat ovat kaikki suomalaisia.

Toinen ryhmä runoja liittyy runomitan puolesta Runebergin omaan edelliseen runouteen. Perusmuotona on Joutsenen ja Mökin pojan poljento, jonka kanssa sekin runomitta pitää yhtä, joka esiintyy vanhassa englantilaisessa balladissa, Chevyn metsästyksessä, jonka Runeberg oli ruotsintanut ja jota hän suuresti ihaili. Tätä poljentoa muunnellaan kuitenkin eri tavalla eri runoissa, ja siten voidaan saada lausutuksi mitä erilaisimpia tunnelmia. Tähän ryhmään kuuluvat, niinkuin jo on mainittu, Kuoleva soturi ja Maamme, ja niiden lisäksi Viapori, Sven Dufva ja Kulnev. Likeistä sukua tämän poljennon kanssa on Vänrikki Stoolin, joka taas on aivan sama kuin Franzénin Vanhan soturin runomitta. Torpan tyttö muistuttaa sekä Sven Dufvaa että Vanhaa soturia; Hurtti ukko taas Pilven veikkoa.

Jo tästä näemme kuinka Runeberg nyt niinkuin usein ennen astui päämääräänsä kohti askel askeleelta, alkaen siitä mihin hän ennen oli tottunut. Ja samaa huomataan runojen aiheisiin nähden.

Viaporia ei Runeberg itse aikonut julaistavaksi niin kauan kuin Cronstedtin pojat elivät. Sitä ei siis ole katsottava muihin tarinoihin kuuluvaksi; mutta varmaan Runeberg sitä runoilemalla on vapauttanut itsensä niistä synkistä tunteista, jotka isänmaankavaltaminen hänessä oli herättänyt. Sentähden hän myöhemmissä tarinoissa kyllä usein muistuttaa sodan huonoa johtoa, mutta hän

puhuu silloin siitä tavalla joka ei anna niin mustan mustaa kuvaa kuin Viapori.

Jos taas seuraamme muiden tarinain sarjaa, niin huomaamme että Runeberg alussa kuvailee sotureita jotka ovat ikäänkuin eristettyinä muista. Fieandt ei osaa totella muita ja saa oman joukkonsa, Sven Dufva käy samaten omaa tietään. Naurettavia puolia on molemmissa, mutta myöskin sydän paikallaan. Sentähden molemmat saavatkin lopuksi tunnustusta, toinen sotureiltaan, toinen päälliköltään.

Hurtti ukko käy samaten omaa tietään; ja hänelle, joka moittii uusia tapoja, on vastakohtana sotavanhus, joka iloitsee nuorten osottamasta urhoollisuudesta.

Tätä yksinäisten soturien sarjaa seuraa toinen, jossa sankarit esiintyvät kaksittain: Kaksi rakuunaa, Von Konow ja hänen korpraalinsa ja Zidén, jolla myöskin on korpraalinsa. Ensimmäisessä esitetään tavallisten soturien kumppanuutta, kahdessa jälkimmäisessä ylhäisemmän ja alhaisemman päällikön väliä. Kahdessa ensimmäisessä ei toimintapaikkaa mainita; kumppanit ovat ikäänkuin kahden kesken. Mutta Zidén ja hänen korpraalinsa taistelevat muiden joukossa ja etunenässä, ja heillä on osallisuutensa kauniissa voitossa.

Nyt mainittuihin runoihin liittyy Torpan tyttö, joka täydentää tarinoissa annettua kuvaa kansan tunteista. Kuvailtuansa sankareita jotka »kuolevat herroiksi», Runeberg muistuttaa niistäkin jotka pettivät veljiensä toivon ja isiensä maan. Runo on aiheeltaan vastakohta Pilven veikolle; molemmissa esiintyvät talonpojat taistelevina, ja molemmissa lausutaan rakastavan naisen tunteita.

Vasta täten kuvailtuansa useita varsinaisen kansan edustajia Runeberg alotti kolmannen tarinain sarjan: sen, jossa korkeimpia päälliköitä kuvaillaan. Alku tehdään Döbelnistä ja Kulnevista — siis taas enimmänsä tutuista, sillä molemmat nämä päälliköt oli Runeberg lapsuudessaan nähnyt. — Aivan samalla tapaa on (runoissa Matka Turusta ja Kuoleva soturi) ensimmäinen hänen mainitsemansa sotatanner Lemun niemi, jonka hän itse oli nähnyt.

Ylistämällä rinnakkain omaan kansaansa kuuluvaa ja entisen vihollisen päällikköä Runeberg heti osottaa ettei mikään kansallisviha häntä johda. Ja molemmissa näissä runoissa esiintyvät Suomen soturit jo kokonaisuutena. Koko Suomen armeija rakastaa Kulnevia ja jokainen voi saada kokea hänen kämmeniään. Döbeln taas arvostelee koko armeijaa, vieläpä hän siinä näkee koko kansan edustajan. Ja taas on kokonaiskuvaksi yhdistetty ennen käsiteltyjä erikoisaiheita. Standar muistuttaa Hurtti ukkoa — niinkuin tämä hän tahtoo seisoa eikä juosta — vanha rumpali on oikeastaan taistelun ulkopuolella, niinkuin ennen kuvailtu sotavanhus, ja hän arvostelee »poikia», samaten kuin tämä tekee; »moukka» muistuttaa selvästi Sven Dufvaa.

Döbelniin kaikki soturit luottavat, sillä he ovat sadassa taistelussa oppineet tuntemaan häntä. Mutta on toisiakin päälliköitä, joihin ei samalla tapaa voida luottaa, ja niitä Runeberg lopuksi kuvailee, samoin kuin hän lopettaa kansaa kuvailevan sarjan Torpan tytöllä.

Runeberg kirjoitti itse vähän myöhemmin Montgomerylle:

»Yhden minä tiedän: että olen rakastanut niiden sankarien kunniaa, jotka uskollisesti ovat taistelleet isän-

maani puolesta, seisovat he sitten ylempänä tahi alempana, ja että olen heistä sydämestäni laulanut parasta mitä olen osannut. Myöskin siinä, missä olen ollut katkera, on katkeruuteni alkulähteenä ollut rakkaus Suomen urhoollisiin puolustajiin, kun olen tahtonut vapauttaa heidät edesvastauksesta sotaa seuraavista onnettomuuksista. Tältä näkökohdalta ovat ankarat kappaleet Kuningas ja Sotamarski arvosteltavat.»

Näemme siis että Runeberg, näitä runoja kirjottaessaan, oli selvinneen ja vireän kansallistunteen johtamana. Ja tämä kansallistunne esiintyykin selvästi Sotamarskissa; suomalaisina soturit, ja varsinkin Tigerstedt, arvostelevat Klingsporia, joka on vieras tässä maassa. Ja samoin kuin tämä runo on sävyltään supisuomalainen, niin iva runossa Kuningas tulee sitä murhaavamaksi siten että runomitta on sama kuin Tegnérin kuuluisassa runossa Kaarle XII. Tätä kuningasta, kaikkien ruotsalaisten sankaruuden ihailijain ihannetta, kuningas Kustaa Aadolf matkiikin, tehden täten itsensä sitä mitätömmäksi suomalaisen katselijan silmissä.

Mutta mitään vihollista tunnelmaa ruotsalaisia kohtaan yleensä Runeberg yhtä vähän lausuu, kuin venäläisiä kohtaan. Päinvastoin hän antaa ruotsalaisille hyvitystä varsin merkillisellä tavalla runossa Sandels.

Epäilemättä Sandelsin kuva on sukua sekä sotamarskille että kuninkaalle. Hän näetten rakastaa vatia niinkuin Klingspor ja hänellä on kuninkaan näyttelemishalua. Kerrotaankin että myöhemmin tanskalainen runoilija Frederik Paludan-Müller sanoi Runebergin välistä olevan runoudessaan »teatterimaisen»; tuo Sandels esi-merkiksi, joka loistaa jalon Bijounsa selässä, eikö hän ole

selvä teatterisankari? Ja kun Runeberg sai tästä tiedon, niin hän kuuluu vastanneen:

— Niin, eikö ole merkillistä että Sandels aina on minulle esiintynyt juuri ruotsalaisen luutnantin kaltaisena!

Aivan ilmeisesti Runeberg siis on tahtonut kuvailla Sandelsia ruotsalaisuuden perikuvaksi. Hän on urhoolinen, mutta hän näyttää urhoollisuuttaan. Erotuksen hänen ja suomalaisten välillä huomaa helposti, jos vertaa häntä suomalaiseen urheaan luutnanttiin Zidéniin, ja vielä enemmän jos muistaa Juuttaan »moukkaa».

Omituista onkin nähdä miten Runeberg Sandelsia kuvaillessaan lähestyy Ruotsin runouttakin, samalla kun hän taas nojautuu edellisiin omiin runoihinsa.

Sandelsia on ennenkin, runoissa Sven Dufva ja Kaksi rakuunaa, esitetty urhoollisuuden kiittäjäksi ja palkitsijaksi. Luutnantti Zidén taas on ikäänkuin johdatus Sandels runoon: siinäkin kuvaillaan Virran taistelua ja runomittakin on tarinoissa uutta laatua, mutta samantuntuista kuin Sandels runon.

Mutta merkillisen johdonmukainen Runeberg näissä kahdessa runossa on siinä kohden että sotaväki ei ole Sandelsin väkeä. Fahlanderin käskyä Zidén kuulee, ylipäällikköä ei koko runossa mainita. Ja Sandels antaa käskynsä Fahlanderin kautta, käyttäen kaksi kertaa sanoja »teidän väkenne».

Mutta kun sitten Runebergin tulee kuvailla Sandelsia ensimmäisen lippunsa vieressä, niin tämä tapahtuu muodossa, joka elävästi muistuttaa — ruotsalaisuuden perikuvaa, Frithiofia.

Frithiofin sadussa on runo, Viikinkikaari, jossa Frithiof esiintyy koko sankaruudessaan. Kun taistelu lähe-

nee, saa hänen mielensä lennokkuutta, »ja hänen otsansa on sees, ja hänen äänensä on kaikuva, ja kuin salaman jumala hän seisoo laivan kokassa». (Ruotsiksi: *Och hans panna är klar, och hans stämman är hög, och som Ljungaren står han i förn.*)

Sandels puolestaan istuu etumaisen lippunsa viressä niinkuin Frithiof seisoo kokassa, »ja hänen silmänsä oli tyyni, ja hänen otsansa oli sees, ja hän loisti jalon Bijounsa selässä». (Ruotsiksi: *Och hans öga var lugnt, och hans panna var klar, och han sken på sin ädla Bijou.*)

Poljento, kuva kokonaisuudessaan, lauserakennus, ja yksi erikoispiirrekin — kaikki samaa!

Onko katsottava köyhyiden todistukseksi Runebergille että hänen on täytynyt noin nojautua toiseen runoilijaan, vieläpä semmoiseen, jota hän oli niin ankarasti arvostellut?

Ei suinkaan. Varmaan hän olisi voinut tulla toimeen omilla runollisilla varoillaan. Mutta Sandelsia kuvaillessaan hän ei vielä tuntenut »ruotsalaisia luutnantteja». Ja hän on kerran itse sanonut ettei runoilija muuta tietä voi asettautua toisen, hänen omastaan paljon eroavan aikakauden kannalle, paitsi turvautumalla tuon toisen aikakauden runouteen. Tämä tietysti yhtä hyvin koskee toista kansaakin. Hän on siis tässä menetteltyt samalla tapaa kuin Morvenia ja Salamista kuvaillessaan: hänen aiheeseensa kuuluva runous on soinnut hänen korvissaan, ja sen henkeen hän on muodostanut kuvansa. Pelkästä jäljittelystä tietysti ei voi olla puhetta; ja Sandelsin kokonaiskuva on yhtä omintakeisesti esitetty kuin mikä muu tarinain sankari tahansa. Ja runon

mahtava loppu on mitä kauniin hyvitys ruotsalaiselle urhoollisuudelle.

Mutta esittäen aluksi Sandelsia epäilyksen alaiseksi Runeberg tässäkin käyttää samaa kuvailemistapaa kuin niin monessa muussa tarinassa: kuvailuissa henkilöissä on heikkoja, jopa naurettavia puolia, mutta runoilijan lempeä katsantotapa vaikuttaa että jalommatkin luonteenpiirteet lopussa välähtävät esiin ja kokonaan muuttavat mielipiteemme sankareista.

Runeberg sanoo itse rouva Lenngrenistä:

»On ihmeteltävä ilmiö hänen runoissaan, että hänen neronsa jossain runossa selvästi ilmauva henki siitä näkymättömiä käänteitä myöten tulvailee kaikkiin muihin, niin että kokonaisuus näyttää täydelliseltä elimelliseltä kauneuden ja elämän tuotteelta, jonka korkein merkitys sekä ilmaiseiksen siinä itsessään, että haarautuu ja kuvastuu vaihtelevien osien moninaisuudessa.»

Juuri samaa sopii sanoa Vänrikki Stoolin tarinoista. Nekin muodostavat kokonaisuuden, joka, niinkuin olemme nähneet, tosiaan on »elimellisesti» kehittynyt. Katselkaamme siis tätä kokoelmaa semmoisena kokonaisuutena.

Huomioon on silloin ensiksi otettava että aikaisemmin syntyneissä runoissa miltei aina viitataan Kustaan tahi yleensä edelliseen sotaan. Semmoisia viittauksia sisältävät Otto von Fieandt, Viapori, Sven Dufva, Hurtti ukko ja Sotavanhus; ja samaa huomaamme Kuolevassa soturissa, vieläpä jo Perhon haudassa. On ikäänkuin Runeberg olisi alussa tuntenut tarvitsevansa kuvata sitä historiallista maaperää, josta nuo yksitellen taistelevat sankarit ovat kehittyneet. Mutta mitä likemmin hän eläytyy 1808 vuoden sodan henkeen ja mitä enemmän hän

näkee yksityisten vaikuttavan yhdessä, sitä vähemmin hän tämmöisiä viittauksia tarvitsee. Döbelnille esiintyy kuitenkin vielä Kustaan sodan edustaja täydentämässä Suomen sotajoukon kuvaa.

Tuo yhteys edellisen sodan kanssa tekee että isänmaallisuus syvien rivien miehissä ilmaantuu perinnäisenä ja siis luontoperäisenä. Sven Dufva esimerkiksi on sotilaan poika, ja hänelle on siis aivan luonnollista »kuolla eestä kuninkaan ja maan»; vieläpä tämä on hänestä mutkattomampaa kuin pellolla raataminen.

Mutta luontoperäisenä on isänmaan tunne sydämen asia eikä järjen. Sven Dufvalla onkin siis pää huono, mutta hyvä sydän. Sitävastoin Sotamarskissa kaksi kertaa sanotaan että Klingsporilta puuttuu sydän. Ja Vänrikki Stoolissa kerrotaan alussa kuinka ylioppilas on ylpeä asemastaan, maisterinnimestään, jonka hänen tietonsa, »mensa», ovat hänelle hankkineet. Mutta kultu-ansa sotakertomuksia hän tuntee kuinka hänen ajatuk-sensa joutuu ennen tuntemattomille aloille, *sydämelle* syttyy elo, jonka viehätystä se ei ennen aavistanut. Minkätähden? Sentähden että hän näkee ja ihmettelee sitä *rakkautta*, jota maamme on saanut pojiltansa, vaikka se heille on suonut vain pettua leiväksi. Ja nähdessään tätä rakkautta ylioppilas nöyrtyy, ja vänrikki on hänen silmissään nyt »enemmän kuin kuningas».

Isänmaanrakkaus perustuu siis perinnäiseen tunteeseen, mutta myöskin kansan totuttuun kieltäymykseen. Eikä Runeberg unhota luontoa: Tigerstedt johtaa isänmaanrakkauden siitä; ja se joka ei luonnon kauneudesta innostu puolustamaan tätä maata kuoloon asti, hän on »sydämettä, *Jumalatta*».

Isänmaantunne on siis likeistä sukua sille tunne-elämälle, jossa, Runebergin katsantotavan mukaan, ihminen elää totisinta, ylevintä elämäänsä. Mutta tämän tunteen luontoperäisyydestä seuraa taas että se ilmenee sitä valtaavammin mitä lähempänä ihminen on luontoa. Sentähden varsinkin syvien rivien miehet ovat Runebergin sankareita, jota vastoin sodan ylin johtaja, vieroutuneena luonnosta, myöskin on vieroutunut isänmaallisuudesta: hänellä on vatsa eikä sydäntä, hän rakastaa vatia eikä taistelua.

Mutta tuo erotus johtavien henkilöiden ja syvien rivien välillä, se perustuu historiaankin. Ei ainoastaan 1808, vaan jo kolmessa edellisessä sodassa oli Suomen sotureilla samaten ollut kelvottomia johtajia, ja »herrojen» epäileminen oli siis sekin perinnäistä. Se esiintyykin semmoisena Hurtti ukossa, ja se kai vaikuttaa rakuuna Stooliinkin, kun hän Luodille sanoo: kellä on raha rinnassaan, hän on liian hyvä taistelemaan. Mitalin saaminen on ensimmäinen askel herruuteen, siis itsekkäisyyteen. Ja tämä perinnäinen herrojen epäileminen se kai vaikuttaa että myöskin Sandelsia epäillään.

Jos joku taas on osottautunut urhoolliseksi, niin tämä on side joka yhdistää vihollisiakin, sitä enemmän suomalaisia ja ruotsalaisia. Sentähden soturit luottavat Döbelniin, ihailevat lopuksi Sandelsia ja rakastavat Kulnevia.

Suomalaisten ja ruotsalaisten soturien kesken taas yhteinen isänmaanrakkaus tekee kaikki yhdenvertaisiksi; ylimmät päälliköt semmoiset kuin Döbeln ja Sandels tunnustavat alhaisimpienkin arvon. Varsinaisena vihollisena esiintyy siis vain pelkuri tai pettäjä, tahi se joka käskee

peräytymään kun soturit tahtovat taistella isänmaansa puolesta.

Peräytymiskäsky taas tekee välistä välttämättömäksi että soturit käyvät omaa tietään. Tämä ei kuitenkaan ilmene tottelemattomuutena, vaan pikemmin niin että »sydämellinen käsky» on voimakkaampi kuin ulkoapäin tullut. Varsinkin Sven Dufvassa tämä on huomattavissa, ja samoin Hurtti ukossa.

Täten ilmenee satureissa myöskin luontoperäinen itsenäisyys, joka vielä enentää isänmaantunteen runollista vaikutusta. Vapaina yksilöinä soturit toimivat, mutta samalla yhteydessä toinen toisensa kanssa. Ja juuri täten »vänrikit» ovat ja tulevat aina olemaan kansallisen yhteistoiminnan perikuvina. Itsenäisiä, mutta isänmaanrakkauden johtamia lapsia Suomi-äitimme ennen kaikkea tarvitsee.

Juuri tuo itsenäisyyden ja yhteistoiminnan yhteys johtaa ajatuksemme siihen että Runeberg tarinoissaan on kuvailut myöskin itseänsä ja ympäristöänsä, aikaansa.

Ei koskaan ole maassamme ollut semmoista joukkoa isänmaallisia kulttuurisankareita, vanhempia ja nuorempia, kuin juuri tähän aikaan. Runeberg, Lönnrot, Snellman, Stenbäck, Cygnæus, Castrén, Topelius ja moni muu kävivät kukin itsenäisesti omaa tietään, mutta kaikissa hehkui isänmaanrakkauden pyhä liekki. Usein he olivat yksityisseikoissa erimielisiä: Cygnæus ei ymmärtänyt Runebergin mielipiteitä runoudesta, Stenbäck ei hänen uskonnollista, Lindfors ei hänen kansallista kantaansa, Snellman ei Maamme laulua arvostellessaan nähnyt siinä mitään suomalaista, ja hän arvosteli samalla kertaa ankarasti Lönnrotin kansanrunouden ihailua. Mutta isänmaan menestys oli

senttään kaikkien päämääränä; ja siksi he kuitenkin liittyivät toisiinsa sydämellisessä rakkaudessa.

Yksi esimerkki vain. Kun kreikankielen professorinvirka 1847 oli avoinna, kehotti Snellman Runebergia sitä hakemaan, sanoen yliopiston tarvitsevan häntä. Runeberg kieltäytyi, hän tahtoi antautua niin paljon kuin mahdollista runoudelle. Mutta juuri sinun, hän kirjotti Snellmanille, tulee olla yliopiston opettajana, ja toivo siitä että siksi tulet, lohduttaa minua sinun *ja kaikkien meidän yhteisestä* vastoinkäymisestäämme, Saima-lehden lakkauttamisesta. — Eikö tämä elävästi muistuta kahta rakuunaa? Ja Runeberg sanoikin kerran:

— Snellman ja minä olemme aina maanneet saman peitteen alla, mutta aina olemme toisiamme potkineet.

Ja eikö Runebergia yhtä hyvin kuin Snellmania aikoinaan pidetty mahdottomana virallisissa tieteellisissä tempuissa? Ja eivätkö molemmat tosiaan niinkuin Sven Dufva sanoneet: Jos muiden kanss' en mennä saa, tok' yksin mennä saan? Ja eivätkö molemmat, yksitellen taistellen, isänmaata pelastaneet?

Ja lopuksi: eikö tämän ajan valtaavasti esille pulpuuva isänmaantunne kohdannut vallanpitäjien puolelta jyrkkää taantumiskäskyä? Eikö semmoista käskyä antamassa ollut omankin maan miehiä? Eikö yleensä maamme kulttuurin kehitys silloin, sitä ennen ja senjälkeen ole tapahtunut yhtämittäisessä taistelussa ehkäiseviä voimia vastaan? Eivätkö siis vänrikin kuvat aseellisesta sodasta samalla kuvaile aseetonta, henkistä kultuuritaisteluaamme?

Mutta Runeberg oli jo 1839 lausunut:

»Olisi tärkeätä historiallisessa tarkoituksessa tutkia, eikö kaikkia ihmiskunnan edistysaskeleita ole astuttu

taistellen jotakin ehkäisevää pahaa vastaan. Elämä ilman kuolemaa pysähtyy paikoilleen; vasta sotiessaan tätä vihollistansa vastaan se kehittää pyhää voimaansa.»

Eivätkö Vänrikki Stoolin tarinat osota meille juuri samaa? Eikö Suomen soturien sankarimaisuus esiinny meille sitä ylevämpänä mitä enemmän heitä estettiin sitä osottamasta? Ja eikö sama koske kulttuurisankareitamme?

Sentähden Runeberg esiintyykin meille samallaisena johtajana kuin Döbeln oli. Hänellä yksin oli elämänsomus, joka saattoi kaikkia johtaa, koota kaikki yhteistoimintaan.

Mutta hän ja hänen aikalaisensa tiesivät, ettei voitto riipu yksistään ihmisten urhoollisuudesta, olkoonpa tämä kuinka suuri tahansa. Ja sentähden Runeberg ei, Döbelniä kuvaillessaan, jätä osottamatta että kansan yhtä hyvin kuin yksityisen henkilön kohtalon määrää ja johtaa ainoastaan korkein voima, korkein rakkaus, ja että siis isänmaallinen työ viepi onnelliseen tulokseen ainoastaan jos se toimitetaan tämän rakkauden hengessä ja sitä palvellen.

31.

Porvoossa sepitettyjen runoelmien johdosta Runebergin maine 1840-luvulla kasvamistaan kasvoi. Suomessa häntä yhä yksimielisemmin katsottiin kansamme paraitten henkisten ominaisuuksien edustajaksi. Ruotsin akatemiakin lähetti hänelle 1839 — samana päivänä jolloin se kunnioitti Porthanin satavuotismuistoa ja Franzén esitti hänen elämäkertansa — suuren kultamitalinsa, ja sen johdosta Runeberg joutui ystävälliseen kirjevaihtoon

akatemian sihteerin kanssa, joka ei ollut kukaan muu kuin sama von Beskow, jota Runeberg oli aikoinaan niin kovakouraisesti pidellyt. Vieläpä nostettiin kysymys siitä että Runeberg tulisi akatemian jäseneksikin, mutta asia raukesi, kun katsottiin tarpeelliseksi että ennenkuin kuningas vaalin vahvistaisi, Runeberg, »vieraan vallan alamaisena», maansa hallitukselta saisi luvan ottaa kutsumuksen vastaan. Siihen ei häntä kuitenkaan näy kehotetunkaan.

Venäjäällä taas Grot teki hänen teoksiansa tunnetuiksi, ja ulkomaisiin kieliin käännettiin yhä useampia hänen runoelmiaan.

Itse hän sillä välin vietti samaa vaatimatonta elämää kuin ennen, karttaen suuria juhlia ja maljapuheita, mutta ottaen vierasvaraisesti vastaan niitä jotka hänen luonaan kävivät. Siihen hänellä olikin parempi tilaisuus kuin ennen, kun hän 1852 oli ostanut uuden tilavamman talon.

Saatuansa Vänrikki Stoolin tarinain ensimmäisen koelman valmiiksi — se ilmestyi kirjana 12 päivänä joulukuuta 1848 — oli Runeberg ensin levähtänyt, kirjottaen hauskuudekseen komediaa, Selkkauksia, jota hän ei kuitenkaan lopettanut. Sitten hän taas sairastui, mutta 1851 oli jo yksi uusi »vänrikki» syntynyt.

Samana vuonna Runeberg ystävänsä Dunckerin kanssa matkusti Ruotsiin, missä häntä kaikkialla otettiin riemulla vastaan. Hän oli kuningas Oskarin puheilla ja tutustui hänen poikiinsa; myöhemmin sekä Kaarle (XV) että Oskar (II) lähettivät hänelle teoksiaan. — Yksityisesti Ruotsin arkkipiispa häneltä kysyi eikö hän tahtoisu muuttaa Ruotsiin, missä hänelle olisi paikka tarjona. Runeberg vastasi vain:

— Herra arkkipiispa, Suomi on köyhä äiti, joka tarvitsee kaikki poikansa.

Tukholmasta lähdettiin pohjoiseen päin, käytiin Hernösandissa Franzénin ja Uumajassa Dunckerin haudalla. Paluumatkalla tultiin Pietarsaareen, missä kaupungin asukkaat antoivat Runebergille lahjan, joka hänestä oli »Kalifornian vertainen»: kalastajamökin, jossa hän lapsuudessaan oli kesänäikoina isänsä kanssa oleskellut.

Kun hän heinäkuun lopussa palasi pitkältä matkaltaan Porvooseen, kysyi eräs tuttava häneltä oliko Ruotsissa ollut hauskaa.

— Kyllä siellä oli hauskaa, hän vastasi, mutta hauskeempaa on päästä taas Kroksnäsiin kävelemään paljain jaloin ja onkimaan ahvenia.

Mutta kesän loppu olikin kylmä ja sateinen, ja syksyllä neljä Runebergin silloisista seitsemästä pojasta sairastui tulirokkoon; yksi heistä kuolikin. Seuraavana vuonna, 1852, ahdisti taas vilutauti runoilijaa itseään.

Vuosi 1853 oli runoilulle suotuisampi, ja jo oli kolme uutta vänrikkiä syntynyt, kun Runebergille annettiin uusi toimi: hänet määrättiin jäseneksi siihen komiteaan, jonka tehtävänä oli valmistaa ehdotus uudeksi ruotsalaiseksi virsikirjaksi maallemme.

Runeberg piti velvollisuutenaan ottaa tämän toimen vastaan, ja tunnollisesti hän ryhtyi tehtävänsä suorittamiseen. Eikä luultavasti Suomessa silloin ollut toista miestä joka paremmin kuin hän olisi tähän työhön pystynyt.

Tiedämme että hänelle alusta pitäen runous oli ollut likeisessä yhteydessä uskonnollisen sielunelämän kanssa. Mutta kun runous puolestansa oli hänen silmissään likeisesti yhdistetty elämäntoimintaan, niin samoin uskonto

häneistä oli elämää enemmän kuin oppia. Muutamat hänen mietelmänsä osottavat kuinka syvästi hän tämän uskonnollisen elämän käsitti.

»Ihminen elää todellisuudessa vain niin paljon kuin hän eläytyy Kristukseen. Kaikki muu hänessä on pimeyden ja kuoleman vallan alaista. Mutta Kristus ei elä ainoastaan taivaassa, vaan maan päälläkin. Hän elää ylhäisyydessä ja alhaisuudessa, todessa ja leikissä, tiedossa ja uskossa, viisaudessa ja yksinkertaisuudessa, mutta ei vain yksipuolisessa, latteassa, ahdasmielisessä, saatanalaisessa.»

»Mutta elämä Kristuksessa ja rakkaudessa häneen ei ole elämää jossa taistellaan maailmaa, maata, ihmisiä vastaan. Se on rauhan elämä täynnä rakkautta. Eläen Kristuksessa tulemme osallisiksi hänen elämästään, rakastamme maailmaa sillä tulisella innolla, jolla hän sitä rakastaa ja rakasti antaessaan henkensä sen pelastukseksi. Maa ja mikä sen päällä elää ei ole enää kuollutta, syntistä, kadotettua tomua, se on pikemmin Kristuksen puku, hänen ruumiinsa, jonka läpi hän, sen sieluna, virtaa, sitä elähyttään.. Ilman Kristusta on kaikki hengetöntä tomua, hänen kauttaan muuttuu kaikki hänen eläväksi ruumiikseen, eikä kukaan rakasta häntä oikein, ellei samalla rakasta sitä maailmaa, jossa hän elää ja liikkuu. Siis älkäämme hyljätkö maailmaa, vaan pikemmin rakastakaamme sitä Kristuksen tähden, niinkuin rakkaus iloitsee ei ainoastaan katsoessaan rakastetun silmään ja etsiessään siitä tuikahdusta sen sielusta, vaan myöskin pidellessään ja katsellessaan sen kättä, ei sen tomun tähden, josta käsi on tehty, vaan sen henkilön tähden, jonka oma se on. Siis meidän ei tule vihata, vaan rakastaa; rakastaa

maata, koska Kristus pukee sen viheriäksi ja ihanaksi, rakastaa ihmisiä, koska Kristus rakastaa kaikkia, eikä tahdo että kukaan hyljättäisiin, mutta ennen kaikkea rakastaa häntä, joka tekee kaikki rakastettavaksi, ja jota ilman kaikki olisi tomua ja tyhjää, kuollutta ja kadotettua.»

»Runouden on kuin uskonnon. Monet laulavat ja monet rukoilevat, ja sanoissa, ulkonaisesti, on erotus pieni. Mutta toisen sanat ovat yöhön käärittyinä, niitä peittää tyhjiys, kylmyys, pimeys, joka tuntuu helpommin kuin selviää, kun taas toisen sanoja valaisee ja lämmittää pieni salama, säde auringonsydäimestä, josta ne saavat aivan toisen ilmeen kirkkautta, lämmintä ja valoa.»

»Ken ei omista Jumalan valtakuntaa niinkuin lapsi, hän ei tule koskaan siihen sisään.

Taivaan valtakuntaa ei valloteta; se saadaan, annetaan lahjaksi. Niin, jos tulisimme kaiken maailman tietojen ja viisauden ja vallan ja hyveiden kanssa, ja tahdoisimme niillä voittaa taivaan, niin olisi pieninkin pisara Jumalan rauhaa ja autuutta liian kallis sillä ostettavaksi. Ja siitä huolimatta sataa Jumalan rauhaa ja autuutta lakkaamatta ihmisten päälle! Miksi? Siksi että Jumala on isä. Me saamme häneltä kaikki lapsuutemme emmekä täysikäisyytemme oikeudella, ja lapsia me olemme kaikki Jumalan edessä, sekä nuorina että vanhoina, sekä yksinkertaisina että viisaina, sekä heikkoina että mahtavina. Rakkaus yksin antaa, ja rakkaus katsoo tarpeita eikä vaatimuksia.»

Tästä katsantotavasta johtuu se nöyrä mieliala, joka oli Runebergille ominainen elämässäänkin. Erittäin hän näyttää pitäneen arvossa sitä nöyryyden muotoa, joka ruotsiksi ilmaistaan sanalla *saktmod*, »hiljainen rohkeus»,

säveys. Sitä hän suositteli oppilailleen siinä puheessaan, jonka hän piti erotessansa rehtorinvirasta, jota hän hoiti lukuvuosina 1848—1850. Elämän taisteluissa, hän sanoo, vaaditaan rohkeutta, ja nuoriso luulee itsellään olevan sitä kylliksi. Mutta oikea rohkeus »ei ole leimattavan tunteen haihtuvaa liekkiä, ei hillitsemättömän maineenhalun uhkaavaa hyökkäämistä vastuksia vastaan; se rohkeus, josta minä puhun, kumpuaa tyynesti ja rauhallisesti hurskaan sydämen syvyydestä, ja sen kätkeytä lähdeettä sanotaan säveydeksi.» Ja tämän lähteen hän sanoo tunnettavan sitä ympäröivistä vartioista, jotka ovat jumalanpelko, totuus, uskollisuus ja ahkeruus.

Toisellakin kertaa hän antoi samaan suuntaan menevän neuvon, joka muodoltaankin on hänelle hyvin kuvaava.

Lukion lehtorina hän myöskin oli tuomiokapitulin jäsen ja tutkijana papintutkinnoissa. Tästä syystä hän vähitellen tutustui suureen osaan hiippakunnan papistoa, ja palatessaan joskus Porvooseen papit mielellään kävivät Runebergillakin, joka aina osaaottavaisesti seurasi heidän olojaan. Kerran nuorenpuolinen pappi valitti että hänen kuuntelijoillaan, joihin hän muuten oli hyvin kiintynyt, oli paha tapa: he usein nukkuivat kirkossa; mutta sitä pappi oli koettanut tarmonsä takaa estää.

— Ei — sanoi silloin Runeberg ystävällisesti hymyillen — niin sinun ei pitäisi tehdä. Ovathan he kirkkoon tullessaan väsyneitä viikon työstä, ja ehkä he ovat kävelleet penikulman tai pari etsiäksensä Herran temppelistä henkistä lohtua ja virvotusta. Kummako siis jos he kirkon rauhassa, ja tottumattomina ankaraan ajatustyöhön, arvaamatta nukahtavat. Ei sinun siis pitäisi olla

tyly heitä kohtaan. Mutta kun huomaat että kuuntelijasi alkavat nukahtaa, niin hiljennä vähitellen ääntäsi, ja kun näet kaikkien nukkuneen, niin lue Herran siunaus ja jätä heidät rauhaan.

Pappi ymmärsi tämän omituisen neuvon tarkoituksen, ja hän oli koko elämäkseen oppinut kohtelemaan kuuntelijoitaan lempeästi.

Nöyrästä, mutta hartautta ja ihmisrakkautta täydestä sydäimestä siis Runeberg ryhtyi virsikirjatyöhönsä; ja siihen hän pani lähes kolmen vuoden ajan.

Komiteassa oli kolme jäsentä: Runeberg, Stenbäck ja molempien nuoruudenystävä Lille, joka nyt oli juma-luusopin professori. Jokaisen oli määrä tehdä täydellinen ehdotus, mutta molemmat muut luottivat Runebergiin, joka yksin sai työnsä valmiiksi määrättyyn aikaan, ke-vääseen 1856. Sitten yhdessä tarkasteltiin ehdotusta, ja ilokseen Runeberg näki että hänen runoilijaveljillään ei ollut paljon muistuttamista.

Tehtävä oli kuitenkin muodollisestikin ylen vaikea. Oli päätetty että vanhasta virsikirjasta säilytettäisiin niin paljon kuin mahdollista, ja ehdotus oli laadittava niin että sitä voitaisiin käyttää vanhan virsikirjan rinnalla. Sentähden virsien lukua ei enennetty, ja kun uusia vir-siä hankittiin liiaksi vanhentuneiden sijaan, koetettiin saada niitäkin niin usein kuin mahdollista poistettujen nuotilla veisattavaksi. Paitsi että Runeberg siis on kaut-taaltaan korjailnut vanhoja virsiä, hän on sepittänyt yli neljäkymmentä virttä edeltäkäsien määrättyistä aineista ja edeltäkäsien määrättyillä runomitoilla. Vain harvoin, jos joku vanha virsi oli niin epärytmillinen, ettei sitä kuiten-kaan enää veisattu, hän vapaasti valitsi runomittansa.

Mutta tämmöisessä vaikeassa työssä oli hänelle suureksi eduksi että hän oli tottunut kilpaillen nojautumaan toisiin runoilijoihin; eikä siis juuri ensinkään huomaa ennakoita määrätyn runomitan häntä kahlehtineen. Ja aineissa semmoisissa kuin Davidin psalmeissa tahi sunnuntaievankeliumeissa hän saattoi liikkua vapaammin, ainoastaan runollisen inspirationinsa ohjaamana.

Tietysti ei ollut kysymystäkään siitä että Runeberg virsissään esittäisi uskonnollista elämää yhtä itsenäisesti kuin omilla runoissaan. Tulihan hänen laulaa seurakunnan eikä itsensä puolesta. Mutta runollinen suurtyö sittenkin hänen virsikirjansa on. Vaikkapa alistuen seurakunnan tarpeitten palvelijaksi, on Runeberg kuitenkin virsikirjaansa vuodattanut runsaasti omaa ihanaa katsantotapaansa ja lämmintä uskonnollista tunnettaan, ja kirja on samalla tosikristillinen ja tosirunollinen, täynnä ylevää mielen lennokkuutta.

Virsikirjatyön aikana oli Runebergilla ollut kaksi juhlallista hetkeä. Sodasta eloonjääneet upseerit ja heidän jälkeläisensä olivat hankkineet suuren hopeakannun kunnialahjaksi Runebergille Vänrikki Stoolin tarinain johdosta. Aikomus oli antaa se hänelle hänen täyttäessään viisikymmentä vuotta; mutta ajan oloihin katsoen — Turkin sota oli juuri syttynyt — pidettiin tarpeellisena hankkia keisarin lupa lahjan antamiseen. Runeberg sai siis syntymäpäivänään ainoastaan avaimen siihen koteloon missä lahja säilytettiin, ja itse kannu annettiin hänelle juhlallisesti vasta myöhemmin, senjälkeen kun ministerivaltiosihteeri kreivi Armfelt oli hankkinut siihen keisarin luvan. Tämä tapahtui tavalla joka sekin hyvin kuvaa ajan oloja.

Runo Viapori oli Runebergin tietämättä ja vastoin hänen tahtoansa tullut Ruotsissa painetuksi vuonna 1852. Armfelt pelkäsi että siitä voisi johtua ikävyyksiä, jos asia tulisi keisarin tietoon, ja hän teetti heti Grotilla venäjänkielisen käännöksen Kulnev-runosta, käyttääksensä sitä, jos tarvittaisiin, Runebergin puolustukseksi. Mitään selkkauksia ei kuitenkaan silloin syntynyt; mutta nyt, kun keisari oudoksui tuota luvanpyyntiä ja kysyi mikä merkittävä mies Runeberg sitten oli, Armfelt asiansa valaistukseksi jätti keisarille Kulnevinsa.

Pian, 1856, Armfeltilla oli tilaisuus osottaa Runebergille hyväntahtoisuuttaan toisellakin tavalla, joka ei kuitenkaan ollut runoilijalle oikein mieleen, vaikka se olikin aiottu lisäämään iloa hänen viettäessään toista juhlaa, hopeahäitään, 23 päivänä tammikuuta 1856.

Runebergin toimeentulo oli näinä vuosina ollut kaikkea muuta kuin huoletonta. Perhe oli lisääntynyt ja elintarpeiden hinnat kohosivat Krimin sodan aikana tuntuvasti.

Silloin Snellman, jolle itselleen paremmat ajat olivat koittaneet Aleksanteri II:n valtaistuimelle noustua, kirjotti vuoden 1856 alussa Armfeltille kirjeen, jossa hän ehdotti että Runebergille annettaisiin sekä uusi apuraha yleisistä varoista, hänen kirjallisten ansioittensa tunnustukseksi ja hänen taloudellisten huoliensa huojentamiseksi, että myöskin vuotuinen määräraha siksi ajaksi jona hän pysyisi virsikirjakomitean jäsenenä. Runeberg oli, sanoi hän, mies jolla oli oikeus vaatia maaltaan ei ainoastaan kunniaa, vaan huoletonta toimeentuloakin. Hänen menonsa perheensä elatukseen olivat lisääntyneet, kun hänellä oli kaksi poikaa yliopistossa, hän oli velkaantunut ja sen-

johdosta hänen mielensä oli masentunut ja hänen tuotantohalunsa ehkäisty. Jos asiasta voitaisiin tehdä nopea päätös, niin että Runeberg saisi tiedon määrärahojen antamisesta hopeahääpäivänään, niin hän voisi viettää tämän päivän katsomalla tyynemmin tulevaisuutta kohti.

Armfelt vastasi ettei hän muulla tavoin voinut täyttää Snellmanin pyyntöä, kuin siten että yliopiston kanslerin käyttövaroista oli myönnetty 240 ruplaa (960 markkaa) vuodessa apurahaksi Runebergin kahdelle yliopistossa opiskelevalle pojalle. Tämä avustuksen muoto ei ollut Runebergille mieleen, hän kun piti sekä oikeutenaan että velvollisuutenaan itse kustantaa poikiensa kasvatuksen. Niin pian kuin siihen vain oli muodollista syytä, hän kehotti poikiensa luopumaan apurahasta; toinen teki sen 1859, toinen 1860.

Hopeahäitään Runeberg muuten vietti iloisesti suuren ystävä- ja tuttavapiirin ympäröimänä, joka oli sitä varten kokoontunut Porvooseen. Sukulaiset ja lähimmät ystävät tulivat jo päivää ennen ja kolmellekymmenelle hengelle toimitettiin asunto Runebergin vierasvaraisessa kodissa. Juhlan edellinen yö valvottiin ystävien seurassa, ja samoin itse hopeahäät kestivät aamuun saakka. Kun sitten seuraavana päivänä iltapuolella kaupungin asukkaat Runebergin kunniaksi olivat toimeenpanneet juhlan, oli runoilija niin väsynyt, ettei hän oman kertomuksensa mukaan voinut pysyä valveilla muuten kuin elävästi mielessään kuvitteleamalla olevansa vesilintuja ampumassa ja uikukkoja tarkasti tähytämässä. Ja kun päälle päätteeksi illalla oli suuret tanssijaiset, niin Runeberg niistä poistui kuin poistui-kin ennen illallista, huolimatta nuorten neitosten hartaista

pyynnöistä ja Snellmanin tuimasta kysymyksestä: »kuinka voit näin käyttäytyä yleisöäsi kohtaan?»

Vuonna 1857 ilmestyi virsikirjanehdotus painosta; se valmistui siihen juhlaan, joka silloin vietettiin muistoksi siitä että kristinuskoa seitsemänsataa vuotta aikaisemmin oli ensi kerran maassamme saarnattu. Vähän aikaa ennen oli Lille Runebergille sanonut:

— Kyllä sinä tästä työstäsi ansaitset jumaluusopin tohtorin arvon.

Runeberg oli siihen vastannut:

— Miltäs näyttäisi, jos minä jumaluusopin tohtorin hattu päässäni läksisin kettuja pyytämään?

Hän ei aavistanut että Lille näillä sanoillaan oli arkkipiispan kehotuksesta koettanut urkkia Runebergin mielipidettä hänelle aiotusta kunnianosotuksesta. Ja kun hän ei pontevammin vastustanut, niin hän sai kuin saikin tohtorin arvonsa, ja hänen täytyi tulla vihkiäisiin, jotka Lille toimitti. Se oli hänelle, kaiken komeuden ja juhlimisen vihollinen kuin oli, kovin vastenmielistä. Ja kun Lille jäljestäpäin kysyi mitä hän oli ajatellut Lillen puhuessa, kun hän näytti niin syvämietteiseltä, niin hän vastasi:

— Minä ajattelin: voi jos nyt olisin Kroksnäsin salmessa, joukko ruovikkoon piiloutuvia sorsia edessäni.

Mutta virsikirjanehdotus toi mukanaan toisenkin seurauksen, joka oli ilahuttavampi Runebergille.

Ehdotuksen oli ruotsia puhuva yleisö ottanut innokkaasti vastaan. Monessa perheessä otettiin se kohta käyttäntöön, ja samalla heräsi ajatus siitä että osotettaisiin runoilijalle maan kiitollisuutta sekä tästä että hänen muista runollisista lahjoistaan. Hänelle oli myönnetty kustannusoikeus ehdotukseensa, ja nyt muodostui »yhtiö», joka

1858 osti tuon oikeuden häneltä yleisön keskuudessa kootuilla varoilla, yhteensä 72,000 markalla.

Ja samaan aikaan tapahtui tärkeä muutos hänen elämäntoimessaankin. Vuonna 1856 vahvistettiin uusi koulujärjestys, ja sennojalla lukion opettajanvirat järjestettiin uudestaan. Lehtorinvirka raamatun alkukielissä lakkautettiin, ja kun mainittujen aineiden lehtori Porvoon lukiossa oli nuori mies, hän siirrettiin kreikan kielen lehtoriksi, ja Runeberg sai eron virastaan ja oikeuden nauttia eläkkeenä koko palkkansa.

Täten oli runoilija melkein yhtäaikaa saanut vapauden ja turvatun toimeentulon. Hänen mielensä täytyikin ilosta ja kiitollisuudesta ja hän lausui tähän aikaan:

— Luojalla on kaksi tietä, joita myöten hän johtaa ihmisiä luokseen. Toisen ihmisen hän kesyttää kurituksella, toista hän nöyryyttää ylenpalttisella hyvyydellään. — Minua kohtaan, hän lisäsi, on Jumala käyttänyt jälkimäistä tietä.

32.

Vuonna 1851 oli Runeberg runoillut uuden tarinan, Vänrikin markkinamuiston, ja 1853 seurasivat sitä Heinäkuun viides päivä, Von Törne ja Lotta Svärd. Senjälkeen »sai vänrikki yksikseen polttaa sammalia, kun ylioppilaalla oli muuta tekemistä» niinkuin runoilija itse sanoi, lisäten: »koittaa kai sentään päivä jolloin molemmat taas saavat polttaa vaakunaa». Se päivä koittikin kun virsikirja oli valmistunut 1856, ja silloin Runeberg, taas omien sanojensa mukaan, »kohta laittoi maallisen soturin jaloilleen iloiten siitä että hengellinen sota oli loppunut». Luultavasti tämä maallinen soturi oli Kuormarenki, ja

häneen liittyivät samana vuonna Munter ja Von Essen. Sotilaspoika aloitettiin; mutta sitten tuli virsikirjan tarkastaminen väliin, niin että runo valmistui vasta 1858. Viimeksi mainitulta vuodelta ovat Vänrikin tervehdys ja Matkamiehen näky. Vuonna 1859 valmistuivat Numero viisitoista Stolt, Wilhelm von Schwerin ja Adlercreutz, vuonna 1860 Porilaisten marssi, Vanha Lode, Veljekset ja kaikkien viimeisenä Maaherra.

Tässä järjestyksessä emme saata huomata samallaista aiheitten kehitystä kuin ensimmäiseen kokoelmaan kuuluvissa tarinoissa. Tämä onkin aivan luonnollista. Päätettyänsä ensimmäisen kokoelman Runeberg jo vallitsi koko alansa ja hän saattoi siis nyt kuvata milloin päällikköä, milloin syvien rivien miestä. Muutamien tarinain synnyn aiheutti sitäpaitsi joku kertomus sodasta tahi joku luonteenpiirre, joka tuli Runebergin tietoon.

Niin hän esimerkiksi jo 1848 oli, käydessään Loviisassa erään ystävänsä luona, tutustunut kenraali G. A. Ehrnroothiin, joka nuorena upseerina oli ollut mukana sodassa: hänet mainitaankin, niinkuin tunnettu, Sotamarskissa. Hänestä kerrotaan, että hän hyvin ystävällisesti otti vastaan entisiä sotamiehiä, joita kävi useita hänen luonaan pyytämässä häneltä eläkettä varten todistusta osanotostaan sotaan; Ehrnrooth oli näetten myöhemmin ollut Suomen koko sotaväen päällikkönä. Kerran tuli hänen luoksensa mies, johon Oravaisten tappelussa oli sattunut sama luoti, joka haavotti Ehrnroothiakin, ja silloin kenraali asetti hänet istumaan viereensä päivällispyötyään, »vanttumiesten», lakeijojen suureksi hämmästykseksi. Samaten Ehrnroothin kerrotaan paheksuneen kun talonväki, ollessaan hänen puheillaan, seisoi hattu kädessä.

Yhdyttyänsä Ehrnroothiin Runeberg Loviisan ystäväälle useaan kertaan toisti sanat: »hattuni ma pidän päässä, pidä sinä samaten», ja lisäsi: »saat nähdä minkä kauniin runon näistä sanoista teen». Ja kun Vänrikin markkinamuisto oli valmis, hän lähetti jäljennöksen siitä samalle ystäväälle todistukseksi lupauksensa täyttämisestä.

Mistä Runeberg oli nuo sanat saanut, sitä ei tiedetä, ja samaten hän kielsi Ehrnroothin olevan runossa esiintyvän kenraalin suoranaishenä esikuvana.

Matkamiehen näky perustuu sekin Runebergille annettuun luonteenkuvaukseen Ramsay veljesten äidistä. Vänrikin tervehdysten saaja, Tigerstedt, oli vielä elossa kun runo kirjoitettiin. Wilhelm von Schweriniin on aihe saatu eräästä nuoren sankarin kirjeestä, joka julaistiin vähää ennen, maaliskuussa 1859. Porilaisten marssissa taas on meillä vielä yksi esimerkki siitä kuinka Runeberg kilpaili toisen runoilijan kanssa.

Kun vuonna 1858 ruvettiin, sodan 50-vuotisen muiston johdosta, avustamaan siitä eloonjääneitä sotureita, oli Topelius kirjottanut sanat Porilaisten marssiin, manaten noita »menneen ajan haamuja» heräämään haudoistaan ja ylistäen heidän urhoollisuuttaan. Tämä runo laulettiin jo samana vuonna laulajaisissa sotavanhuksien hyväksi, mutta Runeberg ei sitä saanut kuulla ennenkuin 1859, jolloin, hänen Helsingissä ollessaan, ylioppilaat lauloivat sen eräässä iltaseurassa, jossa hän ja Topeliuskin olivat. Silloin hän kysyi Topeliukselta:

— Sinäkö olet kirjottanut sanat?

— Niin.

— Mikset ole pannut porilaisia laulamaan itse?

— Sen voi ainoastaan vänrikki tehdä.

Ja seuraus oli, että Runeberg, joka ensin oli aikonut ottaa Topeliuksen sanat kokoelmaansa, kirjotti - kuin kirjottikin oman runon, pannen porilaiset itse laulamaan.

Jos siis ainakin muutamat toisen kokoelman tarinat ovat syntyneet satunnaisesti saaduista aiheista, niin sopii kuitenkin kysyä, eikö tämänkin kokoelman runojen syvintä juurta ole etsittävä runoilijan tunne-elämästä runojen syntymisaikana. Ja samalla on kysyttävä eroaako tämä kokoelma jossakin kohden edellisestä.

Toukokuun 13 päivänä 1848 laulettiin Maamme laulu Paciusen säveltämänä ylioppilaiden kevätjuhlassa, Cygnæus piti kuuluisan puheensa isänmaalle ja Topelius sepitti juhlan johdosta runonsa Suomen nimi. Valtaava isänmaallinen innostus täytti mielet, varsinkin kun samaan aikaan useassa Europan maassa näytti koittavan uusi päivä kansojen vapaudelle. Varmaan siis Runeberg ensimmäisen tarinakokoelman ilmestyttyä saattoi tuntea vielä suuremmassa määrässä kuin ennen että hän oli laulanut kansansa sydäimestä ja ilmaissut sen pyhimpiä, elinvoimaisimpia tunteita.

Mutta isänmaan olot muodostivat jyrkän vastakohdan tälle innostukselle.

Aikaa yhtä hyvin kuin runoilijaa kuvaa sattuvasti Runebergin ottelu sensuurin kanssa, kun tarinain ensimmäinen osa oli valmis painoon.

Sensorina oli kreikankielen professori N. A. Gyldén, Runebergin entinen kilpatoveri apulaisvirkaa hakiessa. Suurin osa kirjaa oli jo painettu, mutta lopussa oli muutamia paikkoja jotka epäilyttivät Gyldéniä. Runeberg silloin kävi sensuurikomitean puheenjohtajan luona, joka ei ollut sen vähempi mies kuin yliopiston sijaiskansleri,

senaattori ja kenraali J. M. Nordenstam. Tämä vaati ensiksi pari pienempää muutosta: Kuninkaassa sanottiin että Viapori oli menetetty »halvan kavaltamisen kautta», ja Döbeln kysyi: »Kuin käy sun sitten, *kansa poloinen?*» Nämä paikat Runeberg heti muutti, pannen edellisen lauseparren sijaan »se pylväs kaatunut», ja toiseen paikkaan »väki urhoinen». Mutta lopuksi Nordenstam tahtoi muutettaviksi Döbeln runon loppusäkeet, alkaen sanoista »Oi synnyinmaa, mik' osakses lie luotu». Runeberg silloin jyrkästi kielsi:

— Niitä en muuta.

Nordenstam puolestaan pani kovan kovaa vastaan ja vastasi ettei koko teosta saataisi julaista, jollei muutosta tehtäisi. Runeberg sanoi silloin tyynesti:

— Jääköön sitten julkaisematta.

Mutta saatuaan paperinsa takaisin hän lisäsi:

— Ikävä vain että jo useat arkit ovat sensorin luvalla painetut.

— Niin, se on ikävä. Suuriko painos on?

— Kaksituhatta kappaletta.

— Sepä melkoista.

Ja leppyen hän tarttui Runebergin käteen sanoen:

— Miksette voi muuttaa tätä paikkaa, kun jo muuttitte toiset?

— Nuo paikat olivat vähemmin tärkeitä, tätä minä en voi muuttaa.

Ja hän teki lähtöä. Mutta silloin Nordenstam lausui:

— No antakaa tänne sitten!

Ja painolupa annettiin.

Jos siis Runebergin oma teos pääsi verrattain helposti sensuurin kourista, niin on tunnettua että juuri

seuraavina vuosina painetun sanan vapaus supistettiin yhä ahtaammalle. Samaten muissakin kohden taantumuspyrinnöt pääsivät voitolle: yliopiston asetukset muutettiin, filosofian professorin virka lakkautettiin, ylioppilasosakunnat hajotettiin j. n. e.

Vielä kovemman koetuksen ajan toivat Suomelle Krimin sodan vuodet.

Ristiriitaisia tunteita liikkui ihmisten mielissä. Keisari Nikolai oli taantumuksen vankin pylväk Europassa; Venäjän tappio tiesi siis vapauden voittoa. Mutta englantilaiset, jotka kerskailivat sivistyksestään, käyttäytyivät Suomessa niinkuin rosvot: he kaappasivat kauppalaivastomme ja polttivat Pohjanmaan laivaveistämöjä ja tervavarastoja.

Näissä vaikeissa oloissa Runebergin, samaten kuin Topeliusen, mielipide oli se että luja, vankkumaton uskollisuus maan historiallisesti määrättyä asemaa kohtaan oli paras, samalla kuin se oli jaloin politiikka. Sitäpaitsi Runeberg keisari Nikolaissa näki »mitä vahvimman sulun sitä meille vieraan kansallisuuden tulvaa vastaan, joka oman painonsa voimasta uhkaa hyökyä meille».

Mutta ulkomailla levitettiin huhuja suomalaisten kapinallisuudesta, jopa kerrottiin että Runeberg oli kadonnut ja lähetetty Siperiaan j. m. s. Häntä pyydettiin kirjeessä jollekin ruotsalaiselle ystävälleen osottamaan nämä huhut vääriksi, ja sen hän tekikin, kirjottaessaan Beskowille. Mutta kun samalla pyydettiin häntä samaa tietä selittämään kansan mielialaa, niin hän vastasi:

»Olen kaiken aikani tahtonut olla niin kaukana politiikasta kuin mahdollista, ja uskon että minun toimenpiteeni niin suurissa asioissa kuin nykyään ajetuissa

merkitsevät vähemmin kuin ei mitään. En sentään luule vähemmin harrastavani isänmaallisia asioita, en vain tahdo suorastaan niihin tarttua, vaan tarmoni takaa koettaa niitä edistää toimimalla uskollisesti sillä pienellä alueella, joka on minulle työalaksi suotu.»

Mutta henkinen ahdinkotila kesti yhä, ja sodan jälkeenkin, kun paremmat ajat jo olivat odotettavissa Aleksanteri II:n kanssa, hallitsi Suomessa vielä aluksi kreivi Berg, eikä nähty vielä toivotun vapauden koittavan.

Tämmöiset olot ovat omiansa synnyttämään isänmaallisia tunteita aivan erityistä laatua.

Elävästi tunnetaan että Suomella, vaikka se joutuisikin suurpolitiikan hampaihin, ei tässä politiikassa ole mitään varsinaista tehtävää. Kansamme tehtävä on sitävastoin se kulttuurityö, jota se toimittaa »Europan etuvartiona»; tätä nimitystä on Runeberg — taas samoin kuin Topelius — käyttänyt juuri tähän aikaan. Tämä tehtävä vaatii kaikki Suomen lapset ankaraan työhön, »köyhä äiti tarvitsee kaikki poikansa». Mutta ollen aatteellista laatua kansallisen tehtävämme tulee olla yhtämittaista edistystä, se ei voi sietää taantumista, sillä ainoastaan yhtämittaisesti edistyen me voimme säilyttää asemamme kansakuntien joukossa. Edistymisessä — siinä kansamme kunnia, taantumisessa sen häpeä.

Tämä katsantotapa kuultaa selvästi toisen kokoelman tarinain läpi. Tietysti ei siten että kuvaillut sankarit olisivat vain vertauskuvina käytettyjä runoilijan isänmaallisten mielipiteiden valaisemiseksi. Vaan niin että hän satureissa kuvailee tunnelmia, jotka, samalla kuin ne ovat historiallisesti oikeita, ovat likeistä sukua runoilijan oman ajan tunnelmille.

Ensiksi on huomioon otettava että isänmaantunne nyt esiintyy paljoka enemmän selvinneenä ja syventyneenä kuin edellisessä kokoelmassa. Siinä oli tämän tunteen varsinaisena lausujana runoilija itse (runoissa Vänrikki Stool, Döbeln Juuttaalla), mutta soturit käyttävät vain ylimalkaisia sanoja: maa, kuningas ja maa, isien maa, eikä niitäkään usein (runoissa Pilven veikko, Sotavanhus, Torpan tyttö, Sven Dufva, Otto von Fieandt, Sotamarski, Döbeln Juuttaalla). Tigerstedt, »Suomen poika», on innossaan vielä melkein poikkeuksena.

Toisin nyt. Isänmaa esiintyy personallisuutena jo krenatöörille; hän laulaa siitä kuinka isänmaa ja soturit katsovat toisiinsa. Lotta Svärdille ja Adlercreutzille isänmaa on köyhä äiti, Dunckerille äiti ja morsian. Von Törne on Fieandtin sukua, ja molemmista kaipaa suomalainen rotu parantamista, mutta kuinka tulisesti senohessa Törne ihailee maatansa ja kansaansa! Von Essenkin muistaa Suomen lippua, Buss korpraali samoin Suomen vereen kastettuja tantereita, Speltkin puhuu maansa kunnian. Ja krenatööri lopettaa laulunsa toivomuksella »Jumala isänmaata varjelkoon», vänrikki Heinäkuun viidennessä päivässä puhuu isänmaasta innolla joka muistuttaa Maamme laulua; vieläpä hän mainitsee Suomen eri osia ikäänkuin terottaaksensa mieleemme että hän puhuu koko Suomesta.

Isänmaan yhteydessä esiintyy useassa runossa kansakin, ja sen luonnetta ja tehtävää kuvaillaan suuremmalla pontevuudella kuin ennen, varsinkin Heinäkuun viidennessä päivässä.

Mutta yhä ovat uskollisuus, kärsivällisyys ja uhrautuvaisuus tämän kansan pääominaisuuksia — siis luon-

teenpiirteitä, joita on tarpeen myöskin kansamme kultuuri-taistelussa, mutta jotka samalla ovat sopusoinnussa runoilijan — ja kansan perinnäisen — elämäkatsomuksen kanssa.

Toiselta puolen esiintyy nyt tunne paon häpeästä ja mieliharmi pakokäskystä paljoa polttavampana kuin ennen.

Sotamarskissa olivat Suomen soturit, innostuneina ensimmäisestä voitostaan, tulleet siihen päätökseen, etteivät urhomiehet »kehtaa haastaa tuommoisesta» kuin Klingsporista. Mutta kohta ensimmäisessä uuden jakson runossa krenatööri ottaa kuin ottaakin puhuaksensa sotamarskista, vaatien häntä edesvastuuseen. Ja kuinka syvä on häpeän tunne semmoisessakin miehessä kuin Spelt on! Hurtti ukko kyllä tunsi samaa, mutta vain omasta puolestaan, krenatööri puhuu kaikkien sotamiesten puolesta, mutta Spelt tuntee koko maansa häpeän.

Yhtä syvä on sama tunne Gregori Tigerstedtissä. Ja merkillistä on että Runeberg, sepittäessään Heinäkuun viidettä päivää, samalle paperille kirjotti nämä sanat:

»Miten olisi käynyt meidän maineemme, jollei olisi ollut semmoisia kuin Duncker, kun kaikki petti tuolla korkeammalla?»

Mutta juuri sama ajatus palaa Adlercreutz runossa. Tämä runo on taas kokonaiskuva koko armeijasta, samoin kuin Döbeln Juuttaalla. Mutta pääaihe on nyt paon häpeä, joka valtaa koko armeijan, päällikön yhtä hyvin kuin jokaisen soturin, ja jota ei saada poistetuksi muuten kuin Hertenin tahallisella tottelemattomuudella päällikön käskyä kohtaan. Ja yhtymällä Hertenin tunnelmaan Adlercreutz pelastaa Suomen kunnian.

Samassa määrin kuin isänmaantunne selvenee ja edistymisen välttämättömyyden tunne syventyy, huomataan nyt toisenlainen kanta Ruotsiakin kohtaan.

Tosin Runeberg on ruotsalaiselle urhoollisuudelle nyt pystyttänyt vielä kauniimman muistopatsaan kuin Sandels runossa: Wilhelm von Schwerin kuvastaa ihanasti tätä urhoollisuutta, samalla kun hän siihen yhdistää ruotsalaisen ylimyksen mitä hienoimman esiintymisen. Merkittävää on että tässäkin lähtökohtana on epäily Schwerinin rohkeudesta, mutta hän poistaa epäilyksen paljoa kauniimmalla tavalla kuin Sandels.

Toiselta puolen on huomioon otettava että tästä kokoelmasta Sandels on kokonaan poistunut. Döbelnkään ei esiinny muuta kuin Adlercreutzin rinnalla (Vänrikin markkinamuisto, Adlercreutz) ja Lurjusta tutkimassa; tässä toimessa hän on paikallaan, samaten kuin Juuttaalla »moukan» mielialaa tarkastamassa. Ja kun hän julistaa Lurjuksen aimo *suomalaiseksi* soturiksi, niin tämä hänen suussaan merkitsee enemmän kuin jos Adlercreutz sen sanoisi: se on samallinen tunnustus suomalaisille kuin Sandelsin »noin suomalainen taistelee».

Adlercreutz taas, hän ei tarvitse ketään tutkia, hän tuntee kaikkien soturien tunteet, sillä hän on »uskollinen suomalainen». Ja hänestä laulaen runoilija erottaa mitä hän on Ruotsissa tehnyt ja mitä meille, ja hän terottaa mieleemme että Adlercreutz sittenkin kuuluu meille.

Samaten jo krenatööri muistelee Suomea ja Ruotsia erillään toisistansa, mutta samalla hän tietää että hän uskollisessa rakkaudessa on kastanut Ruotsinkin hiekkaa verellään. Ja palkaksi hän on saanut kerjurielämän, aivan

samaten kuin jo Franzénin Vanha soturi sai palkakseen «luutnantin arvon ja elinkautisen nälän».

Suomalainen kuin on, krenatööri, kun päälliköistä tulee puhe, mainitsee etupäässä »kaksi suurta», Adlercreutzin ja Cronstedtin. Cronstedt on myöskin Gregori Tigerstedtin päällikkö, mutta muuten on Adlercreutz toisen kokoelman pääsankari. Hän esiintyy Von Törnessä ja Wilhelm von Schwerinissä, Spelt lausuu ajatuksensa hänen voitostaan, ja kun Adlercreutzkin ylistää soturia, niin tämä soturi on suomalaisuuden perikuva, Munter, ja kaikki sanottava lausutaan sanoissa »hän oli suomalainen».

Samoin kuin ruotsalaiset, niin venäläisetkin nyt ovat enemmän syrjäytetyt: heidän urhoollisuutensa tunnustetaan kuitenkin Adlercreutz runossa. Ja huomioon on otettava että Ukko Lode runo asettaa koko sodan sovinnollisuuden valoon. Lämpimän hartauden ohessa ilmenee Lodessa myöskin halu lieventää taistelujen tuottamia kärsimyksiä. Ei enää, niinkuin Kuolevassa soturissa, vain valiteta näitä kärsimyksiä, eikä osoteta vain satunnaista hyväntahtoisuutta, niinkuin Pistol tekee. Ihmisystävällisyys on muuttunut tavaksi, periaatteeksi, eikä sitä harjoittaessa kysytä onko kärsivä ystävä vai vihollinen.

Jo tämä runo riittää todistamaan ettei Runeberg ihaile sotaa semmoisenaan. Mutta samaa todistaa sekin seikka että hän yleensä hyvin vähän, ja aikaa myöten yhä vähemmin, kuvailee varsinaista tappelua; pääasiana ovat hänelle ne tunteet, jotka elähyttävät satureita.

Ja kun nämä tunteet eivät koske yksistään sotilaallisia velvollisuuksia, vaan yleisesti isänmaallisia, niin on aseellisten soturien rinnalla nyt kuvailtu aseeton sankarikin:

Maaherra. Jopa nyt jo runon aiheena voipi olla vain menneen tapahtuman arvostelu: Veljekset.

Näin on Vänrikki Stoolin tarinoita katsottava Suomen kansan isänmaallisen tunne-elämän kuvaukseksi. Tämän tunne-elämän pääpiirteet olemme jo löytäneet; lisättävä on vain että toisessa kokoelmassa myöskin varsinaisen kansan osanottoa siihen pontevammin kuvaillaan. »Lurjuksessa» ei niinkuin Sven Dufvassa ole perinnäistä halua kuolla kuninkaan ja maan edestä, ja sittenkin hän innostuu sitä tekemään. Toiselta puolen krenatööri ja Spelt, niinkuin jo on mainittu, itsetietoisesti, eikä enää vaistomaisesti, käsittävät velvollisuutensa isänmaata kohtaan; ja Buss Munterista puhuessaan, vänrikki Dunckeria ylistäessään terottavat mieleemme alhaisempienkin arvoa. Samaten kenraalin käytös krenatööriä kohtaan osottaa pontevampaa tasa-arvoisuuden puolustamista kuin ennen on Runebergin runoudessa esiintynyt. Mutta helposti näkee että tällä kuvalla on juurensa hänen edellisessä runoilijatoiminnassaan, varsinkin Jouluillassa.

Kaikki nämä piirteet kuvastavat kuinka runoilija nyt toimii yhteiskunnassa joka on heräämäsillään ja jossa uudet kansanainekset pyrkivät ottamaan osaa yhteiseen edistystaisteluun. Sentähden ristiriidatkin kärjistyvät enemmän kuin ennen, varsinkin taantumisen ja edistymisen välillä, mutta myöskin kun kysymyksessä on heikon oikeuksien suojeleminen (Maaherra) tahi eri käsitykset velvollisuudesta (Veljekset).

Mutta muistettava on että tarinat tämän ohessa myöskin ovat historiallisia kuvia kansamme mielialasta tärkeänä sen elämän käännekohtana. Ja tässäkin kohden Runeberg nyt esiintyy ikäänkuin varmempana kuin

ensimmäisessä kokoelmassa. Yleensä ei nyt niin usein kuin siinä nojauduta 1808 vuoden sodan takaisiin aikoihin. Lode, von Törne ja von Essen olivat kaikki olleet mukana Kustaan sodassa, mutta siitä ei mainita mitään. Lotta Svärd on toisenlainen nyt kuin edellisessä sodassa. Munter on tosin sama nyt kuin silloin, mutta pääpaino pannaan tässä runossa siihen että esi-isätkin ovat olleet sotureita ikivanhoista ajoista asti — niinkuin sotilaspojankin esi-isät. Nämä henkilöt siis selvemmin edustavat Suomen historiaa kokonaisuudessaan. Ja Adlercreutzissa on samaten koko sotajoukko Kustaan soturien jälkeläisiä; Pori-laisten marssissa taas johdetaan sotilaallinen sukupuu koko kansan puolesta aina Narvaan, Leipzigiin ja Lützeeniin saakka — Topeliuksen välskärin jäljissä!

Päinvastoin edellisessä kokoelmassa vain kolme runoa sisälsi lyhyitä viittauksia sodan jälkeisiin aikoihin: Otto von Fieandt, Von Konow ja hänen korpraalinsa sekä Döbeln Juuttaalla. Mutta jo verratessamme viimeksi mainitun runon loppua Adlercreutzin loppuun huomaamme jälkimäisessä suuremman varmuuden sodan merkityksestä. Ja uudessa kokoelmassa on koko kahdeksan runoa, joiden toiminta-aika kokonaan tahi osaksi on sotaa myöhempi: Vänrikin markkinamuisto, Heinäkuun viides päivä, Von Essen, Sotilaspoika, Vänrikin tervehdys, Matkamiehen näky, Ukko Lode ja Veljekset. Nämä runot siis kuvaavat sodan vaikutuksia myöhempään, runoilijan omaan aikaan. Ja mitä siis tarinat kokonaisuudessaan tarkottavat, sen lausuu ylioppilas — nyt hänkin puhuen maansa puolesta — kun hän (Vänrikin tervehdyksessä) kiittää sotureita heidän uskollisuudestaan, kestävyydestään. Heidän vrensä on vuotanut maamme uskon, toivon ja muiston

tähden, sen tulevaisuuden pelastamiseksi. Sillä heidän kauttansa tunnussanaksemme yhä voipi jäädä: vielä koittaa päivä, kaikki ei vielä ole ohitse.

Niin on Runeberg Vänrikki Stoolin tarinoissaan antanut kansallensa sen, minkä Tengström aikoinaan sanoi siltä puuttuvan: isänmaallisen sankarirunouden, joka osottaa kansalle sen parhaita ominaisuuksia, mutta ei vaadittuina, vaan nähtyinä, toteutuneina historiallisessa toiminnassa; ja toteutuneina tavalla joka kelpaa esimerkiksi kaikille ajoille ja kaikilla aloilla.

33.

Jo ennenkuin Vänrikki Stoolin tarinoiden toinen kokoelma ilmestyi (joulukuussa 1860), oli Runeberg ankarasti sairastunut reumaattiseen kuumeeseen, ja tämä tauti vaivasi häntä niin että hän koko seuraavana vuonna ei pystynyt mihinkään runotyöhön. Vuonna 1862 hän ryhtyi kirjottamaan »perhekuvausta» En voi, joka hänestä oli sopiva »välityö»; ja kappale ilmestyi jouluksi samana vuonna.

En voi liittyy monessa kohden Runebergin aikaisempiin komedioihin. Tässäkin esiintyy ihmisiä, joilla on joku omituinen piirre, »maneer», mutta tämä ei käsitä koko heidän olentoansa. Vanha herra von Dann on pahoillaan siitä että ihmiset pitävät niin paljon mahdottomana, mutta hän liottelee tätä paheksumistansa. Nuori maalari Frank taas tuntee oikeutettua itsenäisyydentunnetta, mutta hän liottelee sitäkin. Vaan molemmissa on samalla tunteita joihin voivat yhtyä: Frankin äitiä on von Dann nuoruudessaan rakastanut, ja Julia on molemmille rakas.

Tältä kannalta katsottuna on kappale kaunis todistus siitä ettei Runeberg, liikkeessaan suuren runouden väljillä vesillä, ole unhottanut pientä perhemaailmaa. Siinäkin voi esiintyä ristiriitoja, jotka erottavat ihmisiä toisistaan; mutta epäsuhteita sovittamassa ovat tälläkin alalla luontoperäiset, yleisinhimilliset tunteet, ja semmoisiakin voittoja kelpaa runoilijan voittaa.

»Suuri, missä pienellä ei ole sijaansa, on mielettömän ajatus», sanoi Runeberg itse.

Saatuana En voi valmiiksi otti Runeberg lopettaaksensa Salaminin kuninkaat, josta ennaltaan kolme näytöstä oli valmiina.

Selvemmin kuin koskaan ennen on Runeberg tässä teoksessaan nojautunut ulkoapäin saatuun muotoon: antiikkiseen, kreikkalaiseen draamaan. Tämä seikka on usein, meidän aikoihimme saakka, johtanut arvostelijoita harhaan: on verrattu näytelmää Sofoklesin draamoihin, ikäänkuin Runeberg olisi tahtonut kirjottaa hänkin antiikkisen draaman. Ja missä on eroavaisuuksia huomattu hänen ja antiikin välillä, on niitä pidetty puutteina: Runeberg ei muka ole voinut pysyä antiikkisessä katsantotavassa.

Aivan toisen tuloksen saamme jos katsomme tätä draamaa samoista näkökohdista kuin niitä Runebergin edellisiä teoksia, joissa hän myöskin on nojautunut muihin runoilijoihin.

Olemme nähneet että hän niissä sentään aina pysyy omintakeisena. Jos hän muualta lainaakin muodon, niin tämä tapahtuu vain siksi että mainittu muoto soveltuu ilmaisemaan mitä hän itse tahtoo saada lausutuksi. Mutta kun hän kotimaisaiheissa runoelmissaankin asettautuu

yleisinhimilliselle kannalle, ja kun hän sanoo runouden ylistävän »ikuisesti olevaa», niin on itsestään selvää, ettei hän ole tahtonutkaan kirjottaa draamaa joka kuvailisi antiikille ominaista katsantotapaa, vaan omintakeisen teoksen aiheesta johon antiikkinen muoto sopii.

Tämä selviää hänen omista lausunnoistaankin. Puhuessaan legendoista ja kirjottaessaan Macbethista, hän selvästi erottaa toisistansa antiikkisen ja uudenaikaisen, kristillisen maailmankatsomuksen; ja kun hän jälkimäisen henkeen kirjottaa legendansa, niin olisi kai ollut mielettöntä senjälkeen siirtyä katsantotapaan, joka hänestä edusti alhaisempaa, historiallisesti voitettua kantaa.

Samoin hän jo 1833 oli lausunut, että nykyajan draamassa toimivien henkilöiden omallatunnolla on sama tehtävä kuin antiikkisen draaman kuorolla, ja että siis edellisessä kuoro on tarpeeton. Kun hän nyt kirjottaa draaman ilman kuoroa, niin tämäkin osottaa että hän itse katsoo sitä tarkotukseltaan uudenaikaiseksi.

Mutta miksi hän sittenkin valitsi muissa kohden antiikkisen muodon?

Saadaksemme vastauksen tähän kysymykseen tulee meidän ensiksi muistaa mitä Runeberg jo 1833 oli sanonut runoudesta ja sen lajeista.

Runous ylistää »ikuisesti olevaa» kuvaamalla ihmisen, yksilön suhdetta kaikkiyleisyyteen. Tämä voi tapahtua ensiksi niin että yksilö ja kaikkiyleisyys esitetään sopu-soinnussa; toiseksi niin että yksilö esiintyy etsivänä jotakin kaikkiyleisyyden muotoa, jotakin yleistä aatetta (rakkautta, kunniaa t. m. s.), johon hän innostuu ja yhtyy, siten osottaen yksilön ja kaikkiyleisyyden sovitusta. Edellisessä tapauksessa syntyy eepillistä runoutta, jälki-

mäisessä lyrillistä, ja jälkimäinen muoto seuraa ensimmäistä aivan samaten kuin ihmiselämässä nuorukaisikä seuraa lapsuudenikä.

Sanottakoon tästä määritelmästä muuten mitä hyvänsä, varmaa on että sekin, niinkuin yleensä Runebergin runouden teoria, ihmeen hyvästi soveltuu häneen itseensä. Hänen runoutensa näetten osottaa useampaan erään juuri tämmöistä kehitystä murtumattomasta sopusoinnusta ristiiriitaan, jonka sovituksen hän kuitenkin löytää. Puhumattakaan hänen aikaisimmasta runoudestaan, merkitsevät Hirvenhiihtäjät ja Hanna toiselta puolen, Jouluilta ja Nadeshda toiselta, juuri semmoista kehitystä.

Mutta runoudella on kolmaskin muoto: draama. Ja sen määritteli Runeberg 1833 niin, että tragediassa — komedian hän jättää sikseen — kaikkyleisyys esiintyy ikuisena lakina, jota vastaan yksilö rikkoo, mutta joka kuitenkin osottautuu ikuisesti olevaksi siten että rikkova yksilö murtuu. Ja tämä runouden muoto seuraa taas lyrillistä, samoinkuin miehuudenikä nuorukaisikä.

Ja taas huomaamme että Kuningas Fjalar, johon tämä määritelmä täsmälleen sopii, hänen omassa runouudessaan seuraa Nadeshdaa.

Voisi sanoa ettei Fjalar runoelma muodoltaan ole varsinainen draama. Aivan oikein; mutta olihan samoin Jouluillan muoto pääasiallisesti eepillinen, vaikka lyrillisyyttä Augustan romanseissa ikäänkuin murtaa eepillisen tyyneyden sulun. Samoin Kuningas Fjalar jo on rakenteeltaan, jollei muodoltaan, aivan draamallinen.

Ja huomioon on otettava että Runeberg itse vuoden 1841 lopussa ei sano vielä uskaltavansa ryhtyä draaman kirjottamiseen. Hän tuntee itsensä liian paljon kertovaiseen

runouteen taipuvaksi ja hän pelkää joutuvansa draamaa sepittäessään harhateille. Kun hän kuitenkin Fjalarin jälkeen alkoi Salaminin kuninkaat, niin hän varmaan silloin jo tunsi oikean ajan tulleen; ja koko tämä runollinen kehitys on uusi ja ihmeteltävä todistus siitä, kuinka Runeberg aina mittasi voimiansa ennenkuin johonkin tehtävään ryhtyi.

Mutta se ikuinen ja yleinen laki, jota tragedia ylistää, osottamalla sitä vastaan rikkovan yksilön murtumista, se esiintyi Fjalar-runoelmassa jumalien tahdon muodossa, ja sitä julistettiin Dargarin ennustuksessa. Ja aivan samassa muodossa se esiintyy Leiokritosille. Molemille kuninkaille ennustetaan että he, noudattaen omaa tahtoansa eivätkä jumalien, saavat aikaan päinvastaista mitä toivovat.

Olemme jo nähneet minkä tähden Runeberg Fjalar-runoelmassa näin menetteli. Rohjetaksensa asettaa oman tahtonsa jumalien tahtoa vastaan täytyy Fjalarilla olla semmoinen asema, ettei mikään maallinen voima häntä voi vastustaa. Mutta silloin täytyy jumalien puhua hänen omassatunnossaan, ja saadaksensa tämän omantunnon äänen havainnolliseksi, täytyy runoilijan esittää se ennustuksen muodossa.

Toteuttaessaan uhkauksensa Fjalaria vastaan jumalat taas toimivat hiljaisesti, »jumalat eivät melua» sanoo Runeberg itse. Mutta juuri sentähden ei tästä aiheesta synny mitään draamaa, sillä draamassa vastakkaiset voimat esiintyvät näkyvinä katselijan silmien edessä, toimivien henkilöiden edustamina. Ja samalla kun Fjalar noin suoranaisesti ja yksin taistelee jumalien tahtoa vastaan, samalla myöskin hänen kansansa ikäänkuin jää

pois näyttämöltä; sen puolesta ei mikään henkilö esiinny toimivana.

Salaminin kuninkaissa taas Runeberg varmaan on tahtonut esittää juuri hallitsijan suhdetta kansaansa. Leiokritos ei niinkuin Fjalar etsi minkään ennen kuulumattoman uroteon mainetta; hallitsijavallastakin hän tahtoo pitää kiinni vain poikansa tähden; hän on siis vielä enemmän kuin Fjalar voittanut itsekkäisyytensä. Kysymyksessä on siis tässä etupäässä hänen hallitustansa. Siitä hän ja Leontes keskustelevat, siitä näyttävät meille jo draaman alkuosat havainnollisia kuvia.

Mutta jos kansa esiintyy näyttämöllä, niin täytyy sen edustajissa asua joku voima, jonka kautta jumalat vaikuttavat ja joka voi uhata hallitsijan valtaa. Tämä on oikeuden voima.

Ja tästä johtuu luonnollisesti että Runeberg sijoittaa draamansa homerilaiseen sankariaikaan.

Sillä uudenaikaisessa lain-alaisessa yhteiskunnassa taistelu hallitsijan ja kansan oikeuksista, niinkuin kaikki tiedämme, tapahtuu eduskunnissa ja usein kirjallisestikin; siinä tulee kysymykseen lainpykälien selitys y. m. s. Kaikki tämä ei ole havainnollista, sitä ei siis voida näyttämöltä esittää. Ja yhtä vähän Runeberg oli taipuvainen kuvailemaan semmoista uudenaikaisen yhteiskunnan tilaa, jossa kansa, kyllästyneenä hallitsijan itsevaltaisuuteen, nousee ilmikapinaan. Semmoisessa taistelussa varmaan ei hänestä jumalain tahto esiintynyt. Ja joka tapauksessa 1840-luvun tosiolot eivät hänelle näyttäneet esimerkkiä kumpaisestakaan menettelytavasta.

Toista oli niissä oloissa, joihin Runeberg sijoitti draamansa. Nämä olot ovat »patriarkaalisia», kirjoitettua

lakia ei ole, mutta oikeus elää kansassa *tapana*; ja jos hallitsija rikkoo sitä vastaan, niin tämä voi kääntyä hänelle turmioksi.

Juuri tältä kannalta Runeberg, kirjottaessaan Snellmania vastaan Fjalarista, selittää Sofoklesin Antigonea. Hallitsijan tahto sotii tapaa vastaan, ja tämä tapa, että kuolleelle hänen omaisensa suovat kunniallisen hautauksen, se perustuu taas yleisinhimilliseen tunteeseen, jonka semmoisena pitäisi olla lakina kaikille. Helppo on nähdä kuinka Hegel, niinkuin Runeberg mainitseekin, voi tästä johtaa vastakohtan valtion ja perheen välillä, koska perhe juuri paraiten edustaa tapaa. Ja saman näkökannan Snellman sitten sovitti Fjalariin.

Mutta Runebergista olivat varmaan valtio ja perhe vain muotoja, joissa ilmeni jotakin yleisempää. Ja sentähden hän sanoi levottomuudella tarkastaneensa Fjalariaan ja tyydytykseksensä huomanneensa ettei tuota ristiriitaa perheen ja valtion välillä siinä ollutkaan. Mutta tämän hän kirjottaa ja Antigonea hän selittää juuri samaan aikaan kun hän jo oli alkanut Salaminin kuninkaansa. On siis luonnollista että perusaate siinäkin on aivan samallinen kuin se minkä hän Antigonestä on löytänyt.

Missä kohden Leiokritos siis rikkoo sitä oikeudenkäsitystä vastaan, joka hänen kansassaan elää tapana ja edustaa jumalien tahtoa?

Ei siinä kohden että hän on anastanut vallan vaikei hänellä siihen ole muodollista oikeutta. Osa kansaa, nuoret, joita Hyllos edustaa, ovat siitä välinpitämättömiä, ja sitäpaitsi ei näytelmän alussa tiedetä onko oikea kruununperillinen Eurysakes elossa. Teukros taas, hänen setänsä, joka oli koettanut saada saaren haltuunsa veljen-

poikansa nimessä, hän ei kansankaan katsantotavan mukaan ollut siihen oikeutettu, eikä Leontes semmoista oikeutta tunnusta. Vieläpä Leiokritos myöntää olevansa valmis väistymään ilman taistelua, jos kaikki hänen alamaisensa tunnustaisivat Eurysakeen oikeuden, ja itselleen hän sanoo: »olin alamainen, voin siksi jälleen tulla».

Mutta missä kohden Leiokritos rikkoo jumalien käskyä vastaan, sen Leontes sanoo, kun hän isälleen lausuu, että Zeus perustaa kaikki *heikon oikeuteen*. Luontokin sitä todistaa, sillä on määrätty lakinsa ja järjestyksensä, pieni viihtyy siinä yhtä hyvin kuin suurikin. Ja jos tarkastamme missä muodoissa tämä heikon oikeus esiintyy draamassa, niin näemme että Leontes ensin puolustaa köyhää Eubulosta rikkasta vastaan, toiseksi naista väkivaltaa vastaan, kolmanneksi kovaonnista, haaksirikkoista Eurysakesta sydämettömyyttä vastaan. Eikä missään näissä selkkauksissa puhuta muodollisesta oikeudesta. Ensimmäisessä tapauksessa on olemassa molemminpuolinen sopimus, jota voidaan tulkita eri tavoin; mutta varmaan Leonteen tuomio perustuu samaan tunteeseen, minkä jokansa on lausunut: Rhaisteelle on simpukka vain pieni kukkura hänen rikkautensa lisäksi, Eubulosille se on kaikki. Toisessa tapauksessa sanoo luonnollinen tunne, ettei turvatonta naista saa rääkätä; kolmannessa rikotaan vierasvaraisuuden kaikkialla pyhänä pidettyä tapaa vastaan.

Mutta tiedämme että heikon oikeuksien puolustaminen oli yksi Runebergin päharrastuksia, elämässä ja runoudessa. Jo Hirvenhiihtäjissä on tapa heikon puolella: Pietarille olisi häpeäksi pitäjässä, jollei hän tarjoisi kerjulle hevoskyytiä. Heikon oikeuksia myöskin ensimmäinen

»vänrikki», Pilven veikko, puolustaa, ja sekä Nadeshdassa että Fjalarissa kosketellaan samaa kysymystä. Aiheeltaan siis Salaminin kuninkaat likeisesti liittyy runoilijan edelliisiin teoksiin.

Vieläpä aiheen käsitteleminenkin osottaa samaa. Runoilija kirjotti 1840-luvulla kolme ensimmäistä näytöstä, ja tämä puolisko loppuu siihen, että Leontes kehottaa Eurysakesta alistumaan ja vartomaan. Tämä neuvo muistuttaa elävästi Potemkinin neuvoa »tottele ja varro», ja samalla kun se on ajan oloja kuvaava, se on uutena todistuksena siitä ettei Leontes taistele Eurysakeen muodollisen oikeuden puolesta. Hän ei katso itseänsä velvotetuksi yllyttämään kansaa isäänsä vastaan, mutta ennakolta hän sanoo isälleen, että jos taistelu syttyy ja Eurysakes joutuu vaaraan, silloin hän on velvollinen suojelemaan häntä.

Mutta tässä draaman osassa kansa ei vielä esiinny toimivana; se vain alussa antaa neuvojaan — niinkuin Sjolf Fjalarille — mutta kun Rhaistes pyytää sen apua, se lykkää asian Leonteelle. Ja Eubulosta kansa kehottaa »säveyteen». Vasta kolmannen näytöksen lopussa kerrotaan että kansa on käynyt levottomaksi, mutta ei siitäkään sittemmin välittömästi johdu mitään.

Kun sitten draama tähän keskeytyi, niin näyttää siltä kuin Runeberg taas olisi kammonut kuvailla sitä, jonka vastinetta hän ei ollut todellisuudessa nähnyt: eripuraista yhteiskuntaa.

Päinvastoin hän, niinkuin jo on osotettu, 1840-luvun keskipoikoilla elävämmiin kuin ennen tunsii kansansa yhteyden. Ja kun hän ryhtyi siitä laulamaan, niin hän ensiksi taas joutui lyyrilliselle alalle, jota hän katsoi vaaralliseksi draamaa muodostettaessa, toiseksi seuraavan

ajan olot yhä enemmän kehittivät yhteenkuuluvaisuuden tunteita. Ja draaman loppuosa jäi kirjottamatta.

Mutta Vänrikki Stoolin tarinoissa oli aihe, joka vähitellen kehittyi yhä draamallisemmaksi: ristiriita soturien edistymishalun ja päällikköjen taantumishalun välillä. Alussa tämä ristiriita esiintyy täysin eepillisenä Sven Dufvassa ja Hurtti ukossa. Krenatöörissä, kuormarengissä ja Gregori Tigerstedtissäkin asuu rikas lyrillinen tunnelma, mutta he vielä »tottelevat ja vartovat». Herten ja Adlercreutz sitävastoin seisovat täysin draamallisessa asemassa: heidän tulee joko rikkoa ulkonainen tottelevisuusvelvollisuutensa, taikka jäädä kuuroiksi omantuntonsa äänelle, joka käskee heidän taistella.

Mutta miksi on taisteltava? Siksi että Suomi on »köyhä, turvaton äiti», jota pojat eivät saa jättää puolustamatta.

Adlercreutzia myöhemmät ovat Porilaisten marssi, Vanha Lode, Veljekset ja Maaherra. Ensimmäisessä ilmaistaan pontevasti ja voitonvarmasti sama tunnelma kuin Adlercreutzissa: verta vuotamatta Suomen pojat eivät jätä isänmaataan sorrettavaksi. Lode runo muistuttaa, niinkuin jo on osotettu, kärsivien oikeutta. Mutta Veljekset ja Maaherra sisältävät kumpikin jyrkän ristiriidan, edellinen vielä jyrkemmän kuin Adlercreutz. Siinä on kysymyksessä eikö ole isänmaanystävän sisäinen velvollisuus murtaa ulkonaisen »velvollisuuden sulku», kun tämä sotii omantunnon ääntä vastaan.

Mutta miksi on veljesten tarina niin »hirveä», miksi ei osoteta muuta sovitusta kuin kovan veljen kyynelet?

Siksi että Johan Wadenstjerna kyllä ajattelee maataan, kansaansa, sen uskoa, voimaa ja mainetta — mikä kaikki on

oikeutettua — mutta hän ei ajattele Suomea äidiksi. Hän ei sille uhraa mitään, hän vaatii muilta.

Kuinka toisin Maaherra! Hän tosin nojautuu lakiin, mutta laki ei tässä kohden ole muuta kuin kansassa elävän oikeudentunnon tulkki: koko yhteiskuntajärjestyksemme perustuu siihen ett'ei syytöntä rangaista toisen rikoksesta; ja syyttömät ovat tässä samalla heikkoja: lapsia ja naisia. Heikon oikeuksia siis viimeinen yhtä hyvin kuin ensimmäinen »vänrikki» puolustaa.

Kun Runeberg siis 1863 ryhtyi viimeistelemään Salaminin kuninkaitaan, niin hän saattoi tehdä sen aivan toisilla edellytyksillä kuin puolitoista vuosikymmentä aikaisemmin. Kansallistunto oli vahvistunut; jos kohta ei kaikkia esteitä vielä oltu voitettu, niin oli jo uusi aika tulossa. Kreivi Berg sai eronsa 1861 ja varma lupaus valtiopäivien kokoonkutsumisesta annettiin samaan aikaan. Mutta samalla oli jo syntynyt eripuraisuuksia kansalaisten kesken: sodan aikana valtiollisesta asemasta, samaan aikaan mutta varsinkin sodan jälkeen kielikysymyksestä. Nyt saattoi Runeberg, nojautuen todellisuuteen, kuvailla jakaantunutta kansaa ja ryhtyä päättämään draamansa kerran määrätyn suunnitelman mukaan.

Tietysti ei sentään saa jälkimäisestä puoliskosta etsiä mitään kuvaa 1860-luvun Suomesta. Semmoista ei Runebergilla ollut tapana sekottaa teoksiinsa; mutta yhdessä kohden tekisi melkein mieli luulla että tunnelma on tuon ajan herättämä.

Semmoista runollista innostusta, joka esimerkiksi Robert Tengströmissä eli, sitä ei enää nuorisossa ollut. Tengström oli kuollut jo 1847, hänen hengenheimolaisensa Castrén 1852 ja Kellgren 1856. Myöhemmin nousevan

nuorison keskuudessa oli usein vallalla järkiperäinen katsantotapa, joka koetti, varsinkin Hegeliin nojautuen, todistaa oikeaksi mitä 1840-luvun nuoret tunsivat. Eiköhän Runebergissa liene ollut tunto siitä, kun hän neljännen näytöksen alussa antaa Eubulosin moittia Hyllosin kylmyyttä ja järkiperäisyyttä?

Pääaiheeltaan on Runebergin teos kuitenkin semmoinen että se soveltuu mihin aikaan hyvänsä. Heikkoja ja sorrettuja on kaikkialla, ja jos kohta Runeberg esittää kysymyksen heikkojen oikeudesta yksityisten henkilöiden kuvissa, niin hän samalla kyllin selvästi lausuu yleisen periaatteensakin.

On jo huomautettu ettei Leontes puolusta mitään muodollista oikeutta, vaan semmoista joka perustuu ihmisystävällisiin tunteihin. Sentähden hän jo kolmannessa näytöksessä, kun huhu kertoo Eurysakeen kuolleen ja kansa vaatii Leiokritosta edesvastuuseen siitä, tahtoo miekallaan saattaa »kapinoitsijat» takaisin »säveyteen». Sillä kansalla ei ole tässä tapauksessa edes muodollista oikeutta Leiokritosta vastaan.

Neljännessä näytöksessä taas Hyllos kehottaa häntä nuorison johtajana nostamaan kapinan Leiokritosta vastaan. Nuoret eivät tiedä mitään Ajaasta, mutta Leiokritosta, tirannia he vihaavat. Leontes silloin ensin muistuttaa Hyllosille että Leiokritos on hänen isänsä. Hyllos taas vastaa että nuoret ovat isänmaansa poikia, ja isänmaa vaatii heitä taisteluun tirannia vastaan. Mutta Leontes silloin ankarasti vastustaa tuota »kapinanrähinää.» Miksi? Varmaan siksi ettei isänmaa lapsiltaan vaadi vihaa vaan rakkautta.

Mutta toiselta puolen sama Leontes sanoo isälleen että tämän suurimpana vaarana on juuri rakkaus Ajaan sukuun; sitä hän ei koskaan voi saada sammumaan, vaikka hän sitä satoja vuosia vainoisi.

Jos täten Leontes edustaa heikkojen oikeuden tunnustamista, niin Rhaistes on hänelle siinä kohden suora vastakohta. Hän vainoo ja vihaa heikkoja, hän siis hankkii Leiokritosille vihaa, ja hän on syypää itse kapinaankin. Vihassaan Eubulosta ja Hyllostasta vastaan hän tulee vaanimaan heitä, mutta kertoo samalla kansan alkavasta levottomuudesta; ja tästä Hyllos sitten saa aihetta yllyttääksensä kansaa kapinaan. Lopuksi Rhaistes haavottaa Leontesta ja valmistaa siten jumalain ennustuksen täyttämistä: haavotettu Leontes on Leiokritosin helppo tappaa.

Mutta Rhaistes on ollut Leiokritosin käytyri, ja kuningas on siis itse syypää kaikkiin hänen tekoihinsa — sitä enemmän kun Leiokritos itse jo alussa, tunnustaen itselleen että Rhaistes on konna, ikävöi sitä päivää, jolloin hän ei enää tarvitse hänen apuaan. Hän tahtois hallita enemmän sydämellä kuin harkinnalla, mutta sitä hän ei sano hallitsijan aina saavan tehdä. Liian myöhään hän huomaa erehtyneensä; vasta kuolemassa hän yhtyy Leonteseen, josta ei viha vaan eri käsitys velvollisuudesta on hänet erottanut.

Vielä kerran esiintyy siis Runebergin runoudessa tuo vastakohta, jonka olemme niin usein tavanneet: sydän, luontoperäiset tunteet toisella puolen, järkeily toisella. Ja taas näemme kuinka järkeily erottaa, sydän yhdistää.

Sydäntä Tekmessakin edustaa. Hän on tottunut uhrautumaan; vielä enemmän, hän on, sanoo Leontes, oppinut elämän ylevimmän taidon: hän voi muuttaa omat kärsimyksensä muiden lääkkeiksi. Tässä uhrautuvaisuudessaan hän voi liittyä muihin, surkutella vihollistansa Leiokrihosta, ja viedä hänelle lohduttavan viestin Leonteelta. Samaten hän draaman lopussa muistuttaa pojalleen ettei sydämen kovuus ole oikeutta. Ja Eurysakes taipuu, osottaaksensa että voimakkaampi kuin hallitsijan tahto on se rakkaus joka yhdistää äidin ja pojan. Sillä tuo rakkaus perustuu uhrautuvaisuuteen toisella puolen, kiittolisuuteen toisella, siis samoihin luontoperäisiin tunteihin, joita Runeberg ennenkin on niin usein ylistänyt.

Näin käsitettynä Salaminin kuninkaat, huolimatta antiikkisesta muodostaan, on syvästi kansallinen ja uudenaikainen. Vänrikki Stoolin tarinoissa oli Runeberg katsonut taaksepäin ja kuvaillut tapahtumia joista historiallinen asemamme kansakuntien joukossa suuressa määrin on riippunut. Tässä hän on runoilijan ennustavalla katseella antanut meille runollisia ohjeita siitä, miten meidän on tulevaisuudessa meneteltävä, säilyttääksemme tätä asemaamme. Sillä yhä meidän päiviimme saakka on taistelu heikon oikeudesta kiihtymistään kiihtynyt, eikä taistelun lopullista ratkaisua vielä nähdä. Kansakuntien välillä, yhteiskuntaluokkien kesken, ryhmittäin ja mies miestä vastaan tämä taistelu riehuu. Järkeilystä turhaan apua odotetaan: mitä erilaisimmat pyrinnot luulevat voivansa todistaa että oikeus on niiden puolella. Ulkonaiseen valtaan ei myöskään ole luottamista. Mutta Runeberg on opettanut meitä turvautumaan sydämessä asuviin voimiin. Ne yhdistävät, ne sovittavat kaikki

ristiriidat. Sillä sydän asettaa tarkoituksensa taistelujen yläpuolelle, se kohottaa ihmisen ikuisesti olevan yhteyteen. Mutta ikuisesti oleva ei ole mitään pilventakaista, se elää keskuudessamme luontoperäisimpien tunteiden muodossa.

Jalouden voittoon on Runeberg aina horjumattomasti luottanut, mutta niin että tätä voittoa ensin on etsittävä ihmisen omasta sydäimestä.

»Jokaisessa, hän sanoo, on olemassa tunne väärän suistumisesta häviön kuiluun, vaikkapa tuo väärä olisi omaa sydänverta.»

Joka tämän uskoo ja sen mukaan toimii, hän voipi myöskin yhtyä näihin Runebergin sanoihin:

»Vasta silloin olet oikea historioitsija, kun tunnet eläneesi kaikkina aikoina siinä iloisessa varmuudessa, että paha on itsestään suistunut häviön kuiluun ja että hyvä elää vielä valossa.»

34.

Useammin kuin kerran oli Runeberg lausunut että hän, saatuansa Salaminin kuninkaat valmiiksi, herkeisi runoilemasta. Niin tapahtuikin. Draama ilmestyi kirja-kauppaan joulukuun 17 päivänä 1863, ja kaksi päivää myöhemmin kohtasi runoilijaa metsästysretkellä halvaus, joka teki kaiken runoilemisen mahdottomaksi.

Vaimonsa uskollisesti ja hellästi hoitamana hän kuitenkin eli vielä neljättätöistä vuotta. Hänen sielunkykynsä olivat kyllä vielä turmeltumattomina, mutta lukea hän ei itse jaksanut eikä kauan kuulla luettavan; puhekin oli kankeaa. Ajan vietteeksi hän maaten vuoteellaan

katseli peilistä kuinka ikkunan ulkopuolella pikkulinnut noukkivat niitä varten sinne laudalle asetettuja jyviä, ja kun kerran huoneeseen joutui hiiri, niin hän vähitellen kesytti sen, jopa hän samalla tapaa hankki itselleen seurustelijaksi tavallisen kärpäsen. Kun hänen syntymäpäivänään lukion nuoriso tuli häntä laululla tervehtimään, niin hän lausui ilonsa siitä että hänestä oli tullut semmoinen mies että koulunuoriso hänen tähtensä sai lupapäivän. — Hiljaa ja rauhallisesti saapui kuolema 6 päivänä toukokuuta 1877.

Hän oli elänyt kyllin.

Hän oli kansaltaan ja ajaltaan saanut niiden parhaat, puhtaimmat, pyhimmät aatteet, ja hän oli antanut ne takaisin kansalleen ja kaikille ajoille runollisesti kirjastettuina. Hän on osottanut että Suomen kansassa elää omintakeinen siveellinen ja kultuurielämä, mutta että pieni kansamme, eläen tätä elämää, samalla palvelee aatteellisia tarkoituksia, joiden toteuttamiseen koko ihmiskunta pyrkii.

Me tiedämme nyt hänen suuruutensa syyt. Ne voidaan lausua yhdellä sanalla, ja se sana on uskollisuus.

Hän oli uskollinen itsellensä. Hän oli saanut suuret lahjat, niin hyvin ihmisenä kuin runoilijana. Varsinkin hänen ehtymätön ihmisystävällisyytensä on omiansa ihmetyttämään meidän aikamme lapsia, ja moni on ehkä taipuvainen lukemaan sen sopusoinnun, jota hänen runoutensa kaikkialla henkii, tuon onnellisen mielenlaadun ja onnellisten ympäröivien olojen ansioksi; arvelaan helposti että tuo sopusointu tuli ikäänkuin itsestään, jota vastoin se meidän aikamme ankarissa ristiriidoissa olisi paljoa vaikeampi saavuttaa.

Ja totta onkin että ne olot, joissa Runeberg kehittyi, nyt näyttävät meistä tavattoman suotuisilta ihanteellisen ja sopusointuisen katsantotavan muodostumiselle. Mutta me tiedämme nyt että hän yhtä vähän kuin kukaan muu ihmislapsi sai osakseen pelkkää iloa ja rauhaa. Kovia sisäisiä taisteluja hänkin on taistellut. Mutta hän oli uskollinen paremmalle itselleen. Hän ei tinkinyt pois mitään ihmisvelvollisuuksistaan, hän etsi »jalouden voittoa» ensiksi omassa sielussaan, kuolettaen siitä itsekkäisyyden, ilmestyipä tämä missä muodossa hyvänsä. Sen turmiollisuudesta hän oli niin lujasti vakuutettu, että hän keran vertasi itsekkäisyyttä matoon, joka, enemmän kuin ruumista kalvaava, imeskelee elon ja ilon pois ihmisen olemuksesta ja saapi hänet enneaikojansa vanhenemaan. Ja hän jatkaa:

»Elää itseänsä varten, se on kuihtua itsekseen; mutta elää ikuisesti tuoretta varten, Jumalaa, ihmiskuntaa, luontoa varten, se on kylpeä oikeassa nuoruudenlähteessä.»

Tämä hänen vakaumuksensa aikaansai että hän niin elävästi tunsikin myöskin yhteytensä muiden kanssa. Hän sanoikin:

»On käsittämätöntä, että, vaikka jokainen meistä sanoo *olen olemassa*, me kuitenkin niin yleisesti katsomme olevamme keskenämme peräti erilaiset. Eikö meissä kaikissa asu sama henki, joka tuhansista suistamme lausuu tuon *olen olemassa* ja toteuttaa itsensä ja meidät?»

Koko hänen runoilijatoimintansa on tämän kaikille yhteisen hengen palvelemista. Ja täten hän osottautui uskolliseksi myöskin kansalleen ja runottarelleen.

Tavottelematta omaa kunniaitaan tahi etuaan hän alistui palvelemaan ihanteitaan. Ja siinä kohden hän edustaa Suomen kansaakin, jonka historiallinen tehtävä on palvella samassa alistuvaisuudessa ihmiskunnan yhdistäviä ihanteita.

Ja samoin hän ei runoilijana asettautunut erilleen muista ihmisistä, arvostellen tahi suoranaisesti opettaen heitä. Hän alistui kuvailemaan todellisuutta, mutta sitä oikeaa todellisuutta, josta hän itse sanoi:

»Runous näkee ja esittää todellisen, oikean todellisuuden, jonka juuret ovat Jumalassa ja joka kukoistaa maailman läpi. Runous ei kohenna luontoa, ei tee sitä ihanammaksi kuin se on, mutta se auttaa ihmiskuntaa tunkemaan katseillaan läpi pinnan sekavuuden. Ihmiskunta istuu elämän rannalla ja itkee tumman aallon vahtoa ja levottomuutta. Silloin tulee runous, auringonvälähdys pilvien lomitse, ja näyttää ihmisille kuinka syvä, kirkas ja puhdas se järvi on, joka noin aaltoilee.»

Tämmöisen auringonvälähdyksen on Suomen kansan runoilija meille perinnöksi jättänyt. Mutta henkistä perintöä ei kukaan ilman omaa henkistä työtä saata omaksensa tehdä. Jos Runebergin mielestä jo Franzénin ymmärtäminen ei ollut lapsen leikkiä, niin vaaditaan samaten siltä, joka tahtoo täysin ymmärtää Runebergin, sisäistä henkistä kokemusta »elämän virvatulista ja harhautulista, erehdyksistä, intohimoista, taisteluista ja rikoksista».

Tämmöistä kokemusta aikamme näyttää meille runsaasti tarjoavan. Mutta kuinka moni saattaa nykyään siitä »voitonriemuisin sydämin luoda katseen siihen enkelien asumaan maailmaan, jonka runoilija meille avaa»?

Eikö näytä sensijaan siltä kuin olisivat yhdistävät henkiset voimat, joita Runeberg ylisti, nyt joutumaisiltaan tappiolle? Luontoa, runoutta elämänvoimaksi katsottuna, uskontoa, rakkautta, sanalla sanoen äärettömyyttä, ei näytä enää palveltavan, mutta sensijaan rehentelevät äärelliset itsekkäät pyrinnot, rajottava, erottava järkeily.

Nytkin kyllä pyritään vapautumaan itsekkäisyyden rajotuksesta, mutta tavallisesti tämä ei tapahdu äärettömyyteen yhtymällä, vaan antautumalla yhteiskunnallisiin ja kansallisiin pyrkimyksiin, jotka kyllä saattavat olla itsessään oikeutettuja, mutta jotka kuitenkin ovat äärellisiä, ja jättävät sijaa yhteisitsekkäisyydelle, joka erottaa enemmän kuin se yhdistää.

Tällä ajan virtauksella on ollut historialliset syynsä; mutta ajan pitkään se ei voi tyydyttää äärettömyyttä kohti pyrkiviä ihmissieluja.

Ja mitä elävämmin kansassamme herää halu elämään korkeampaa, ristiriitojen ylipuolella kukkivaa elämää, sitä selvemmin on tämä kansa tunteva ja tunnustava, että sen tulee olla uskolliselle kansallissankarillensa uskollinen.

Runebergin neroa ei kukaan voi jäljitellä, mutta ihmisenä hän kelpaa esimerkiksi jokaiselle.

Niinkuin hän me voimme miehekkäässä taistelussa edistää jalouden voittoa omassa sydämessämme ja siten päästä kaikille yhteisen hengen yhteyteen. Ja mitä enemmän tämä tapahtuu, sitä enemmän selviää myöskin meille kuinka Runebergiin soveltuvat hänen omat sanansa:

»Me taistelemme niinkuin uupuneet uijat maailman aavalla ulapalla, jonka pohja on vain vähän syvemmällä kuin että ihmisen jalka siihen ulottuu. On kuitenkin

silloin tällöin joku, joka pystyy löytämään lepopaikan, ja sellaisen ympärille kokoontuvat kaikki hänen hukkuvat kurjat veljensä, pitävät hänestä kiinni ja pelastavat, häneen nojaten, itsensä ja muut. Mutta semmoista kutsuvat hänen autetut veljensä ihailulla ja ilolla ihmiskunnan johtajaksi ja sankariksi, suureksi mieheksi.»

WERNER SÖDERSTRÖMIN

UUSIMMAT KIRJAT

KEVÄÄLLÄ 1904

Maila Talvio
Muuan äiti

Kertomus. Hinta 1 mk 50 p.

Marja Salmela
Murusia

Kertomuskokoelma. Hinta 2 mk.

Larin Kyösti,
Herra Valtuusmies

Kaksinäytöksinen huvinäytelmä.
Hinta 1 mk 50 p.

Novellivalikoima

Suomalaisten kirjailijain teoksista
koonnut toht. *A. W. Forsman*. Va-
rustettu kaikkien 16 tekijän kuvilla.
Hinta 1 mk 75 p., sid. 2 mk 25 p.

Iivo Härkönen
Tulia

y. m. kuvauksia.
Hinta 1 mk 50 p.

Selma Lagerlöf
Legendoja Kristuksesta

Suomentanut Helmi Setälä. Hinta
2 m. 75 p.

Suomen kansan leikkejä

Suom. Kirjall. Seuran ja Muinais-
muistoyhdistyksen kokoelmista toi-
mittanut *Anni Collan*. Hinta 1 mk 50 p.

Simo Korpela

75 virttä

Hinta 2 mk.

Meurman
Elämäkysymyksiä

yksinkertaisia varten
Hinta 80 p.

E. Pfennigsdorf,
Kristus ja nykyäika

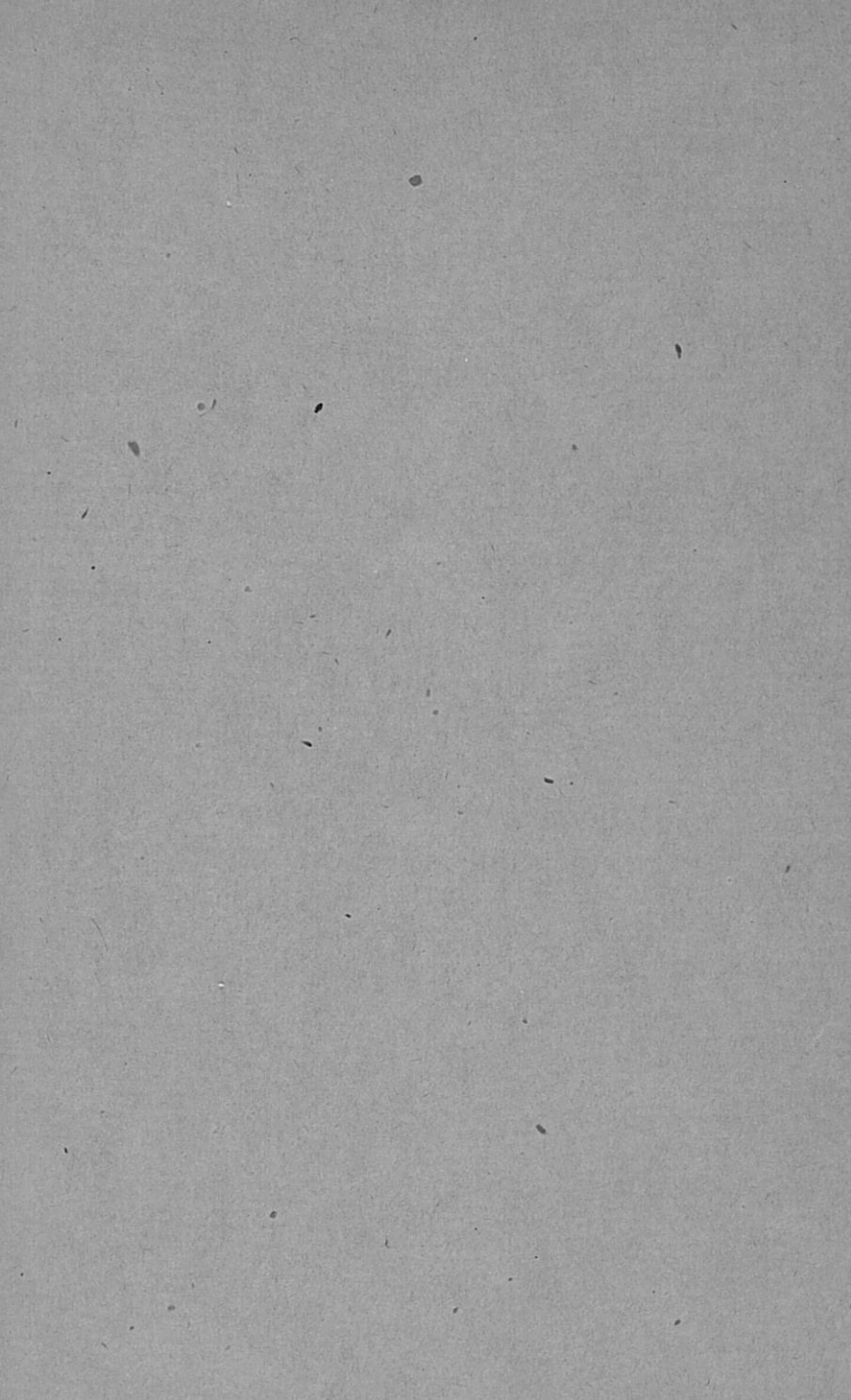
Kristillinen johdatus nykyajan hen-
kielämään. Suomentanut Yrjö Lind-
stedt. Hinta 2 mk 75 p.

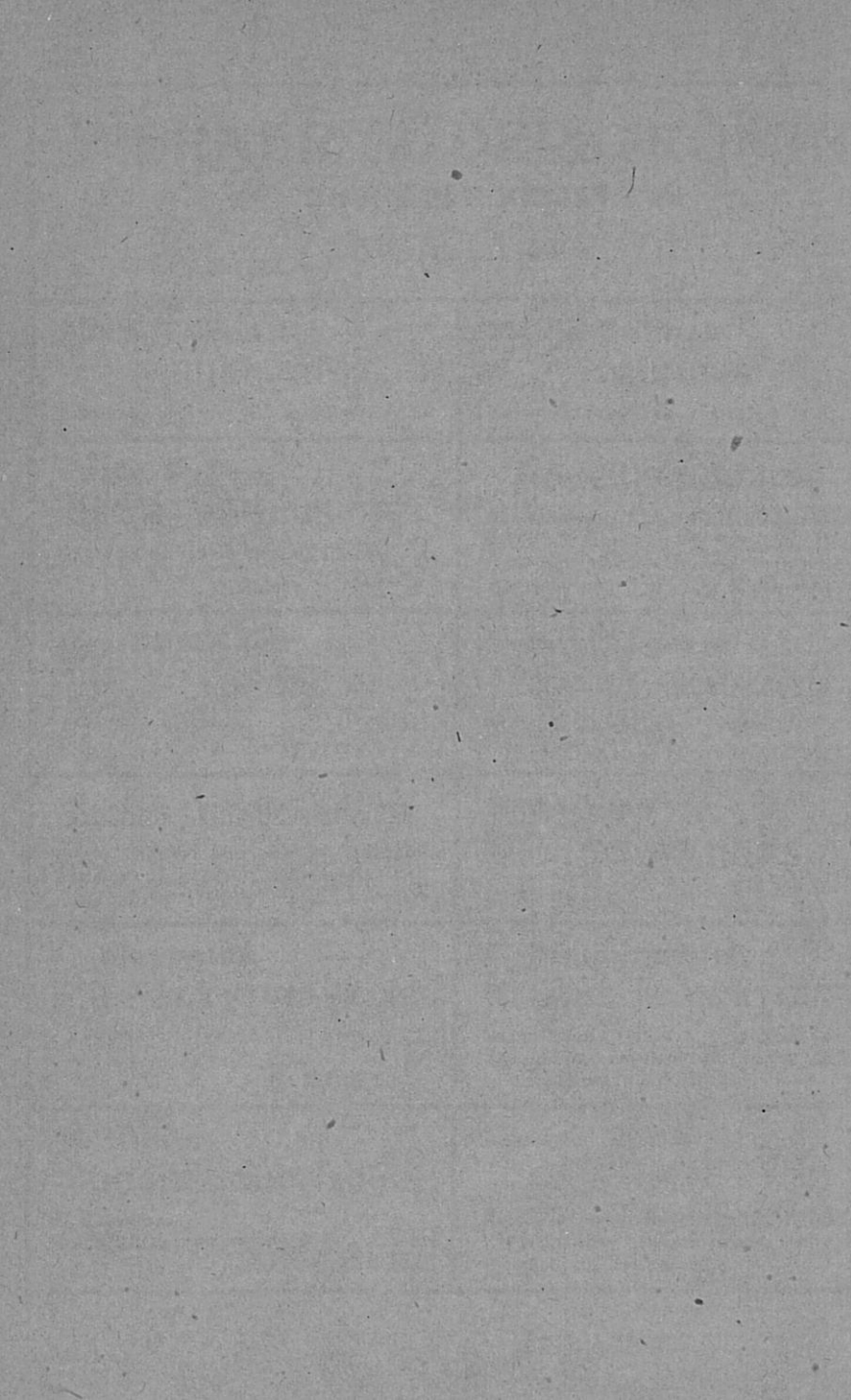
W. Rudin
Puheita nuorisolle

II kokoelma.
Suomentanut Sigrid Hahl.
Hinta 1 mk 50 p.

Louise Nimb
Katri

Kertomus nuorille emännille ja pal-
velijattarille. — Suomentanut Maiju
Westerlund. Hinta 60 p.

In. stömt. 1.

